साक्षात्कार पु० साक्षात्+कृ-घञ् । प्रत्यक्षे ।

साक्षिन् त्रि० सह-अक्षि अस्य इनि साक्षात्द्रष्टा इनि वा नि० । साक्षाद्द्रष्टरि । स्त्रियां ङीप् । परमेश्वरे पु० 'साक्षी चेताः केवलोनिर्गुणश्चे'ति श्रुतिः । अयमेव साक्षिचैतन्यत्वेन वेदान्तपरिभाषादौ स्वीकृतः ।

साक्ष्य न० साक्षिणो भावः कर्म वा ष्यञ् । साक्षिकर्म्मणि, व्यवहारविषयवृत्तवृत्तान्तकथनरूपे तद्भावे च । 'यः साक्ष्यमनृतं वदेदि'ति स्मृतिः । [च ।

सागर पु०सगरैस्य निर्वृत्तः अण् । समुद्रे, मृगभेदे, सङ्ख्याभेदे

सागरगामिनी स्त्री०सागरं गच्छति गम+णिनि न णत्वम् । नद्यां, सूक्ष्मैलायाञ्च । [पृथिव्याम्

सागरनेमि स्त्री० सागरः नेमिरिव वेष्टनाकारो यस्याः ।

सागरमेखला स्त्री० सागरो मेखलेव यस्याः । पृथिव्याम्

सागरालय पु०सागर आलयो यस्य । वरुणे ।

सागरोत्थ न० सागरात् उत्तिष्ठति उद्+स्था क । सामुद्रलवणे

साग्निक पु०सहाग्निना अग्निहोत्रेण वा कप् । श्रौतस्मार्त्ताग्नियुक्ते, अग्निहोत्रिणि द्विजे च ।

साङ्कर्य्य न०सङ्करस्य भावः ष्यञ् । परस्पराभावसमानाधिकरण वृत्तित्वरूपे न्यायोक्ते जातिबाधके दोषभेदे, पूर्वोक्तसङ्करस्य धर्मे च

साङ्ग त्रि० सहाङ्गेन । अङ्गयुक्ते 'साङ्गं तत् क्रियते पुन'रिति स्मृ०

साङ्केतिक त्रि० सङ्केतात् निर्वृत्तः ठञ् । सङ्केते ।

साङ्ग्रामिक त्रि० संग्रामाय प्रभवति ठञ् । सेनापतौ, युद्धोपयोगिरथादौ च ।

साचि अव्य०सच-इण् । वक्रे, तिर्य्यगर्थे च । [नर्म्मदायाम् ।

साचिवाटिका स्त्री० साचि यथा तथा वटति ण्वुल् । श्वेतपु-

साचीकृत त्रि० असाचि साचि क्रियते स्म च्वि-नि० दीर्घः । वक्रीकृते 'साचीकृता चारुतरेण तस्थावि'ति कुमारः ।

साट प्रकाशने अद०चु०उ०स०सेट् । साटयति ते असमाटत् त

साटोप त्रि० सहाटोपेन । सगर्व्वे, विकटे च ।

सात सुखे अ०चु०उभ०अक०सेट् । सातयति ते असमातत् त

सात न० सात-अच् । सुखे । सन-क्त । दत्ते, नष्टे च ।

सातला स्त्री० सातं सुखं लाति ला-क । चर्मकषायाम् ।

साति स्त्री० सन-क्तिन् । अवसाने । दाने; तीव्रपीड़ायाञ्च ।

सातीनक पु० सतीनएव स्वार्थे अण् । सतीनकवृक्षे (क्षुद्रमटर

सात्यकि पु०सत्यकस्य वृष्णिवंश्यनृपस्यापत्यम् अण् । शिनेर्नप्तरि स्वनामख्याते वृष्णिवंश्ये क्षत्रियभेदे । [धिकृतदेशभेदे

सात्वत् पु० सत्वमेव सात्वमतति अत-क्विप् शक० । यादवा-

सात्वत पु० सत्वमेव सात्वमस्त्यस्य त सत्वगुणोपाधिके विष्णौ । सात्वतो देशस्य राजा अण् । विष्णौ, सात्वद्देशाधिपे नृपे बहुषु तस्य लुक् 'भगवान् सात्वतां पति'रिति पुराणम् । 'सत्वं सत्वाश्रयं सत्वगुणं सेवेत केशवम् । योऽनन्यत्वेन मनसा सात्वतः समुदाहृत' इत्युक्ते वैष्णवे यदुवंश्ये अंशुपुत्रे नृपभेदे च । यदुवंश्योत्पन्नत्वेन शिशुपालमातरि स्त्री० ङीप् । सा च नाटकस्य वृत्तिभेदे च ।

सात्विक पु० सत्वात् सत्वगुणप्रधानात् विष्णोर्भवति ठञ् । चतुर्मुखे ब्रह्मणि तस्य विष्णुनाभिकमलजत्वात् तथात्वम् । सत्वमेव सात्वमस्त्यस्य ठन् । विष्णौ । सत्वगुणेन तत्कार्य्येण मनसा वा निर्वृत्तः ठञ् । सत्वगुणजाते, सत्वप्रधान मनोविशेषजाते च शृङ्गारादिरसानुगुणे भावभेदे च । सत्वप्रधाने जने त्रि० । 'आहाराः सात्विकप्रिया' इति गीता । दुर्गायां स्त्री० ङीप् ।

सादनी स्त्री० साद्यन्ते रोगा अनया सद-णिच् ल्युट् । कटुकायाम्

सादि पु० सद-इण् । सारथौ, योद्धरि च । अवसन्ने त्रि०

सादिन् पु० सद-णिनि । अश्वारोहणकर्त्तरि, गजारोहिणि, रथारोहिणि च । अवसन्ने त्रि० ।

सादृश्य न० सदृशस्य भावः ष्यञ् । तद्भिन्नत्वे सति तद्गतभूयोधर्मरूपे समानधर्मे, येन सह यस्य सादृश्यं प्रसिद्धं तत् तच्छब्दभिधाने वक्ष्यते ।

साधक त्रि०साध-ण्वुल्, सिध-णिच्-ण्वुल् साधादेशः वा । साधनकर्त्तरि, तन्त्रोक्ते मन्त्रादिसिद्धिकारके शिष्ये च । 'साधकः सिद्धिमाप्नुयादि'ति तन्त्रम् ।

साधन न०साध्यतेऽनेन सिध-णिच्-ल्युट् साधादेशः । करणे, क्रियोत्पादके हेतुभेदे 'क्रियायाः परिनिष्पत्तिर्यद्व्यापारादनन्तरम् । विवक्ष्यते यदा यत्र करणं तत्तदा'स्मृतमित्युक्ते क्रियासाधकव्यापारवतिकरणे, सैन्ये, युद्धोपकरणे पुंचिह्ने, कारकभेदे, प्रमाणे, अनुमापके हेतौ च । भावे ल्युट् । मारणे, मृतसंस्कारे, अग्निदाने, गतौ, निष्पादने, अनुगमने, सिद्धौ च । कर्मणि ल्युट् । द्रव्ये, धने, मेढ्रे च ।

साधर्म्य न० सधर्मस्य समानधर्मस्य भावः ष्यञ् । स्वकीयासाधारणधर्मरूपे लक्षणे 'यदुक्तं यस्य साधर्म्यमि'ति भाषापरिच्छेदः । समानो धर्मोयस्य तस्य भावः ष्यञ् । समान धर्मे यथा पद्ममिव सुन्दरं मुखमित्यादौ सौन्दर्य्यम् ।

साधारण त्रि० सह धारणया स्वार्थेऽण् । सदृशे, अनेक स्वत्ववत्येकस्मिन् धने 'साधारणं समाश्रित्य यत्किञ्चिद्वाहनादिकमिति'स्मृतिः । स्त्रियां गौरा० ङीप् । सा च कुञ्चिकायां, वेश्यादिनायिकायाञ्च न्यायोक्ते 'यः सपक्षे विपक्षे च

सम्+वद-कर्म्मणि क्त । सम्यक्कथिते ।
समुदीरण न० सम्+उद्+ईर-ल्युट् । सम्यक्कथने ।
समुदीरित त्रि० सम्+उद्+ईर-क्त । सम्यक्कथिते ।
समुद्ग पु० सम्+उद्+गम-ड । सम्पुटके सम्पुटाकारेण संश्लेष-
कारकपदार्थे । स्वार्थे कन् तत्रैव ।
समुद्गम पु०सम्+उद्+गम-घञ् न वृद्धिः । ऊर्द्ध्वगतौ,समुद्भवे च
समुद्गीत त्रि० सम्+उद्+गै-क्त । उच्चैर्गीते ।
समुद्गीर्ण त्रि० सम्+उद्+गॄ-क्त । वमिते, उत्तोलिते,कथिते च
समुद्दिष्ट त्रि० सम्यक् उद्दिष्टम् उद्+दिश-क्त । सम्यगुद्दे
शवति पदार्थे 'तत्समुद्दिष्टं कर्म्मेति संक्षिप्तसारः ।
समुद्देश सम्यक् उद्देशः उद्+दिश-घञ् । सम्यगभिसन्धौ ।
समुद्धत त्रि०सम्+उद्+हन-क्त । अत्यन्तप्रगल्भे, अत्यन्ताऽवि-
नीते, समुद्गीर्णे च ।
समुद्धरण न० सम्+उद्+हृ-ल्युट् । उत्तोलने कूपादेर्जलो-
न्नयने, भुक्तान्नस्य वमने, उन्मूलने च । कर्म्मणि ल्युट् ।
वान्ते-अन्नादौ, समूलिते च । [उन्मूलिते च ।
समुद्धृत त्रि० सम्+उद्+हृ-क्त । अपनीते, वान्ते, उत्तोलिते
समुद्धर्त्तृ त्रि० सम्+उद्+हृ-तृच् । वमनकारिणि, उन्मूल-
यितरि, उत्थापके, हृतद्रव्यस्य पुनरादानकर्त्तरि च ।
समुद्भव पु० सम्+उद्+भू-अप् । समुत्पत्तौ ।
समुद्भूत त्रि० सम्+उद्+भू-क्त । समुत्पन्ने ।
समुद्यत त्रि० सम्+उद्+यम-क्त । सम्यगुद्यमवति ।
समुद्यम त्रि० सम्+उद्+यम-घञ् न वृद्धिः । सम्यक्प्रयत्ने ।
समुद्र पु०सम्+उन्द-क्लेदने र,सम्+उद्+रा-क वा । स्वनाम
ख्याते प्रचुरजले पदार्थे । सह मुद्रया मुद्रासहिते त्रि०
'बभौ मरुत्वान् विकृतः समुद्रः बभौ मरुत्वान् विकृतः
समुद्रः इति भट्टिः । शच्यां, शच्याञ्च स्त्री० टाप् ।
समुद्रकफ पु०समुद्रस्य कफ इव । जलधिफेने । [नद्याम् ।
समुद्रकान्ता स्त्री०६त० । पृक्कायां,नद्याञ्च। समुद्रप्रियादयो-
समुद्रगा स्त्री०समुद्रं गच्छति गम-ड । नद्याम् 'सर्व्वा नद्यः
समुद्रगा' इति पुराणम् ।
समुद्रगृह न०समुद्र इव प्रचुरजलं गृहम् । जलयन्त्रगेहे ।
समुद्रचुलुक पु०समुद्र चुलुकः गण्डूषमितजलमिव अनायासेन
पीतत्वाद्यस्य । अगस्त्ये मुनौ । [राशे अन्दते, चन्द्रे च ।
समुद्रनवनीत न०समुद्रस्य नवनीतमिव। समुद्रमन्थनोद्भूतसा-
समुद्रफेन पु० ६त० । समुद्रस्य फेने ।
समुद्रमेखला स्त्री०समुद्रः मेखलेव वेष्टनाकारत्वात् यस्याः ।
पृथिव्याम् । समुद्ररसनादयोऽप्यत्र ।

समुद्रयान न०यायतेऽनेन या-ल्युट् ६त० । पोते समुद्रतरण
साधने नौकाभेदे ।
समुद्रलवण न० समुद्रजलजातं लवणम् । (करकच) लवणे
समुद्रवह्नि पु० ६त०। समुद्रस्थे अग्नौ वाड़वानले ।
समुद्रवेला स्त्री० ६त० । समुद्रस्य कूले ।
समुद्रान्त न०समुद्रस्यान्तः पर्य्यन्तदेशः साधनत्वेनास्त्यस्य अच्
समुद्रः अन्तो यस्य वा । जातीफले । दुरालभायाम्,
कार्पास्यां, पृक्कायां, यवासे च स्त्री० । समुद्रपर्य्यन्ते त्रि० ।
समुद्राम्बरा स्त्री० समुद्रः अम्बरमिव वेष्टनाकारः यस्याः ।
पृथिव्याम् । सागराम्बरादयोऽप्यत्र ।
समु(द्रि)द्रीय त्रि०समुद्र+भवार्थे घ छ वा । समुद्रभवे पदार्थे
समुद्वह त्रि०सम्+उद्+वह अच् । श्रेष्ठे,सम्यगुद्वहनकर्त्तरि च
समुन्दन न० सम्+उन्द-ल्युट् । सम्यगार्द्रीभावे (भिजा) ।
समुन्न न० सम्+उन्द-क्त । क्लिन्ने आर्द्रे ।
समुन्नत त्रि० सम्+उद्+नम-क्त । अत्युच्चे । शस्त्रभेदे पु० ।
समुन्नति स्त्री० सम्+उद्+नम-क्तिन् । उन्नतायाम् 'प्रायः
पयोधरसमुन्नतिरत्र हेतुरि'त्युद्भटः ।
समुन्नद्ध त्रि० सम्+उद्+नह-क्त। गर्व्विते पण्डितम्मन्ये, प्रभौ
समुद्भूते च । कर्म्मणि क्त। उत्तोल्य बद्धे । [पणे, समुद्भावने च
समुन्नय पु०सम्+उद्+नी-अच् । ऊर्द्ध्वनयने,सम्यक्प्राप्तौ,उत्क्षे
समुपचित त्रि० सम्यक् उपचितम् उप+चि-क्त । स्थूलीकृते संवर्द्धिते च ।
समुपजोषम् अव्य० सम्+उप+जुष-अम् । अत्यन्तानन्दे ।
समुपेयिवस् त्रि० सम्+उप+इण-क्वसु । समीपगते ।
समुपोढ़ त्रि० सम्+उप+वह-क्त । सङ्गते संजाते च ।
समुल्लेख पु०सम्+उद्+लिख-घञ् । पादादिना भूम्यादेः खनने
समूढ त्रि० सम्+ऊह-वा वह-क्त । राशीकृते, अनपप्लुते
'समूढमस्य पांसुरे इति' ऋग्वेदः भुग्ने, दमिते, कृत
विवाहे, शोधिते च । सह मूढ़ेन मूढ़सहिते त्रि० ।
समूरु पु० सङ्गतौ सन्धिहीनौ ऊरू यस्य । मृगभेदे । [भट्टिः
समूल त्रि० सह मूलेन । मूलसहिते 'समूलघातं न्यवधीदि'ति
समूह पु० सम्+ऊह-घञ् । समुदये ।
समूहनी स्त्री० समूह्यतेऽनया ल्युट् । सम्मार्ज्जन्याम् भावे-
ल्युट् । संमार्ज्जने । सम्यगूहकरणे च न० ।
समूह्य पु० सम्+ऊह-ण्यत् । यज्ञियाग्नौ । [वृन्दे च ।
समृद्ध त्रि० सम्यक् ऋद्धः ऋध-क्त । अधिकसम्पत्तियुक्ते, अति
समृद्धि स्त्री० सम्यक् ऋद्धिः सम्+ऋध-क्तिन् । अतिसम्पत्तौ,
वृद्धौ 'मधुसमृद्धिसमेधिते'ति माघः ।

समेत त्रि॰ सम्+आ-इण-क्त । समागते, सङ्गते च ।
समेधित त्रि॰ सम्+एध-णिच्+क्त। 'संवर्द्धिते मधुसमृद्धिसमेधितमेधयेति माघः ।
समोदक न॰ समम् अर्द्धभागेन तुल्यमुदकं यत्र । अर्द्धाम्बुसंयोगेन मथितदधिजाते तक्रभेदे । सह मोदकेन, मोदकसहिते त्रि॰ ।
सम्पत्ति स्त्री॰ सम्+पद-क्तिन् । अतिविभवे, अनुरूपात्मभावे यस्य यद्रूपता उचिता तस्य तथाभवने च ।
सम्पद् स्त्री॰ सम्+पद-सम्प॰क्विप् । विभवे, सम्पत्तौ च ।
सम्पन्न त्रि॰ सम्+पद-क्त । साधिते, सम्पद्युक्ते च ।
सम्पराय पु॰ सम्+परा+इण-अच् । युद्धे,आपदि,उत्तरकाले च
साम्परायिक न॰ सम्परायाय आपदे हितम् ठन् । युद्धे । ठण् । साम्परायिकमप्यत्र ।
सम्पर्क पु॰ सम्+पृच-घञ् । सम्बन्धे ।
सम्पर्किन् त्रि॰ सम्+पृच-घिनुन् । सम्बन्धयुक्ते ।
सम्पा स्त्री॰ सम्यक् अतर्कितं पतति पत-ड । विद्युति ।
सम्पाक पु॰ सम्यक् पाको यस्मात् ५ब॰ । आरग्वधवृक्षे तद्भोजने हि भुक्ताद्यादेः सम्यक्पाको भवतीति वैद्यके प्रसिद्धम् धृष्टे, अल्पे, अर्भके, लम्पटे च त्रि॰ ।
सम्पात पु॰ सम्+पत-घञ् । पक्षिगतिभेदे सम्यक्पतने च ।
सम्पाति पु॰ सम्+पत-णिच्-इन् । जटायुषो ज्येष्ठभ्रातरि, पक्षिभेदे । स्वार्थे कन् । तत्रैव ।
सम्पुट पु॰ सम्+पुट-क । कुरुवकवृक्षे । सम्यक् पुटमिव उभय पार्श्ववर्त्ति यस्य । एकजातीयपदार्थे भिन्नजातीयस्य उभयतो व्याप्य स्थिते त्रि॰'सकारैः सम्पुटोजाप्य' इति तन्त्रम्
सम्पुटक पु॰ सम्पुटयति सम+पुट-अच् स्वार्थे वुन् । वस्त्रादेर्मञ्जुषाख्ये (पेटरा) पदार्थविशेषे ।
सम्पूर्ण त्रि॰ सम्+पूर-क्त । परिपूर्णे, समग्रे च 'आदित्योदयवेलायाः प्राङ्नक्षत्रसंहयान्विता एकादशीहि सम्पूर्णे'ति स्मृत्युक्ते एकादशीभेदे ।
सम्पृक्त त्रि॰ सम्+पृच-क्त । मिश्रिते, सम्बद्धे च ।
सम्प्रणयन न॰सम्+प्र+णी-ल्युट् । सम्यग्यज्ञिष्टस्तादेः शोधनाय संस्कारविशेषे,विधाने च ।
सम्प्रति अव्य॰ सम्+प्रति+समाहारद्वन्द्वः । इदानीमित्यर्थे ।
सम्प्रतिपत्ति स्त्री॰ सम्+प्रतिपद्यते क्तिन् । वाद्युक्तार्थविषयस्वीकरणे 'भृत्याभियोगं प्रत्यर्थी यदि तं प्रतिपद्यते सा तु सम्प्रतिपत्तिः स्यादि'ति स्मृत्युक्ते व्यवहारे उत्तरभेदे च ।
सम्प्रदातृ त्रि॰ सम्+प्र+दा-तृच् । दायकर्त्तरि ।
सम्प्रदान न॰सम्+प्र+दा-भावे ल्युट् । सम्यक्प्रदाने । सम्प्रदीयते ऽस्मै ल्युट् । 'कर्मणा यमभिप्रैति स सम्प्रदानमिति पाणिन्युक्ते दानकर्मोद्देश्ये तच्च त्रिविधम् । 'अनिराकरणात्कर्त्तुस्त्यागाङ्गकर्मणेप्सितम् प्रेरणानुमतिभ्याञ्च लभते सम्प्रदानताम्' इति । तत्र विप्राय वस्त्रं ददातीत्यादौ अनिराकर्त्तृसम्प्रदानम्, याचकाय धनं ददातीत्यादौ प्रेरयितृ सम्प्रदानम्, गुरवे धनं ददातीत्यादौ अनुमन्तृ सम्प्रदानम् । [नार्थसमर्थने ।
सम्प्रधारणा स्त्री॰सम्+प्र+धृ-णिच्-युच् । युक्तायुक्तत्वविवेचने-
सम्प्रयोग पु॰ सम्+प्र+युज-घञ् । वृद्ध्यादिलाभेच्छया धनादिविनियोगे । 'विभागः सम्प्रयोगश्चे'ति स्मृतिः रमणे, सम्बन्धे च ।
सम्प्रयोगिन् त्रि॰ सम्+प्र+युज घिणुन् । कामुके कलाकेलिकारके, सम्यग्लाभार्थं धनादिविनियोजके च ।
सम्प्रसाद पु॰ सम्+प्र+सद-घञ् । योगादिशास्त्रोक्ते चित्तस्य नैर्मल्यसम्पादके प्रयत्नभेदे । भावे घञ् । सम्यक्प्रसन्नतायाम् ।
सम्प्रसाधन न॰ सम्+प्र+साध-णिच्-करणे ल्युट् । कटकादौ भूषणे । भावे ल्युट् । भूषणक्रियायाम् ।
सम्प्रसारण न॰ सम्+प्र+सृ-णिच्-ल्युट् । सम्यग्विस्तारणे सम्पादने, व्याकरणोक्ते यणः स्थाने जायमाने इक्संज्ञवर्णे च
सम्प्रहार पु॰ सम्प्रह्रियतेऽत्र सम्+प्र+हृ-घञ् । युद्धे भावे घञ् । सम्यक्प्रहरणे, गमने च । [रोगावस्थाभेदे च ।
सम्प्राप्ति स्त्री॰ सम्+प्र+आप-क्तिन् । सम्यक्प्राप्तौ वैद्यकोक्ते
सम्प्रैष पु॰ सम्+प्र+इष-घञ् वा वृद्धिः । नियोगे । [भेदे
सम्प्रोक्षण न॰ सम्+प्र+उक्ष-ल्युट् । जलादिसेचनेन संस्कार
सम्प्रोक्षित त्रि॰ सम्+प्र+उक्ष-क्त । जलादिसेचनेन कृतसंस्कारे पदार्थे । [इति तकारमध्योपि तत्रैव ।
सम्फाल पु॰ सम्+फल+घञ् । मेषे । [इत्त्वम् । सम्फुल्त
सम्फुल्ल त्रि॰ सम्+फुल्ल-अच् । विकसिते । सम्+फल-क्त अत
सम्ब सर्पणे भ्वा॰प॰सक॰सेट् । सम्बति असम्बीत् ।
सम्ब सम्बन्धे चु॰उभ॰सक॰सेट् । सम्बयति ते असमम्बत् त
सम्ब न॰ शम्ब-अच् । कृष्टक्षेत्रस्य प्रतिलोमकर्षणे ।
सम्बद्ध त्रि॰सम्+बन्ध-क्त । संबन्धिनि । भावे क्त । सम्यग्बन्धने न॰
सम्बन्ध पु॰ सम्+बन्ध-घञ् । संसर्गे, संयोगादौ,न्याये,सदृशे, सम्यग्बन्धने च सम्यग्बन्धो यस्मात् । समर्थे,हिते च त्रि॰
सम्बर न॰ शम्ब-अरन् । जले,बौद्धव्रतभेदे च । सेतौ, दैत्यभेदे, मृगभेदे, मीनभेदे, पर्व्वतभेदे च पु॰ ।
सम्बरारि पु॰ सम्बरस्य दैत्यविशेषस्य अरिः । कामदेवे ।
सम्बरी स्त्री॰शम्ब-अरन् ङीप् । मूषिकपर्ण्याम्, शतावर्य्याञ्च ।

सम्बल न॰ सम्ब-कलच्। जले। पाथेये पु॰न॰।

स(श)म्बाकृत त्रि॰स(श)म्बेन प्रतिलोमेन कृष्टं क्षेत्रं स(श)म्ब-डाच्+कृ-क्त।प्रतिलोमकृष्टे क्षेत्रादौ। भावे घञ्।प्रतिलोमकर्षणे

सम्बाध न॰ सम्यक् बाधा यत्र। नरकवर्त्मनि सम+बाध-भावे घञ्। अन्योन्यसंघर्षे पु॰।

सम्बुद्धि स्त्री॰ सम्+बुध-क्तिन्। सम्बोधनार्थे।

सम्बोध पु॰ सम्+बुध-घञ्। क्षेपे, नाशे, सम्यक्ज्ञाने च।

सम्बोधन न॰सम्+बुध-ल्युट्। सम्यक्ज्ञाने। बुध-णिच्-ल्युट्। सम्यग्ज्ञापने 'स्थितस्याभिमुखीभावमात्रं सम्बोधनं विदुः। प्राप्ताभिमुख्यः पुरुषः क्रियासु विनियुज्यते' इति व्याकरणोक्ते अन्यत्रासक्तस्याभिमुखीकरणाय अभीष्टक्रियासु विनियोगाय ज्ञापनादिरूपे व्यापारे च।

सम्भली स्त्री॰ सम्यक् भलते सम्+भल-अच् गौ॰ङीष्। कुट्टिन्याम् परपुरुषेण सह अन्यस्त्रिया योजयित्र्याम्।

सम्भव पु॰ सम्+भू-अप्। उत्पत्तौ, आधेयस्याधारे समावेशनयोग्यत्वरूपे व्यापारे, उत्कटसन्देहे च। अपादाने अप्। हेतौ। कर्त्तरि अच्। मेलके त्रि॰।

सम्भव्य पु॰ सम्+भू-कर्त्तरि यत्। कपित्थे, सम्यग्भाविनि त्रि॰

सम्भाव पु॰सम्+भू-घञ्। परिपूर्णतायाम्, समूहे, सामर्थ्याञ्च

सम्भावन न॰ सम्+भू-णिच्-ल्युट्। अर्थालङ्कारभेदे,व्याकरणोक्ते क्रियासु योग्यताध्यवसाये लिङर्थभेदे,उत्कटकोटिक संशयरूपे ज्ञानभेदे च। युच्। सम्भावनापि उक्तार्थे स्त्री॰।

सम्भावित त्रि॰ सम्+भू-णिच्-क्त। सम्भवयुक्ते पदार्थे।

सम्भाषण न॰ सम्+भाष-ल्युट्। सम्यक्कथने,परस्परकथने च

सम्भिन्न त्रि॰ सम्+भिद-क्त। विदलिते भेदान्विते सम्यग् विकसिते च 'सम्भिन्नसकल' इति वेणीसंहारः।

सम्भूति स्त्री॰ सम्+भू-क्त। विभवे ईश्वरस्यैश्वर्य्यभेदे च। 'सम्भूतिं य उपासते' इति श्रुतिः।

सम्भूयसमुत्थान न॰ सम्भूय+मिलित्वा सम्यगुत्तिष्ठन्त्यनेन। मिलित्वा वणिजां वाणिज्यादिकर्म्मकरणे विवादभेदे

सम्भृति स्त्री॰ सम्-भृ-क्तिन्। सम्यक् पोषणे।

सम्भेद पु॰ संभिद्यते संश्लिष्यतेऽत्र सम्+भिद्-आधारे घञ्। नद्योः सङ्गमस्थाने। भावे घञ् तत्सङ्गमे, सम्यग्भेदने,स्फुटने, मिलने ऐकरूप्ये च। 'सम्भेदे नान्यतरवैयर्थ्यमिति मीमांसा।

सम्भोग पु॰सम्+भुज-घञ्। सम्यग्भोगे,सुरते, हर्षे, केलिनागरे, 'दर्शनस्पर्शनादीनि निषेवेते विलासिनौ। यत्रानुरक्तावन्योन्य सम्भोगः समुदाहृत' इत्युक्तलक्षणे शृङ्गारस्यावस्थाभेदे।

सम्भ्रम पु॰ सम्+भ्रम-घञ् न वृद्धिः। भयादिजनिते वेगे त्वरायां तद्धेतुके, भये, आदरे, अतिशयभ्रमे, स्खले च।

सम्मति स्त्री॰ सम्-मन-क्तिन्। अनुमतौ, आत्माभीष्टे अभिलाषे च।

सम्मद पु॰ सम्-मद-घञर्थे क। हर्षे। अच्। हर्षयुक्ते त्रि॰।

सम्मर्द्द पु॰ संमृद्यतेऽत्र सम्+मृद-घञ्। युद्धे। भावे घञ्। अन्योन्यसंघर्षे च।

सम्मान पु॰ सम्+मन-घञ्। आदरे।

सम्मानित स्त्री॰ सम्+मन-णिच्-क्त। कृतगौरवे,समादृते च

सम्मार्जन न॰ सम्+मृज-ल्यु। संशोधने।

सम्मार्जनी स्त्री॰ संमृज्यतेऽनया सम्+मृज-करणे ल्युट् ङीप्। धूल्याद्यपसारणार्थे पदार्थे (झाटा)

सम्मित त्रि॰ सम्+मा-क्त। सदृशे, तुल्यपरिमाणे च।

सम्मुख त्रि॰ सङ्गतं मुखम् प्रा॰। अभिमुखागते।

सम्मुखीन त्रि॰ सम्मुख पतति ख। अभिमुखे पातिनि।

सम्मूर्च्छज न॰ सम्मूर्च्छात् जायते जन-ड। स्वरभेदे।

सम्मूर्च्छन न॰ सम्+मूर्च्छ-ल्युट्। सम्यग्विस्तारे, उन्नतौ, मोहे च। [णेन शोधितेऽस्रादौ च।

सम्मृष्ट त्रि॰सम्+मृज-क्त। मार्ज्जनयुक्ते। मक्षिकाद्यपसार-

सम्मोद पु॰ सम्+मुद-घञ्। हर्षे, प्रीतौ च।

सम्यच् अव्य॰ सम्-अन्च-क्विप् सम्यादेशः। शोभने। सङ्गते, मनोज्ञे च त्रि॰। सत्यवाक्ये न॰। तद्वति त्रि॰।

सम्राज् पु॰ सम्यक् राजते राज-क्विप् नानुस्वारः। कृतराजसूययज्ञे सर्व्वभूमीश्वरे नृपतौ।

सर न॰ सरति सृ-अच्। सरोवरे,जले च। लवणे, दध्यग्रे, दधिमस्तौ, तज्जाते नवनीते, वाणे च निर्झरे स्त्री॰ भावे अप्। भेदने, गमने च।

सरक पु॰न॰सृ-वुन्। मद्यपानपात्रे, मद्यपरिवेशने, इक्षुजमद्ये, तत्पात्रे, अविरलपथिकपङ्क्तौ च।

सरघा स्त्री॰ सरं मद्यभेदं हन्ति हन-ड नि॰। मधुमक्षिकायाम्

सरज न॰ सरात् जायते जन-ड। नवनीते।

सरजस् स्त्री॰ सह रजसा। ऋतुमत्यां स्त्रियाम् अव्ययी॰ रजोयुक्ते त्रि॰ अच् समा॰। रजः साहित्ये।

सरट पु॰सृ-अटन्। कृकलासे (काकलास)।

सरण न॰सृ-ल्युट्। गमने, लोहमले च (गन्धभादाल)लतायाञ्च

सरणि(णी) स्त्री॰ सृ-अनि। पथि पङ्क्तौ प्रसारिण्यां।

सरपत्त्रिका स्त्री॰ सरे जले पत्त्रमस्त्यस्याः ठन्। पद्मे।

सरमा स्त्री॰सह रमते। कुक्कुरयोषिति, विभीषणपत्न्याञ्च।

सरयु पु॰ सृ-अयु । वायौ । जङ् । अयोध्यान्तिकवाहिनदीभेदे स्त्री॰

सरल पु॰ सृ-अलच् । पीतदारुणि धूपकाष्ठभेदे । उदारे, ऋजौ च त्रि॰ । त्रिपुटायां स्त्री॰ । [त्रिपुटायाञ्च ।

सरलद्रव पु॰ ६त॰ । सरलवृक्षनिर्यासे, (टारपीन) नदीभेदे,

सरलाङ्ग पु॰ सरलो वृक्षोऽङ्गं साधनं यस्य । श्रीवेष्टे गन्धद्रव्ये । [च्यत स्त्री॰ 'सरसीः परिशीलितुमि'ति नैषधम् ।

सरस् न॰ सृ-असि । जले, सरोवरे च । गौरा॰ ङीष् । सरसील्य

सरस न॰ सह रसेन जलेन आस्वादेन च । सरोवरे, रसान्विते, सार्द्रे च त्रि॰ । 'सरसां सरसां परिमुच्येति' भट्टिः । श्वेतत्रिवृतायां स्त्री॰ । [त्रिकण्टकवृक्षे (तेकाटासिजु) ।

सरसम्प्रत न॰ सरमिव निर्यासं सम्प्रतनोति सम्+प्र+तन-ड ।

सरसिज न॰ सरसि जायते जन-ड अलुक् स॰ । पद्मे 'सरसिजमनुविद्धमि'ति शकुन्तला ।

सरसीरुह न॰ सरस्यां सरोवरे रोहति रुह-क । पद्मे ।

सरस्वत् पु॰ सरांसि जलानि सन्त्यस्य मतुप् मस्य वः । सरोवरे, सागरे च नद्याम्, नदीभेदे, वाण्यां गवि, ज्योतिष्मत्यां ब्राह्म्याम्, मतौ, देवीभेदे, सोमलतायाञ्च स्त्री॰ ङीप् ।

सरा स्त्री॰ सृ-अच् । निर्झरे ।

सराव पु॰ सरं जलमवति अव-अण् । जलाधारे मृण्मये पात्रभेदे (शरा) । सह रावेण, सशब्दे त्रि॰ ।

सरि पुं॰स्त्री॰ सृ-इन् । स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप् । निर्झरे ।

सरिका स्त्री॰ सरोऽस्त्यस्याः सृ-वुन् वा । हिङ्गुपत्रिकायाम्

सरित् स्त्री॰ सृ-इति । नद्याम्, सूत्रे च ।

सरित्पति पु॰ ६त॰ । समुद्रे । [भावात् न तस्य दः । समुद्रे

सरित्वत् पु॰ सरित् स्वामित्वेनास्त्यस्य मतुप् मस्य वः पदत्वा-

सरित्सुत पु॰ ६त॰ । गङ्गापुत्रे भीष्मे । [दयोग्यत्व ।

सरिताम्पति पु॰ ६त॰ अलुक् स॰ । समुद्रे सरितांनाथा-

सरिद्वरा स्त्री॰ सरित्सु वरा श्रेष्ठा । गङ्गायाम् ।

सरिल न॰ सृ-इलच् । जले ।

सरीसृप पु॰ वक्रं सर्पति सृप-यङ् तस्य लुक्, अच् । सर्पवृश्चिकादौ, ज्योतिषोक्ते वृश्चिकादिराशौ च ।

सरु पु॰ सृ-उन् । खड्गादिमुष्टौ ।

सरूप त्रि॰ समानं रूपमस्य समानस्य सः । तुल्यरूपे सदृशे

सरोज न॰ सरसि जायते जन-ड । पद्मे सरोजातमात्रे त्रि॰

सरोजन्मन् न॰ सरसि जन्म यस्य । पद्मे । तडागजातमात्रे त्रि॰

सरोजिनी स्त्री॰ सरोजानां समूहः सन्निकृष्टदेशो वा इनि । पद्मसमूहे तद्युक्तदेशरूपायां पद्मलतायाम्, पद्माधारदीर्घिकायाञ्च ।

सरोरुह्(ह) सरसि रोहति रुह-क्विप् क वा । पद्मे ।

सरोवर पु॰ सरोभिर्जलैर्व्रियतेऽसौ वृ-अप् । तडागे ।

सर्ग पु॰ सृज-घञ् । स्वभावे, सृष्टौ, निर्मोक्षे काव्यादेः परिच्छेदे 'सर्गोऽयमादिर्गत' इति नैषधम् । निश्चये, 'यदि सर्ग एष ते इति रघुः । मोहे, उत्साहे, अनुमतौ च । [दभिधा

सर्गबन्ध पु॰ सर्गैर्बध्यतेऽसौ बन्ध-घञ् । महाकाव्ये । लक्षणं दृह

सर्ज्ज अर्ज्जने भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् । सर्ज्जति असर्ज्जीत् षोपदेशत्वाभावान्न षत्वम् ।

सर्ज्ज पु॰ सृज-अच् । शालवृक्षे, तद्रसे, (धुना) पीतशाले च ।

सर्ज्जक पु॰ सृज-ण्वुल् । पीतशाले, शालवृक्षे च ।

सर्ज्जगन्धा स्त्री॰ सर्ज्जस्येव गन्धो यस्याः । रास्नायाम् ।

सर्ज्जन न॰ सृज-ल्युट् । सैन्यपश्चाद्भागे, सृष्टौ च ।

सर्ज्जनिर्यासक पु॰ सर्ज्जस्य निर्यास इव कायति कै-क । राले

सर्ज्जमणि पु॰ सर्जस्य शालवृक्षस्य मणिरिव । (धुना) सर्जरसे

सर्ज्जरस पु॰ ६त॰ । शालवृक्षरसे (धुना) ।

सर्ज्जि(र्ज्जी) स्त्री॰ सृज-इन् वा ङीप् । नदीभेदे, तत्कूलजे सर्जिकाक्षारे (साजिमाटि) । [नदीभेदे च ।

सर्ज्जिका स्त्री॰ सृज-ण्वुल् टाप् अत इत्वम् । सर्जिकाक्षारे,

सर्जिकाक्षार स्त्री॰ सर्जिकायाः क्षारः । स्वनामख्याते क्षारभेदे, (साजिमाटि) ।

सर्ज्जिक्षार पु॰ ६त॰ । (साजिमाटि) सर्जिकाक्षारे ।

सर्ज्य पु॰ सर्ज्जस्येदं यत् । सर्जरसे । सर्ज्ज-ण्यत् । अर्जनीये त्रि॰

सर्प पु॰ सृप अच् । नागकेशरे, भुजङ्गे च 'सर्पापसर्प भद्रम्' इति भारतम् तज्जातिस्त्रियां ङीप् । भावे घञ् । गमने ।

सर्पकङ्काली स्त्री॰ सर्पस्येव कङ्कालमङ्गविशेषो यस्याः गौ॰ ङीष् । सर्पविषघातिन्यां लतायाम् ।

सर्पगन्धा स्त्री॰ सर्पाणां विषस्य गन्धो गन्धनं हिंसनं यस्याः ५ब॰ । विषहारिण्यां लतायाम् । [हरीतलतायाम् ।

सर्पघातिनी स्त्री॰ सर्पं सर्पविषं हन्ति हन-णिनि । सर्पविष

सर्पतृण पु॰ सर्पस्तृणमिवानायासच्छेद्यो यस्य । नकुले ।

सर्पदंष्ट्र पु॰ सर्पस्य दंष्ट्रेव पुष्पमस्य । तावदन्तीवृक्षे । सर्पस्य दंष्ट्रेव स्पर्शनात् दुःखदत्वात् । वृश्चिकालीलतायां स्त्री॰ ।

सर्पदंष्ट्रिका स्त्री॰ सर्पदंष्ट्राकारोऽस्त्यस्याः ठन् । अजशृङ्ग्याम्

सर्पदण्डी स्त्री॰ सर्पं दण्डयति दण्ड-अण् । गोरक्षीवृक्षे ।

सर्पदन्ती स्त्री॰ सर्पस्य दन्त इव पुष्पाण्यस्याः गौ॰ ङीष् । नागदन्तीवृक्षे । [कर्कोट्याम् ।

सर्पदमना स्त्री॰ सर्पान् दमयति दम-णिच् ल्युट् । वन्ध्या-

सर्पपुष्पी स्त्री॰ सर्पस्य सर्पदन्त इव पुष्पाण्यस्याः ङीप् । नागदन्त्याम्

सर्पभुज् पु० सर्पं भुङ्क्ते भुज-क्विप् । मयूरे ।
सर्पराज पु० सर्पाणां राजा टच् समा० । वासुकौ नागभेदे
सर्पलता स्त्री० सर्पाख्या लता । ताम्बूलीलतायाम् ।
सर्पसत्र न० सर्पेण होम्यद्रव्येण तन्नाशनार्थं वा सत्रम् ।
जनमेजयानुष्ठिते महाभारतप्रसिद्धे सर्पनाशनार्थे यज्ञभेदे ।
सर्पसहा स्त्री० सर्पं सहते सह-अच् । सर्पकङ्कालीलतायाम् ।
सर्पहन् पु० सर्पं हन्ति हन-क्विप् । नकुले ।
सर्पाक्षी स्त्री०सर्पस्येवाक्षि यस्याः षच् समा० । गन्धनाकुल्याम् ।
सर्पाख्य पु० सर्पस्याख्या यस्य । नागकेशरे, महिषकन्दभेदे च
सर्पाङ्गी स्त्री०सर्पस्येवाङ्गं यस्याः ङीप् । सर्पकङ्कालीलतायाम्
सर्पादनी स्त्री० सर्पः सर्पविषमद्यतेऽनया अद-ल्युट् ङीप् ।
नाकुल्याम् ।
सर्पाराति पु० ६त० । गरुडे, नकुले च सर्पारिप्रभृतयोऽप्यत्र
सर्पावास न० सर्पाणामावासो यत्र । चन्दनवृक्षे । ६त० ।
सर्पवासे पु० ।
सर्पाशन पु० सर्पमश्नाति अश-ल्युट् । मयूरे, गरुडे च ।
सर्पिस् न० सृप-इसि । घृते । [गमनकारके त्रि० ।
सर्पिणी स्त्री० सृप-णिनि । सर्पयोषिति, क्षुपभेदे च ।
सर्पीष्ट न० सर्पीणां भुजगीनामिष्टम् । चन्दनवृक्षे ।
सर्पेष्ट न० सर्पाणामिष्टम् । चन्दने । [त्वात् षत्वम् ।
सर्ब सर्पणे भ्वा०प०सक०सेट् । सर्बति असर्बीत् अषोपदेश-
सर्व्व पु०सर्व-अच् । शिवे, विष्णौ च । सम्पूर्णे, सकले च त्रि० ।
असंज्ञायामस्य सर्व्वनामता । [सोढरि त्रि० ।
सर्व्वंसहा स्त्री० सर्व्वं सहते खच् मुम् च । पृथिव्याम् । सर्व्व-
सर्व्वकर्त्तृ पु० सर्व्वं करोति कृ-तृच् । चतुर्मुखे ब्रह्मणि,
परमेश्वरे च । ['संग्रामे सर्व्वकर्म्मीणावि'ति भट्टिः ।
सर्व्वकर्म्मीण त्रि० सर्वकर्मभ्योऽलं ख । सर्व्वकरणसमर्थे पदार्थे
सर्वक्षार पु० सर्वः क्षारमयः (सावान) । ख्याते पदार्थे ।
सर्वग न०सर्व्वं गच्छति गम-ड । जले । शिवे, परमेश्वरे, वायौ,
आत्मनि च पु० । सर्व्वगामिनि त्रि० । प्रियङ्गुवृक्षे स्त्री०टाप् ।
सर्वगन्ध न० सर्वे गन्धा अत्र । 'चातुर्जातककर्पूरकक्कोला-
गुरुकुङ्कुमम् लवङ्गसहितञ्चैव सर्वगन्धं प्रकीर्त्तितमि'त्युक्ते
गन्धद्रव्यसमूहे ।
सर्वग्रन्थि पु० सर्व्वत्र ग्रन्थिरियात्र । पिप्पलीमूले । [त्रि०
सर्वङ्कष पु०सर्व्वं कषति कष-खच् मुम् च । पापे । सर्व्वातिरेकिणि
सर्वजनीन त्रि० सर्व्वजनेषु विदितः ख । सर्व्वत्र विख्याते ।
सर्वज्ञ पु० सर्व्वं जानाति ज्ञा-क । शिवे, बुद्धे, परमेश्वरे च ।
सर्व्वज्ञानकर्त्तरि त्रि० । दुर्गायां स्त्री० ।

सर्वतस् अव्य० सर्व्व+तसिल् । समन्तत इत्यर्थे ।
सर्वतिक्ता स्त्री०सर्व्वतः तिक्ता । काकमाच्याम् ।
सर्वतोभद्र पु०न० सर्व्वतो भद्राणि सुखानि यस्य । चतुर्द्वार-
युते गृहभेदे, प्रतिष्ठादौ पूज्यदेवतानां मण्डलभेदे
ज्योतिषोक्ते शुभाशुभज्ञानार्थे चक्रभेदे, अलङ्कारोक्ते बन्ध-
भेदात्मके चित्रकाव्ये च । सर्व्वतोभद्रमस्य । निम्बवृक्षे
पु० । गाम्भार्य्यां, नटयोषिति च स्त्री० ।
सर्वतोभद्रचक्र न० सर्वतो भद्रं यत्र तादृशं चक्रम् । ज्योति-
षोक्ते शुभाशुभज्ञानार्थे चक्रभेदे ।
सर्वतोभद्रबन्ध पु० सर्वतोभद्राकारेण बन्धः । चित्रकाव्यभेदे ।
सर्वतोभद्रमण्डल न० सर्व्वतो भद्रनामकं मण्डलम् । शार-
दातिलकाद्युक्ते प्रतिष्ठादौ—पूज्यदेवतामण्डलभेदे ।
सर्वतोमुख न० सर्वतोमुखमस्य । जले । आकाशे, शिवे, ब्रह्म-
णि, परमेश्वरे, आत्मनि, ब्राह्मणे अग्नौ च पु० ।
सर्वत्र अव्य० सर्व-त्रल् । सर्व्वस्मिन् काले, देशे, दिशि वेत्यर्थे ।
सर्वत्रगा पु०सर्व्वत्र गच्छति गम-ड । वायौ । सर्व्वत्रगामिनि त्रि०
सर्वत्रगामिन् पु० सर्वत्र गच्छति गम-णिनि । वायौ सर्व्वत्र
गन्तरि त्रि० । [ज्ञायां, हेतौ च ।
सर्वथा अव्य० सर्व्वप्रकारम् थाच् । सर्व्वप्रकारे, भृशे, प्रति-
सर्वदमन पु० सर्व्वान् दमयति दम-णिच्-ल्यु । दुष्मन्तपुत्रे
भरतनृपे । सर्व्वदमनकर्त्तरि त्रि० ।
सर्वदर्शिन् पु० सर्व्वं समभावेन पश्यति दृश-णिनि । बुद्धे,
परमेश्वरे च । सकलद्रष्टरि त्रि० ।
सर्वदा अव्य० सर्व्वस्मिन् काले देशे दिशि वा दाच् । सर्व्व-
स्मिन् कालादावित्यर्थे । [दृषादौ ।
सर्वधुरीण त्रि० सर्व्वां धुरं वहति ख । सकलभारवाहके
सर्वनामन् पु० सर्व्वेषां नाम । व्याकरणोक्ते कार्य्यविशेषार्थं कृत-
संज्ञावति सर्वादिशब्दभेदे ।
सर्वभक्षा स्त्री० भक्ष-अण् उप० । अजायाम् सर्वभक्षके त्रि० ।
सर्वमङ्गला स्त्री० सर्वाणि मङ्गलान्यस्याः ५ब० । दुर्गायाम् ।
सर्वमय त्रि० सर्वात्मकः मयट् । सर्वात्मके । परमेश्वरे पु० ।
सर्वमूषक पु० सर्व्वं मुष्णाति मुष-ण्वुल् पृ० । काले ।
सर्वरस पु० सर्वोरसमयः । (धुना) शालवृक्षे वीणादिवाद्ये,
पण्डिते च । कर्म० । लवणे रसे ।
सर्वरसोत्तम पु० सर्व्वेषु रसेषु उत्तमः । लवणे रसे ।
सर्वरात्र पु०सर्वा रात्रिः अच् समा० । रात्राह्नाहाः पुंसीति
पुंस्त्वम् । सकलरात्रौ ।
सर्वरी स्त्री० सृ वनिप् ङीप् र च । रात्रौ ।

सर्व्वर्त्तुपरिवर्त्त पु० सर्व्वर्तूनां परिवर्त्तौ यत्र । वत्सरे ।
सर्व्वला(ली) स्त्री०सर्व्वं लाति ला क वा गौरा०ङीष् । तोमराख्ये
सर्व्वलिङ्गिन् पु० सर्व्वेषां लिङ्गानि सन्त्यस्य इनि । वेदविरु-
द्धाचारिणां बौद्धादीनां लिङ्गवत्सु पाषण्डेषु ।
सर्व्वलोह पु० सर्व्वः लोहमयोऽवयवो यस्य । लौहमये वाणे ।
सर्व्ववर्णिका स्त्री० सर्व्वं वर्णयति वर्ण-ण्वुल् अत इत्वम् ।
गाम्भारीवृक्षे ।
सर्व्वविद् पु०सर्व्वं वेत्ति विद-क्विप् । परमेश्वरे । सर्व्वज्ञातरि त्रि०
सर्व्ववेद पु० सर्व्वे वेदा अधीतत्वेन सन्त्यस्य अच् । सर्व्ववेदाध्य-
यनकर्त्तरि । विद-अण् उप० । सर्व्वज्ञे त्रि० ।
सर्व्ववेदस् पु०सर्व्वाणि धनानि वेदयते लाभयते पात्राय ददाति
विद-लाभे णिच्-असि । सर्व्वस्वदक्षिणाकविश्वजिन्नामक
यागकर्त्तरि ।
सर्व्ववेशिन् पु०सर्व्वेषां वेशो धार्य्यत्वेनास्त्यस्य इनि । नटे ।
सर्व्वसङ्गत पु० सर्व्वं सङ्गतमुचितं यस्य । षष्टिधान्ये । सर्व्वतो-
चिते त्रि० । [सर्व्वसैन्यसज्जीकरणेन युद्धयात्रायाम् ।
सर्व्वसन्नहन न० सर्व्वेषां सन्नहनं युद्धार्थं सज्जीकरणं यत्र ।
सर्व्वसह पु० सर्व्वं सहते अच् । गुग्गुलौ । सर्व्वसहिष्णौ त्रि०
सर्व्वसिद्धि पु०सर्व्वेषां सिद्धिरस्मात् । श्रीफले । सकलसाधने त्रि०
सर्व्वस्व न० कर्म० । सकलधने ।
सर्व्वस्वदक्षिण पु०सर्व्वस्वं दक्षिणा यत्र । विश्वजिन्नामकयागभेदे
सर्व्वहित न०सर्व्वेषां हितम् । मरिचे ५ब०। सकलहितहेतौत्रि०
सर्व्वाङ्गीण त्रि० सर्व्वाङ्गाणि व्याप्नोति ख । सर्व्वावयवव्यापके
'सर्व्वाङ्गीणे तरलचे'इति भट्टिः । [णत्वम् । दुर्गायाम्
सर्व्वाणी स्त्री०सर्व्वेभ्य आनयति मोक्षं आ-नी-ड पूर्व्वपदादिति
सर्व्वानुकारिणी स्त्री० सर्व्वमनुकरोति अनु+कृ-णिनि ।
शालपर्ण्याम् । [ज्ञानिनि त्रि०
सर्व्वानुभूति स्त्री०सर्व्वेषामनुभूतिर्यत्र । श्वेतत्रिवृतायाम् तत्त्व-
सर्व्वान्नभोजिन् त्रि० सर्व्वेषामन्नं सर्व्वाण्यन्नानि वा भुङ्क्ते
भुज-णिनि । सर्व्वान्नभक्षके । [भक्षके ।
सर्व्वान्नीन त्रि० सर्व्वेषामन्नं सर्व्वमन्नं वा भुङ्क्ते ख । सर्व्वान्न-
सर्व्वाभिसन्धिन् पु० सर्व्वत्र आचरणे अभिसन्धास्त्यस्य इनि ।
सर्व्वत्राभिसन्धिमति जने ।
सर्व्वाभिसार पु० अभिस्रियते अत्र अभि+सृ-घञ् ६त० ।
चतुरङ्गसैन्यसन्नाहेन युद्धयात्राभेदे । [मति त्रि०
सर्व्वार्थसिद्ध पु० सर्व्वेषु अर्थेषु सिद्धः । बुद्धे सकलाभीष्टसिद्धि
सर्व्वाह्ण पु० सर्व्वमहः टच् समा० ह्लादेशः णत्वम् । सकलदिने
सर्व्वौघ पु०सर्व्वेषां चतुरङ्गसैन्यानामोघो वृन्दमभिसारो यत्र ।

ओघीभूतसर्व्वसैन्याभिसारे कर्म० । सर्व्वजलवेगे ।
सर्व्वौषधि स्त्री०कर्म० । 'कुष्ठमांसीहरिद्राभिर्वचाशैलेयचन्द-
नैः । मुराचन्दनकर्पूरैर्मुस्तैः सर्व्वौषधिः स्मृत'इत्युक्ते कुष्ठा-
दिद्रव्यवर्गे ।
सर्व्वौषधिगण पु० सर्व्वासामोषधीनां गणः । 'मुरामांसी
वचाकुष्ठं शैलेयं रजनीद्वयम् । शठीचम्पकमुस्तञ्च सर्व्वौषधि
गणः स्मृतः' इत्युक्ते द्रव्यगणे । [तैलभेदे ।
सर्षप पु० सृ-अप सुक् च । (सरिषा) सस्यभेदे । [स्वेहरूपे
सर्षपतैल न० सर्षपस्य स्नेहः सर्षप+स्नेहार्थे-तैलच । सर्षप-
सल न० सल-अच् । जले ।
सलिल न० सल-इलच् । जले ।
सलिलकुन्तल पु० सलिलस्य कुन्तल इव । शैवाले ।
सलिलराशि पु०६त० । समुद्रे सलिलनिध्यादयोऽप्यत्र ॥
सलिलेन्धन पु० सलिलमिन्धनमिव दाह्यं यस्य । वाडवानले ।
सल्लकी स्त्री० शल'वुन् लुक्च पृ०गौरा० ङीष् । शल्लक्याम् ।
सव पु०सूयते सू-अप् । यज्ञे, सन्ताने च । अच् । सूर्य्ये,अर्कवृक्षे
सवन न० सु-ल्युट् । यज्ञाङ्गे स्नाने, सोमनिष्पादनव्यापारे,
सोमपाने, यज्ञे, सोमनिष्पीडने, प्रसवे च ।
सवयस् त्रि० समानं वयो यस्य समानस्य सः । वयस्ये 'सवयो
भिरन्वित' इति रघुः ।
सवर्ण पु० समानोवर्णो यस्य । तुल्यरूपे, एकजात्याश्रये यथा-
विप्रस्य विप्रजातिः क्षत्रियस्य क्षत्रियजातिः । 'तुल्यास्यप्रयत्नं
सवर्णमि'ति व्याकरणोक्ते स्थानप्रयत्नाभ्यां तुल्यवर्णे च
यथा ककारस्य स्थानेन तुल्यो गकारादिः, प्रयत्नसाम्येन
चकारस्य ककारादिः जकारस्य मकारः सकारस्य षकारः
हकारस्य वर्गीयचतुर्था वर्णाः । सह वर्णेन वर्णसहिते त्रि०
सवहा स्त्री०सह वहेन । त्रिवृतायाम् ।
सवासस् त्रि० सह वाससा । वस्त्रत्यागविलम्बस्याक्षमे वेगवति
सविकल्पक न० सह–विकल्पेन कप् । वेदान्तोक्ते ज्ञातृज्ञेय-
भेदादिकल्पनासहिते ध्यानभेदे, न्यायोक्ते एकस्मिन् धर्म्मि
ण्यपरसंसर्गावगाहिनि ज्ञानभेदे च ।
सविकाश त्रि० सह विकाशेन । प्रफुल्ले, विकसिते,ससङ्कोचे च
सवितृ पु० सू-तृच् । जगत्स्रष्टरि परमेश्वरे 'तत् सवितुर्वरेण्य'
मिति श्रुतिः सूर्य्ये च । [न सूनुरत्र साक्षिणी'इति नैषधम्
सविध त्रि०सह विध्यति विध-क सहस्य सः । निकटे 'सविधेऽपि
सविस्मय त्रि० सह विस्मयेन । विस्मयापन्ने ।
सवेश त्रि०विशत्यत्र वेशोदेशः सह वेशेन । निकटे,वेशान्विते च
सव्य त्रि०सू+प्रेरणे यत् । वामे दक्षिणे, प्रतिकूले च विष्णौ पु० ।

सव्यसाचिन् पु॰ सव्येन वामेन सचति सच-णिनि । अर्ज्जुने
सव्येष्ठ पु॰ सव्ये तिष्ठति स्था-क अलुक् स॰अम्बष्ठादि॰षत्वम् ।
सारथौ । [सारथौ ।
सव्येष्टृ पु॰ सव्ये तिष्ठति स्था तृन् किच्च अलुक्स॰ षत्वम् ।
ससत्वा स्त्री॰ सह सत्वेन । नागदन्त्याम् । सत्वयुक्ते त्रि॰ ।
ससत्वा स्त्री॰ सह सत्वेन । गर्भवत्यां स्त्रियाम्, प्राणियुक्ते त्रि॰
'न ससत्वेषु गर्त्तेष्वि'ति मनुः ।
सस्न न॰ सस-हिंसने ल्युट् । यज्ञार्थं पशुहनने ।
सस्य न॰ सस-यत् । वृक्षादीनां फले, क्षेत्रगते धान्ये च ।
सस्यसंवर पु॰ सस्यं संवृणोति सम्+वृ-अच् । शालवृक्षे ।
सस्यसंवरण पु॰ सस्यं संवृणोति सम्+वृ-ल्यु । अश्वकर्णवृक्षे
सह अव्य॰ सह-अच् । साहित्ये, साकल्ये, सादृश्ये, यौगपद्ये,
विद्यमानत्वे, समृद्धौ, सम्बन्धे, सामर्थ्ये च ।
सह पु॰सहते सह-अच् । अग्रहायणमासे भारादिसहिष्णौ त्रि॰
सहकार पु॰ सह युगपत् किरति सौरभम् दूरादौ कॄ-अण् ।
अतिदूरगामिसौरभान्विते आम्रे । भावे घञ् सहकरणे पु॰
सहकारिन् त्रि॰ सह सम्भूय करोति कार्य्यं कृ-णिनि । हेतु
भेदे स्वभिन्ने स्वकार्य्यकारके हेतौ ।
सहगमन न॰ सह+गम-ल्युट् । सहमरणे, सह गमने च ।
सहचर पु॰ सह चरति चर-अच् । पीतझिण्ट्यां नीलझि-
ण्ट्याञ्च । वयस्ये, प्रतिबन्धके, सहाये, अनुचरे च त्रि॰
'सहचरमधुहस्तेति' कुमारः स्त्रियां ङीप् ।
सहचरी स्त्री॰ सह चरति चर ट । पीतझिण्ट्यां सह-
चरति धर्म्मम् चर-ट । धर्मपत्न्याम् ।
सहज पु॰सह जायते जन-ड । सहोदरे, निसर्गे च स्वभावसिद्धे
'सजजप्राकृतावपी'ति माघः सहोत्थिते च त्रि॰ज्योतिषोक्ते
जन्मलग्नात् तृतीयस्थाने न॰ । [नेयादौ
सहजमित्र न॰ सहजं स्वभावसिद्धम् प्राकृतं मित्रम् । भागि
सहजारि पु॰ सहजः स्वभावसिद्धः अरिः । सापत्नभ्रातृ-
पितृव्यपुत्रादौ ।
सहदेव पु॰ सह दीव्यति दिव-अच् । माद्रीसुते पाण्डवभेदे ।
बलायाम् दण्डोत्पले, शारिरोषधौ च स्त्री॰ गौ॰ ङीष् ।
सर्पाक्ष्याम् पीतदण्डोत्पलायाञ्च स्त्री॰टाप् ।
सहधर्म्मिणी स्त्री॰सह समानो धर्म्मोऽस्यस्या इनि । पत्न्याम्
सहन न॰ सह-ल्युट् । क्षमायां, तितिक्षायां, शीतोष्णादिद्वन्द्व-
धर्मसहने । सह-युच् । सहिष्णौ, क्षमाशीले च त्रि॰ ।
सहपान न॰ सह पानम् । एकत्र मद्यादिपाने ।
सहभाविन् त्रि॰ सह भवति भू-णिनि । सहाये ।

सहभोजन न॰ सह एकत्र भोजनम् । एकत्रस्थानाशनादौ ।
सहमरण न॰ सह मृतेन पत्या सह एकचितारोहणेन मर-
णम् । मृतपतिचितारोहणेन तत्सहितमरणे ।
सहरसा स्त्री॰ सह रसेन । मुद्गपर्ण्याम् । रसान्विते त्रि॰ ।
सहस् न॰ सह-असि । बले, ज्योतिषि च मार्गशीर्षे मासे पु॰।
'सहसा सहसा कृतवेपथुरिति' माघः ।
सहसा अव्य॰ सह+सो-डा । हठादित्यर्थे, अकस्मादित्यर्थे च।
सहस्य पु॰ सहसे बलाय हितः यत् । पौषमासे ।
सहस्र न॰ समानं हसति हस र । दशशतसङ्ख्यायां, बहु-
सङ्ख्यायां, तत्सङ्ख्यान्विते च । [णादयोऽप्यत्र ।
सहस्रकर पु॰सहस्रं कराः किरणाअस्य । सूर्य्ये सहस्रकिर-
सहस्रकाण्डा स्त्री॰ सहस्रं काण्डा यस्याः । श्वेतदूर्व्वायाम्
सहस्रदंष्ट्र पु॰ सहस्रं बहुसङ्ख्या दंष्ट्रा अस्य । पाठीनमत्स्ये
(बोयाल) ।
सहस्रदंष्ट्रिन् पु॰ सहस्रं दंष्ट्राः सन्त्यस्य इनि । पाठानमत्स्ये
सहस्रधारा स्त्री॰ सहस्रगुणिता धारा । देवतास्नानार्थं-
बहुच्छिद्रयन्त्रनिसृतबहुजलादिधारायाम् ।
सहस्रनयन पु॰सहस्रं नयनान्यस्य । इन्द्रे । सहस्रनेत्रादयोऽप्यत्र
सहस्रपत्र न॰ सहस्रं बहुसङ्ख्यकानि पत्त्राणि यस्य । पद्मे
सहस्रपर्णादयोऽप्यत्र ।
सहस्रपाद् पु॰ सहस्रं बहवः पादा अस्य पाद्भावः । विष्णौ,
परमेश्वरे च । 'सहस्राक्षः सहस्रपादि'ति पुरुषसूक्तम् ।
सहस्रपाद पु॰ सहस्रं पादाः किरणाश्चरणा वा सन्त्यस्य
अच् । विष्णौ, सूर्य्ये अर्कवृक्षे च । [र्य्यार्ज्जुने च
सहस्रभुज पु॰ सहस्रं बहवो भुजा अस्य । विष्णौ, कार्त्तवी-
सहस्रमूर्द्धन् पु॰सहस्रं बहवो मूर्द्धानोऽस्य । विष्णौ, सहस्र-
शीर्षादयोऽप्यत्र । [र्जुने, विष्णौ च
सहस्रबाहु पु॰ सहस्रं बाहवोऽस्य । बाणासुरे, कार्त्तवीर्य्या-
सहस्रवीर्य्या स्त्री॰सहस्रं बहूनि वीर्य्याण्यस्याः । दूर्व्वायाम्,
महाशतावर्य्याञ्च ।
सहस्रवेध न॰ सहस्रं बहवो वेधा अस्य । चुक्रे ।
सहस्रवेधिन् न॰ सहस्रं विध्यति विध-णिनि । हिङ्गौ ।
अम्लवेतसे, कस्तूर्य्याञ्च पु॰ । सहस्रवेधकर्त्तरि त्रि॰ ।
सहस्रशिखर पु॰ सहस्रं बहूनि शिखराण्यस्य । विन्ध्यपर्वते
सहस्रा स्त्री॰सहस्रं बलानि सन्त्यस्याः अच् । अम्बष्ठायाम् ।
सहस्रांशु पु॰सहस्रमंशवो यस्य । सूर्य्ये,अर्कवृक्षे च । [ईश्वरे च
सहस्राक्ष पु॰सहस्रमक्षीणि यस्य षच् समा॰ । इन्द्रे, विष्णौ,
सहस्रार न॰सहस्रमाराः कोणा अस्य । शिरःस्थिते सुषुम्ना

नाडीमध्यस्थे सहस्रदलकमले । [न्यपादौ पाठीने च ।

सहस्रिन् पु० सहस्रं सैन्यानि सन्त्यस्य इनि । सहस्रसैन्ययुक्ते

सहा स्त्री०सहते सह-अच् । मुद्गपर्ण्यां, घृतकुमार्य्यां, दण्डोत्पलायां, पृथिव्यां, शुक्लझिण्टाम्, रास्नायां, स्वर्णक्षीर्य्यां, सर्पकङ्काल्यां, नारीपुष्पे च ।

सहाचर पु० सह आचरति आ+चर-अच् । पीतझिण्टाम् ।

सहाय पु०सह एति इण-अच् । सहचरे, अनुकूले,'असावनुक्तोऽपि सहाय एवेति' कुमारः । [सहायसमुदाये च ।

सहायता स्त्री०सहायानां समूहः तभावो वा तल् । साहाय्ये

सहार पु० सह एकदैव ऋच्छति दूरं गच्छति सौरभेण ऋ-अच् । आम्रे । हारोहरणं सह हारेण । महाप्रलये ।

सहारोग्य त्रि० सह आरोग्येण । रोगशून्ये ।

सहासन न० सह आस्यतेऽत्र आस-ल्युट् । एकासने ।

सहित त्रि० सम्यक् हितः पृ० समोऽन्त्यलोपः । सम्यग्हिते सह-क्त वा इट्, सह-इतच् वा । समभिव्याहृते ।

सहितृ त्रि०सह-तृच् वा इट् । सहनशीले । इडभावे । सोढाप्यत्र स्त्रियां ङीप् ।

सहित्र न० सह्यतेऽनेन सह-इत्र । सहनसाधने धर्म्मभेदे ।

सहिष्णु त्रि० सह-इष्णुच् । सहनशीले । [विरुद्धधर्म्मद्वयसह

सहिष्णुता स्त्री० सहिष्णोर्भावः तल् । क्षमायाम् शीतोष्णादिने

सहृदय त्रि०सह-हृदयेन । प्रशस्तचित्ते, काव्यार्थभावनाधीनपरिपक्वबुद्धौ 'सहृदयधुरीणाः कतिपये'इति रसगङ्गाधरः

सहृल्लेख पु० हृदयस्य लेखः कालुष्यकरणं हृल्लावः सह हृल्लेखेन ।'विचिकित्सा तु हृदये अन्ने यस्मिन् प्रजायते । सहृल्लेखन्तु विज्ञेयमि'त्युक्ते दूषितान्ने ।

सहोक्ति स्त्री०सह उक्तिः । सहकथने, एकोक्तौ, सह शब्दस्योक्तिर्यत्र । अर्थालङ्कारभेदे । [पर्णशालायाम् ।

सहोटज पु०न०। सहते आतपाद्यत्र सह-अच् कर्म०। मुनीनां

सहोढ़ पु० सह ऊढा येन । 'या गर्भिणी संस्क्रियते ज्ञाताज्ञातापि वा सती । वोढुः स गर्भो भवति सहोढ इति चोच्यते' इति मनूक्ते अज्ञातगर्भायां परिणीतायां स्त्रियां जाते पुत्रभेदे,सहोढः सन् जायते जन-ड । सहोढजोऽप्यत्रार्थे । [भगिन्यां स्त्री०

सहोदर न० सह समानमुदरं यस्य । एकगर्भजाते भ्रातरि ।

सह्य न०सहायस्य भावः यत् नि० । साहाय्ये, 'तत्रार्थे सह्यमकरोदिति' पुराणम् सह भावे यत् । आरोग्ये, साम्ये माधुर्य्ये च । कर्म्मणि यत् । सोढव्ये त्रि०पुनाख्यदेशसमीपस्थे पर्व्वतभेदे पु० ।

सा स्त्री०सो-ड । गौर्य्यां, लक्ष्म्यां च ।

सांख्य न० संख्यायतेऽत्र संख्या सम्यग्ज्ञानं सास्त्यत्र अण् । सम्यग्दर्शने 'एषा तेऽभिहिता सांख्ये इति गीता संख्यां मूलप्रकृत्यादिपदार्थानां गणनमत्र प्रज्ञाद्यण् ।कपिलप्रणीते दर्शनशास्त्रे, परसवर्णे साङ्ख्यमप्युभयत्र साङ्ख्योक्तयोगे पु०।

सांघातिक त्रि० संघाताय हितम् ठण् । सङ्घातकारके । ज्योतिषोक्ते जन्मनक्षत्रावधिषोडशनक्षत्रे च 'देहद्रविणबन्धूनां नाशः सांघातिके तथे'ति ज्योतिषम् परसवर्णे साङ्घातिकमपि उभयत्र ।

सांदृष्टिक न० संदृष्टं प्रत्यक्षदृष्टमनुसरति ठण् । दृष्टानुसारिन्यायभेदे, संदृष्टौ दृष्टमात्रः फलति ठञ् । सद्यःफले । परसवर्णे सान्दृष्टिकमप्युभयत्र । [कारके ।

सांयात्रिक पु०सम्यक् यात्रायै अलम् ठण् । पोतेन वाणिज्य

सांयुगीन त्रि० संयुगे युद्धे साधुः ख । रणकुशले ।

सांराविण न० सम्+रु-भावे णिनि ततः स्वार्थेऽण् । व्याप्रेहट्टादिकोलाहले । [अण् । ज्योतिर्वेत्तरि, गणके ।

सांवत्सर पु०संवत्सरं तज्ज्ञानोपयोगिशास्त्रं वेत्ति अधीते वा

सांवत्सरिक त्रि० संवत्सरे भवः ठञ् । प्रतिवर्षकर्त्तव्ये श्राद्धे

सांवादिक पु० सम्यग्वादायालं ठण् । नैयायिके ।

सांशयिक त्रि० संशयमापन्नः ठण् । सन्दिहाने, संशययुक्ते, संशयविषये च । [भवे, संसारोपयोगिनि वा पदार्थे

सांसारिक त्रि०संसाराय हितम् तत्र भवो वा ठण् । संसार-

सांसिद्धिक त्रि० संसिद्धिः स्वभावसिद्धिः तया निर्वृत्तं ठण् । स्वभावसिद्धे । 'सांसिद्धिकमुदाहृतमि'ति भाषापरिच्छेदः ।

साकम् अव्य० सह अकति अक-अम् सादेशः । साहित्ये ।

साकल्य न० सकलस्य भावः ष्यञ् । समुदाये । स्वार्थे ष्यञ् । सकले, होमार्थं मिश्रितेषु तिलादिद्रव्येषु च ।

साकाङ्क्ष त्रि०सहाकाङ्क्षया । साभिलाषे, शाब्दबोधोपयोग्याः काङ्क्षायुक्ते पदभेदे च ।

साकार त्रि०सह आकारेण मूर्त्त्या । मूर्त्तिविशिष्टे, सावयवे च

साकुरुण्ड पु० सकुरुण्ड एव स्वार्थेऽण् । सकुरुण्डवृक्षे ।

साकेत न० आकित्यते आकेतः सहाकेतेन । अयोध्यापुरे 'जनस्य साकेतनिवासिन' इति रघुः ।

साक्तुक पु०सक्तवे हितः ठक् । यवे । सक्तूनां समाहारः तस्येदम् वा ठक् । सक्तुसमूहे न० । तत्सम्बन्धिनि त्रि० ।

साक्षात् अव्य० सह अक्षति अक्ष-आति सादेशः, सह अक्षमतति अत-क्विप् वा । प्रत्यक्षे तद्विषये च 'यत्साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्मे'ति श्रुतिः ।

साक्षात्कार पु० साक्षात्+कृ-घञ् । प्रत्यक्षे ।

साक्षिन् त्रि० सह-अक्षि अस्य इनि साक्षात्द्रष्टा इनि वा नि० । साक्षाद्द्रष्टरि । स्त्रियां ङीप् । परमेश्वरे पु० 'साक्षी चेताः केवलोनिर्गुणश्चे'ति श्रुतिः । अयमेव साक्षिचैतन्यत्वेन वेदान्तपरिभाषादौ स्वीकृतः ।

साक्ष्य न० साक्षिणो भावः कर्म वा ष्यञ् । साक्षिकर्मणि, व्यवहारविषयवृत्तवृत्तान्तकथनरूपे तद्भावे च । 'यः साक्ष्यमनृतं वदेदि'ति स्मृतिः । [च ।

सागर पु०सगरैस्तु निर्वृत्तः अण् । समुद्रे, मृगभेदे, सङ्ख्याभेदे

सागरगामिनी स्त्री०सागरं गच्छति गम+णिनि न षत्वम् । नद्यां, सूक्ष्मैलायाञ्च । [पृथिव्याम्

सागरनेमि स्त्री० सागरः नेमिरिव वेष्टनाकारो यस्याः ।

सागरमेखला स्त्री० सागरो मेखलेव यस्याः । पृथिव्याम्

सागरालय पु०सागर आलयो यस्य । वरुणे ।

सागरोत्थ न० सागराद् उत्तिष्ठति उद्+स्था क । सामुद्रलवणे

साग्निक पु०सहाग्निना अग्निहोत्रेण वा कप् । श्रौतस्मार्त्ताग्नियुक्ते, अग्निहोत्रिणि द्विजे च ।

साङ्कर्य्य न०सङ्करस्य भावः ष्यञ् । परस्पराभावसमानाधिकरणवृत्तित्वरूपे न्यायोक्ते जातिबाधके दोषभेदे, पूर्व्वोक्तसङ्करस्य धर्मे च

साङ्ग त्रि० सहाङ्गेन । अङ्गयुक्ते 'साङ्गं तत् क्रियते पुन'रिति स्मृ०

साङ्केतिक त्रि० सङ्केतेन निर्वृत्तः ठञ् । सङ्केते ।

साङ्ग्रामिक त्रि० संग्रामाय प्रभवति ठञ् । सेनापतौ, युद्धोपयोगिरथादौ च ।

साचि अव्य०सच-इण् । वक्रे, तिर्य्यगर्थे च । [मर्षवायाम् ।

साचिवाटिका स्त्री० साचि यथा तथा वटति ण्वुल् । श्वेतपु-

साचीकृत त्रि० असाचि साचि क्रियते स्म च्वि-नि० दीर्घः । वक्रीकृते 'साचीकृता चारुतरेण तस्यायि'ति कुमारः ।

साट प्रकाशने अद०चु०उ०स०सेट् । साटयति ते असषाटत् त

साटोप त्रि० सहाटोपेन । सगर्व्वे, विकटे च ।

सात सुखे अ०चु०उभ०अक०सेट् । सातयति ते असषातत् त

सात न० सात-अच् । सुखे । सन-क्त । दत्ते, नष्टे च ।

सातला स्त्री० सातं सुखं लाति ला-क । चर्मकषायाम् ।

साति स्त्री० सन-क्तिन् । अवसाने । दाने; तीव्रपीड़ायाञ्च ।

सातीनक पु० सतीनएव स्वार्थे अण् । सतीनकट्के (क्षुद्रमटर

सात्यकि पु०सत्यकस्य वृष्णिवंश्यन्टपस्यापत्यम् अण् । शिनेर्नप्तरि स्वनामख्याते वृष्णिवंश्ये क्षत्रियभेदे । [थिकृतदेशभेदे

सात्वत् पु० सत्वमेव सात्वमतति अत-क्विप् शक० । यादवा-

सात्वत पु० सत्वमेव सात्वमस्त्यस्य त सत्वगुणोपाधिके विष्णौ । सात्वतो देशस्य राजा अण् । विष्णौ, सात्वद्देशाधिपे न्टपे बहुषु तस्य लुक् 'भगवान् सात्वतां पति'रिति पुराणम् । 'सत्वं सत्वाश्रयं सत्वगुणं सेवेत केशवम् । योऽनन्यत्वेन मनसा सात्वतः समुदाहृत' इत्युक्ते वैष्णवे यदुवंश्ये अंशुपुत्रे न्टपभेदे च । यदुवंश्योत्पन्नत्वेन शिशुपालमातरि स्त्री० ङीप् । सा च नाटकस्य वृत्तिभेदे च ।

सात्विक पु० सत्वात् सत्वगुणप्रधानात् विष्णोर्भवति ठञ् । चतुर्मुखे ब्रह्मणि तस्य विष्णुनाभिकमलजत्वात् तथात्वम् । सत्वमेव सात्वमस्त्यस्य ठन् । विष्णौ । सत्वगुणेन तत्कार्य्येण मनसा वा निर्वृत्तः ठञ् । सत्वगुणजाते, सत्वप्रधान मनोविशेषजाते च शृङ्गारादिरसानुगुणे भावभेदे च । सत्वप्रधाने जने त्रि० । 'आहाराः सात्विकप्रिया' इति गीता । दुर्गायां स्त्री० ङीप् ।

सादनी स्त्री० साद्यन्ते रोगा अनया सद-णिच् ल्युट् । कटुक्याम्

सादि पु० सद-इण् । सारथौ, योद्धरि च । अवसन्ने त्रि०

सादिन् पु० सद-णिनि । अश्वारोहणकर्त्तरि, गजारोहिणि, रथारोहिणि च । अवसन्ने त्रि० ।

सादृश्य न० सदृशस्य भावः ष्यञ् । तद्भिन्नत्वे सति तद्गतभूयोधर्म्मरूपे समानधर्मे, येन सह यस्य सादृश्यं प्रसिद्धं तत् वृहदभिधाने वक्ष्यते ।

साधक त्रि०साध-ण्वुल्, सिध-णिच्-ण्वुल् साधादेशः वा । साधनकर्त्तरि, तन्त्रोक्ते मन्त्रादिसिद्धिकारके शिष्ये च । 'साधकः सिद्धिमाप्नुयादि'ति तन्त्रम् ।

साधन न०साध्यतेऽनेन सिध-णिच्-ल्युट् साधादेशः । करणे, क्रियोत्पादके हेतुभेदे 'क्रियायाः परिनिष्पत्तिर्यद्व्यापारादनन्तरम् । विवक्ष्यते यदा यत्र करणं तत्तदा'स्मृतमित्युक्ते क्रियासाधकव्यापारवतिकरणे, सैन्ये, युद्धोपकरणे पुंचिह्ने, कारकभेदे, प्रमाणे, अनुमापके हेतौ च । भावे ल्युट् । मारणे, मृतसंस्कारे, अग्निदाने, गतौ, निष्पादने, अनुगमने, सिद्धौ च । कर्मणि ल्युट् । द्रव्ये, धने, मेढ्रे च ।

साधर्म्य न० सधर्मस्य समानधर्मस्य भावः ष्यञ् । स्वकीयासाधारणधर्म्मरूपे लक्षणे 'यदुक्तं यस्य साधर्म्यमि'ति भाषापरिच्छेदः । समानो धर्मोयस्य तस्य भावः ष्यञ् । समान धर्मे यथा पद्ममिव सुन्दरं मुखमित्यादौ सौन्दर्य्यम् ।

साधारण त्रि० सह धारणया स्वार्थेऽण् । सदृशे, अनेक स्वत्ववत्यैकस्मिन् धने 'साधारणं समाश्रित्य यत्किञ्चिद्वाहनादिकमिति'स्मृतिः । स्त्रियां गौरा० ङीप् । सा च कुञ्चिकायां, वेश्यादिनायिकायाञ्च न्यायोक्ते 'यः सपक्षे विपक्षे च

भवेत् साधारणस्तु सः' इत्युक्ते हेत्वाभासभेदे पु० । यथा वह्निमान् द्रव्यत्वादित्यादौ द्रव्यत्वहेतुः सपक्षे पर्व्वते,विपक्षे ह्रदादौ च स्थित इति साधारणः ।

साधारणधर्म्म पु०कर्म० । 'अहिंसा सत्यमस्तेयं शौचमिन्द्रिय निग्रहः । दमः क्षमार्ज्जवं दानं धर्म्मं साधारणं विदु-रित्युक्ते' अहिंसादौ सर्व्ववर्णाश्रमतुल्ये धर्म्मे । न्याया द्युक्ते संशयहेतौ समानधर्म्मे च रङ्गं रजतं नवेति संशये रङ्गरजतयोः सामान्यधर्म्मश्चाकचिक्यत्वशुभ्रत्वादिः ।

साधित त्रि० सिध-णिच्-क्त । दापिते,प्रमाणादिनोद्भाविते च 'साधितात् दशकं शत'मिति स्मृतिः निष्पादिते' शोधिते च

साधिदैव त्रि० सह अधिदैवेन स्वार्थेऽण् द्विपदवृद्धिः । अधि-देवतासहिते साधिभूतसाधियज्ञावपि परमेश्वरे ।

साधिष्ठ त्रि०अतिशयेन साधुः वाढो वा इष्ठन् साधादेशः टि लोपो वा । अत्यन्तदृढे, अतिसाधौ, अतिशोभने च ।

साधिष्ठान त्रि० सह अधिष्ठानेन । सन्निहिते तन्त्रोक्ते षट्चक्रमध्ये सुषुम्नामध्यस्थे चक्रभेदे न० ।

साधीयस् त्रि० अतिशयेन साधुः वाढो वा साधादेशः टि लोपो वा । अत्यन्तदृढे,न्याय्ये, साधुतरे च । स्त्रियां ङीप् ।

साधु त्रि० साध-उन् । उत्तमकुलजाते,सुन्दरे,मनोहरे, उचिते च । स्त्रियां वा ङीप् । मुनौ,जिने च 'न प्रहृष्यति सम्माने नावमाने न कुप्यति । न क्रुद्धः परुषं ब्रूयादेतद्धि साधुल-क्षण'मित्याद्युक्तधर्मवति जने वार्द्धुषिके च पु० ।

साधुपुष्प न० साधु पुष्पं यस्य । स्थलपद्मे । कर्म्म० । उत्तमकुसुमे

साधुवाह पु० कर्म० । विनीते सुशिक्षिते घोटके ।

साधुवाहिन् पु० साधु यथा तथा वहति णिनि । विनीतेऽश्वे सुन्दरवहनकर्त्तरि त्रि० ।

साधुवृक्ष पु०कर्म० । कदम्बवृक्षे, वरुणवृक्षे, शोभनवृक्षमात्रे च

साध्य पु० सिध-णिच्-यत् । 'मनोमन्ता तथा प्राणो नरोऽ-पानश्च वीर्य्यवान् । निर्भयोनरकश्चैव दंशो नारायणो वृषः प्रभुश्चेति समाख्याताः साध्या द्वादश देवता'इत्युक्ते द्वाद शसंख्यके गणदेवताभेदे, विष्कम्भादिषु योगेषु एकविंशे योगे च । साधनीये त्रि० । अष्टादशविवादेषु प्रमाणादिना उद्भाव्ये पदार्थे । 'प्रतिज्ञादोषनिर्मुक्तं साध्यं सत्कारणान्वि तम् । निश्चितं लोकसिद्धञ्च पक्षं पक्षविदोविदु'रित्युक्ते व्यवहारे साधनार्हे प्रतिज्ञेये पक्षे पु० । अनुमित्या साधनीये वह्न्यादौ च यथा वह्निमान् धूमादित्यादौ सिषाधयिषितः वह्निः साध्यः । साध्यमस्यास्ति अर्श आद्यच् । साध्यवति पक्षे पु० 'साध्यनिर्द्देशः प्रतिज्ञे'ति न्यायसूत्रम् साध्यवत्तया पक्षनि-र्द्देश इति दीधितिकारः संख्यार्थे, तन्त्रोक्ते मन्त्रजाले,ग्रा-ह्यमन्त्रस्य स्वानुकूलताग्राहकचक्रस्थे द्वितीयषष्ठमादिके 'सिद्धः साध्यः सुसिद्धोऽरिः क्रमात् ज्ञेया मनीषिभि'रि त्युक्ते मन्त्रभेदे च विस्तरो वृहदभिधाने ।

साध्यता स्त्री० साध्यस्यानुमितिविधेयस्य भावः तल् । अनु-मितिविधेयतारूपे न्यायोक्ते विषयताभेदे ।

साध्यतावच्छेदक पु० साध्यतामवच्छिनत्ति विशेषयति अव+ छिद-ण्वुल् । येन रूपेण यस्य साध्यतारूपा विषयता तस्मिन् धर्मे । यथा वह्निवान् धूमादित्यत्र वह्निः साध्यः तस्य साध्यतां वह्नित्वमवच्छिनत्तीति वह्नित्वं साध्यताव-च्छेदकम् ।

साध्यसिद्धि स्त्री० साध्यस्य सिद्धिः विनिर्णयः सिध-क्तिन् । साध्यस्य वह्न्यादेः अनुमित्यादिना साधनाधीने निर्णये, निष्पत्तौ, साध्यस्य प्रतिज्ञेयार्थस्य सिद्धिर्निर्णयो यत्र । व्यवहारे प्रतिज्ञातार्थस्य प्राड्विवाकादिभिः विनिर्णयरूपे व्यवहारपादे च ।

साध्वस न० साधु+अस्यति अस-अच् । भये ।

साध्वी स्त्री० साधु-ङीप् । भेदायां, 'आर्त्तार्त्ते मुदिता हृष्टे प्रोषिते मलिना कृशा । मृते म्रियते या पत्यौ साध्वी ज्ञेया पतिव्रते'त्युक्तलक्षणायां स्त्रियाञ्च ।

सानन्द त्रि०सह आनन्देन । आनन्दसहिते 'सानन्दं नन्दि हस्ते'ति मालतीमाधवम् ।

सानु पु०न० सन-ञुण् । पर्व्वतस्थे समभूमिदेशे प्रस्थे, वने, वातसमूहे, पथि, अग्रे, कोविदे, अर्के, पल्लवे च ।

सानुज न० सानौ जायते जन-ड । प्रपौण्डरीके । तुम्बुरुवृक्षे पु० । सहानुजेन अनुजसहिते त्रि० ।

सानुमत् पु० सानुरस्त्यस्य मतुप् । पर्व्वते ।

सान्तपन न० सन्तापयति सम्+तप०णिच् ल्युट् स्वार्थेऽण् । 'गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकम् । एकरात्रो पवासश्च कृच्छ्रं सान्तपनं विदु'रित्युक्ते प्रायश्चित्ते व्रतभेदे ।

सान्तर न०सह अन्तरेण सादेशः । विरले व्यवधानसहिते च

सान्तानिक त्रि० सन्तानः प्रयोजनमस्य ठक् । सन्तान-साधने विधानभेदे । [अपसान्त्वत् सान्त्वापयतीत्यर्थे ।

सान्त्व आनुकूल्यकरणे अद०चु०उभ०सक०सेट् । सान्त्वयति ते

सान्त्व न० सान्त्व-अच् । सत्यर्थमधुरे, आनुकूल्ये, श्रोतृमनः प्रीतिदवाक्ये,प्रियवाक्यादिना क्रोधोपशमनरूपे,सान्त्वने च

सान्त्वन न० सान्त्व-ल्युट् । आनुकूल्यकरणे प्रियवादादिना क्रोधाद्युपशमने च । युच् । अत्रैव स्त्री० ।

सान्दीपनि पु०सन्दीपनस्यापत्यम् इञ्। रामकृष्णयोराचार्य्ये अवन्तिपुरवासिनि मुनिभेदे। [मनोज्ञे च वने न०।
सान्द्र त्रि० अदि-रक् सह चन्द्रेण। निविडे, मृदौ, स्निग्धे,
सान्द्रपुष्प पु० सान्द्रं पुष्पमस्य। बिभीतकवृक्षे।
सान्द्रस्निग्ध त्रि० सान्द्रं स्निग्धः [अतिहृद्ये अतिमनोहरे च
सान्धिक पु० सन्धा सुराच्यावनं शिल्पं वेत्ति ठक्। शौण्डिके सन्धिः प्रयोजनमस्य ठण्। सन्धिकर्त्तरि त्रि०।
सान्ध्य त्रि० सन्ध्यायां भवः अण्। सन्ध्याकालिके।
सान्नाय्य न० सन्नीयते सम्+नी-ण्यत् नि०। मन्त्रादिना संस्कार्य्ये घृतादौ। [ति' दुर्गावाहनमन्त्रः।
सान्निध्य न० सान्निधिरेव ष्यञ्। नैकट्ये, 'सान्निध्यमिह कल्पये
सान्निपातिक त्रि० सन्निपातात् त्रिदोषविकारात् आगतः तेन निर्वृत्तो वा ठक्। सन्निपाताज्जाते रोगे 'विकारे सन्निपातिके' इति कुमारः।
सान्न्यासिक पु० सन्न्यासः प्रयोजनमस्य ठक्। सन्न्यासिनि।
सापत्न पु० सपत्न एव स्वार्थे ष्यञ्। शत्रौ, सपत्न्यां भवः तस्या अपत्यं वा यञ्। सपत्नीपुत्रे। अण्। सापत्नोऽप्युभयत्र
सापिण्ड्य न० सपिण्डस्य भावः ष्यञ्। दायाशौचपिण्डदानाद्युपयोगिनि ज्ञातिधर्मे 'सापिण्ड्यं साप्तपौरुषमि'ति स्मृतिः [हार्द्दे
साप्तपदीन न०सप्तभिः पदैः उच्चारितैर्निर्वृत्तम् खञ्। सख्ये सौ-
साप्तपौरुष त्रि०सप्त पुरुषान् व्याप्नोति अण्। सप्तपुरुषव्यापके
साफल्य न०सफलस्य भावः ष्यञ्। सार्थक्ये, सम्पूर्णतायाञ्च।
साम सान्त्वने अद०चु०उ०स०सेट्। सामयति ते अससामत् त
सामग पु० साम तद्वेदं गायति। सामवेदाध्यायिनि।
सामगर्भ पु० साम गर्भे यस्य। विष्णौ।
सामग्री स्त्री० न० समग्रस्य भावः ष्यञ् स्त्रीत्वपक्षे ङीप् ङीपि यलोपः। समस्ततायाम् 'प्रायेण सामग्र्यविधा'विति कुमारः स्वार्थे ष्यञ्। कारणसमूहे, द्रव्ये च स्त्री०।
सामञ्जस्य न० समञ्जसस्य भावः ष्यञ्। औचित्ये।
सामन् न० सो-मनिन्। 'अग्निं दूतं वृणीमहे, इत्यादिके वेदभेदे, तन्मोऽनाम्र ऋक्षु गानभेदे 'ऋच्यध्यूढं साम गीयते इति' छान्दोग्यम्। राज्ञां 'साम भेदस्तथा दानं दण्डश्चे'त्युक्ते शत्रुवशीकरणोपायभेदे, प्रियवाक्यादिना सान्त्वने च। पशुबन्धनरज्जौ स्त्री० ङीप्।
सामन्त पु०संश्लिष्टोऽन्तः एकदेशो यस्य समन्तस्येश्वरः अण्। स्वविषयानन्तरवर्त्तिदेशाधिपे नृपे। समन्ताद्भवः अण् टिलोपः। श्रेष्ठप्रजासु (मडल) यं परस्परया कोथाः सामन्ता'वेति स्मृतिः। [कालोचिते च।

सामयिक त्रि० समये भवः उचितो वा ठञ्। समयभवे,
सामयोनि पु० साम योनिरुत्पत्तिस्थानं यस्य। हस्तिनि, तेषाञ्च सामयोनित्वमुक्तं पालकाव्ये 'सूर्य्यस्याण्डकपाले द्वे समानीय प्रजापतिः। हस्ताभ्यां परिगृह्याथ सप्त सामान्यगायत। गायतो ब्रह्मणस्तस्मात् समुत्पेतुर्मतङ्गजा' इति। चतुर्मुखे ब्रह्मणि च।
सामर्थ्य न० समर्थस्य भावः ष्यञ्। देहजे बले शक्तौ योग्यतायां, सङ्गतार्थतायाञ्च। [समवायसम्बन्धिनि त्रि०।
सामवायिक पु०समवाये प्रसृतः ठञ्। मन्त्रिणि। तस्येदम् ठञ्।
सामाजिक पु० समाजः सभावेशनं प्रयोजनमस्य। सभ्ये।
सामान्य न०समानस्य भावः ष्यञ्। सादृश्यप्रयोजकधर्मे यथा मुखं पद्ममिव सुन्दरमित्यादौ सौन्दर्य्यादि। समानमेव स्वार्थे ष्यञ्। द्रव्यगुणकर्मसु तुल्यतया स्थितायां जातौ।
सामान्यलक्षणा स्त्री०सामान्यं साधारणधर्मः लक्षणं यस्याः। न्यायोक्ते अलौकिकप्रत्यक्षसाधने उपायभेदे। यथा एकघटज्ञाने घटत्वरूपसामान्यधर्मज्ञानात् सकलस्य घटत्ववतो ज्ञानम्। [रणस्त्रियां वेश्यायाम्।
सामान्या स्त्री० समानैव स्वार्थे ष्यञ् अजा० टाप्। साधा-
सामि अव्य० साम-इन्। अर्द्धे 'सामिघटिते'ति नैषधम्।
सामिधेनी स्त्री० सम्-इन्ध करणे ल्युट् नि०। अग्निसमिन्धनसाधने ऋग्भेदे, समित्काष्ठे च।
सामीप्य न० समीपस्य भावः स्वार्थे वा ष्यञ्। नैकट्ये निकटे च 'सामीप्यात्श्लेषविषयैर्व्याप्याधारश्चतुर्विध' इति व्याकरणम्।
सामुद्र न० समुद्रे भवः अण्। (करकच) लवणे।
सामुद्रक न०समुद्रेण प्रोक्तम् वुञ्। हस्तादिरेखादिना स्त्रीपुंसशुभाशुभलक्षणज्ञापके ग्रन्थभेदे, 'वामभागे तु नारीणां दक्षिणे पुरुषस्य च निर्द्दिष्टं लक्षणं तेषां समुद्रेण यथोदितमिति' 'सामुद्रकमारमुद्रणे'ति नैषधम्।
सामुद्रिक त्रि० समुद्रेण प्रोक्तम् ठञ्। स्त्रीपुंसशुभाशुभलक्षणज्ञापके ग्रन्थे। [ठण्। युद्धे परलोकसाधने त्रि०
साम्परायिक न०सम्परायाय आपदे परलोकाय वा हितम्।
साम्प्रतम् अव्य० सम्+प्र+तन-अमुक्। उचिते।
साम्बर न० सम्बरदेशे भवम् अण्। सम्बरदेशोद्भवे लवणे
साम्भवा स्त्री०सम्भवः अस्त्यस्य प्रज्ञाद्यण् गौ०ङीप्। रक्तलोध्रे
साम्य न० समस्य भावः ष्यञ्। तुल्यत्वप्रयोजके साधारणधर्मे
साम्राज्य न० सम्राजः भावः ष्यञ्। सार्वभौमत्वे 'भेजे साम्राज्यदीक्षितमिति रघुः 'लक्षाधिपत्यं राज्यं स्यात् साम्राज्यं दशलक्षके' इत्युक्ते दशलक्षयोजनाधिराज्ये च।

साय पु० सो-घञ्। दिनान्ते, बाणे च।

सायंसन्ध्या स्त्री० सायम् दिनान्ते सन्ध्या, तत्र सन्ध्यायते सम्+ध्यै-घञर्थे क वा। दिनान्तसन्ध्यायाम् दिनान्ते-उपास्य-देवताभेदे च। भावे अङ्। तत्रोपासनायाम्।

सायक पु० सो-ण्वुल्। बाणे-खड्गे च।

सायन्तन त्रि० सायम्भवः ट्युल् तुट् च। दिनान्तभवे। स्त्रियां ङीप्। "सायन्तनीं तिथिप्रणय" इति भट्टिः।

सायपुङ्खा स्त्री० सायकस्य पुङ्खोयस्याः ५ ब०। शरपुङ्खावृक्षे।

सायम् अव्य०सो-अमु।दिनान्ते"सायं सन्ध्यति वर्त्तत"इत्युद्भटः

सायाह्न पु० सायोऽह्नः एक० त० टच् ह्लादेशः। दिनान्ते, "सायाह्नस्त्रिमुहूर्त्तः स्यात् श्राद्धं तत्र न कारयेदिति" स्मृत्युक्ते पञ्चधाविभक्तदिनस्य त्रिमूर्त्तात्मके पञ्चमे शेषेऽंशे च।

सायुज्य न० सह युनक्ति-युज-क्विप् सादेशः सयुज् तस्य भावः ष्यञ्। सहयोगे, पञ्चविधमुक्तिमध्ये एकत्वसमवस्थानरूपे मुक्तिभेदे च। [सारत् त।

सार दौर्बल्ये अद० चु० उभ० सक० सेट्। सारयति ते असस

सार न० सृ-घञ्, सार-अच् वा। जले, धने, न्याय्ये, नवनीते, लौहे,वने च। बले,स्थिरांशे,मज्जनि, सर्जक्षारे,वायौ, रोगे, अतिदृढे दध्यग्रे च पु० न०। श्रेष्ठे, वरे च त्रि०

सारक पु० सारयति रेचयति सृ-णिच्-ण्वुल्। जयपाले। रेचकद्रव्ये त्रि०।

सारखदिर पु० कर्म०। विट्खदिरे।

सारगन्ध पु० सारःश्रेष्ठोगन्धोयस्य। चन्दने।

सारघ न० सरघाभिर्निर्वृत्तम् अण्। मधुनि क्षौद्रे।

सारङ्ग पु० सृ-अङ्गच्। चातकखगे, हरिणे, गजे, भृङ्गे छत्रे, राजहंसे, चित्रमृगे, वाद्यभेदे,वस्त्रे,नानावर्णे, मयूरे कामदेवे, चापे, केशे, आभरणे, पद्मे, शङ्खे, चन्दने, कर्पूरे पुष्पे, कोकिले, मेघे, सिंहे, रात्रौ, भूमौ,दीप्तौ च। शारङ्गमस्य शक०। शारङ्गोऽपि चित्रमृगादौ।

सारङ्गिक पु० सारङ्गं मृगं हन्ति ठक्। व्याधे।

सारज न० सारात् दध्यग्रात् जायते जन-ड। नवनीते।

सारण न० सृ-णिच्-ल्युट्। गन्धभेदे, अतीसाररोगे, रावणसचिवे च। भद्रबलायाम्, आम्रातके च पु०।

सारणि(णी) स्त्री० सृ-णिच्-अनि वा ङीप्। क्षुद्रनद्यां, प्रसारिण्याम्, सङ्केतेन ग्रहगत्यादिबोधके ज्योतिषग्रन्थभेदे च।

सारतरु पु० सारप्रधानः जलप्रधानस्तरुः। कदलीवृक्षे।

सारथि पु० सृ-अथिण्, सह रथेन सरथः घोटकः तत्र नियुक्तः इञ् वा। रथादिवाहनप्रेरके नियन्तरि।

सारदा स्त्री० सारं ददाति दा-क। सरस्वत्याम् "लिखति यदि गृहीत्वा सारदेति" शिवस्तवः। सारदातरि त्रि०।

सारद्रुम पु० साराढ्योद्रुमः। खदिरवृक्षे।

सारभाण्ड न० कर्म०। अक्षत्रिकपात्रे, श्रेष्ठपात्रे च। [वृक्षे।

सारमूषिका स्त्री० सारे मूषिकेवापहारकत्वात्। देवदाली

सारमेय पु० स्त्री० सरमायाः कश्यपपत्न्याः अपत्यम् ढक्। कुक्कुरे। तद्योषिति स्त्री०।

सारलौह न० लौहेषु सारः राज०। लौहसारे (इष्पात)।

सारव त्रि० सरय्वां भवः अण् नि०। सरयूनदीभवे।

सारस न० सरोऽभिजनोनियतवसतिरस्य अण्। पद्मे, कथाभरणे च। सह रसेन स्वार्थे अण्। चन्द्रे, स्वनामख्याते पक्षिणि च पु०। तद्योषिति स्त्री०। सरसइदम् अण्। सरोवरसम्बन्धिनि त्रि०।

सारसन न० सारं सनोति सन-अच्। स्त्रीकट्याभरणे, काञ्च्याम्, कञ्चुकदार्ढ्यार्थं मध्यकाये निबद्धे, पट्टिकादौ च।

सारस्वत पु० सरस्वती देवताऽस्य, सरस्वत्याइदं वा अण्। बिल्वदण्डे, देशभेदे, पञ्चगौडमध्ये ब्राह्मणभेदे सरस्वती प्रतिपालितमुनिभेदे, ब्राह्मदिनरूपे कल्पभेदे च "सारस्वतस्य कल्पस्येति" पुराणम्। सरस्वतीसम्बन्धिनि "तस्यां पूर्वाह्णसमये कुर्यात् सारस्वतोत्सवमिति" पुराणम्। सरस्वतीदेवताके च त्रि० "तत्रावनाय निर्दोषचरुः सारस्वतोद्विजैरिति" स्मृतिः।

सारस्वतकल्प पु० कर्म०। तन्त्रोक्ते सरस्वत्या उपासनार्थके विधानभेदे, तन्नामके-ब्रह्मदिने च। [दूर्वायाञ्च।

सारा स्त्री० सारयति सृ-णिच्--अच्। कृष्णत्रिवृतायाम्,

साराल पु० सारमालाति आ×ला-क। तिलवृक्षे।

सारि(री) पु० स्त्री० सृ-इण् स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप्। पाशके "शारीं चरन्तीं सखि! मारयेति"नैषधम् पक्षिभेदे च।

सारिका स्त्री० सरति गच्छति सृ-ण्वुल्। पक्षिभेदे (शालिक)

सारिणी स्त्री० सृ-णिनि। सहदेवीलतायाम्,कार्पास्यां,दुरालभायां,कपिलशिंशपायां,प्रसारिण्यां, रक्तपुनर्नवायाञ्च।

सारिवा स्त्री० सारिरिव वाति वा-क। (अनन्तमूल) लताभेदे [भवः ठक्। विषभेदे।

सारोष्ट्रिक पु० सारः श्रेष्ठ उष्ट्रोयत्र सारोष्ट्रः देशभेदस्तत्र-

सार्थ पु० सृ-थन् स्वार्थेऽण्। समूहे,जन्तुसमूहे"स जयत्यरि-

सार्थंसार्थकीति'' नैषधम् सह अर्थेन वाच्येन वा। वणिक्समूहे। धनिनि त्रि०। कन्। सार्थकः। अर्थसहिते जने त्रि० शब्दे। पु० ''सार्थकः स्वार्थबोधकादिति'' शब्दशक्तिप्रकाशिका''

सार्थवाह पु० सार्थं वहति वह-अण्। वणिग्जने।

सार्द्र त्रि० सह आर्द्रेण। आर्द्रतायुक्ते। [अर्द्धयुक्ते त्रि०।

सार्द्धम् अव्य० सह+ऋध-अम्। साहित्ये। सह अर्द्धेन। सार्द्धः।

सार्प न० सर्पोदेवतास्य अण्। अश्लेषानक्षत्रे।

सार्पिष्क त्रि० सर्पिषा संस्कृतम् ठण्। घृतसंस्कृते व्यञ्जनादौ

सार्व्वजनीन त्रि० सर्व्वेषु जनेषु विदितः खञ् द्विपदवृद्धिः। सर्व्वलोकविदिते।

सार्व्वत्रिक त्रि० सर्व्वत्र भवम्: ठञ्। सर्व्वस्मिन् कालादौभवे।

सार्व्वधातुक न० सर्व्वधातून् व्याप्नोति ठञ्। व्याकरणोक्ते सर्व्वधातुप्रकृतिके तिङादौ प्रत्यये।

सार्व्वभौतिक त्रि० सर्व्वाणि-भूतानि व्याप्नोति ठञ् द्विपदवृद्धिः। सर्व्वभूतव्यापके।

सार्व्वभौम पु० सर्व्वस्या भूमेरीश्वरः सर्व्वासु भूमिषु विदितो वा अण्। चक्रवर्त्तिनि नृपे, उत्तरदिक्स्थे गजे च।

सार्व्वलौकिक त्रि० सर्व्वेषु लोकेषु विदितः ठञ् द्विपदवृद्धिः। सर्व्वलोकेषु विदिते ''स रामः सार्व्वलौकिक''इति भट्टिः।

सार्व्वविभक्तिक त्रि० सर्व्वासु विभक्तिषु तदर्थे भवः-ठञ्। सर्व्वविभक्त्यर्थे विहिते तसिलादौ प्रत्यये।

सार्षप त्रि० सर्षपस्य विकारः अण्। सर्षपविकारतैलादौ ''अदुष्टं सार्षपं तैलमिति, स्मृतिः''।

साल पु० सल-घञ्। वृक्षमात्रे, ''रसालः सालः समदृश्यतेति''नैषधम् स्वनामख्याते वृक्षभेदे, प्राकारे च।

सालन पु० सालः कारणत्वेनास्त्यस्य पामादित्वात् न। सालनिर्यासे (धुना)।

सालनिर्यास पु० ६त०। धुना) सर्ज्जरसे। [वृक्षे।

सालपर्णी स्त्री० सालस्येव पर्णान्यस्याः ङीप्। (सालपानि)

सालपुष्प न० सालस्येव पुष्पं यस्य। स्थलपद्मे।

सालभञ्जिका स्त्री० सालं भनक्ति भनज-ण्वुल्। काष्ठादिनिर्म्मिते कृत्रिमक्रीडासाधने पुत्तलिकायाम्, वेश्यायाञ्च।

सालरस पु० ६त०। (धुना) रालें।

सालवेष्ट पु० सालं वेष्टयति वेष्ट-अण्। राले (धुना)।

साला स्त्री० सालः प्राकारोऽस्त्यस्याः अच्। गृहे।

सालाटक पु० सालायां टकटव। कुक्कुरे।

सालूर पु० सल-ऊरच् णित्। भेके मण्डूके।

सालेय पु० सालायां भवः ढक्। मधुरिकायाम्।

सालोक्य न० समानोलोकोऽस्य तस्य भावः ष्यञ्। पञ्चविधमुक्तिमध्ये एकलोकसहवासरूपे मुक्तिभेदे। [नृपे।

साल्व पु० ब०व० सौभदेशे। तेषा राजा अण्। तद्देशाधिपे

साल्वहन् पु० साल्वं नृपं हतवान् हन-क्विप्। विष्णौ।

सावधान त्रि० सह अवधानेन। सचेतने, सतर्के, मनोभिनिवेशयुक्ते च।

सावन न०सवनं। सोमयागाङ्गं स्नानं तस्येदम् अण्। ''अहोरात्रेण चैकेन सावनो दिवसः स्मृत'' इति ज्योतिषोक्ते अहोरात्रात्मके दिवसे, सवनत्रयस्य अहोरात्रसाध्यत्वादस्य तत्सम्बन्धित्वम्। तत्त्रिंशद्दिवसात्मके मासभेदे च पु० ''विवाहादौ स्मृतः सौरः शेषेषु सावनोमत इति''स्मृतिः। ''सूतकादिपरिच्छेदो दिनमासाब्दपास्तथा। मध्यमग्रहभुक्तिश्च सावनेन प्रकीर्त्तितः'' इति सूर्य्यसिद्धान्तः।

सा(शा)वर पु० स(श)वरेण निर्वृत्तः अण्। पापे,अपवादे च।

सावर्णि पु० सवर्णायां सूर्य्यपत्न्यां संज्ञायां भवः अण्। सवर्णागर्भजे सूर्य्यजे अष्टमे मनौ। इञ्। सावर्णिरित्यत्र ''सूर्य्यात्मजन्म समाख्यातः सावर्णिर्भविता मनुरिति''चण्डी।

सावित्र पु० सविता देवताऽस्य अण्। विप्रे। ऋत्विग्विशेषे, स्त्री० ङीप्। ''सावित्रीमात्रसारोऽपीति'' स्मृतिः। सा च सत्यवतोभार्य्यायाञ्च। सवितृदेवताके चर्व्वादौ त्रि० यज्ञोपवीते न०। स्वार्थादौ अण्। सूर्य्ये। तस्येदम् अण्। महादेवे, गर्भे वसौ च पु०।

सावित्रीव्रत न० सावित्रीपूजनमुद्दिश्य कर्त्तव्यं व्रतम्। ज्यैष्ठकृष्णचतुर्द्दश्यां सावित्रीपूजनार्थे व्रते। [पवीते।

सावित्रीसूत्र न० सावित्रीदीक्षाकालिकं सूत्रम् शाक०। यज्ञो-

सास्ना स्त्री० सस-न णित्। गोगलस्थिते लोमसंघातात्मके कम्बले। [करण्ये च।

साह्व त्रि० सह अस्नेण। चतुर्जंघान्विते। [सामानाधि

साहचर्य्य न० सहचरस्य भावः ष्यञ्। समभिव्यारे, साहित्ये,

साहस न० सहसा बलेन निर्वृत्तम् अण्। बलेन कृते चौर्य्यस्त्रीसंग्रहादौ दुष्टकर्म्मणि,''सहसा क्रियते यत्तु तत् साहसमिति स्मृत मिति'' स्मृतिः तच्च पञ्चविधम् ''मनुष्यमारणं स्तेयं परदाराभिमर्षणम्। पारुष्यमनृतञ्चैव साहसं पञ्चधा स्मृतमिति'' स्मृतिः। सहसा अविवेचनेन कृतम् कर्म्म। अविमृश्यकृतकर्म्मणि, त्रि०। साहसमहसरति अण्। स्मृत्युक्ते दण्डविशेषे,''साशीतिपणसाहस्रो दण्डउत्तमसाहसः।

तदर्द्धं मध्यमः प्रोक्तस्तदर्द्धमधमः स्मृत” इति स्मृतिः। “पा-
कयज्ञे तु साहस” इत्युक्ते अग्निभेदे च पु०।

साहसिक त्रि० साहसे प्रसृतः ठन्। मनुष्यमारणाद्यभिरते
चौरे, पारदारिके, मिथ्यावादिनि, परुषवादिनि च।

साहस्र न० सहस्राणां समूहः अण्। सहस्रसमूहे। स्वार्थे
अण्। सहस्रसङ्ख्यायाम् न०। सहस्रं परिमाणमस्य अण्।
सहस्रसंख्यान्विते त्रि०। सहस्रसंख्यकगजसमूहे पु०।

साहायक न० सहायस्य भावः वुण्। साहाय्ये।

साहाय्य न० सहायस्य भावः ष्यञ्। सहायतायाम्।

साहित्य न० सहितस्य भावः ष्यञ्। मेलने परस्परसापेक्षाणां
तुल्यरूपाणामेकक्रियान्वयित्वे, तुल्यवदेकक्रियान्वयित्वे,
एकक्रियान्वयित्वे, बुद्धिविशेषविषयत्वे, काव्यभेदे च।

साह्य न० सह्यस्य भावः अण् सह-ण्यत् वा। सह्यत्वे
सहनीये त्रि०।

साह्वय पु० सह आह्वयेनाभिधानेन। अभिधानसहिते “जगाम
गजसाह्वयमिति” भारतम्। मेषादिप्राणिकरणद्यूतरूपे
समाह्वये च।

सिंह पु० हिनस्ति-अच् पृ० वर्णविपर्ययः। स्वनामख्याते पशु
भेदे, रक्तशोभाञ्जने, मेषादितः पञ्चमे राशौ च। प-
दान्तस्थः। श्रेष्ठार्थे।

सिंहकेशर पु० सिंहस्येव केशरोऽस्य। वकुले।

सिंहतल पु० सिंहस्येव तलमत्र। करद्वयमेलनरूपे अञ्जलौ।

सिंहतुण्ड पु० सिंहस्येव तुण्डः पुष्पमस्य। सेहुण्डवृक्षे।

सिंहद्वार न० सिंहचिह्नितं द्वारम्। पुरप्रवेशनयोग्ये द्वारे

सिंहध्वनि पु० सिंहस्येव ध्वनिः। सिंहतुल्यनादे सिंहनादा-
दयोऽप्यत्र। ६त० सिंहस्य शब्दे। [वाद्यभेदे।

सिंहनर्दिका पु० सिंहइव नर्दति नर्द-ण्वुल्। (सिङ्गा)

सिंहनादिका स्त्री० सिंहमपि नादयति नद-णिच्-ण्वुल्।
दुरालभायाम्।

सिंहपर्णी स्त्री० सिंहस्य पुच्छइव पर्णमस्या ङीप्। वासकवृक्षे

सिंहपुच्छिका स्त्री० सिंहस्य पुच्छइव पत्त्राण्यस्याः-कप्,
अत इत्वम्। (क्षुद्रचाकुले) वृक्षे।

सिंहपुच्छी स्त्री० सिंहस्य पुच्छइव पुष्पाणि पर्णानि वास्याः
ङीप्। चित्रपर्ण्यां, पृश्निपर्ण्याम्, माषपर्ण्याञ्च।

सिंहपुष्पा स्त्री० सिंहस्य पुच्छइव पुष्पाण्यस्याः। पृश्निपर्ण्याम्

सिंहमुखा स्त्री० सिंहस्य मुखमिव मुखस्यदन्त इव पुष्पमस्याः
ङीप्। वासके। [वाहनादयोऽप्यत्र।

सिंहयाना स्त्री० सिंहोयानं वाहनं यस्याः। दुर्गायाम् सिंह-

सिंहल पु० सिंहोऽस्त्यत्र लच्। देशभेदे। तद्देशप्रभवत्वात्
रङ्गे, रीतौ त्वचे च न०।

सिंहलास्थान पु० सिंहल आस्थानं यस्य। तालसदृशे वृक्षभेदे।

सिंहवाहिनी स्त्री० सिंहरूपो वाहो विद्यतेऽस्या इनि
।दुर्गायाम्। [विक्रमे त्रि०।

सिंहविक्रान्त पु० सिंहइव विक्रान्तः। अश्वे। सिंहतुल्य

सिंहविन्ना स्त्री० सिंहइव विन्ना विद-क्त। माषपर्ण्याम्।

सिंहसंहनन त्रि० सिंहस्येव संहननमङ्गमस्य। वराङ्गयुक्ते
सिंहतुल्य दृढाङ्गे, च। “सिंहसंहननो युवेति” रघुः।

सिंहा(शिङ्घा)न न० शिघि-आनच् पृ०। लौहमले।

सिंहासन न० सिंहचिह्नितमासनम्। राजासने चतूराजी-
क्रीड़ायां जयभेदे, योगासनभेदे च लक्षणं वृहदभिधाने।

सिंहास्य पु० सिंहस्यास्यमिवास्यस्यदन्तइव पुष्पं यस्य। वासके।

सिंहिका स्त्री०। काश्यपपत्न्यां राहुमातरि।

सिंहिकासुत पु० ६त०। राहौ सिंहिकापुत्त्रादयोऽप्यत्र।

सिंही स्त्री० हिनस्ति रोगान् हिन्स-अच् पृ०। वार्ताक्यां,
कण्टकारिकायाम्, वासके, वृहत्यां, मुद्गपर्ण्याम्, राहुमा-
तरि, च। सिंह+जातौ ङीप्। सिंहयोषिति।

सिक सेचने सौत्र० पर० सक० सेट्। सेकति असेकीत्।

सिकता स्त्री० ब० व०। सिक-अतच् किच्च। वालुकायाम्।
सिकताः सन्त्यत्र अण् तस्य लुप्। सिकतायुक्तदेशे स्त्री०।

सिकतामय त्रि० सिकता+मयट्। वालुकामये तटादौ [देशे।

सिकतावत् त्रि० सिकताः सन्त्यत्र म तुप् मस्य वः। वालुकायुक्त-

सिकतिल त्रि० सिकताः सन्त्यत्र इलच्। वालुकायुक्तदेशे।

सिक्थ न० सिच-थक्। मधूच्छिष्टे, (मोम) नील्याञ्च। स्वार्थे
कन्। तत्र, भक्तपुलाके, ग्रासे च पु०।

सिक्य न० सिक-यत्। (सिके) रज्जुनिर्म्मिते पदार्थे [कुनी)।

सिङ्घा (घा)न न० शिघ-आनच् पृ०। नासिकामले। (सि-

सिच् त्रि० सिच-क्विप्। सेचनकर्त्तरि, कर्म्मणि क्विप्। वस्त्रे

सिचय पु० सिच-अयच् किच्च। वस्त्रे।

सिञ्चिता स्त्री० सिच-इतच् पृ०। पिप्पल्याम्

सित न० सो-क्त। रौप्ये, मूलके, चन्दने च। शरे, शुक्लपक्षे,
शुक्लवर्णे च पु०। तद्वति, समाप्ते, बद्धे, ज्ञाते च त्रि०।

सितकण्ठ पु० सितः कण्ठोऽस्य। दात्यूहे, पक्षिणि।

सितकर पु० सितः करः किरणो यस्य। चन्द्रे, कर्पूरे च सित-
मयूखादयोऽप्यत्र।

सितकर्णी स्त्री० सितः कर्ण इव पुष्पमस्याः ङीप्। वासके

सितकुञ्जर पु० सितः कुञ्जरोऽस्य। इन्द्रे। कर्म्म०। ऐरावतगजे
सितगुञ्जा स्त्री० कर्म्म०। श्वेतगुञ्जायाम्।
सितच्छत्रा स्त्री० सितं छत्रमिव पुष्पमस्याः। श्वेतपुष्पायाम्।
सितच्छद पु० सितश्छदःपक्षोऽयस्य। हंसे। श्वेतदूर्व्वायां,स्त्री०।
सितदर्भ पु० कर्म्म०। श्वेतकुशे। [जीरके।
सितदीप्य पु० दीपयत्यग्निम् दीप-णिच्-यत् कर्म्म०। श्वेत-
सितदूर्व्वा स्त्री० कर्म्म०। श्वेतदूर्व्वायाम्।
सितद्रु पु० कर्म्म०। मोरटभेदे, शुक्लवर्णवृक्षे च।
सितधातु पु० कर्म्म०। कठिन्याम्।
सितपक्ष पु० सितः पक्षोऽस्य। हंसे। कर्म०। चन्द्रस्य वृद्धिकारक पञ्चदशतिथ्यात्मके शुक्ले पक्षे। [वृक्षे।
सितपर्णी स्त्री० सितानि पर्णान्यस्याः ङीप्। अर्क पुष्पिका
सितपाटलिका स्त्री० कर्म्म०। (श्वेतपारुल) वृक्षे।
सितपुङ्खा स्त्री० सितः पुङ्खोऽस्याः। श्वेतशरपुङ्खावृक्षे।
सितपुष्प न० सितानि पुष्पाण्यस्य। कैवर्त्तीमुस्तके। तगर-वृक्षे, काशे, श्वेतरोहितकवृक्षे च पु०। श्वेतापराजितायां स्त्री० ङीप्। मल्लिकायां स्त्री० टाप्। कर्म्म०। श्वेतपुष्पे न०।
सितमरिच न० कर्म०। शुभ्रमरिचे।
सितमाष पु० कर्म्म०। राजमाषे (बरवटी) [वायाम्।
सितवर्षाभू स्त्री० वर्षासु भवति भू-क्विप् कर्म०। श्वेतपुनर्ण-
सितसायका स्त्री० सितः सायकोऽयस्याः ५ब०। शुभ्र-शरपुङ्खावृक्षे।
सितशिम्बिक पु० सिता शिम्बि र्यस्य कप्। गोधूमे,
सितशूक पु० सित; शुभ्रः शूकोऽयस्य। यवे।
सितशूरण पु० कर्म्म०। वनशूरणे (वनओल)।
सितसर्षप पु० कर्म्म०। गौरसर्षपे। [शाके।
सितसार(क) पु० सितः सारोनिर्यासोऽयस्य वा कप्। शालिञ्च-
सिता स्त्री० सो-क्त। शर्करायाम्।
सिताखण्ड पु० सितायाः खण्ड इव। मधुजातशर्करायाम्।
सिताग्र पु० सितमग्रं यस्य। कण्टके ।
सितादि पु० सितायाआदिः कारणम्। गुडे।
सितापाङ्ग पु० सितमपाङ्गं यस्य। मयूरे
सिताब्ज न० कर्म्म०। श्वेतकमले। सिताम्भोजादयोऽप्यत्र।
सिताभ पु० सिता आभा यस्य। कर्पूरे,चन्द्रे च। तक्रे स्त्री०
सिताभ्र पु० अभ्रइव सितः शुभ्रः राज०। कर्पूरे।
सिताभ्रक न० अभ्रकमिव सितम् राज०। कर्पूरे
सितार्ज्जक पु० कर्म्म०। श्वेततुलस्याम्।

सितालक पु० आलयति भूषयति अल-णिच्-ण्वुल् कर्म्म०। श्वेतमन्दारे! [श्वेतदूर्व्वायाम्
सितालता स्त्री० सिता सती आलतते आ+लत-अच्।
सितावर पु० सितं श्वेततामावृणोति आ+वृ-अच् (सुसुनि) शाकभेदे।
सिति पु० सो-क्तिच्। शुक्लवर्णे, कृष्णवर्णे च। तद्वति त्रि०।
सितिमन् पु० सितस्य भावः इमनिच्। शुभ्रतायाम् ।
सितिवार पु० सितिं श्वेततां वृणोति वृ-अण्। सुनिषण्णके (सुसुनि)शाके।
सितिवासस् पु० सिति कृष्णं वासोऽस्य। बलदेवे।
सितेतर पु० सितादितरः। श्यामशालौ, कुलत्थे च श्यामेतर वर्णे पु० तद्वति त्रि०।
सितोपल पु० कर्म्म०। स्फटिके। कठिन्यां न०। शर्करायां स्त्री०
सिद्ध न० सिध-क्त। सैन्धवलवणे अक्लिन्नत्वात्तथात्वम् निष्पन्ने,पक्वे,, नित्ये च त्रि०। सिद्धिरस्त्यस्य अच्। व्यासादौ मुनौ देवयोनिभेदे च पु०। निश्चिते त्रि० विष्कम्भादिषु मध्ये द्वाविंशयोगे, गुड़े, कृष्णधुस्तूरे च पु०। ज्योतिषोक्ते योगिनीदशामध्ये सप्तम्यां दशायां स्त्री०। तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्थे साधकनामाद्याक्षरयुक्तकोष्ठस्थाद्याक्षरयुक्ते मन्त्रभेदे पु०।
सिद्धक पु० सिद्धइव इवार्थे कन्। सिन्धुवारे, शालवृक्षे च
सिद्धजल न० सिद्धं पक्वं जलम्। काञ्जिके। सिद्धतोयादयोऽप्यत्र
सिद्धदेव पु० सिद्धानां देवः। महादेवे
सिद्धधातु पु० सिद्धः प्रसिद्धोधातुः। पारदे
सिद्धपीठ पु० न० कर्म्म०। "जातोऽत्रबलिर्यत्र होमोवा कोटि-सङ्ख्यकः। महाविद्याजपाः कोट्यः सिद्धपीठः प्रकीर्त्तित" इति तन्त्रोक्ते स्थानभेदे!
सिद्धपुर न० कर्म्म०। "लङ्काकुमध्ये यमकोटिरस्याः प्राक् पश्चिमे रोमकपत्तनञ्च। अधोगतं सिद्धपुरञ्चेत्युक्ते" भूगो-लस्थेषु भूवृत्तपादान्तरितदेशस्थेषु चतुर्षु देवनिर्मितेषु पुरेषु मध्ये लङ्काधोभागस्थे पुरभेदे।
सिद्धपुष्प पु० सिद्धं नित्यं पुष्पं यस्य। करवीरवृक्षे।
सिद्धप्रयोजन पु० सिद्धं प्रयोजनं यस्मात् ५ब०। गौरसर्षपे
सिद्धरस पु० सिद्धः प्रसिद्धोरसः। पारदे सिद्धोरसोऽत्र धातुमात्रे त्रि०।
सिद्धविद्या स्त्री० सिद्धा विद्या मन्त्रोऽस्याः। "काली तारा महाविद्या षोड़शी भुवनेश्वरी। भैरवी छिन्नमस्ता च विद्या धूमावती तथा। बगला सिद्धविद्या च मातङ्गी क-

मन्त्रात्मिका। एता दश महाविद्याः सिद्धविद्याः प्रकीर्त्तिताः” इति तन्त्रोक्तासु दशसु काल्यादिषु।

सिद्धसाधन न॰ सिद्धस्य निश्चितस्य साधनमनुमानम्। न्यायोक्ते सिषाधयिषाविरहकाले साध्यवत्त्वेन निश्चितस्य पुनरनुमानरूपे दोषे। सिद्धं साधयति ल्यु। श्वेतसर्षपे पु॰।

सिद्धसाध्य पु॰ सिद्धादिचक्रस्थे साधकनामाद्याक्षरयुक्तकोष्ठावधिद्वितीयकोष्ठस्थाद्याक्षरयुक्ते तन्त्रोक्ते मन्त्रभेदे।

सिद्धसिद्ध पु॰ तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्थे साधकनामाद्याक्षरयुक्तकोष्ठस्थिताद्याक्षरयुक्ते मन्त्रभेदे।

सिद्धसिन्धु स्त्री॰ ६ त॰। गङ्गायाम् सिद्धनद्यादयोऽप्यत्र।

सिद्धसुसिद्ध पु॰ तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्थे साधकनामाद्याक्षरयुक्तकोष्ठावधितृतीयकोष्ठस्थिताद्याक्षरयुक्ते मन्त्रभेदे।

सिद्धान्त पु॰ सिद्धः निश्चितोऽन्तोयस्मात्। प्रमाणाद्युपन्यासेन पूर्व्वपक्षनिरासके सिद्धपक्षस्य स्थापनरूपे वाक्यस्तोमे, ज्योतिःशास्त्रभेदे च स च सूर्य्यसिद्धान्तः सोमसिद्धान्तादिः

सिद्धारि पु॰ तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्थे साधकनामाद्याक्षरयुक्तकोष्ठावधिचतुर्थकोष्ठस्थाद्याक्षरयुक्ते मन्त्रभेदे।

सिद्धार्थ (क) पु॰ सिद्धःअर्थोयस्मात्: ५ब॰ वा कप्। श्वेतसर्षपे वटीवृक्षे च।६ब॰। प्रसिद्धार्थे त्रि॰। “सिद्धार्थं सिद्धसम्बन्धमिति” प्राञ्चः।

सिद्धि स्त्री॰ सिध–क्तिन्। ऋद्धिनामौषधे, योगभेदे, अन्तर्द्धाने, निष्पत्तौ, पाके, पादुकायाम्, मोक्षे, सम्पत्तौ, अणिमाद्यष्टविधैश्वर्य्ये, बुद्धौ, साध्यवत्तया निश्चये च।

सिद्धिद पु॰ सिद्धिं ददाति दा–क। वटुकभैरवे। सिद्धिदातरि त्रि॰।

सिद्धियोग पु॰ सिद्धिहेतुर्योगः। “शुक्रे नन्दा बुधे भद्रा शनौ रिक्ता कुजे जया। गुरौ पूर्णा च संयुक्ता सिद्धियोगः प्रकीर्त्तित” इति ज्योतिषोक्ते शुक्रादिवारयुक्तनन्दादौ

सिध्म न॰ सिध-मन् किच्च। किलासरोगे।

सिध्मन् न॰ सिध–मनिन् किच्च। किलासरोगे तद्रोगवति त्रि॰।

सिध्मल त्रि॰ सिध्मन्+अस्त्यर्थे लच्। किलासरोगवति। विकारे स्त्री॰। [नक्षत्रे।

सिध्य पु॰ कार्य्यं साधयति सिध–णिच्–कर्त्तरि यत् नि॰। पुष्य

सिध्रक पु॰ सेधति रोगान् सिध-रक् स्वार्थे कन्। (सुध) वृक्षभेदे “वनगिर्य्यो” रित्यादिसूत्रेण सिध्रकशब्दस्य पाणिनिना दीर्घविधानात् पुंस्त्वमेवास्य, अमरोक्तं स्त्रीत्वन्त्वपाणिनीयम्।

सिध्रकावण न॰ सिध्रकप्रधानं वनं णत्वम् दीर्घश्च। देवोद्याने।

सिन पु॰ सीयते बध्यते क्त सि–ग्रासे तस्य नः। ग्रासे, काणे च

सिनी स्त्री॰ सि-क्त तस्य नश्च स्त्रियां ङीप्। शुक्लवर्णस्त्रियाम्।

सिनीवाली स्त्री॰ सिनीं श्वेतां चन्द्रकलां वलति धारयति अण् ङीप्। चतुर्द्दशीयुक्तायाममावास्यायाम्।

सिन्दु(न्धु)क पु॰ स्यन्दते स्यन्द–उ संप्रसारणञ्च पृ॰ दस्य वा धः स्वार्थे वा कन्। सिन्दुवारवृक्षे।

सिन्दु(न्धु)वार पु॰ सिन्धुं गजमदं वारयति तिक्तत्वात् वृ–अण्। (निसिन्दा)वृक्षे। “मुक्ताकलापीकृत सिन्दुवारमिति” कुमारःतस्य च श्वेतपुष्पत्वात् मुक्तातुल्यत्वम्।

सिन्दूर न॰ स्यन्द–ऊरन् संप्रसारणम्। स्वनामख्याते रक्तवर्णे चूर्णभेदे, वृक्षभेदे पु॰।

सिन्दूरकारण न॰ ६ त॰। सीसके। [सधवायाम् स्त्री॰।

सिन्दूरतिलक पु॰ सिन्दूरवर्णस्तिलकश्चिह्नभेदोयस्य। हस्तिनि

सिन्दूरी स्त्री॰ सिन्दूरवर्णानि पुष्पाणि सन्त्यस्याः अच् गौ॰ ङीष्। सिन्दूररोचन्यां, धातक्याञ्च।

सिन्धु पु॰ स्यन्द–उ संप्रसारणं दस्य धश्च। समुद्रे, नदभेदे, वृक्षे, श्वेतटङ्कणे, रागभेदे, गजमदे, देशभेदे च। तद्देशवासिनि पु॰ ब॰ व। नदीरेदे स्त्री॰।

सिन्धुकफ पु॰ सिन्धोःकफइव। समुद्रफेने। [श्वेतटङ्कणे।

सिन्धुकर न॰ सिन्धुदेशे कीर्य्यते क्रियते वा कॄ–क्त–वा अप्।

सिन्धुखेल पु॰ सिन्धुसमीपे खेलति खेल–अच्। सिन्धुदेशे।

सिन्धुज न॰ सिन्धुदेशे समुद्रे वा जायते जन–ड। सैन्धवलवणे। चन्द्रे, कर्पूरे च पु॰। लक्ष्म्यां स्त्री॰। सिन्धुजातादयोप्यत्र।

सिन्धुनन्दन पु॰ ६त॰। चन्द्रे, सिन्धुसुतादयोप्यत्र लक्ष्म्यां स्त्री॰।

सिन्धुपुष्प पु॰ सिन्धौ पुष्प्यति विकाशते पुष्प– अच्। शङ्खे।

सिन्धुमन्थज न॰ सिन्धुमन्थात् जायते जन–ड। सैन्धवलवणे, अमृते च।

सिन्धुर पु॰ सिन्धुर्मदजलमस्यास्ति र। हस्तिनि “मदान्धसिन्धुरघटेति” गङ्गास्तवः।

सिन्धुलवण न॰ सिन्धुदेशजातं लवणम्। सैन्धवलवणे।

सिन्धुवारित पु॰ सिन्धुः मदजलं वारितस्तिरस्कृतोयेन अतितिक्तत्वात्। सिन्धुवारवृक्षे। (निसिन्दा)

सिन्धुवेषण पु॰ विष–ल्यु ६त॰। गाम्भारीवृक्षे।

सिन्धुसङ्गम पु॰ सिन्ध्वोः नद्योः नदीसमुद्रयोर्वा सङ्गमः। नद्योः नदीसमुद्रयोर्वा, मेलने। स यत्र। तदाधारदेशे त्रि॰।

सिन्धूद्भव न॰ सिन्धोः उद्भवति उद्+भू–अच्। सैन्धवलवणे

सिन्धूपल पु॰ सिन्धोरुपलइव। सैन्धवलवणे। क्लीवमित्यन्ये।

सिप्र पु॰ सप–रक् पृ॰। सरोवरभेदे, चन्द्रे, निदाघजले, घर्म्मे च उज्जयिनीसमीपस्थनदीभेदे स्त्री॰ “सिप्रा-

तरङ्गानिलकम्पिताम्बिति" रघुः।

सिम पु० षि-मन् किश्च। सर्व्वशब्दार्थे,तदर्थेऽस्य सर्व्वनामता

सिम्बा(म्बि) स्त्री० शाम्यति क्षुदिरनया शम-अच् इन् वा पृ०। (शुंटि) शिम्बायाम् इनन्तः। नखीनामगन्धद्रव्ये। वा ङीप्। ङीबन्तः। निष्पाव्याञ्च।

सिम्बिजा स्त्री० सिम्बेर्जायते जन-ड। शमीधान्ये कलायादौ

सिर पु० षि-रक्। पिप्पलीमूले। नाड्याम् अम्बुवाहिन्याञ्च स्त्री०। [सल्लकीवृक्षे।

सिल्लकी स्त्री० षि-क्विप् लक-अच् गौरा० ङीष् कर्म्म०।

सिह्लण्ड पु० सो-कि षिः छेदस्तं कुण्डते कण्टकाद्दतत्वात् कुडि-अण्। स्नुहीवृक्षे [तत्रैव।

सिह्ल पु० श्लिह-लक् पृ०। तुरुष्काख्ये गन्धद्रव्ये। स्वार्थे कन्।

सिह्लकी स्त्री० श्लिह-लकक् पृ० गौ० ङीष्। सल्लकीवृक्षे।

सिह्लभूमि स्त्री० सिह्लस्य गन्धद्रव्यस्य भूमिः। सल्लकीवृक्षे।

सीक सेचने भ्वा० आ० सक० सेट्। सीकते असेकिष्ट। चङि न ह्रस्वः। अषोपदेशत्वान्न षत्वम्।

सीक स्पर्शे वा चु० उभ० पक्षे भ्वा० प० सक० सेट्। सीकयति ते सीकति असीसिकत् त असीकीत्। न षत्वम्।

सीकर पु० सीक्यते सिच्यतेऽनेन सीक-अरण्। जलकणे।

सीता स्त्री० षि-त पृ० दीर्घः। लाङ्गलपद्धतौ, जनकराजदुहितरि, भद्राश्ववर्षस्थितगङ्गायाञ्च।

सीतापति पु० ६ त०। श्रीरामे।

सीतायाःपति पु० ६त० अलुक्समा०। श्रीरामे "सीतायाः पतये नम,, इतिपुराणम् असमस्तत्वे पत्ये इति स्यात्।

सीत्कार पु० सीदित्यव्यक्तस्य कारः सीत्+कृ-घञ्। अनुरागजे शब्दे।

सीत्कृत न० सीत्×कृ-भावे क्त। सीत्कारे, अनुरागजशब्दे

सीत्य न० सीतया लाङ्गलपद्धत्या निर्वृत्तं यत्। धान्ये। सीतामर्हति यत्। हलकर्षणयोग्ये क्षेत्रादौ त्रि०।

सीधु पु० सिध-उ पृ०। मद्ये "इक्षोः पक्वरसैः सिद्धः सीधुरित्यभिधीयते" इत्युक्ते मद्यभेदे च।

सीधुगन्ध पु० सीधोरिव गन्धोऽस्य न इत् अनित्यत्वात्। बकुले।

सीधुपुष्प पु० सीधुगन्धयुक्तं पुष्पमस्य। कदम्बे, बकुले च। धातक्यां स्त्री० ङीप्।

सीधुरस पु० सीधोरिव रस आस्वादोऽस्य। आम्रवृक्षे।

सीमन्त पु० सीम्नोऽन्तः शक०। (सिंति) केशान्तर्गतवर्त्माकारे पदार्थे "षष्ठेऽष्टमे वा सीमन्त" इत्युक्ते गर्भावधिके षष्ठे अष्टमे वा मासि कर्त्तव्ये संस्कारभेदे च।

सीमन्तक न० सीमन्ते कायति कै-क। सिन्दूरे। नरकावासे पु०

सीमन्तिनी स्त्री० सीमन्त+अस्त्यर्थे इनि। योषिति नार्य्याम्।

सीमन्तोन्नयन न० सीमन्तस्य तदाख्यगर्भसंस्कारस्य उन्नयनमुद्भावनमत्र। इत्युक्ते गर्भसंस्कारककर्मभेदे

सीमन् स्त्री० षि-मनिन् पृ० न गुणादि। मर्य्यादायाम्,अवधौ, स्थितौ-क्षेत्रे, अण्डकोषे "सीम्नि पुष्पककोऽद्दतः" इति सिद्धान्तकौमुदी। वेलायाञ्च। [सीमन्शब्दार्थे च।

सीमा स्त्री० सीमन्×डाप्। मर्य्यादायां, ग्रामादेरन्तभागे,

सीमाविवाद पु० सीमायां विवादः। अष्टादशसु विवादेषु मध्ये स्वनामख्याते विवादभेदे।

सीर पु० षि-रक् पृ०। सूर्य्ये, अर्कवृक्षे, हले च। [जनकनृपे।

सीरध्वज पु० सीरोहलः तच्चिह्नितो ध्वजोऽयस्य। चन्द्रवंश्ये

सीरपाणि पु० सीरः हलः पाणौ यस्य। बलदेवे

सीरिन् पु० सीरोहलोऽस्त्यस्यायुधत्वेन इनि। बलरामे

सी(से)वन न० षिव-ल्युट् नि० वा दीर्घः। सेवने तन्तुसन्ताने (सेलाई) [स्वार्थे कन्। तत्रार्थे

सीस न० षि-क्विप् पृ० सो-क कर्म०। (सीसे) धातुभेदे

सीहुण्ड पु० सिहुण्ड+पृ० दीर्घः। स्नुहीवृक्षे,

सु अव्य० सु-डु। पूजायाम्,अतिशये, कृच्छ्रे, अनुमतौ, समृद्धौ, अनायासे च।

सुकण्टका स्त्री० सुष्ठु कण्टकोऽस्याः। घृतकुमार्य्याम्।

सुकण्डू स्त्री० सु+कण्डु+यक् डु। कण्डूरोगे (चुलकाना)

सुकन्द पु० शोभनः कन्दोऽस्य। कशेरौ, शोभनकन्दयुक्ते त्रि० संज्ञायां कन्। पलाण्डौ

सुकन्दिन् पु० शोभनः हितकरः कन्दोऽस्त्यस्य इनि। वाराहीकन्दे, धरणीकन्दे, सूरणे, च। (कोल)

सुकरा स्त्री० सुखेन क्रियते दुह्यते वा सु+कृ-खल्। सुशीलायां गवि। सुखसाध्ये त्रि०। [कर्णयुक्ते त्रि०।

सुकर्णक पु० सुष्ठु कर्णइव कन्दोऽस्य कप्। हस्तिकन्दे। शोभन

सुकर्णिका स्त्री० सुष्ठु-कर्णाविव पर्णान्यस्याः कप् अत इत्त्वम्। मूषिकपर्ण्याम्। [वारुण्याम् (राखालशशा)।

सुकर्णी स्त्री० सुष्ठु कर्णाविव पत्त्राण्यस्याः ङीप्। इन्द्र-

सुकर्म्मन् पु० सुष्ठु कर्म्म यस्मात् ५ब०। विष्कम्भादिषु मध्ये सप्तमे योगे। शोभनकृत्यवति त्रि०। प्रादि०। शोभने कृत्ये न०

सुकल पु० सुष्ठु कल्यते ख्यायतेऽसौ सु+कल+घञ्। दातृत्वभोक्तृत्वादिना विख्याते जने सुन्दरमधुराव्यक्तशब्दे च।

सुकाण्ड पु० सुष्ठु काण्डोऽस्य। कारवेल्ले, सुन्दरकाण्डयुक्ते वृक्षे च काण्डीरलतायां स्त्री०। स्वार्थेकन् अतइत्त्वम्। तत्रैव

सुकामा स्त्री० सुष्ठु काम्यतेऽसौ सु×कम-घञ्। त्रायमाणा
लतायाम्। शोभनकामवति त्रि०।

सुकाष्ठ न० सुष्ठु काष्ठं प्रा०। देवदारुकाष्ठे, शोभनकाष्ठे च।

सुष्ठुकाष्ठा स्त्री० सुष्ठु काष्ठं यस्यास्। काष्ठकदल्याम्, कटुक्याञ्च

सुकुन्दक पु० सु+कुदि-ण्वुल्। पलाण्डौ।

सुकुन्दन न० सु+कुदि-ल्यु-। वर्वरे

सुकुमारा स्त्री० सु+कुमार-अच् घञ् वा। जातीवृक्षे,
नवमालिकायाम्, कदल्यां, पृक्कायां, मालत्याञ्च। अतिको-
मले त्रि०। प्रा०। सुन्दरकुमारावस्थान्विते त्रि० स्त्रियां ङीप्

सुकृत् त्रि० सु+कृ-क्विप्। पुण्यकारके, धार्म्मिके जने।

सुकृत न० सु+कृ-क्त। पुण्ये, धर्म्मे, शुभे च। सुकर्म्मणि न०

सुकृति स्त्री० सु+कृ-क्तिन्। पुण्ये, मङ्गले, सत्कर्मणि च।

सुकृतिन् त्रि० सुकृतमनेन इनि। पुण्यशीले, शुभयुक्ते,
सत्कर्म्माढ्ये च।

सुकेसर पु० सुष्ठु के सरो यस्य। वीजपूरे।

सुकोली स्त्री० प्रा०। क्षीरकाकोल्याम्।

सुकोषक पु० सुष्ठु कोषोऽस्य कप्। कोषाम्रे।

सुख सुखसम्पादने अद० चु० उभ० सक० सेट्। सुखयति-ते
असुसुखत्-त। अषोपदेशत्वान्न षत्वम्।

सुख न० सुख-घञ्। पुण्यजन्ये गुणभेदे आनन्दे अनुकूल-
वेदनीये यदनुभवाय चित्तमनुकूलं भवति तस्मिन् अर्थे। तच्च
आत्मधर्म्म इति नैयायिकादयः। चित्तधर्म्म इति साङ्ख्या-
दयः। सुखयतीति अच्, सुखमस्यास्ति अच् वा। सुख-
कारके, सुखिनि च त्रि०। [वृक्षे सुखकारके त्रि०।

सुखङ्करी स्त्री० सुखङ्करोति कृ-खच् मुम् च ङीप्। जीवन्ती

सुखजात त्रि० जातं सुखमस्य परनिपातः। जातानन्दे-
"सुखजातः सुरापीत" इति भट्टिः।

सुखदोह्या स्त्री० सुखेन दोह्या दुह-यत्। क्लेशं विना
दोहनीयायां गवि-सुखसंदोह्याप्यत्र।

सुखभाज् त्रि० सुखं भजते भज-ण्वि। सुखयुक्ते।

सुखमोदा स्त्री० सुखः सुखकरोमोदो यस्याः। सल्लकीवृक्षे।

सुखरात्रि स्त्री० सुखा सुखकरी रात्रिर्यस्याम्। आश्विना-
मावास्यायाम् दीपान्वितामावास्यायाम्।

सुखरात्रिका स्त्री० सुखा रात्रिर्यस्याः५ब० कप्। दीपान्विता-
मास्यायां-पूज्यायां लक्ष्म्याम् दीपान्वितामुपक्रम्य "पूज-
नीया तदा लक्ष्मीर्विज्ञेया सुखरात्रिकेति" ज्योति-
र्वचनम्। कवभावे सुखरात्रिरप्यत्र "आख्याता भूतले
देवि! सुखरात्रि! नमोऽस्तु ते"इति दीपान्वितामावस्या-
यां लक्ष्मीपूजनमन्त्रः। [काचारे साजिमाटि।

सुखवर्चक पु० सुखं वर्चयति उद्दीपयति वर्च-णिच्-ण्वुल्। सर्जि-

सुखवर्चस् पु० सुखं सुखकरं वर्चो यस्य। सर्जिकाक्षारे।
(साजिमाटि)। [फलवृक्षे।

सुखवास पु० सुखः सुखकरोवासोगन्धो यस्य। (तरमुज)

सुखवासन पु० सुखं सुखकरं वासनं गन्धो यस्य। सुखवा-
सनगन्धद्रव्ये।

सुखाधार पु० सुखानामाधारः। स्वर्गे। कर्म०। सुखकरावासे।

सुखायत पु० सुखेनायम्यते आ+यम-क्त। विनीताश्वे।

सुखायन पु० सुखेनायतेऽनेन अय-ल्युट्। सुविनीताश्वे। [नके

सुखावह त्रि० सुखमावहति जनयति आ+वह-अच्। सुखज-

सुखाश पु० सुखा सुखकरी आशा यस्य। वरुणे। सुखेनाश्यते
अश-घञ्। राजतिनिशे वृक्षे। स्वार्थे कन्। सुखाशने,
(शशा) राजतिनिशवृक्षे च पु०। भावे घञ्। सुखभोजने।

सुखोत्सव पु० सुखकर उत्सवो यस्मात् ५ब०। पत्यौ। कर्म०।
आनन्दकारके, उत्सवे पु०। [क्षारे (साजिमाटि)।

सुखोर्ज्जिक पु० सुखस्य ऊर्ज्जः वृद्धि रस्त्यस्य ठन्। सर्ज्जिका-

सुग न० सुष्ठु गच्छति निर्यांति गम-ड। विष्ठायाम्। सुगमे त्रि०

सुगत पु० सुष्ठु गच्छति जानाति गम-कर्त्तरि-क्त। बुद्धे।

सुगन्ध न० सुष्ठु गन्धोऽस्य न इत्। गन्धतैले, क्षुद्रजीरके,
नीलोत्पले.चन्दने, ग्रन्थिपर्णे च। रक्तशिग्रौ, गन्धके, चणके,
भूतृणे च पु०। सद्गन्धद्रव्ययुक्ते आपणादौ त्रि०।

सुगन्धक पु० सुष्ठु गन्धोऽस्य कप्। रक्ततुलस्यां, गन्धके,
नागरङ्गे, कर्कोट्याञ्च।

सुगन्धपत्त्रा स्त्री० सुगन्धं पत्त्रमस्याः। रुद्रजटायाम्।

सुगन्धभूतृण न० कर्म०। गन्धतृणे, [याञ्च।

सुगन्धमूला स्त्री० सुगन्धं मूलं यस्याः। स्थलपद्मिन्याम्, रास्ना

सुगन्धा स्त्री० सुष्ठु गन्धोऽस्याः। रास्नायां शट्यां, वन्ध्या-
कर्कोट्याम्, रुद्रजटायां, नाकुल्यां, शतपुष्पायां, नवमालि-
कायां, स्वर्णयूथिकायां, पृक्कायां, सल्लक्यां, गन्धपत्त्राम्,
अनन्तायां, तुलस्यां, मातुलङ्गके च।

सुगन्धामलक न० सुगन्धैः सर्व्वौषधिगणैर्युक्तमामलकम्।
"सर्व्वौषधिसमायुक्ताः शुष्कास्त्वामलकत्वचः। यदातदायं
योगः स्यात् सुगन्धामलकाभिध" इत्युक्ते सर्व्वौषधियुक्ते
शुष्के आमलकवल्कले।

सुगन्धि पु० सुष्ठु गन्धः इत्समा०। इष्टगन्धे सुरभौ। सुष्ठु गन्धो-
ऽस्य। सुगन्धयुक्ते त्रि० एलवालुके, कुस्तायां, कशेरौ, गन्धतृणे,
धान्यके, पिप्पलीमूले च पु०। स्वार्थे कन्। कह्लारे, गौरस्वर्णे

पुष्करमूले, उशीरे, सुरपर्ण्यां, महाशाल्यौ, गन्धके, तुरस्के च

सुगन्धिकुसुम पु० सुगन्धि कुसुमं यस्य। पीतकरवीरे। सुग-न्धयुक्तपुष्पवति त्रि०।

सुगन्धित्रिफला स्त्री० त्र्यवयवं त्रिचिराकं वा फलं त्रिफलं सुगन्धि त्रिफलमस्त्यस्याःसादृश्येन अच्। जातीफले, पूगफले, लवङ्गकलिकाफले च

सुगन्धिमूल न० सुगन्धि मूलमस्य। उशीरे (बेना)

सुगृहीतनामन् पु० सुगृहीतं प्रातःकाले स्मरणीयं नाम यस्य। प्रातःस्मरणीये पुण्यकीर्त्तौ जने। [त्रि०

सुग्रन्थि पु० सुष्ठु ग्रन्थिर्यस्य। चोरकवृक्षे। सुन्दरग्रन्थिमति

सुग्रीव पु० सुष्ठु ग्रीवाऽस्य। श्रीकृष्णस्याश्वे, सूर्य्यपुत्रे वानरेश्वरे च। सुन्दरग्रीवावति त्रि०

सुचक्षुस् पु० सुष्ठु चक्षुरिव फलमस्य। उडुम्बरे, शोभनलो-चनैर्युक्ते त्रि०। प्रा०। शोभने नेत्रे न०।

सुचञ्चुका स्त्री० सुष्ठु चञ्चुरिव शिखा यस्याः कप्। महाचञ्चुशाके

सुचरित्रा स्त्री० सुष्ठु चरित्रं यस्याः। पतिव्रतायां स्त्रियाम् सच्चरित्रवति त्रि०। प्रा०। सच्चरित्रे न०।

सुचर्म्मन् पु० सुष्ठु चर्म्मेव वल्कलमस्य। भूर्जवृक्षे सुन्दरचर्म्म वति त्रि०। प्रा०। सुन्दरे चर्म्मणि न०। [ङ्गायाम्।

सुचित्रबीजा स्त्री० सुचित्रं विचित्रं बीजं यस्याः। विड-

सुचित्रा स्त्री० प्रा०। चिर्भटायाम्। विचित्रे त्रि०।

सुचिर प्रा०। अत्यन्तचिरकाले, बहुकाले च। बहुकालभवे त्रि०

सुचिरायुस् पु० सुचिरं बहुकालिकमायुर्यस्य। देवे। बहुकाल-जीविनि त्रि०

सुचेलक पु० प्रा०। सूक्ष्मवस्त्रे। सुष्ठु चेलोऽस्य कप्। सूक्ष्मवस्त्र-धरे त्रि०। [जले न०

सुजल न० शोभनं जलं यस्मात् ५ब०। कमले। प्रा०। सुन्दरे

सुजाता स्त्री० सु+जन-क्त। तुवर्य्याम्। मनोज्ञे त्रि०।

सुजीवन्ती स्त्री० प्रा० स्वर्णजीवन्त्याम् [अपोपदेशत्वान्न षः।

सुट्ट अनादरे चु० उ० सक० सेट्। सुट्टयति ते असुसुट्टत् त

सुत पु० स्त्री० सु-क्त। पुत्रे तनयायां। स्त्री० टाप् च दुरालभायाञ्च। उत्पन्ने, सम्बद्धे, निष्पीड़िते च त्रि०।

सु(सू)तक न०। सु-(सू)-भावे क्त सु(सू)तं जननं तस्मादा गतम् कन्। जननाशौचे, अशौचमात्रे च "सूतके मृतके तथेति "मातुश्च सूतकं तत्स्यादिति" च स्मृतिः।

सुतजीवक पु० सुतं जीवयति धारणात् जीव-णिच्-ण्वुल्। पुत्रजीवकवृक्षे।

सुतनु(नू) पु० स्त्री० सुष्ठु तनुर्यस्याः वा ऊङ्। नार्य्याम्। "सुतनु! सत्यमलङ्करणाय ते" इतिमाघः।

सुतपस् पु० सुष्ठु तपति सु+तप-असि। सूर्य्ये। सुष्ठु तपोऽस्य मुनौ पु०। सुन्दरतपोयुक्ते त्रि० प्रा०। सुन्दरे तपसि न०।

सुतपादिका सुताः संहताः पादाः मूलान्यस्याः कप् न पाद्भावः कपि अत इत्त्वम्। हंसपदीलतायाम्

सुतराम् अव्य० सु+अतिशयेऽर्थे आमु तरप्। अवधारितार्थस्य अतिशयोचितत्वे "धेन्वा तदध्यासितकातराक्ष्या निरीक्ष्य-माणः सुतरां दयालुरिति" रघुः अत्र कातराक्ष्या धेन्वा दृश्यमानत्वेन दयालुत्वस्य अतिशयौचित्यम् [लतायाम्।

सुतर्कारी स्त्री० सुतर्कमृच्छति ऋ-अण् ङीप्। देवदाली

सुतल पु० न० सुष्ठु तलं यत्र। पातालभेदे अट्टालिकाभेदे पु०।

सुतहिबुकयोग पु० सुते हिबुके च योगः ग्रहविशेषस्य। "सुतहिबुकवियद्विलग्नधर्म्मेष्वमरगुरुर्यदि दानवार्चितो वा। यदशुभमुपयाति तच्छुभं स्यात्" इत्युक्ते योगभेदे।

सुतिक्त पु० प्रा०। (क्षेतपापड़ा) पर्पटे अत्यन्ततिक्ते त्रि० कोषातक्यां स्त्री० संज्ञायां कन्। पारिभद्रे निम्बे भूनि-म्बे च पु०।

सुतीक्ष्ण पु० प्रा०। शोभाञ्जनवृक्षे, श्वेतशोभाञ्जने, मुनिभेदे च "सुतीक्ष्णमुनिकेतन" मितिभट्टिः। अत्युग्रे त्रि०।

सुतुङ्ग पु० प्रा०। नारिकेलवृक्षे ज्योतिषोक्ते ग्रहाणाम् उच्च-राशिषु अंशभेदेषु च विस्तरो वृहदभिधाने। अतिशयोच्चे त्रि०

सुतेजन पु० सु+तिज-ल्यु। धन्वनि, वृक्षे।

सुतेजस् पु० सुष्ठु तेजोऽस्य। आदित्यभक्तायाम्। शोभन-तेजोयुक्ते त्रि० [लतायाम्

सुतैला स्त्री० सुष्ठु तैलं यस्याम् ७ब०। महाज्योतिष्मती

सु(सू)त्रामन् पु० सुष्ठु त्रायते सु+त्रै-मनिन् पृ०। इन्द्रे

सुत्वन् पु० सुनोतिस्म सु-क्वनिप्। कृताभिषेके कृतयज्ञार्थस्नाने कृतसोमनिष्पीड़ने च। [अपोपदेशत्वान्नःषः।

सुद शोभायां चौ० प० सक० सेट् इदित्। सुन्दति असुन्दीत्।

सुदग्धिका पु० सुष्ठु दग्धमस्त्यस्य ठन्। सुदग्धानामवृक्षे।

सुदण्ड पु० सुष्ठु दण्डोयस्मात् ५ब०। वेत्रे

सुदण्डिका स्त्री० सुदण्डयति रोगान् ण्वुल्। गोरक्ष्याम्। (गोरक्षचाकुले) सुदण्डवत्यां स्त्रियाञ्च।

सुदत् पु० सुष्ठु दन्तोऽस्य वयसि दत्रादेशः। शोभनदन्तयुक्त-वयस्के गजादौ युवत्यां स्त्रियां ङीप्। "सुदतीजनमज्जना-र्पितमिति" नैषधम्। वयो भिन्ने तु सुदन्त इत्येव नटादौ।

सुदर्भा स्त्री० सु+दृभ-घञ्। इक्षुदर्भावृक्षे। सुष्ठु दर्भोयत्र सुन्दरकुशयुते त्रि०।

सुदर्शन पु० सुष्ठु दृश्यते खलर्थे युच्। विष्णुचक्रे (पद्मगुलञ्च) लताभेदे, इन्द्रपुरे च अमरावत्यां स्त्री० ङीप्।

सुदल पु० सुष्ठु दलान्यस्य। चोरमोरटाख्ये। शालपर्ण्यां स्त्री०

सुदामन् पु० सुष्ठु ददाति दा-मनिन्। मेघे, पर्व्वतभेदे (इरावत् पर्व्वत) गोपभेदे, समुद्रे, ऐरावते गजे, पुराणप्रसिद्धे श्रीकृष्णमित्रे विप्रभेदे च शोभनदातरि त्रि०। नदीभेदे स्त्री० तत्र वा ङीप्। सुदाम्नी।

सुदाय पु० सुष्ठु दीयते सु+दा-घञ्। यौतुकप्रसादादिना देये धने। सुष्ठु दायो यस्य। पितृप्रभृतौ ज्ञातौ।

सुदि अव्य० सुष्ठु दीव्यति सु+दिव-डि। शुक्लपक्षे।

सुदिन न० प्रादि०। प्रशस्तदिवसे। प्रशस्ते त्रि०।

सुदिनाह न० सुदिनं प्रशस्तमहः टच् समा०। प्रशस्तदिवसे।

सुदीर्घधर्म्मा स्त्री० सुदीर्घः अतिविस्तीर्णो धर्म्मो गुणविशेषो यस्याः केवलत्वाभावान्नानिच् डाप्। असनपर्ण्याम् [कर्म्मणि च पु०

सुदूर त्रि० प्रादि०। अतिदूरे।

सुद्युम्न पु० वैवस्वतमनुपुत्रे। [विशेषे, अनन्ते नागे, विश्व-

सुधन्वन् त्रि० सुष्ठु धनुर्यस्य अनङ्। सुन्दरधनुर्द्धरे। राज-

सुधर्म्मन् स्त्री० सु+धृ मनिन्। देवसभायाम्। कुटुम्बिनि पु०

सुधर्म्मा स्त्री० सुष्ठु धर्म्मो यस्याः अनिच् समा० वा डाप्। देवसभायाम्। गौ० ङीप्। सुधर्म्मिणीत्यप्यत्र।

सुधा स्त्री० सुष्ठु धीयते पीयते अर्य्यते वा धे, धा-वाक। अमृते। लेपनद्रव्ये (कलिचुन) मूर्वायाम्, स्नुह्यां, गङ्गायाम्, इष्टकायां, विद्युति, रसे, जले, शालपर्ण्याम्, हरीतक्याम्, मधुनि, शालपर्ण्याञ्च।

सुधांशु पु० सुधेवाह्लादकाः अंशवोऽस्य। चन्द्रे, कर्पूरे च। सुधाकरादयोऽप्यत्र। [वासिते तैले।

सुधांशुतैल न० सुधांशुना कर्पूरेण वासितं तैलम्। कर्पूर-

सुधांशुरत्न न० ६त०। मौक्तिके तस्य चन्द्रप्रियत्वात्तथात्वम्।

सुधाङ्ग पु० सुधेवाप्यायनमङ्गमस्य। चन्द्रे, कर्पूरे च।

सुधाजीविन् पु० सुधां लेपनद्रव्यमाजीवति आ+जीव-णिनि। पलगण्डे (राज)।

सुधाधार पु० ६त०। चन्द्रे, कर्पूरे, अमृताधारपात्रे च।

सुधानिधि पु० सुधा निधीयतेऽत्र नि+धा-कि। चन्द्रे, कर्पूरे च

सुधापयस् पु० सुधा लेपनद्रव्यमिव शुभ्रं पयो निर्यासोऽस्य। स्नुहीवृक्षे।

सुधाभुज् पु० सुधां भुक्तवान् भुज-भूते क्विप्। देवे।

सुधाभृ(सू)ति पु० सुधा भ्रियते पुष्यते सूयते वाऽनेन भृ-सू-वा क्तिच्। यज्ञे, चन्द्रे, कर्पूरे च।

सुधामय न० सुधात्मकं लेपनद्रव्यात्मकं वा प्राचुर्य्ये मयट्। राजभवने सौधे। अमृतवदाह्लादकवाक्यादौ त्रि०। स्त्रियां ङीप्। [शर्करायाम्, कर्पूरे च।

सुधामोदक पु० सुधेव मोदयति मुद-णिच्-ण्वुल्। यवास-

सुधावर्षिन् पु० सुधां वर्षति वृष-णिनि। चन्द्रे, कर्पूरे, ब्रह्मणि च। [गन्धो यस्याः। त्रपुष्याम्।

सुधावास पु० ६त०। चन्द्रे, कर्पूरे च। सुधाया इव वासो

सुधासिन्धु पु० सुधामयः सिन्धुः। अमृतसमुद्रे।

सुधास्रवा स्त्री० सुधां स्रवति स्रु-अच्। दन्तोष्ठे क्षुद्रजिह्वायाञ्च (आलजिभ)। [दयोऽप्यत्र।

सुधाहर पु० सुधां हरति हृ-अच्। गरुडे सुधाहारका-

सुधिति पु०स्त्री० सु+धा-क्तिच् न ह्यादेशः। कुठारे।

सुधी पु० सुष्ठु धीर्यस्य। पण्डिते। सुष्ठु धीः। सुन्दरबुद्धौ स्त्री०। सुष्ठु ध्यायति सु+ध्यै क्विप् नि०। सुबुद्धियुक्ते त्रि०

सुधोद्भव पु० सुधया सह उद्भवति उद्+भू-अच्। धन्वन्तरि वैद्यराजे। ५त०। हरितक्यां स्त्री०।

सुनन्द न० सुष्ठु नन्दयति सु+नन्द-अच्। बलराममुषले श्रीकृष्णपार्श्वचरभेदे, राजस्कन्धभेदे च। आनन्दजनके त्रि० गोरोचनायाम्, उमायाम्, उमासखीभेदे, नार्य्याम्, अर्कपत्रौषधे च (इषेरमूल) स्त्री०। [नेत्रयुक्ते त्रि०।

सुनयन पु० सुष्ठु नयने अस्य। मृगे। नार्य्यां स्त्री०। शोभन

सुनालक पु० सुष्ठु नालेन कायति कै-क। वकवृक्षे सुन्दरनालयुक्ते त्रि०।

सुनासिका स्त्री० सुष्ठु नासाऽस्यस्य ठन्। काकनासायाम्। प्रा०। सुन्दरनासिकायाम् स्त्री०।

सुनासी(शी)र पु० सुष्ठु नासी(शी)रः अग्रगसैन्यं यस्य। इन्द्रे

सुनासी(शी)र्य्य पु० सुना(शी)सीरो देवताऽस्य यत्। यज्ञभेदे। छ। सुनासी(शी)रीयोऽप्यत्र। [स्वार्थे कन् तत्रैव

सुनिषण्ण न० सुष्ठु निषण्णं स्वप्नो यस्मात् ५ब०। (सुसुनि) शाके।

सुनिष्टप्त त्रि० सु+निस्+तप-क्त षत्वम्। अत्यन्तोद्दीप्ते, सन्तप्ते च

सुनीति स्त्री० सुष्ठु नीतिः यस्याः। ध्रुवमातरि, सुन्दरनीतियुक्ते त्रि०। प्रा०। सुन्दरनीतौ स्त्री०।

सुनील न० प्रा०। मणिभेदे (नीलम)। दाडिमे, सुन्दरनीलवर्णे च पु०। तद्वति त्रि०। अतस्याम्, अपराजितायाम्, जरतीलक्षे च स्त्री०। [मने, नीलरत्ने च।

सुनीलक पु० सुनीलमिव इवार्थे कन्। नीलभृङ्गराजे, नीला

सुन्द पु०। दैत्यभेदे, वानरभेदे च।

सुन्दर त्रि० सु+उन्द-अरन्-शक०। मनोहरे। स्त्रियां

ङीप्। सा च उत्तमस्त्रियां त्रिपुरसुन्दरीदेव्याञ्च। कामदेवे, वृक्षभेदे च (सुंदरि) पु०। [परिणते त्रि०।

सुपक्क पु० सुन्दरं पच्यते स्म पच-क्त तस्य वः। शोभनाक्के सुन्दर

सुपच त्रि० भुक्तं सत् सुखेन पच्यते पच-घञर्थे क। लघुपाके द्रव्यमात्रे।

सुपत्त्र न० सुष्ठु पत्त्रमस्य। तेजपत्रे आदित्यपत्त्रे पु० सुन्दर पत्त्रयुक्ते त्रि० रुद्रजटायां, शतावर्य्यां, पालङ्क्यां शालपर्ण्याञ्च स्त्री०। [कायां स्त्री० अत इत्त्वम्।

सुपत्त्रक पु० सुष्ठु पत्त्रमस्य स्वार्थे कन्। शोभाञ्जनवृक्षे जतु-

सुपथ पु० सुष्ठु पन्थाः प्रा० अच् समा०। सद्वर्त्मनि सदाचारे च सुष्ठु पन्था यत्र अच् समा०। सुन्दरपथयुक्ते त्रि०

सुपथिन् पु० प्रा० समासान्ताभावः। सत्पथे।

सुपद्मा स्त्री० सुष्ठु पद्यते पद-म। वचायाम्। पद्मिन्यां स्त्री०

सुपर्ण पु० सुष्ठु पर्णं पत्त्रं पक्षो वा यस्य। गरुड़े सुन्दरपर्णयुक्ते त्रि० नागकेशरे पु०। बहुव्रीह्यर्थे कप्। आरग्वधे वृक्षे, सप्तच्छदवृक्षे, गरुड़े च। शालपर्ण्यां, रेणुकायां, पलाश्यां, स्वर्णजीवन्त्याञ्च स्त्री० कापि अत इत्त्वम्।

सुपर्णकेतु पु० सुपर्णो गरुडः केतुर्यस्य। विष्णौ।

सुपर्णी स्त्री० सुष्ठु पर्णान्यस्याः गौ० ङीष्। पद्मिन्यां, गरुड़मातरि च।

सुपर्णीतनय पु० ६त०। गरुड़े। [सुन्दरे पर्व्वणि न०।

सुपर्व्वन् पु० सुष्ठु पर्व्व यस्य। देवे, वाणे, वंशे, धूमे च प्रा०।

सुपर्वा स्त्री० सुष्ठु पर्व्व यस्याः डाप्। श्वेतदूर्व्वायाम्।

सुपाक्य न० सुपाकमर्हति यत्। विड्लवणे।

सुपार्श्व पु० सुष्ठु पार्श्वोऽस्य। प्लक्षवृक्षे (पाकुड़) वृक्षभेदे, सम्पातिपुत्त्रे विहगभेदे च सञ्ज्ञायां कन्। गर्द्दभाण्डवृक्षे पु सुन्दरपार्श्वान्विते त्रि०।

सुपिङ्गला स्त्री० प्रा०। ज्योतिष्मत्यां, जीवन्त्याञ्च। [त्रि०

सुपीत न०प्रा। गर्ज्जरे (गाजर)। सुन्दरपीतवर्णे पु०। तद्वति

सुपुट पु० सुष्ठु पुटमस्य। कोलकन्दे, विष्णुकन्दे च।

सुपुत्रिका स्त्री० सुष्ठु पुत्रः पक्षः यस्याः कप् अत इत्त्वम्। जतुकायाम् (तेलोपोका)।

सुपुष्करा स्त्री० सुष्ठु पुष्करमस्यस्याः अच्। स्थलपद्मिन्याम्।

सुपुष्प न० प्रा०। लवङ्गकुसुमे, प्रपौण्डरीके, तूले, स्त्रीणां रजसि च। 'सुपुष्पैराकीर्णं कुसुमधनुषोमन्दिरमि'ति व्याख्या स्तवः। सुष्ठु पुष्पमस्य। (पालतामान्दार) वृक्षे। कप्। पाटलायां स्त्री० अत इत्त्वम्।

सुपुष्पी स्त्री० सुष्ठु पुष्पमस्याः गौ० ङीप्। श्वेतापराजितायां, शतपुष्पायाम्, मिश्रेयायां, द्रोणपुष्प्याञ्च।

सुपूर पु० सुष्ठु पूर्य्यते सु+पूर-क। बीजपूरे।

सुपूरक पु० सुष्ठु पूरयति पूर-ण्वुल्। वकवृक्षे।

सुप् स्त्री० व्याकरणपरिभाषिते सुप्रभृतौ प्रत्यये।

सुप्त न० स्वप-भावे क्त संप्रसारणम्। निद्रायां, शयने च। कर्त्तरि क्त। निद्रिते त्रि०।

सुप्तजन पु० सुप्तो जनो यत्र। अर्द्धरात्रे।

सुप्ति स्त्री० स्वप-क्तिन्। शयने, निद्रायाम्, स्वप्ने च 'करोति सुप्तिर्जनदर्शनातिथिमि'ति नैषधम्।

सुप्रतिभा स्त्री० सुष्ठु प्रतिभा यस्याः ५ब०। सुरायाम् प्रा०। उज्ज्वलबुद्धौ। ६ब०। तद्वति त्रि० [पादके छन्दोभेदे स्त्री०

सुप्रतिष्ठा स्त्री०प्रा०। प्रशंसायाम्। ६ब० तद्वति त्रि०। पञ्चाक्षर

सुप्रतीक पु० सुष्ठु प्रतीकं यस्य। ईशानकोणस्थिते दिग्गजे शिवे, कामे च सुन्दराङ्गे त्रि०। प्रा०। सुन्दरेऽङ्गे न०।

सुप्रभा स्त्री० सुष्ठु प्रभा यस्याः। अग्निजिह्वाभेदे। सुन्दरदीप्तिमति त्रि०। प्रा०। शोभनदीप्तौ स्त्री०। [वाक्ये च

सुप्रभात न०प्रा०। शुभसूचकप्रातःकाले, तत्र पाठ्यमाङ्गल्य-

सुप्रयुक्तशर पु० सुप्रयुक्तः शरो येन। शीघ्रहस्ते वाणमोचनाभ्यासपाटवयुक्ते।

सुप्रयोगविशिख पु० सुष्ठु प्रयोगो निक्षेपो यस्य तादृशो विशिखोयस्य। शीघ्रहस्ते वाणमोचनशीघ्रतारूपपाटवयुक्ते।

सुप्रलाप पु० सु+प्र+लप-घञ्। सुवचने।

सुप्रसन्न पु०सु+प्र+सद-क्त। कुवेरे। प्रसादयुक्ते त्रि०। संज्ञायां कन्। कृष्णार्ज्जके पु०। [विस्तारयुक्ते त्रि०

सुप्रसरा स्त्री० सु+प्र+सृ-अच्। प्रसारिण्यां-लतायाम्

सुप्रसाद पु० सुखेनानायासेन प्रसादो यस्य। शिवे। प्रा०। सुन्दरप्रसन्नतायाम्।

सुफल पु० सुष्ठु फलमस्य। दाड़िमे, वदरे, मुद्गे, कर्णिकारे, कपित्थे च। सुन्दरफलवति त्रि०। इन्द्रवारुण्यां कुष्माण्ड्यां, कदल्यां, कपिलद्राक्षायाञ्च स्त्री०।

सुबन्ध पु० सुखेन बध्यतेऽसौ बन्ध-घञ्। तिलवृक्षे।

सुभग पु० सुष्ठु भगः माहात्म्यादिः यस्य। चम्पके, अशोके, रक्ताम्लाने, टङ्कणे च। सुदृश्ये, प्रिये, शोभनैश्वर्य्ययुक्ते च त्रि०। कैवर्त्तीमुस्तायां, शालपर्ण्याम्, हरिद्रायां, नीलदूर्व्वायां, तुलस्यां, प्रियङ्गौ, कस्तूर्य्यां, स्वर्णकदल्यां, वनमल्लिकायां, पतिप्रियायां स्त्रियां च स्त्री०।

सुभगम्भावुक त्रि० असुभगः असुभगोभवति भू-ख्युण् खुकञ् मुम् च। प्रियम्भविष्णौ।

सुभगासुत पु०सुभगायाः पतिप्रियायाः सुतः । सौभागिनेये
सुभङ्ग पु०सुखेनानायासेन भज्यते निःसारत्वात् भन्ज्-घञ् ।
नारिकेलवृक्षे ।
सुभट पु० प्रा० । सुन्दरयोद्धरि ।
सुभद्र पु०सुष्ठु भद्रं यस्मात् । विष्णौ । ६ब०। शोभनमङ्गलवति
त्रि०। श्यामालतायाम् श्रीकृष्णस्य भगिन्याञ्च स्त्री०। कप् ।
देवरथे,विल्ववृक्षे च पु०।
सुभद्राणी स्त्री० सुभद्रं सुमङ्गलमानयति आ+नी-ड गौ०
ङीप् णत्वम् । त्रायन्तीलतायाम् ।
सुभद्रेश पु०६त० । अर्ज्जुने । सुभद्रापत्यादयोऽप्यत्र ।
सुभाञ्जन पु० सुष्ठु भाति भा-क कर्म्म० । शोभाञ्जनवृक्षे ।
सुभिक्ष त्रि० सुखेन लभ्या भिक्षा यत्र पर्य्याप्तान्नत्वात् । प्रचु-
रान्नवति कालादौ । [पुष्पिकायाम्
सुभिक्षा स्त्री०सुष्ठु भिक्ष्यते याच्यतेऽसौ सु+भिक्ष-अ । धातु
सुभीरक पु० सुष्ठु भीः सुभीः तामीरयति विरहिणाम् ईर-
ण्वुल् । पलाशवृक्षे ।
सुभूति पु० सुष्ठु भवति । सु-भू-क्तिच् । पण्डितभेदे। प्रा०।
सुन्दरविभूतौ स्त्री० ६ब० । तद्वति त्रि०। विल्ववृक्षे पु०।
सुभृश न०सुष्ठु भृशम्। अतिशये दार्ढ्ये। तद्वति त्रि०। [त्रि०
सुभ्रु(भ्रू) स्त्री०सुष्ठु भ्रुर्यस्याः वा ऊङ्। नार्य्याम् सुन्दरभ्रुयुक्ते ।
सुम न० सुष्ठु मीयतेऽदः सु-मा-घञर्थे क । पुष्पे। चन्द्रे, कर्पूरे,
नभसि च पु० ।
सुमङ्गला स्त्री० सुष्ठु मङ्गलं यस्याः ५ब० (माकड़छाता) वृक्षे
सुमङ्गलयुक्ते त्रि०स्त्रियां ङीप्।'सुमङ्गली इयं वधू'रिति श्रुतिः
सुमदन पु० सुष्ठु मदयति कोकिलान् मद-णिच् ल्यु । आम्र-
वृक्षे । [मधुररसयुक्ते त्रि०
सुमधुर न० प्रा० । अत्यन्तप्रियवाक्ये, सान्त्वनवाक्ये च । अति-
सुमन पु० सुष्ठु मन्यते मन-अप् । गोधूमे, धुस्तूरे च ।
सुमनःपत्त्रिका स्त्री० सुमनसः जात्या इव पत्त्रमस्याः कप्
अत इत्त्वम् । जातीपत्त्रिकायाम् । [६त०। जातीफले
सुमनःफल पु०सुष्ठु मनो यस्मात् तादृक् फलमस्य । कपित्थे,
सुमनस् न०सुष्ठु मनो यस्मात् यस्य वा । पुष्पे। ब०व० इत्यन्ये
'किं सेव्यते सुमनसां मनसापि गन्ध इति' रसगङ्गाधरः ।
मालत्यां स्त्री०। प्रशस्तचित्तयुक्ते त्रि०। पा०। प्रशान्ते मनसि न०
सुमना स्त्री० सुष्ठु मन्यते मन-अप् । मालतीवृक्षे ।
सुमनोरजस् न०६त०। पुष्पधूलौ परागे । [त्रि०
सुमित्रा स्त्री०लक्ष्मणमातरि दशरथपत्नीभेदे। सुन्दरमित्रयुक्ते
सुमुख पु० सुष्ठु सुखमस्मात्, अस्य वा । गणेशे, पण्डिते
शाकभेदे, नागभेदे, सिताऽर्जके, वर्वरे, वनवर्व्वरिकायाञ्च ।
सुप्रसन्नवदने, मनोहरे च त्रि० । स्त्रियां ङीप् ।
सुमूल पु० सुष्ठु मूलमस्य । श्वेतशोभाञ्जने । शालपर्ण्यां, पृश्नि-
पर्ण्यां च स्त्री० । सुन्दरमूलयुक्ते त्रि० । संज्ञायां कन् ।
गर्ज्जरे न० । [सुन्दरमेखलान्विते त्रि०
सुमेखल पु० सुष्ठु मेखला यस्मात् ५ब० । मुञ्जवृक्षे, ६ब० ।
सुमेधस् स्त्री० सुष्ठु मेधा अस्याः ५ब० असिच् । ज्योतिष्मती-
लतायाम् ६ब०। सुन्दरमेधायुक्ते त्रि० ।
सुमेरु पु०प्रा० । पर्व्वतभेदे, जपमालाशीर्षस्थगुटिकायाञ्च ।
सुम्भ(ह्म) पु०शुम्भ-अच् पृ०। देशभेदे। तद्देशवासिनि पु०ब०व०
सुयामुन पु०यमुनाया इदम् सुष्ठु यामुनं प्रियत्वेनास्त्यस्य अच्।
विष्णौ, वत्सराजे, प्रासादविशेषे, पर्व्वतभेदे, मेघभेदे च ।
सुयोधन पु० सुखेन युध्यतेऽसौ सु+युध-युच् । धृतराष्ट्र-
राजपुत्रे दुर्य्योधने ।
सुर पु०सुष्ठु राति ददात्यभीष्टं सु+रा-क । देवे,सूर्य्ये,पण्डिते च
सुरकृता स्त्री०३त० । गुडूच्याम् । देवनिर्मिते त्रि० ।
सुरक्तक पु०सुरक्त इव कायति कै-क । कोषाम्रे, स्वर्णगैरिके च
सुरगुरु पु०६त० । बृहस्पतौ ।
सुरग्रामणी पु०सुराणां ग्रामणीः नेता । इन्द्रे ।
सुरङ्ग न० सुष्ठु रङ्गो यस्मात् ५ब० । हिङ्गुले, (वर्णकमाटि)
भेदे । प्रा० । नागरङ्गे, गर्त्तभेदे च ।
सुरङ्गधातु पु० सुष्ठु रङ्गो रञ्जनं यस्मात् कर्म्म० । गैरिके ।
सुरङ्गिका स्त्री० सुष्ठु रङ्गो रञ्जनं यस्याः ५ब०, कप् अत
इत्त्वम् । मूर्व्वायाम् । [नास्यायाम्, रक्तशोभाञ्जने च ।
सुरङ्गी स्त्री० सुष्ठु रङ्गो यस्याः ५ब० गौ० ङीष् । काक-
सुरज्येष्ठ पु०७त० । चतुर्मुखे ब्रह्मणि ।
सुरञ्जन पु० सुरञ्जयति सु+रन्ज-णिच्-ल्यु । गुवाके ।
सुरत न० सु+रम भावे क्त । स्त्रीपुंसयोः सङ्गमरूपे रमण
भेदे सु-रम-कर्त्तरि क्त । अत्यन्तरते त्रि० ।
सुरता स्त्री०सुराणां समूहः भावो वा त,तल् वा । देवसमूहे,
देवत्वे च । सु+रम-क्त । अत्यन्तरतायां-स्त्रियाञ्च ।
सुरथ पु० सुष्ठु रथोऽस्य । चन्द्रवंश्ये नृपभेदे 'सुरथो नाम-
राजाभूदि'ति चण्डी । सुन्दररथयुक्ते त्रि० । [दारुवृक्षे
सुरदारु न० सुरप्रियं सुरलोकपर्य्यन्तमुच्छ्रितं वा दारु । देव-
सुरदीर्घिका स्त्री० सुराणां दीर्घिकेव । गङ्गायाम् । सुरवा-
प्यादयोऽप्यत्र ।
सुरदुन्दुभी स्त्री० सुराणां दुन्दुभीवाह्लादकत्वात् । तुलस्याम्
सुरद्रुम पु० सुरप्रियो द्रुमः । देवदारुणि, देवनले च ।

सुरद्विष् पु० सुरान् द्वेष्टि द्विष-क्विप् । असुरे देवद्वेष्टरि त्रि०
सुरधनुस् न० ६त० । इन्द्रधनुषि ।
सुरधूप पु० सुरप्रियो धूपः । राले (धुना) ।
सुरन(ना)दी स्त्री० ६त०वा षत्वम् । गङ्गायाम् सुरधुन्यादयोऽप्यत्र
सुरनाल पु० सुरप्रियं नालमस्य । देवनलवृक्षे ।
सुरपति पु०६त० । इन्द्रे सुरेशादयोऽप्यत्र ।
सुरपथ पु० सुराणां पन्था यत्र अच् समा० । आकाशे
सुरपर्ण न० सुरप्रियं पर्णमस्य । सौगन्धिके ओषधिभेदे ।
सुरपर्णिक पु०स्त्री० । सुरप्रियं पर्णं शाक० तदस्त्यस्य ठक् । सुरपुन्नागे ।
सुरपर्णी स्त्री० सुरप्रियं पर्णं यस्याः ङीप् । पलाशीवृक्षे ।
सुरपादप पु० ६त० । कल्पवृक्षे सुरवृक्षादयोऽप्यत्र ।
सुरपुन्नाग पु० सुरप्रियः पुन्नागः । पुन्नागभेदे ।
सुरपुरी स्त्री० ६त० । अमरावत्यां सुरनगर्यादयोऽप्यत्र ।
सुरप्रिय पु०६त०। अगस्त्यवृक्षे, बृहस्पतौ, इन्द्रे च । जात्यां, स्वर्णकदल्याञ्च स्त्री० ।
सुरभि न० सु+रभ-इन् । स्वर्णे, सुन्दरे, गन्धाश्मनि च । चम्पके, जातीफलवृक्षे, वसन्ते ऋतौ, 'स सुरभिं सुरभिं सुमनोभरैरिति माघः । सुगन्धे, शल्लकीवृक्षे, कदम्बे, कण-गुग्गुलौ, गन्धतृणे, बकुलवृक्षे, राले, चैत्रे मासि, पण्डिते, गन्धफले च पु०। शल्लक्यां,रुद्रजटायां, मातृकाभेदे, गवि-सुरायां; नवमालिकायां, तुलस्यां, पृथिव्यां, गवां मातरि च स्त्री०वा ङीप् । धीरे, सुगन्धयुक्ते, मनोहरे, विख्याते, च त्रि० ।
सुरभिका स्त्री० सुरभि+स्वार्थे कन् । (चापाकला) । वृक्षे ।
सुरभित्वच् स्त्री० सुरभिः त्वक् यस्याः । स्थूलैलायाम् ।
सुरभिदारु पु० सुरभि दारु यस्य । सरलवृक्षे ।
सुरभिपत्त्रा स्त्री०सुरभि पत्त्रमस्याः । जम्बूवृक्षे,राजजम्बूवृक्षे च
सुरभिवल्कल न० सुरभि वल्कलमस्य । गुडत्वचि (दारचिनि)
सुरभिस्रवा स्त्री० सुरभिः स्रवो निष्यन्दो यस्याः । शल्लक्याम्
सुरमृत्तिका स्त्री०सुरप्रिया मृत्तिका । तुवर्य्याम् ।(सर्पकमाटि)
सुरमेदा स्त्री० सुरप्रियो मेदोऽस्याः । महामेदायाम् ।
सुरर्षि पु० सुरप्रियः ऋषिः ।नारदादिषु ऋषिषु ।
सुरलता स्त्री० सुरप्रिया लता । महाज्योतिष्मत्याम् ।
सुरलोक पु० सुराणां लोकः वासस्थानादिः । स्वर्गे । सुरभुवनादयोऽप्यत्र ।
सुरवर्त्मन् न० सुराणां वर्त्म यत्र । आकाशे ।
सुरवल्लभा स्त्री० ६त० । श्वेतदूर्वायाम् ।
सुरवल्ली स्त्री० सुरप्रिया वल्ली । तुलस्याम्
सुरवैरिन् स्त्री० ६त० । असुरे सुरविरोधिनि त्रि०। सुर-रिपुप्रभृतयोऽप्यत्र ।
सुरस न० सुखेन रस्यते सु+रस-अच् । बोले, त्वचे,गन्धतृणे, सिन्धुवारे मोचरसे च । प्रा० स्वादौ रसे । ६ब० । सु-स्वादुरसयुक्ते त्रि० । तुलस्यां पु० स्त्री० । रास्नायां, नाग-मातरि, भिश्रेयायां, ब्राह्म्यां, महाशतावर्य्यां च स्त्री० ।
सुरसुन्दरी स्त्री० सुरप्रिया सुन्दरी । मेनकाद्यप्सरस्सु, यो-गिनीभेदे च ।
सुरा स्त्री० सुर-क सु-रक् वा । मद्ये, चषके च ।
सुराकर पु० सुराया आकरः । मद्योत्पत्तिस्थाने ।
सुराचार्य्य पु० ६त० । बृहस्पतौ ।
सुराजक पु० सुष्ठु राजते राज-ण्वुल् । भृङ्गराजे । ६ब० कप् । सुन्दरराजान्विते त्रि० ।
सुराजन् पु०सुष्ठु पूजितो राजा नटच् । सुन्दरे राजनि । ६ब० । सुन्दरराजस्वामिके देशे त्रि० ।
सुराजीविन् पु० सुरां सुरासम्पादनमाजीवति आ+जीव णिनि । शौण्डिके । [श्लावदन्तक' इति ख्यातिः
सुराप त्रि० सुरां पिबति पा-क । मद्यपानकारके 'सुरापः
सुरापगा स्त्री० ६त० । गङ्गायाम् । सुरतरङ्गिण्यादयोऽप्यत्र ।
सुरापान न० सुरा पीयतेऽनेन पा-करणे ल्युट् । अवदंशे (चाटनी) सुरायाः पानं येषां षत्वम् । प्राच्यदेशस्थे जने पु०
सुराभाग पु० सुराया भागः अग्रभागः । सुरामण्डे ।
सुरामण्ड पु० ६त० । सुराया अग्रभागे ।
सुरारिहन्तृ पु० सुराणामरिं हन्ति हन-तृच् । विष्णौ ।
सुरार्ह न० सुरान् देवानर्हति अर्ह-अण् । हरिचन्दने ।
सुराष्ट्र पु० ६ब० देशभेदे (सुरट) ।
सुराष्ट्रज न०स्त्री० सुराष्ट्रदेशे जायते जन-ड । तुवरिकायाम् कृष्णमुद्गे, विषभेदे च पु०। तद्देशजातमात्रे त्रि० ।
सुराह्व पु० सुरपूर्व्विका आह्वा यस्य सुरान् आह्वयति गन्धेन आ+ह्वे-क वा । देवदारुवृक्षे,मरुवके, हरिद्रावृक्षे च ।
सुरुङ्ग पु० सु+रुज-अच् पृ० । शोभाञ्जनवृक्षे ।
सुरूप न० सुन्दरं रूपमस्य । तूले । सुन्दररूपवति त्रि० पण्डिते पु० । शालपर्ण्यां भार्य्याम् च स्त्री० । प्रा० । सुन्दरे रूपे न० ।
सुरूहक पु० सु+रुह-कुन् पृ० । गर्द्दभाण्डे । [तुलस्यां स्त्री०
सुरेज्य पु० इज्यते पूज्यते यज-क्यप् ६त० । बृहस्पतौ ।
सुरेन्द्र पु० सुराणामिन्द्रः श्रेष्ठः राजा वा । इन्द्रे सुरराजे ।

सुरेभ न० सु+रेभ-अच् । रङ्गे । (रांग) ।

सुरेवट पु० सुष्ठु रेवटः सु+रेव—अटन् वा । राजपूगे ।

सुरेश्वर पु० सुराणामीश्वरः । रुद्रे, इन्द्रे च । स्वर्गगङ्गायां, दुर्गायाञ्च स्त्री० ङीप् । [ब्राह्म्यां स्त्री० ।

सुरेष्ट पु० ६त० । शाले, सुरपुन्नागे, शिवमल्लाभ् च

सुरोत्तम पु० सुरेषूत्तमः । सूर्य्ये. देवश्रेष्ठे त्रि० ।

सुरोत्तर पु० सुरेषु तत्जनेषूत्तरः श्रेष्ठः । चन्दने ।

सुरोद पु० सुरेव उदकमस्य उदादेशः । सुरासमुद्रे ।

सुलभ त्रि० सुखेन लभ्यते सु+लभ-खल् । अनायासलभ्ये । माषपर्ण्यां, धूम्रपत्त्रायाञ्च स्त्री० ।

सुलोचन पु० सुष्ठु लोचनमस्य । हरिणे । सुन्दरनेत्रयुक्ते त्रि०

सुलोमशा स्त्री० सुलोमानि सन्त्यस्याः श । काकजङ्घावृक्षे सुलोमयुक्ते त्रि० । [मांसच्छदायाञ्च ।

सुलोमा स्त्री० सुष्ठु लोमान्यस्याः ङीप् । ताम्रवल्ल्याम्,

सुलोहक न० प्रा० । पित्तले । [त्रि०स्त्रियां ङीप् तस्य नश्च

सुलोहिता स्त्री०प्रा० । अग्निजिह्वाभेदे । सुरक्तवर्णे पु०तद्वति

सुवक्त्र पु०सुष्ठु वक्त्रं सेवनात् यस्मात् । वनवर्व्वरिकायां ६व० । सुन्दराननयुक्ते त्रि० । प्रा० । सुन्दरे मुखे न० ।

सुवचस् त्रि० सुष्ठु वचोऽस्य । वाग्मिनि ।

सुवर्चक पु०सुष्ठु वर्चयति सु+वर्च्च-णिच्-ण्वुल् । सर्जिकाक्षारे

सुवर्चला स्त्री० सुष्ठु वर्चयति वर्च-णिच्-कलच् । सूर्य्यभार्य्यायाम्, अतस्याम्, आदित्यभक्तायां, ब्राह्मयाञ्च । देशभेदे पु० ।

सुवर्चिक पु०सुवर्च्च+अस्त्यर्थे ठन् । सर्जिकाक्षारे । जतुकायां स्त्री०

सुवर्चिन् पु० सु+वर्च्च-णिच्-णिनि । सर्जिकाक्षारे ।

सुवर्ण न० सुष्ठु वर्णोऽस्य । स्वनामख्याते धातुभेदे, हरिचन्दने, स्वर्णगैरिके, धने, नागकेशरे । 'कर्षं सुवर्णस्य सुवर्णसंज्ञ' मित्युक्ते कर्षमिते काञ्चने च यज्ञभेदे, धत्तूरे कणगुग्गुलौ च पु० । सुष्ठु वर्णो रूपमक्षरं वास्य । सुरूपे सुन्दराक्षरयुक्ते च त्रि० । 'न सुवर्णमयी तनुः परं ननु वागपि तावकी तथे'ति नैषधम् ।

सुवर्णक न० सुवर्णमिव इवार्थे कन् । पित्तले, सुष्ठु वर्णोऽस्य कप् । सुन्दरवर्णयुक्ते त्रि० । [स्याम् (चांपाकला) ।

सुवर्णकदली स्त्री० सुष्ठु वर्णो यस्याः कर्म० । स्वर्णवर्णकद-

सुवर्णकार पु० सुवर्णं सुवर्णमयभूषणादि करोति कृ-अण् । (सेकरा) स्वर्णकारे जातिभेदे ।

सुवर्णगैरिक सुवर्णमिव पीतं गैरिकम् । (वर्णकमाटि) गैरिकभेदे । [ष्मत्याम् ।

सुवर्णनकुली स्त्री० सुवर्णमिव पीता नकुली । महाज्योति-

सुवर्णप्रसव न० सुवर्णस्य प्रसव इव । एलवालुके ।

सुवर्णवणिज् पु० सुवर्णस्य वणिक् क्रयविक्रयादिकर्त्ता । जातिभेदे (सोनारवेने) स्वर्णवणिक्प्रभृतयोऽप्यत्र ।

सुवर्णयूथी स्त्री० सुवर्णमिव पीता यूथी । पीतवर्णयूथिकायाम्

सुवर्णवर्णा स्त्री० सुवर्णस्येव वर्णो यस्याः । हरिद्रायाम् स्वर्णतुल्यवर्णयुक्ते त्रि० ।

सुवर्णा स्त्री० सुष्ठु वर्णो यस्याः । कालागुरुणि, वाह्यालके च स्वर्णक्षीर्य्यां, हरिद्रायाम्, आखुकर्ण्यां च स्त्री० ङीप् ।

सुवयस् स्त्री० सुष्ठु वयोऽस्याः । प्रौढायां स्त्रियाम् ।

सुवल्लि(ल्ली) स्त्री० प्रा० । सोमराजीलतायाम् ।

सुवहा स्त्री० सुखेन उह्यते वायुनासौ सु+वह-खल् । शेफालिकायां, रास्नायां, गोधापद्याम्, एलापर्ण्याम्, सल्लक्यां, वीणायां, त्रिवृतायाम्, रुद्रजटायां, हंसपद्यां, गन्धनाकुल्यां, मुसल्यां, नीलसिन्धुवारे च । सुखवाह्ये त्रि० ।

सुवास पु० सुष्ठु वासः । सद्गन्धे सुखनिवासे च । ६ब० । सद्गन्धयुक्ते, सन्निवासान्विते च त्रि० ।

सुवासिनी स्त्री० सुखेन वसति सु+वस-णिनि । चिरण्ट्यां चिरं पितृकुलवासिन्याम् स्त्रियाम् ।

सुविद् पु०सुष्ठु वेत्ति विद्-क्विप् । पण्डिते । सुष्ठु विद्यते लभ्यते विद-लाभे क्विप् । गुणाढ्यायां स्त्रियाम् ।

सुविद पु० सु+विद-क । कञ्चुकिनि ।

सुविदत् पु० सुविदं गुणाढ्यां स्त्रियमतति अत-क्विप् । स्वर्थे

सुविदल्ल पु० सुविदतं राजाणं लाति ला-क । अन्तःपुरेऽधिकृते, कञ्चुकिनि च । सुविदता राज्ञः लीयते ला-क । अन्तःपुरस्थनार्य्याम् स्त्री० । [युक्ते त्रि० ।

सुविनीता स्त्री० सु+वि+नी-क्त । सुशीलायां गवि । सुविनय-

सुवीज पु० सुष्ठु वीज्यतेऽसौ वीज-क । (खसखस) वृक्षभेदे ६ब० । सुन्दरवीजवति त्रि० । प्रा० । सुन्दरे वीजे न० ।

सुवीरक न० सु+वीर ण्वुल् । सौवीराञ्जने ।

सुवीराम्ल न० सुवीरयति वीर्य्यान्वितं करोति सु+वीरअच् कर्म० । काञ्जिके । [प्रा० । उत्तमे वीर्य्ये न० ।

सुवीर्य्य न० सुष्ठु वीर्य्यं यस्मात् । बदरीफले । वनकार्पास्यां स्त्री०,

सुवृत्त पु० सुष्ठु वृत्तः वर्त्तुलः । शूरणे (ओल) सुन्दरवृत्तान्विते त्रि० शतपत्र्यां, काकल्यां, द्राक्षायाञ्च स्त्री० ।

सुवेगा स्त्री० सुष्ठु वेगो वायुनिस्सारणवेगो यस्याः ५त० । महाज्योतिष्मत्याम् ।

सुवेल पु०सुगता वेला समुद्रकूलं येन । त्रिकूटपर्व्वते । सुष्ठु वेला मर्य्यादा स्थितिः यस्य । शान्ते, प्रणते च त्रि० ।

सुवेश पु० सुखेन विश्यते उपभुज्यते सु+विश-घञ् । श्वेतेक्षौ सुन्दरवेशयुक्ते त्रि० । [सुन्दरव्रतयुक्ते त्रि० ।

सुव्रती स्त्री० सुष्ठु व्रतं नियमो यस्याः । सुशीलायां गवि

सुशर्म्मन् पु० शृ-मनिन् सुष्ठु शर्म्म सुखं यस्य । नृपभेदे सुन्दरसुखवति त्रि० ।

सुशल्य पु० सुष्ठु दृढं शल्यं यस्मात् । खदिरे । [रक्ते च

सुशवी स्त्री० सु+शव-अच् गौरा० ङीष् । कारवेल्ले, कृष्णजी-

सुशाक न० सुष्ठु शाको यस्मात् ५ब० । आर्द्रके । तत्संयोगे हि शाकस्य सुस्वादुता । सुष्ठु शाको यस्य । चञ्चु-शाके, तण्डुलीये, (नटेशाक) भिण्डायाञ्च पु० ।

सुशिख पु० सुन्दरी शिखा यस्य । वह्नौ, चित्रकवृक्षे च शोभन शिखायुक्ते त्रि० मयूरशिखायां स्त्री० ।

सुशीत न० प्रा० । पीतचन्दने अतिशीतलस्पर्शे । तद्वति त्रि०

सुशीतल न० प्रा० । गन्धतृणे अतिशीतगुणयुक्ते त्रि० ।

सुशीता स्त्री० प्रा० । शतपत्त्राम्, शीतगुणवत्यां स्त्रियां च ।

सुशीम पु० सु+श्यै मक् सम्प्रसारणञ्च । शीतस्पर्शे । तद्वति त्रि०

सुशील पु० सुन्दरं-शीलमस्य । विष्णुपार्श्वचरभेदे शोभनचरि-तान्विते त्रि० । [युक्ते त्रि०

सुश्रीक स्त्री० सुन्दरी श्रीरस्य कप् । सल्लकीवृक्षे । सुन्दरश्री-

सुश्रुत पु० सु श्रूयते सु+श्रु-क्त । विश्वामित्रमुनिपुत्रे चिकि-त्साशास्त्रकर्त्तरि मुनिभेदे, तत्कृतग्रन्थे च । सुन्दरश्रुते त्रि० 'देवाकर्ण्य सुश्रुतेन चरकस्योक्तेनेति, नैषधम् ।

सुश्लिष्ट त्रि० सु+श्लिष-क्त । सुसंयुक्ते दृढमिलिते ।

सुषम पु० सुन्दरः समः प्रा० षत्वम् । शोभने, समे च परमायां शोभायां स्त्री० । [जीरके, कृष्णजीरके च ।

सुषवी स्त्री० सु+सु-अच् गौ० ङीष् । कारवेल्ले, क्षुद्रकारवेल्ले,

सुषामन् त्रि० सुष्ठु साम यस्य सुषामादि० षत्वम् । सुसान्त्वने स्त्रियां वा डाप् ङीप् च ।

सुषि स्त्री० शुष-इन् पृ० शस्य सः । शुषौ छिद्रे ।

सुषिर न० शुष-किरच् पृ० शस्य सः । छिद्रे । [त्रि०

सुषीम पु० सुष्ठु सीमा यस्य । शीतलस्पर्शे । तद्वति, मनोज्ञे च

सुषुप्त न० सु+स्वप-भावे क्त । 'यत्र सुप्तो न कञ्चन कामं कामयते न कञ्चन स्वप्नं पश्यति तत् सुषुप्तमिति' श्रुत्युक्ते ज्ञानशून्यावस्थाभेदे । कर्त्तरि क्त । तदवस्थान्विते त्रि०

सुषुप्ति स्त्री० सु+स्वप-क्तिन् । पुरीतति नाड्यां मनसः संयोग-रूपे सर्व्वज्ञानशून्ये वेदान्तोक्ते सर्व्वपदार्थशून्ये च अवस्था-भेदे 'सुषुप्तिकाले सकले प्रलीने' इति श्रुतिः ।

सुषुम्ना, स्त्री० सुषु इत्यव्यक्तं शब्दं म्नायति यत्र म्ना-क । तन्त्रोक्ते मेरुदण्डवाह्यस्थे इडापिङ्गलानाड्योर्मध्यस्थे सूक्ष्मे नाडीभेदे ।

सुषेण पु० सुष्ठु सेनयति सेनां करोति अच् षत्वम् । कर-मर्द्दके (करमचा) वेतसे, चिकित्सके-वानरभेदे च, त्रिवृति स्त्री० ङीप् । कन् अत इत्त्वम् । कृष्णत्रिवृति स्त्री० ।

सुष्ठु अव्य० सु+स्था-कु । अतिशये, प्रशस्ते, सत्ये च ।

सुसंस्कृत त्रि० सु+सम्+कृ-क्त सुम् च । प्रयत्नेन घृतादि-नानाद्रव्येण पक्के व्यञ्जनादौ ।

सुसम्पद् स्त्री० प्रा० । सौभाग्ये सुष्ठु सम्पद् यस्य । सुसम्पद्युक्ते त्रि०

सुसार पु० सुष्ठु सारोऽस्य । रक्तखदिरे ।

सुसिकता स्त्री० प्रा० । शर्करायाम् । उत्तमवालुकायां ब० व०

सुस्थ त्रि० सुखेन तिष्ठति स्था-क । आरोग्येण युक्ते सुखिनि च

सुस्ना स्त्री० सु+स्नै-क । (खेसारी) शमीधान्यभेदे ।

सुस्नात त्रि० सुष्ठु स्नातः सु+स्नै-क्त । मङ्गलद्रव्येण कृतस्नाने

सुहित त्रि० सु+धा-क्त । तृप्ते, विहिते च । प्रा० । सुन्दरहिते न० । ५ब० । अग्निजिह्वाभेदे स्त्री० ।

सुहृद् पु० सुष्ठु हृदयं यस्य मित्रार्थे हृदादेशः । मित्रे ज्योतिषोक्ते लग्नाच्चतुर्थस्थाने च ।

सुहृदय त्रि० सुष्ठु हृदयं यस्य । प्रशस्तमनस्के । प्रा० । सुचित्ते न०

सुहृद्बल न० सुहृदेव वलम् । मित्ररूपे सैन्ये ।

सू स्त्री० सू-क्विप् । सूतौ, प्रसवे, क्षेपे प्रेरणे च ।

सूक न० सू-प्रेरणे क्विप् स्वार्थे कन् । उत्पले, वाणे, वाते च

सूकर पु० सू-इत्यव्यक्तं शब्दं करोति कृ-अच् । वराहे, कुम्भकारे, मृगभेदे च । वराहक्रान्तायां, वराहयोषिति च स्त्री० ङीप् ।

सूक्त न० सु+वच-क्त । सुन्दरकथने, एकार्थप्रतिपादके एक-दैवत्ये वेदमन्त्रसमुदाये च । यथा श्रीसूक्तं पुरुषसूक्तमित्यादि तानि च वेदे बहूनि सन्ति तत्र महादानोपयोगीनि कति चित् सूक्तानि तुलादानादिपद्धतौ अस्माभिः उद्धृतानि । 'जप्यानि सूक्तानि तथैव चैषा'मिति वह्निपुराणम् ।

सूक्ष्म न० सूच—स्मन् । कैतवे, अध्यात्मपदार्थे, अलङ्कारभेदे च । कतकवृक्षे पु० । अणुपरिमाणवति, अल्पे च त्रि० ।

सूक्ष्मकृष्णफला स्त्री० सूक्ष्मं कृष्णं फलं यस्याः । मध्यम-जम्बूवृक्षे ।

सूक्ष्मतण्डुल पु० सूक्ष्मस्तण्डुलोऽस्य । (खसखस) इतिख्याते, पिप्पल्यां स्त्री० । [कुशाग्रीयबुद्धौ ।

सूक्ष्मदर्शिन् त्रि० सूक्ष्मं पश्यति दृश-णिनि । अत्यन्तसुबुद्धौ

सूक्ष्मपत्त्र पु० सूक्ष्मं पत्त्रमस्य । धान्यके, वनजीरके, देवसर्षपे,

जम्बुवदरे, सुरपर्ण्यां, वनवर्व्वर्य्यां, वावलवृक्षे, लोहितेक्षौ च। शतपुष्पायां, शतावर्य्यां, लघुब्राह्म्यां दुरालभायां, आकाशमांस्याञ्च स्त्री०। कप् अत इत्त्वम्। तत्रैव।

सूक्ष्मपिप्पली स्त्री० कर्म्म०। वनपिप्पल्याम्।

सूक्ष्मपुष्पा स्त्री० सूक्ष्माणि पुष्पाण्यस्याः। यवतिक्तायाम्।

सूक्ष्मफला स्त्री० सूक्ष्मं फलमस्याः। भूम्यामलक्याम्।

सूक्ष्मबदरी स्त्री० कर्म०। भूमिबदर्य्याम्।

सूक्ष्मभूत न० कर्म०। वेदान्तप्रसिद्धे अपञ्चीकृते भूम्यादीनां पञ्चानां भूतानां सूक्ष्मांशभेदे।

सूक्ष्ममूला स्त्री० सूक्ष्मं मूलमस्याः। जयन्त्याम्।

सूक्ष्मवल्ली स्त्री० कर्म्म०। ताम्रवल्ल्यां, जतुकायाञ्च।

सूक्ष्मवीज पु० सूक्ष्मं वीजमस्य। (खसखस) ख्याते वृक्षे।

सूक्ष्मशर्करा स्त्री० कर्म०। वालुकायाम्।

सूक्ष्मशाख पु० सूक्ष्मा शाखाऽस्य। जालवर्वुरे।

सूक्ष्मशालि पु० कर्म०। अणुधान्ये श्यामाकादौ।

सूक्ष्मा स्त्री० सूच-मन् टाप्। यूथिकायां, क्षुद्रैलायां, करुण्यां, वालुकायाञ्च।

सूक्ष्मैला स्त्री० कर्म०। क्षुद्रैलायाम् (गुजराटी एलाच्)।

सूच पैशुन्ये (अन्तर्दोहे) अद०चु०उभ०सक०सेट्। सूचयति ते असूसूचत् त।

सूचक त्रि० सूचयति अन्तर्द्रुह्यति सूच-ण्वुल्। पिशुने अन्तर्दोहवति, बोधके च। काके, कुक्कुरे, विड़ाले, पिशाचे, सिद्धिगणे, वृद्धे, नाटकप्रसिद्धे सूत्रधाराख्ये प्रधाननटे, कथके, सूक्ष्मशालौ च पु०।

सूचन न०सूच-ल्युट्। हिंसने, ज्ञापने च। युच्। तत्र, दृष्टौ, पीड़ायाम् अभिनये च स्त्री०।

सूचि(ची) स्त्री० सूच-इन् वा ङीप्। शिखायां, सीवनसाधने स्वनामख्याते लौहमयपदार्थे च। [जीविनि (दरजि)।

सूचिक त्रि० सूचिः तया सीवनं शिल्पमस्यास्य ठन्। सूच्या-

सूचिका स्त्री० सूचि+स्वार्थे कन्। सूच्याम् सूचिरिव इवार्थे कन्। हस्तिशुण्डायाम्। [सिततया सेव्यत्वात्तथात्वम्।

सूचिकाभरण न० वैद्यकोक्ते औषधभेदे तस्य च सूच्यग्र-

सूचिकामुख पु० सूचिकेव क्रमसूक्ष्मं मुखमस्य। शङ्खे।

सूचिचित्र न० सूच्याकारं चित्रम्। लीलावत्यां प्रसिद्धे सूच्याकारके चित्रभेदे।

सूचित त्रि० सूच-क्त। कथिते, बोधिते, हिंसिते च।

सूचिपत्रक पु० सूचिरिव पत्त्रमस्य कप्। सितार्जकशाके सूचीदलादयोऽप्यत्र।

सूचिपुष्प पु० सूच्याकारं पुष्पं पुष्पाग्रं यस्य। केतकवृक्षे सूचीपुष्पादयोऽप्यत्र।

सूचिशालि पु० कर्म०। सूक्ष्मधान्ये श्यामाकादौ।

सूचीपत्त्रा स्त्री० सूचीव पत्त्रमस्याः। गण्डदूर्व्वायाम्।

सूचीमुख सूचीव मुखमस्य। सितकुशे। हीरके न०।

सूच्यग्रस्थूलक पु० सूच्यग्रमिव स्थूलः स्वार्थे कन्। (उलुखड़) तृणभेदे।

सूत पु० सू-प्रसवे प्रेरणे ऐश्वर्य्ये वा क्त। सूर्य्ये,। क्षत्रियजाते ब्राह्मणीगर्भजे वर्णसङ्करभेदे, त्वष्टरि, सारथौ वन्दिनि, मागधे ; लोमहर्षणाख्ये पुराणवक्तरि च पारदे पु०न०। प्रसूते, प्रेरिते च त्रि०।

सूततनय पु० सूतस्य तनयः। भारतप्रसिद्धे राधेये कर्णे सूतपुत्रादयोऽप्यत्र। तस्य सूतपालितत्वात्तथात्वम्।

सूति स्त्री० सू-क्तिन्। प्रसवे 'प्रवलैः सूतिमारुतैरिति' स्मृतिः सूयते कण्डूयते सोमोऽत्र सू-आधारे क्तिन्। सोमाभिषवभूमौ।

सूतिका स्त्री० सू-क्त कन् अत इत्त्वम्। नवप्रसूतायां स्त्रियाम् 'उदक्यां सूतिकां विनेति' स्मृतिः।

सूतिकागार न० सूतिकाया निवासयोग्यमगारम्। सूतिकागृहे। सूतिकागृहादयोऽप्यत्र।

सूतिकारोग पु० ६त०। वैद्यकोक्ते रोगभेदे।

सूतिकाषष्ठी स्त्री० सूतिकागृहपूज्या षष्ठी शाक०। सूतिकागारे—प्रसवावधि षष्ठे दिवसे पूज्यायां षष्ठीदेव्याम्।

सूत्थान त्रि० सुष्ठु उत्थानम् उद्योगो यस्य। चतुरे, कर्म्मकुशले। [रसपाने च।

सूत्या स्त्री० सू-क्यप् नि०। यज्ञाङ्गस्नानभेदे, अभिषवे, सोम-

सूत्याशौच न० सूतिनिमित्तकमाशौचम्। जननाशौचे 'शावाशौचं न कर्त्तव्यं सूत्याशौचं विधीयते' इति स्मृतिः।

सूत्र ग्रन्थने वेष्टने च अद०चु०उभ०स०सेट्। सूत्रयति ते असूसूत्रत् त।

सूत्र न०सूत्र-अच्। वस्त्रसाधने तन्तौ, व्यवस्थायां, नाटक साधने, प्रस्तावे 'स्वल्पमक्षरमसंदिग्धं सारवत् विश्वतोमुखम्। अस्तोभमनवद्यञ्च सूत्रं सूत्र विदोविदुरि'त्युक्ते शास्त्रभेदे च

सूत्रकण्ठ पु० सूत्रं कण्ठे यस्य। विप्रे, कपोते, खञ्जरीटे च।

सूत्रधार पु० सूत्रं नाट्यसाधनं धारयति धृ-णिच्-अण्। नाट्याङ्गसाधनयुक्ते नाटकप्रस्तावके प्रधाननटे, 'सूत्रधारेण सहिताः संलापं यत्र कुर्वते' इति दशरूपकम् धन्द्रे, शिल्पिभेदे (छुतार) च।

सूत्रपुष्प पु० सूत्रगर्भं पुष्पं यस्य। कार्पासे। [(दरजी)।
सूत्रभिद् पु० सूत्रं, भिनत्ति सूच्या, भिद्-क्विप्। सूच्याजीवे
सूत्रयन्त्र न० सूत्रवापनंयन्त्रम्। (तांत) सूत्रवापनयन्त्रे।
सूत्रला स्त्री० सूत्रं लाति ला-क। तर्कुट्याम् (टेको)।
सूद पु० सूदयति छागान् सूद-अच्। सूपकारके, व्यञ्जन-
भेदे सूपे, सारथ्ये, अपराधे, लोध्रे, पापे च।
सूदन न०सूद-ल्युट्। हिंसने, निःक्षेपे, अङ्गीकारे च।
सूदशाला स्त्री० ६त०। पाकशालायाम्।
सून न० सू-क्त तस्य नः। पुष्पे, प्रसवे च। कर्त्तरि-क्त।
विकशिते जाते च त्रि०।
सूना स्त्री० सू-क्त तस्य नः। प्राणिवधस्थाने 'पञ्च सूना गृह-
स्थस्येति, मनुः तनयायां, गलशुण्डायाम् मांसविक्रये च।
सूनु पु० सू-नु। पुत्रे अनुजे, सूर्ये, अर्कवृक्षे च कन्यायां-
स्त्री० वा ऊङ्।
सूनृत न० सुन्दत्यति अनेन सु+नृत-घञर्थे क। सत्ये-प्रिये-
वाक्ये, मङ्गले च तद्वति त्रि०।
सूप पु० सुखेन पीयते सु+पा-घञर्थे क पृ०। (दालि) व्यञ्जन-
भेदे सुवपति सु+वप-क पृ०। सूपकारे पाचके। आधारे
क। भाण्डे। करणे क। सायके।
सूपकार पु० सूपं करोति कृ-अण्। पाचके।
सूपधूपन न सूपो धूप्यतेऽनेन। हिङ्गौ, सूपपाके हि हिङ्गु-
धूपदानं पाकशास्त्रे प्रसिद्धम्। [पर्ण्याम्।
सूपपर्णी स्त्री० सूपसाधनस्य मुद्गस्येव पर्णमस्याः ङीप्। मुद्ग-
सूपश्रेष्ठ पु० सूपेषु तत्साधनेषु श्रेष्ठः। मुद्गे।
सूपाङ्ग न० सूपस्य तत्संस्कारकमङ्गमुपकरणम्। हिङ्गौ।
सूर पु० सवति प्रेरयति कर्म्मणि लोकान् सू-क्रन्। सूर्य्ये,
अर्कवृक्षे च। सूर-क। पण्डिते।
सूरण पु० सूर-ल्युट्। शूरणे (ओल)।
सूरत त्रि० सु+रम-क्त पृ०। दयालौ।
सूरसूत पु० ६त०। अरुणे, गरुड़ाग्रजे।
सूरि पु० सू-क्रिन्। सूर्य्ये, अर्कवृक्षे, यादवभेदे, पण्डिते च
'सदा पश्यन्ति सूरय' इति श्रुतिः राजसर्षपे स्त्री०ङीप्।
सूरिन् पु० सूर-णिनि। पण्डिते। [अषोपदेशत्वान्न षः।
सूर्क्ष(र्क्ष्य) अनादरे भ्वा०प०सक०सेट्। सूर्क्षति(र्क्ष्य)ति असूर्क्षीत्(र्क्षीत्)
सूर्क्षण(र्क्ष्य)ण न० सूर्क्ष-(र्क्ष्य) ल्युट्। अनादरे।
सूर्प पु०न०। शूर्प-पृ० शस्य सः। शूर्पशब्दार्थे।
सूर्पणखा स्त्री० शूर्प इव नखा अस्याः पृ० शस्य षः णत्वम्।
रावणभगिन्याम्।

सूर्म्मि स्त्री०शूर्म्मि+पृ० शस्य सः। शूर्म्मिशब्दार्थे वा ङीप्।
सूर्य्य पु० सृ-क्यप् नि० दीर्घश्च। दिवाकरे, अर्कवृक्षे, दानव-
भेदे च।
सूर्य्यकान्त पु० सूर्य्यस्य कान्तः प्रियः। स्फटिकमणौ सूर्य्य-
सम्पर्कात् यत्राग्निसम्भवस्तस्मिन् मणौ च (आतशी)।
सूर्य्यग्रहण न० सूर्य्यस्य राहुणा तदाक्रान्तभूच्छायया ग्रहण
माक्रमणम्। ज्योतिषोक्ते राहुप्रविष्टभूमिच्छायया
सूर्य्यमण्डलस्य आक्रमणरूपे ग्रासे
सूर्य्यज पु० सूर्य्यात् जायते जन-ड। शनिग्रहे, यमे, वैव-
स्वते मनौ, सुग्रीववानरे च सूर्य्यपुत्रादयोऽप्यत्र। यमुनायां
स्त्री०।
सूर्य्यभक्त पु० सूर्य्यस्य भक्त इव प्रियः। बन्धूकवृक्षे।
सूर्य्यमणि पु० सूर्य्यप्रियः मणिः। सूर्य्यकान्तमणौ।
सूर्य्यलता स्त्री० सूर्य्यभक्ता लता। आदित्यभक्तायाम्।
सूर्य्यवल्ली स्त्री० सूर्य्यतुल्यपुष्पिका वल्ली। अर्कपुष्पिकावृक्षे।
सूर्य्यसारथि पु०६त०। अरुणे गरुडाग्रजे।सूर्य्यसूतादयोऽप्यत्र
सूर्य्या स्त्री० सूर्य्यस्य भार्या टाप्। अमानुष्यां, संज्ञानाम्न्यां
सूर्य्यभार्य्यायाम्। मानुष्यां कुन्त्यान्तु ङीप्। सूरीत्येव।
सूर्य्यालोक पु० ६त०। आतपे रौद्रे।
सूर्य्यावर्त्त पु० सूर्य्यं इवावर्त्तते आ+वृत-अच्। (हुड़हुड़िया
क्षुपभेदे (सुलफिया) शाके च आदित्यभक्तायां स्त्री०।
सूर्य्याश्मन् पु० सूर्य्यप्रियः अश्मा। सूर्य्यकान्तमणौ।
सूर्य्योढ पु० सूर्य्येण सूर्य्यास्तकालेन ऊढः प्रापितः वह-क्त।
सूर्य्यास्तसमये आगतातिथौ।
सृकाल पु० सृ कालन् कस्य नेत्त्वम्। शृगाले।
सृक(न्) न० सृज-कन् कनिन् वा कस्य नेत्त्वम्। ओष्ठप्रान्त-
भागे 'सृक्कणी परिलेढि चेति' स्मृतिः। 'सहासृक्काय
शोभितो नृसिंहवदिति।'श्लेषात् कमध्यतास्यस्य।
सृक्कन् न०सृज-कनिप्। ओष्ठप्रान्तभागे। पु० सृक्किन्। अप्यत्र
सृग पु० सृ-गक् गस्य नेत्त्वम्। भिन्दिपालास्त्रे।
सृगाल पु० सृ-गालन् गस्य नेत्त्वम्। जम्बूके, दैत्यभेदे च।
सृजकाचार पु० सृजति वर्ज्जितं सृज-क ततः स्वार्थ
कन् कर्म०। सर्ज्जिकाचारे। [सृणीत्यपि।
सृणि पु० सृ-निक्। शत्रौ। अङ्कुशास्त्रे स्त्री० तत्र वा ङीप्।
सृ(णि)णीका स्त्री० सृणि+कन् ईकन् वा। लालायाम्।
सृति स्त्री०सृ-भावे क्तिन्। गमने। करणे क्तिन्। पथि। [च
सृत्वर त्रि० सृ-क्वरप्। गमनकर्त्तरि स्त्रियां ङीप् साच मातरि
सृप गतौ भ्वा०पर०सक०अनिट्। सर्पति असृपत्। अवोप-

देशत्वान्न षः। [षृभइत्येव धातुः अषोपदेशत्वमस्य चिन्त्यम्
सृभ हिंसे भ्वा०पर०सक० सेट् क्त्वा वेट्। सर्भति असर्भीत्।
सृमर पु० सृ-क्मरच्। मृगभेदे, गमनशीले त्रि०। [च।
सृष्ट त्रि० सृज-क्त। निर्मिते, युक्ते,निश्चिते,बहुले,भूषिते त्यक्ते
सृष्टि स्त्री० सृज-क्तिन्। निर्माणे, विश्वस्य निर्माणे, स्वभावे,
च। कर्म्मणि क्तिन्। सृज्यमाने 'या सृष्टिः स्रष्टुराद्येति'
शकुन्तला। [गर्भदात्रीक्षुपे।
सृष्टिप्रदा स्त्री० सृष्टिं सर्ज्जनं गर्भं प्रददाति प्र+दा-क।
सेक पु० सिच-घञ्। सेचने जलादिना आर्द्रीकरणे। [पात्रभेदे
सेकपात्र न० सिच्यतेऽनेन सिच-करणे घञ् कर्म०। (सेउनी)
सेक्तृ पु० सिञ्चति रेतः सिच-तृच्। पत्यौ। सेचके त्रि०।
सेचक पु० सिञ्चति तोयेन पृथिवीम् सिच-ण्वुल्। मेघे, सेक-
कर्त्तरि त्रि०।
सेचन न० सिच-भावे ल्युट्। जलादिना आर्द्रीकरणे करणे
ल्युट्। सेचन्यां, क्षुद्रसेकपात्र्यां स्त्री० ङीप्।
सेटु पु० सिट्-उन्। (तरमुज) वृक्षे।
सेतु पु० सि-तुन्। क्षेत्रादेर्जलधारणार्थं (आल) (जाङ्गाल)
पदार्थे, वरुणवृक्षे, तन्त्रोक्ते प्रणवात्मके मन्त्रे च स्वार्थे
कन्। वरुणवृक्षे।
सेतुबन्ध पु० ६त०। लङ्कागमनार्थं श्रीरामेण नलकपिद्वारा
कारिते समुद्रोपरि आलीबन्धे, क्षेत्रादेरालीबन्धे च।
सेतुभेदिन् पु० सेतुं भिनत्ति भिद-णिनि। दन्तीवृक्षे।
सेतुवृक्ष पु० सेतुनामको वृक्षः। वरुणवृक्षे सेतुपरिस्थे वृक्षे च
सेत्र न० सि-ष्ट्रन्। (बेड़ि) निगडे।
सेना स्त्री०सि-न सह इनेन प्रभुणा वा। सैन्ये। [इष्वे च।
सेनाङ्ग न० ६त०। हस्त्यश्वरथपदातिसंघाते, सेनाया उपक-
सेनाचर पु० सेनायां चरति चर-ट। सेनागामिनि 'सेना-
चरीभवदिभाननेति' नैषधम्। [सेनापतौ च।
सेनानी पु० सेनां देवसेनां वा नयति नी-क्विप्। कार्त्तिकेये,
सेनापति पु० ६त०। कार्त्तिकेये, सैन्याध्यक्षे च।
सेनामुख न० ६त०। सैन्याग्रे, हस्त्यश्वादिसंख्याविशेषे,
'(हस्तिनः त्रयः रथाः त्रयः अश्वा नव पदातयः पञ्चदश
एतत् समुदाये'। [यामिके सैन्ये।
सेनारक्ष पु० सेनां रक्षति रक्ष-अण्। सेनारक्षाकारके
सेफ पु० सि-फ। शेफे पुंसोऽसाधारणचिह्ने।
सेमन्ती स्त्री० सिम-झि गौ० ङीष्। (सेओती) पुष्पवृक्षे।
सेलु पु० सि-लु। श्लेष्मातकवृक्षे।
सेवक पु० सीव्यति सिव-ण्वुल्। सीवनकर्त्तरि (दरजी) सेव-
ण्वुल्। भृत्ये, दासे, अनुचरे च त्रि०।
सेवधि पु० सेवं सेवनं दधाति धा-कि। शङ्खप्रभृतौ निधौ।
सेवन न० षिव-सेव-वा ल्युट्। सूच्यादिना वस्त्रादेर्योजने
आश्रयणे, उपभोगे, बन्धने, पूजने, भजने च। सीव्यते-
ऽनया ल्युट्। सूच्यां स्त्री०ङीप्।
सेवा स्त्री० सेव-अ। भजने,आराधने,उपभोगे, आश्रयणे च
सेवित त्रि० सेव-क्त। पूजिते, आराधिते, आश्रिते,उपभुक्ते च
सेव्य न० सेव-ण्यत्। वीरणमूले। अश्वत्थे, हिज्जलवृक्षे च पु०
सेवार्हे त्रि०। वन्दावृक्षे स्त्री०।
सैंहली स्त्री० सिंहले देशे भवा अण् ङीप्। सिंहपिप्पल्याम्
सैंहिक पु० सिंहिकायां भवः ठक्। राहौ, तस्याः अपत्यम्
ढक्। सैंहिकेयोऽप्यत्र। [सिकताप्रचुरदेशे त्रि०।
सैकत न० सिकताः सन्त्यत्र अण्। वालुकाप्रचुरे नद्यादितटे
सैकतेष्ट न० सैकतं स्थानमिष्टं यस्य। आर्द्रके।
सैतवाहिनी स्त्री० सितायाः शर्करायाः अयम् अण् सैतो
मधुररसस्तं वहति वह-णिनि। बाहुदायां नद्याम्।
सैद्धान्तिक पु० सिद्धान्तं वेत्ति ठक्। सिद्धान्ताभिज्ञे।
सैनापत्य न०सेनापतेर्भावः कर्म वा यञ्। सेनापतिधर्मे, तत्-
कर्मणि च 'सैनापत्यमुपेत्य व' इति कुमारः।
सैनिक पु० सेनायां समवैति ठक्। मिलिते हस्त्यश्वादौ।
सैन्धव न० सिन्धुनदीसमीपे देशे भवम् अण्। लवणभेदे
सिन्धोरुद्भवः। अण्। घोटके, तस्य सिन्धुदेशसमुद्र-
समीपस्थारण्यदेशोद्भवत्वात् तथात्वम्।
सैन्धवघन पु० सैन्धवमिव घनः। सैन्धवशिलावत् समन्तादे-
करसात्मके चिदानन्दस्वरूपे परमेश्वरे।
सैन्य पु० सेनायां समवैति ञ्य। मिलिते हस्त्यश्वादौ।
सेनानां संघः ष्यञ्। सेनासमुदाये न०।
सैरन्ध्री स्त्री० सीरं हलं धरति धृ-मूल० क मुम् च सैरन्ध्रः
कृषकस्तस्येदं शिल्पकर्म अण् तदस्यास्ति अच् गौ० ङीष्।
परवेश्मस्थे स्ववशे शिल्पकारिणि स्त्रीभेदे पृ० सैरि-
न्ध्रीत्यप्यत्र।
सैरिभ पु० सीरे हले तद्वहने इभ इव भूरः शक० ततः स्वार्थेऽण्।
महिषे, 'सेवे सैरिभमर्द्दिनीमिह महालक्ष्मीमिति' महा-
लक्ष्मीध्यानम्। [झिण्ट्याम्। स्वार्थे कन् तत्रैव।
सैरीय पु० सीरस्येदम् अण् सैरं हलाकारमर्हति छण्।
सैरेय स्त्री० सैरं सीराकारमर्हति ढक्। झिण्ट्याम्। ढकञ्।
सैरेयकोऽप्यत्र।
सैवाल न०सेवायै मीनादीनामुपभोगाय अलति पर्याप्नोति अच्

सेवालः ततः स्वार्थे अण् । शैवाले स्वार्थे कन् । तत्रैव ।
सोढ त्रि० सह-क्त वा ढ्भावः । चान्ते तितिक्षिते । कर्त्तरि क्त । शीतादिसहनशीले त्रि० ।
सोढृ त्रि० सह-तृच् वा ढ्भावः । सहनकर्त्तरि क्षमाशीले
सोत्कण्ठ त्रि० सह उत्कण्ठया । औत्सुक्यान्विते अभीष्टलाभेच्छया विलम्बासहिष्णुत्वयुक्ते ।
सोत्प्रास न० उद्+प्र-अस-घञ् सह उत्प्रासेन । सोल्लुण्ठने, अन्यार्थकस्य वाक्यस्य अन्यार्थकत्वकल्पनया तदुत्तरार्थके, वाक्ये, प्रियवाक्ये च । सशब्दहासे पु० ।
सोदय न०त्रि० सह उदयेन प्रादुर्भावेण वृद्ध्या, वा । प्रादुर्भूते, वृद्धियुक्ते, लाभयुक्ते (सुदयुक्ते) च । [भगिन्यां स्त्री० ।
सोदर पु० सह समानमुदरं यस्य । एकोदरभवे भ्रातरि-
सोदर्य्य पु० सह समाने उदरे शयिता यत् सादेशः । एकोदरजाते भ्रातरि । भगिन्यां स्त्री० ।
सोनह न० सु-विच् सवे नह्यते नह घञर्थे क । लशुने ।
सोन्माद पु० सह उन्मादेन । उन्मत्ते, उन्मादिष्णौ ।
सोपप्लव पु० सह उपप्लवेन । समाक्रान्तभूच्छायेन राहुणा योगरूपोपप्लवसहिते चन्द्रे तथाभूतचन्द्रच्छायायोगयुक्ते सूर्य्ये च । [गया क्षतदानादौ ।
सोपाधि(क) सह उपाधिना वा कप् । उपाधियुक्ते प्रतिलाभा
सोपान न० उप-अन-भावे घञ् सह विद्यमानः उपान ; उपरि गतिरनेन । आरोहणसाधने काष्ठादिनिर्म्मिते (पैठा) प्रभृतौ पदार्थे ।
सोभाञ्जन पु० शोभाञ्जन+पृ० । (शजना) वृक्षे ।
सोम पु० सू-मन् । चन्द्रे, कर्पूरे, कुबेरे, यमे, वायौ, वसुभेदे, जले, सोमलतौषधौ, तद्रसे, अमृते, दीधितौ च । सह उमया । शिवे, वानरेशे-सुग्रीवे च । [विष्णौ ।
सोमगर्भ पु० सोमस्य तदात्मकामृतरूपभोज्यस्य गर्भःस्थानम् ।
सोमज न० सोमात् तत्कृचरितौषधिस्वरसपानात् जायते जन-ड । दुग्धे चन्द्रजाते त्रि० । बुधे पु० ।
सोमतीर्थ न० सोमेन तपस्तप्त्वा कृतं तीर्थम् । प्रभासतीर्थे ।
सोमप पु० सोमं तद्रसं पिबति पा-क । यज्ञे—सोमरसपानकर्त्तरि पितृगणभेदे ब० व० । पा-क्विप् सोमपाप्यत्र ।
सोमपत्त्र पु० सोमस्य ओषधिविशेषस्येव पत्त्रमस्य । (उलुखड़) तृणभेदे ।
सोमपीति(थि)न् पु० प्रीतमनेन इति सोमं पीती पृ० वा तस्य थः । यज्ञे-सोमरसपायिनि । पा-क्वनिप् । सोमपीवाप्यत्र ।
सोमबन्धु पु० सोमस्य बन्धुः, सोमो बन्धुरस्य वा । सूर्य्ये तद्वृद्धिकरत्वात् तस्य तथात्वम् चन्द्रजे बुध पु० कुमुद न० ।
सोमभू पु० सोम एव भूरुत्पत्तिस्थानं यस्य । बुधग्रहे, चन्द्रवंश्ये क्षत्रिये च । [यागभेदे ।
सोमयाग पु० सोमेन यागः । त्रिवर्णसाध्ये सोमरसपानाङ्गके
सोमयाजिन् पु० सोमेनयजते यज-णिनि । सोमयागकर्त्तरि
सोमयोनि न० सोमः योनिरस्य । चन्दनभेदे ।
सोमराजी स्त्री० सोमेन राजते राज-अच् गौ०ङीष् । (सोमराज) ओषधिभेदे । स्वार्थे कन् । सोमराजिकाप्यत्र । राज-णिनि । सोमराजीत्यप्यत्र पु० ।
सोमलता स्त्री० सू-मन् कर्म० । स्वनामख्यातायां लतायाम्
सोमलतिका स्त्री०सोमलतेव इवार्थे कन् अत इत्त्वम् । गुडूच्याम्
सोमवंश पु० सोमस्य वंशः । चन्द्रवंशे चन्द्रावधिके गोत्रपरम्पराजाते क्षत्रिये च । [श्वेतखदिरे, कट्फले च ।
सोमवल्क पु० सोमस्येव वल्कमस्य । करञ्जे, रीठाकरञ्जे,
सोमवल्लिका स्त्री० सोमवल्लीव इवार्थे कन् । सोमराज्याम् स्वार्थे कन् । सोमलतायाम् ।
सोमवल्ली स्त्री० सोमाख्यामृताय वल्ली । गुडूच्याम् । सोमरूपा वल्ली । सोमलतायाम् सोमराज्यां, ब्राह्म्यां, सुदर्शनायाञ्च ।
सोमवार पु० सोमस्वामिको वारः । चन्द्रस्वामिके दिने ।
सोमविक्रयिन् पु० सोमं विक्रीणाति वि+क्री-णिनि । सोमलतायाः तद्रसस्य वा विक्रेतरि ।
सोमवृक्ष पु० सोम इव वृक्षः । कट्फलवृक्षे, श्वेतखदिरे च ।
सोमसार पुः सोम इव शुभ्रः सारोऽस्य । श्वेतखदिरे ।
सोमसिद्धान्त पु० सोमकृतः सिद्धान्तः । चन्द्रप्रोक्ते ज्योतिष ग्रन्थभेदे । [सोमलतानिष्पीडने ।
सोमसुत पु० सोमं सुतवान् सु-भूते क्विप् । यज्ञार्थं कृत
सोमसुत्वन् पु० सोमं सुतवान् भूते क्वनिप् । कृतसोमरसपाने
सोमसुता स्त्री० ६त० । नर्म्मदानद्याम् । बुधे पु० । सोमोद्भवादयोऽप्यत्र पु० स्त्री० यथायथम् ।
सोमसूत्र न० सोमस्य जलस्य सूत्रमिव प्रणाली । जलनिर्गम प्रणाल्याम्, शिवलिङ्गस्यगौरीपट्टस्य जलनिर्गमस्थाने च 'सोमसूत्रं न लङ्घयेदिति' तन्त्रम् ।
सोल्लुण्ठ त्रि० सह उल्लुण्ठेन । भूमौ पार्श्वपरिवर्त्तादियुक्ते अश्वादौ अन्यार्थवाक्यस्य अन्यपरत्वयुक्ते वाक्ये च ।
सोल्लुण्ठन न० सह उल्लुण्ठनेन । अन्यथास्थितस्य अन्यथाकरणेन परिवर्त्तनसहिते वाक्ये (स्तुतिपरस्य निन्दापरता निन्दापरस्य च स्तुतिपरता इत्येवं रूपे वाक्ये) ।
सौकर्य्य न० सुकरस्य भावः ष्यञ् । अनायाससाध्यत्वे ।

सौखसुप्तिक त्रि॰ सुखसुप्तिं सुखेन शयनं पृच्छति ठञ्। प्रातःकाले सुखशयनप्रच्छके वैतालिकादौ।

सौख्य न॰ सुखमेव चातु॰ ष्यञ्। सुखे। [तत्सम्बन्धिनि त्रि॰।

सौगत पु॰ सुगत एव अण्। सुगते बुद्धभेदे तस्येदमण्। सुग-

सौगन्ध न॰ सुष्ठु गन्धोऽस्य स्वार्थे अण्। कत्तृणे. रामकर्पूरे।

सौगन्धिक न॰ सुष्ठु गन्धः सुगन्धः तस्येदम् ठण्। कह्लारे। [सुगन्धौ।

सौगन्ध्य न॰ सुगन्धस्य भावः ष्यञ्। सद्गन्धे। स्वार्थे ष्यञ्।

सौचिक पु॰ सूचीं तत्कर्मसीवनमुपजीवति ठन्। (दरजी) सीवनकारके। [च। 'सौजन्यजन्यं यशः' इत्युद्भटः।

सौजन्य न॰ सुजनस्य भावः ष्यञ्। सुजनतायां सद्व्यवहारे

सौण्डी स्त्री॰शुण्डाकारोऽस्त्यस्याः अण् ङीप् पृ॰ शस्य सः। गजपिप्पल्याम्।

सौत्र पु॰ पाणिन्यादिभिः सूत्रेण कर्मविशेषाय पठितः अण्। भ्वाद्यादिदशगणीयभिन्नेषु सूत्रमात्रपठितेषु धातुषु।

सौत्रामणी स्त्री॰ सुत्रामा इन्द्रो देवताऽस्य अण् सपूर्व-त्वात् न टिलोपः णत्वम्। इष्टिभेदे तत्र हि सुरापानं विप्राणामपि विहितम् 'सौत्रामण्यां सुरां पिबेदिति' श्रुतिः

सौदामनी स्त्री॰ सुदामा पर्व्वतभेदस्तेनैका दिक् तत्रान्त भवत्वात् अण्। विद्युति। सा हि स्फटिकमयस्य सुदाम्नः पर्व्वतस्यैकदेशे जाता। अप्सरोभेदे च। सुदामा ऐरावत-गजस्तस्य पत्नी ङीप्। ऐरावतयोषिति। तत्र ङीपि अतोऽल्लोपे। सौदाम्नीत्यपि।

सौदायिक न॰सुदायात् बन्धुकुलात् आगतः ठण्। "ऊढ़या कन्यया वापि पत्युः पितृगृहेऽथ वा। भर्त्तुः सकाशात् पित्रो र्वा लब्धं सौदायिकं स्मृतमिति, स्मृत्युक्ते स्त्रीधनभेदे 'सौदायिकं धनं प्राप्य स्वातन्त्र्यं परिकीर्त्तितमिति" स्मृतिः

सौदास पु॰ चन्द्रवंश्ये कल्माषपादे नृपतौ।

सौध पु॰न॰ सुधया लेपनद्रव्येण रक्तम् अण्। राजसदनभेदे सुधावर्णमर्हति अण्। रूप्ये न॰। सुधासम्बन्धिनि त्रि॰।

सौनिक पु॰ सूना वध्यस्थानं तदुपलक्षितमांसादि पण्यमस्य ठण्। मांसक्रयविक्रयोपजीविनि व्याधे (कसाइ)।

सौन्दर्य्य न॰ सुन्दरस्य भावः ष्यञ्। चारुतायां, "अङ्ग-प्रत्यङ्गकानां यः सन्निवेशो यथोचितम्। सुश्लिष्टः सन्धिबन्धः स्यात् तत्सौन्दर्य्यमुदाहृतमि"त्युक्ते अङ्गादीनां मनोहरत्वे

सौपर्ण न॰ सुष्ठु पर्णानि तद्रूपमर्हति अण्। मरकतमणौ।

सौपर्णेय पु॰ सुपर्ण्या विनतायाः अपत्यम् ढक्। गरुडे।

सौप्तिक त्रि॰ सुप्तिकाले रात्रौ भवम् ठञ्। रात्रियुद्धे सुप्ता-नधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठञ्। महाभारतपर्व्वभेदे।

सौभ न॰ सुष्ठु सर्व्वत्र लोके भाति भा-क स्वार्थे अण्। कामचारिणि, पुरे, हरिश्चन्द्रनृपपुरे च।

सौभद्र पु॰ सुभद्रायां भवः अण्! सुभद्रापुत्रे अभिमन्यौ।

सौभद्रेय पु॰सुभद्राया अपत्यम् ढक्। सुभद्रासुते अभिमन्यौ।

सौभरि पु॰ मुनिविशेषे।

सौभागिनेय पु॰ सुभगाया अपत्यम् ढक् इनादेशः द्विपद-वृद्धिः। सुभगापुत्रे। तत्कन्यायां स्त्री॰ ङीप्।

सौभाग्य न॰सुभगस्य भावः ष्यञ् द्विपदवृद्धिः। प्रियत्वे स्वार्थे ष्यञ्। सिन्दूरे, टङ्कणे च। विष्कम्भादिषु मध्ये चतुर्थे योगे पु॰। [ऐन्द्रजालिके।

सौभिक पु॰ सौभं कामचारिपुरं तन्निर्माणं शिल्पमस्य ठण्।

सौमनस्य न॰ सुमनसो भावः ष्यञ्। प्रशस्तचित्तत्वे।

सौमनस्यायनी स्त्री॰ सौमनस्यमयतेऽनया अय-ल्युट् ङीप् इत॰। मालत्याम्, तत्कलिकायाञ्च। [लक्ष्मणे।

सौमित्र(त्रि) पु॰ सुमित्रायां भवः अण्, बाह्वादि॰ इञ् वा।

सौम्य त्रि॰सोमो देवताऽस्य ष्यण्। सोमदेवताके टित्त्वात् स्त्रियां ङीप्। सोमइव शाखादित्वात् य स्वार्थे अण्। मनोहरे प्रियदर्शने अनुग्रे च त्रि॰ बुधे पु॰। ततः स्वार्थिक प्रत्ययाभावे सोम्योऽप्युभयत्र। 'सदेव सोम्येदमग्रआसी'दिति श्रुतिः ज्योतिषोक्ते शुभग्रहे वृषादिसमराशौ, उडुम्बरवृक्षे' सोमपायिनि-विप्रे पु॰। [मन्त्रशाम्।

सौम्यकृच्छ्र पु॰कर्म्म॰सोमदेवताके कृच्छ्रसाध्ये व्रतभेदे। [शत-

सौम्यगन्धी स्त्री॰ सौम्यः अनुग्रः गन्धो यस्याः गौ॰ङीष्।

सौम्यग्रह पु॰ कर्म॰। ज्योतिषोक्ते चन्द्रबुधगुरुशुक्ररूपे शुभग्रहे

सौर पु॰ सूरस्य इदम् सूरो देवताऽस्य अण् वा। सूर्य्यपुत्रे शनैश्चरे यमे च। सूर्य्यदेवताके त्रि॰स्त्रियां ङीप्। सूरेण निर्वृत्तः अण्। एकैकराशौ तदंशेषु सूर्य्यगतिसाध्ये दिन-मासादौ त्रि॰। 'विवाहादौ स्मृतः सौरः' इति स्मृतिः उडुम्बुरवृक्षे पु॰। [तुम्बुरुवृक्षे।

सौरज पु॰ सूर्य्यस्येदं सौरं आलोकस्ततो जायते जन-ड।

सौरभ न॰ सुरभेर्भावः अण्। सद्गन्धे, सौरभमस्यास्ति अच्। सुरभिरस्यास्ति अण् वा। कुङ्कुमे, बोले च न॰।

सौरभेय पु॰ सुरभेरपत्यम् ढक्। गवि स्त्रियां ङीप्। 'सौरभेयीभ्य एव चेति' गोदानमन्त्रः तस्या इदम् ढक्। सुरभि सम्बन्धिनि त्रि॰।

सौराष्ट्र पु॰ सुष्ठु, राष्ट्रमस्यास्ति प्रशा॰ अण्। (सुरट) देश-भेदे। सुराष्ट्रे भवः अण्। सुराष्ट्रदेशभवे त्रि॰। विषभेदे न॰

सौराष्ट्रिक न० सुराष्ट्रदेशे भवः ठक् । विषभेदे ।

सौरि पु० सूरस्यापत्यम् इञ् । 'शनैश्चरे 'सौरिवारेऽमृताशीति' ज्योतिषम् ।

सौरिरत्न न० सौरिप्रियं रत्नम् शाक० । नीलके मणौ ।

सौरेय पु० सुरायै हितम् ढक् । शुक्लझिण्टाम् स्वार्थे कन् तत्रैव । [ताम्रमयद्रव्यनिर्म्माणकर्त्तरि (कासारि)

सौल्विक त्रि० सुल्वं ताम्रपात्रादिनिर्म्माणं शिल्पमस्य ठक् ।

सौव त्रि० स्वस्येदम् अण् न वृद्धिः वात्पूर्व्वं औत् । आत्मसंबन्धिनि । [स्वर्गभवे पदार्थे ।

सौवग्रामिक त्रि० स्वग्रामे भवः ठञ् न वृद्धिः वात्पूर्व्वंऔत् ।

सौवर्चल न० सुवर्चलदेशे भवम् अण् । कृष्णलवणे ।

सौवर्णभेदिनी स्त्री० सुवर्णस्य विकारः अण् सौवर्णमिव भिनत्ति प्रकाशते भिद-णिनि । प्रियङ्गौ ।

सौवस्तिक पु० स्वस्तिकरणे कुशलः ठञ् न वृद्धिः वात्पूर्व्वं-औत् । पुरोहिते ।

सौविद पु० सुविदन्ति सु+विद-क स्वार्थेऽण् । अन्तःपुररक्षके

सौविदल्ल पु० सुष्ठु विदन्तं विद्वांसमपि लाति ला-क स्वार्थेऽण् । अन्तःपुररक्षके ।

सौवीर पु० सुष्ठु वीरो यत्र सुवीरो देशभेदः तत्र भवः अण् । स्रोतोऽञ्जने । काञ्जिके, वदरे च न० स्वार्थे कन् । काञ्जिकभेदे न० । वदरवृक्षे पु० ।

सौवीरसार पु०न०कर्म० । स्रोतोञ्जने ।

सौवीराञ्जन न० सौवीराख्यमञ्जनम् । अञ्जनभेदे 'सौवीरन्तु यवैरामैः पक्वैर्वा निस्तुषैः कृतम् गोधूमैरपि सौवीरमि'त्याद्युक्ते अञ्जनभेदे ।

सौष्ठव न० सुष्ठु भद्रं तस्य भावः अण् न टिलोपः । आतिशय्ये 'स सौष्ठवौदार्य्यविशेषशालिनोमि'ति भारविः ।

सौहार्द न० सुहृदो भावः अण् । स्नेहे, मित्रत्वे च ।

सौहित्य न० सुहितस्य तृप्तस्य भावः ष्यञ् । तृप्तौ, 'नातिसौहित्यमाचरेदिति' स्मृतिः ।

सौहृद न० सुहृदो भावः अण् । मित्रत्वे बन्धुतायाम् ।

स्कद उत्प्लुत्य गतौ अक० उद्धृतौ, आप्लावे च सक० भ्वा०आ० सेट् इदित् । स्कन्दते अस्कन्दिष्ट । [न्दत् त

स्कन्द समाहारे अद०चु०उभ०सक०सेट् । स्कन्दयति ते अचस्क

स्कन्द गतौ शोषणे च भ्वा०पर०सक०अनिट् । स्कन्दति अस्कदत् अस्कान्त्सीत् ।

स्कन्द पु० स्कन्दते उत्प्लुत्य गच्छति अच् । कार्त्तिकेये ।

स्कन्दन न० स्कन्द-ल्युट् । रेचने, क्षरणे, गतौ शोषणे च ।

स्कन्दांशक पु० स्कन्दस्यांश एवांशो यस्य कप् । पारदे । तयोः शिववीर्य्यजत्वादेकांशत्वम् ।

स्कन्ध पु० स्कद्यते आरुह्यते कर्मणि घञ् पृ० । अंसे (कांध) वृक्षस्य काण्डे (गुंडि) न्टपे, व्यूहे, युद्धे, समूहे, काये, भद्रादौ, छन्दोभेदे, सौगतसिद्धेषु विज्ञानादिषु पञ्चसु 'शुक्लाङ्गस्कन्धपञ्चकमि'ति माघः । पथि, ग्रन्थपरिच्छेदे च । 'स्कन्धैर्द्वादशभिर्युक्तमि'ति भागवतविशेषणम् ।

स्कन्धतरु पु० स्कन्धप्रधानस्तरुः । नारिकेलवृक्षे ।

स्कन्धफल पु० स्कन्धे फलमस्य । नारिकेलवृक्षे, उडुम्बरवृक्षे च

स्कन्धबन्धना स्त्री० स्कन्धे बन्धनमस्याः । मधुरिकायाम् ।

स्कन्धरुह पु० स्कन्धात् रोहति रुह क । वटवृक्षे ।

स्कन्धवाह पु० स्कन्धेन वाहयति वह-णिच्-अच् । शकटादिद्वारा स्कन्धवाहके वृषादौ । ल्यु । तत्रैव । [शाखायाम् ।

स्कन्धशाखा स्त्री० स्कन्धात् प्रभृति शाखा । वृक्षस्य प्रधान

स्कन्धशृङ्ग पु० स्कन्धपर्य्यन्तं शृङ्गमस्य । महिषे ।

स्कन्धावार पु० स्कन्धार्थमावारः आ+वृ-घञ् । युद्धार्थसद्युक्तसैन्यानां स्थापने, तदाधारे-कटके च । [भावे क्त । क्षरणे न०

स्कन्न त्रि० स्कन्द-क्त । च्युते, गलिते, क्षरिते, शुष्के, गते च ।

स्कन्भ प्रतिघाते क्र्या० स्वा०उ०सक०सेट् । स्कभ्नाति स्कभ्नीते स्कभ्नोति स्कभ्नुते । अस्कम्भीत् अस्कम्भिष्ट ।

स्कभ लम्भे भ्वा०आ०सक०सेट् इदित् । स्कम्भते अस्कम्भिष्ट ।

स्कु उद्धृतौ आप्लावने च क्र्या०स्वा०उ०सक०अनिट् । स्कुनाति स्कुनीते स्कुनोति स्कुनुते । अस्कौषीत् अस्कोष्ट ।

स्कुद आप्लावने उद्धृतौ च भ्वा०आ०सक०सेट् इदित् । स्कुन्दते अस्कुन्दिष्ट । [स्कुभ्नाति स्कुभ्नोति । अस्कुम्भीत् ।

स्कुन्भ रोधने सौ० क्र्या०स्वादि० कार्य्यभागी प०सक०सेट् ।

स्खद विदारे दि०आ०सक०सेट् । स्खद्यते अस्खदिष्ट घटादि० स्खदयति । [स्खलयति स्खालयति ।

स्खल चले भ्वा०प०सक०सेट् वा घटा० । स्खलति अस्खालीत्

स्खलन न० स्खल-भावे ल्युट् । चलने पतने ।

स्खलित न० स्खल—भावे क्त । कूटयुद्धादौ-प्रवृत्त्या वीरमर्य्यादातः पतने स्खलनमात्रे च । कर्त्तरि क्त । चलिते त्रि०

स्तन मेघशब्दे अद०चु०उभ०सक०सेट् । स्तनयति ते अतस्तनत् त

स्तन पु० स्तन-अच् । (माइ) स्त्रीणाम् अङ्गभेदे ।

स्तनन न० स्तन-ल्युट् । ध्वनिमात्रे, मेघशब्दे, कुन्थनशब्दे च ।

स्तनन्धय पु० स्त्री० स्तनं धयति धे-खश् मुम् च । अतिशिशौ स्त्रियां ङीप् । [टाप् ।

स्तनप पु०स्त्री०स्तनं पिबति पा-क । अतिशिशौ बालके । स्त्रियां

स्तनभर पु० ६त० । स्थूलस्तनभारे तदाभोगे च ।

स्तनयित्नु पु० स्तन-इत्नु । मेघे, मुस्तके, मेघशब्दे, विद्युति, मृत्यौ, रोगे च ।

स्तनवृन्त पु० स्तनस्य वृन्तइवाग्रम् । स्तनाग्रे स्तनशिखादयोप्यत्र

स्तनान्तर न० स्तनयोरन्तरम् । हृदये, स्तनमध्ये च ।

स्तनाभोग पु० ६त० । स्तनस्य परिपूर्णतायाम् ।

स्तनित न० स्तन—भावे क्त । मेघशब्दे, सुरतादिशब्दे च । कर्त्तरि-क्त । शब्दिते त्रि० ।

स्तन्भ रोधने क्र्या० स्वा०प०सक०सेट् क्त्वा वेट् । स्तभ्नाति स्तभ्नोति अस्तभत् अस्तम्भीत् ।

स्तन्य न० स्तने भवम् यत् । स्तनजाते दुग्धे ।

स्तब्धरोमन् पु० स्तब्धानि रोमाणि यस्य । शूकरे ।

स्तभ स्तम्भने जडीभावे अक० तत्करणे, क्रियानिरोधे च सक० भ्वा०आ० सेट् इदित् । स्तम्भते अस्तम्भिष्ट ।

स्तम्ब पु० स्था-अम्बच् किच्च ष्ट० । काण्डरहिते झिण्टिकादौ-वृक्षे, तृणादौ, गुच्छे च ।

स्तम्बकरि पु० स्तम्बं गुच्छं करोति कृ-इन् । व्रीहिधान्ये ।

स्तम्बघन पु० स्तम्बो हन्यतेऽनेन हन-क नि० । स्तम्बोन्मूलके खनित्रादौ । [खनित्रादौ ।

स्तम्बघ्न त्रि० स्तम्बो हन्यतेऽनेन हन-घअर्थे क। स्तम्बोन्मूलके

स्तम्बेरम पु० स्तम्बे वृक्षादीनां काण्डे गुच्छे गुल्मे वा रमते अच् अलुक् स० । गजे। [जडीभावे पु० ।

स्तम्भ पु० स्तम्भ-अच् । (थाम) स्थूणायाम् । भावे घञ् ।

स्तम्भन न० स्तम्भ—जडीकरणे भावे ल्युट् । जडीकरणे। करणे ल्युट् । तन्त्रोक्ते जडीकरणसाधने प्रयोगभेदे ।

स्तम्भन पु० स्तम्भयति स्तम्भ—णिच्-ल्यु । कन्दर्पस्य पञ्चसु वाणेषु मध्ये वाणभेदे ।

स्तव पु० स्तु-अप् । प्रशंसायाम्, स्तुतौ च ।

स्तवक पु० स्तु-वुन्, स्था-अवक ष्ट० वा । गुच्छे ।

स्तावक त्रि० स्तु-ण्वुल् । स्तुतिकारके ।

स्तिमित न० स्तिम-भावे क्त । आर्द्रतायाम्,अचाञ्चल्ये च। कर्त्तरि क्त। अचञ्चले, आर्द्रे च त्रि० ।

स्तुत पु० स्तु-क्त। कृतस्तवे ।

स्तुति स्त्री० स्तु-क्तिन् । स्तवे ।

स्तुतिपाठक पु० स्तुतिं पठति पठ-ण्वुल् । राजादेर्वन्दिनि ।

स्तुन्भ रोधने सौ० क्र्या० स्वा० कार्य्यभागी पर० सक० सेट् क्त्वावेट् । स्तुभ्नोति स्तुभ्नाति । अस्तुम्भीत् ।

स्तूप पु० स्तू-पक् स्तूप-अच् वा। राशीकृते मृत्तिकादौ संघाते. वले, निष्प्रयोजने च।

स्तृभ पु० स्तुन्भ-मूल० क। छागे। [र्षीत् अस्तृत अस्तरिष्ट ।

स्तृ विस्तारे स्वा० उ० सक० अनिट् । स्तृणोति स्तृणुते अस्ता-

स्तृ प्रीतौ अक० रक्षणे सक० स्वा० प० अनिट् । स्तृणोति अस्तार्षीत् । अषोपदेशत्वान्न षः । [पदेशत्वान्न षः ।

स्तृक्ष गतौ भ्वा० पर० सक० सेट् । स्तृक्षति अस्तृक्षीत् । अषो-

स्तृह बधे तु० प० सक० वेट् । स्तृहति अस्तर्हीत् अस्तृक्षत् । अषोपदेशत्वान्न षः ।

स्तॄ आच्छादने क्र्या० स्वा० उ० सक० सेट् । स्तृणाति स्तृणीते अस्तारीत् अस्तरिष्ट अस्तरीष्ट अस्तीर्ष्ट । [स्तेनत्-त ।

स्तेन चौर्य्ये अद० चु० उभ० सक० सेट् । स्तेनयति-ते अति-

स्तेन पु० स्तेन-घञ् । चौर्य्ये । अच् । चोरे त्रि० ।

स्तेप क्षेपे चु० उभ० सक० सेट् । स्तेपयति-ते अतिस्तिपत्-त । अषोपदेशत्वान्न षः ।

स्तेम पु० स्तिम-घञ् । आर्द्रीभावे, स्नेहे च ।

स्तेय न० स्तेनस्य भावः यत् नि० । चौर्य्ये "प्रत्यक्षं वा परोक्षं वा रात्रौ वा यदि वा दिवा । यत् परद्रव्यहरणं स्तेयं तत्परिकीर्त्तित" मित्युक्ते परद्रव्यापहारे । [ङीप् ।

स्तेयिन् त्रि० स्तेयमस्त्यस्य इनि । परद्रव्यापहारके । स्त्रियां-

स्तैन(न्य) न० स्तेनस्य भावः अण्, ष्यञ् वा । चौर्य्ये परद्रव्यापहरणे । स्तेन एव स्वार्थे ष्यञ् । चोरे त्रि० । [भावे च ।

स्तैमित्य न० स्तिमितस्य भावः ष्यञ् । जाड्ये, स्नेहे, आर्द्री-

स्तोक पु० स्तुच-घञ् । चातके, जलविन्दौ च । अल्पे त्रि० ।

स्तोकक पु० स्तोकाय जलाय कायति शब्दायते कै—क । चातके

स्तोत्र न० स्तु-ष्ट्रन् । स्तवे-गुणकर्म्मादिभिः प्रशंसने ।

स्तोभ पु० स्तुभ-घञ् । अर्थशून्ये गानादिस्वरपरिपूरणार्थे शब्दभेदे, यथा सामवेदे इडा, होइ, प्रभृतयः। हेलने, स्तम्भने च

स्तोम आत्मगुणाविष्करणे अद० चु० उभ० अक० सेट् । स्तोमयति-ते अतुस्तोमत्-त ।

स्तोम पु० स्तोम-घञ् स्तु-मन् वा । समूहे, यज्ञे, स्तवे, च, मस्तके, धने, शस्ये, लौहदण्डे च न० । वक्रे त्रि० ।

स्त्यान न० स्त्यै-भावे क्त तस्य नः । स्नेहे, घनत्वे, संहतौ, आलस्ये, प्रतिशब्दे च । कर्त्तरि क्त । संहतिकारके, ध्वनिकारके च त्रि० । [अषोपदेशत्वान्न षः

स्त्यै संहतौ ध्वनौ भ्वा० अक० अनिट् । स्त्यायति अस्त्यासीत् ।

स्त्री स्त्री० स्तु-ड्रट् । योषिति नार्य्याम् ।

स्त्रीगवी स्त्री० स्त्री चासौ गौश्च षच् समा०। (गाभि) रोहिण्याम्। [भाञ्जने। स्त्रीमनोहारके त्रि०।

स्त्रीचित्तहारिन् पु० स्त्रियाश्चित्तं हरति हृ-णिनि। षो-

स्त्रीचिह्न न० स्त्रिया असाधारणं चिह्नम्। योनौ

स्त्रीचोर पु० स्त्रियाः चोर इव। कामुके।

स्त्रीजित पु० स्त्रिया जितः जि-क्त। स्त्रीवश्ये।

स्त्रीधन न० ६त०। स्त्रीस्वत्वाश्रये द्रव्यमात्रे इतिमिताक्षरादयः। "अध्यग्न्यध्यावाहनिकं भर्तृदायं तथैव च। भ्रातादत्तं पितृभ्याञ्च षड्विधं स्त्रीधनं स्मृत" मित्येवं परिगणिते स्त्रीस्वत्वाश्रये धने इति दायभागादयः।

स्त्रीधर्म्म पु० ६त०। ऋतौ नारीकुसुमविकाशे रजसि।

स्त्रीधर्म्मिणी स्त्री० स्त्रीधर्मोऽस्त्यस्या इनि। ऋतुमत्यां स्त्रियाम्

स्त्रीपुंधर्म्म पु० स्त्रियाः पुंसश्च धर्मः तमधिकृत्य व्यवहारो वा। स्त्रीपुंसयोः यथायथाचाररूपे धर्मे तद्विषयके अष्टादशसु विवादेषु मध्ये विवादभेदे "स्त्रीपुंधर्मोविभागश्चेति" स्मृतिः। [पुरुषयोः।

स्त्रीपुंस पु० द्विव० स्त्री च पुमांश्च अच् समा०। मिलितयोः स्त्री-

स्त्रीपुंसलक्षणा स्त्री० स्त्रीपुंसयोर्लक्षणमस्याम्। स्तनश्मश्रुप्रभृतिस्त्रीपुरुषचिह्नधारिण्यां स्त्रियाम्।

स्त्रीप्रिय पु० ६त०। आम्रवृक्षे। नारीप्रियमात्रे त्रि०।

स्त्रीलिङ्ग पु० स्त्रिया इव लिङ्गं तत्कार्यं यस्य। स्त्रीलिङ्गविहितव्याकरणोक्तसंस्कारयुक्ते शब्दभेदे। ६त० स्त्रीचिह्ने न०।

स्त्रीवश्य पु० ६त०। स्त्रीवशीभूते।

स्त्रीविधेय पु० ६त०। स्त्रीवशीभूते। [विवादभेदे।

स्त्रीसंग्रहण न० स्त्रियाः संग्रहणं यत्र। परस्त्रीहरणरूपे-

स्त्रीसभ न० स्त्रीणां सभा क्लीवत्वम्। स्त्रीसमाजे।

स्त्रीसेवा स्त्री० ६त०। स्त्रीसम्भोगे, व्यवायधर्म्मेण नारीसेवने।

स्त्रीस्वभाव पु० स्त्रिया इव स्वभावो यस्य। अन्तःपुररक्षके महल्लके ६त०। स्त्रीणां शीले।

स्त्रैण न० स्त्रिया इदम् अण् नञ्। स्त्रीस्वभावे, "स्त्रैणेन नीता विकृतिं लघिम्नेति" भट्टिः। स्त्रीविषये, स्त्रीसम्बन्धिनि च त्रि०।

स्थ त्रि० स्था-क। स्थितिशीले प्रायेण उत्तरपदस्थित एवायं प्रयुज्यते यथा पदस्थः मार्गस्थः निकटस्थ इत्यादि।

स्थग संवरणे भ्वा० पर० सक० सेट् घटा० मितिच न वृद्धिः। स्थगति, अस्थगीत्। अषोपदेशत्वान्न षः।

स्थगन न० स्थग-ल्युट्। आच्छादने।

स्थगित त्रि० स्थग-क्त। आवृते तिरोहिते। [करङ्के।

स्थगी स्त्री० स्थग्यते ऽनया घञर्थे क गौ० ङीष्। ताम्बूलपात्रे

स्थण्डिल न० स्थल इलच् नुक् लस्य ड। चत्वरे, उन्नतावनतशून्ये समीकृते प्रदेशे "निषेदुषी स्थण्डिल एव केवले" इति कुमारः। यज्ञार्थं परिष्कृतस्थाने, होमार्थे कुण्डप्रतिनिधित्वेन बालुकादिभिः कर्त्तव्ये मण्डलभेदे च "नित्यं नैमित्तिकं कर्म्म स्थण्डिले वा समाचरेत्। हस्तमात्रं तु तत् कुर्य्यात् बालुकाभिः समन्तत" इति तन्त्रम्।

स्थण्डिलशायिन् पु० स्थण्डिले चत्वरे शेते व्रतवशात् शी-णिनि। व्रतार्थं चत्वरे शयितरि। "स्थण्डिलशायिनश्चेति" भट्टिः। [चत्वरे शयितरि।

स्थण्डिलेशय पु० स्थण्डिले शेते अच् अलुक् समा०। व्रतार्थं

स्थपति पु० स्था-क तस्य पतिः। कञ्चुकिनि, शिल्पिभेदे,(छुतार) कुबेरे, अधीशे, बृहस्पतिसवनामकयागकर्त्तरि च। सप्तमे त्रि०

स्थपुट त्रि० तिष्ठति स्था-क स्थं पुटं यत्र। विषमोन्नतप्रदेशे, "स्थपुटगतमपि क्रव्यमव्यग्रमत्तीति" मालतीमाधवम्। विषमस्थाने-सञ्चारिणि-जीवे पु०।

स्थल स्थाने भ्वा० पर० अक० सेट् ज्वला०। स्थलति अस्थालीत्। ष्ठलधातुनैवायं गतार्थ इत्यन्ये।

स्थल न० स्त्री० स्थल-अच्। जलशून्ये-अकृत्रिमे-भूभागे। स्त्रीत्वपक्षे ङीप्। "वनस्थलीर्मर्म्मरपत्त्रमोक्षा" इति कुमारः। कृत्रिमाकृत्रिमप्रदेशमात्रे, कृत्रिमभूभागे च न०।

स्थलकन्द पु० स्थलजः कन्दः। (वनओल) अग्राह्यकन्दे।

स्थलकमल न० स्थलजातं कमलम्। स्थलपद्मे।

स्थलकुमुद पु० स्थले कुमुदमस्त्यस्य साहश्येन अच्। करवीरे।

स्थलपद्म न० स्थलजातं पद्मं शाक०। स्वनामख्याते पुष्पवृक्षे। स्थलजं पद्ममिव। मानके पु०।

स्थलपद्मिनी स्त्री० स्थलपद्मानां समूहः तेषां सन्निकृष्टदेशो वा इनि। स्थलपद्मसमूहे तद्युक्तवृक्षे च। "ददर्श दूनः स्थलपद्मिनीं नल" इति नैषधम्।

स्थलमञ्जरी स्त्री० स्थलस्य मञ्जरीव। अपामार्गे।

स्थलशृङ्गाट पु० स्थलजातः शृङ्गाटः शाक०। गोक्षुरे तस्य कण्टकावृतत्वात् तथात्वम्। [कुमार्य्याम्।

स्थलेरुहा स्त्री० स्थले रोहति रुह-क अलुक् स०। घृत

स्थलेशय पु० स्थले शेते शी-अच् अलुक् स०। वराहरुरुप्रभृतौ पशौ-स्थलशायिनि त्रि०।

स्थविर न० स्था-किरच् स्थवादेशः। शैलेये गन्धद्रव्ये। चतुर्मुखे ब्रह्मणि पु०। अचले,स्थिरे,वृद्धे च त्रि०। महाश्रावण्यां स्त्री०।

स्थविष्ठ त्रि॰ अतिशयेन स्थूलः इष्ठन् लोपे गुणः। अतिवृद्धे-
ईयसु स्थवीयानपि। अतिवृद्धे। स्त्रियां ङीप्।

स्थाणु पु॰ स्था नु पृ॰ णत्वम्। शिवे,शाखाशून्यवृक्षे च।अस्त्र-
भेदे पु॰ स्थविरे त्रि॰। [तरि।

स्थाण्डिल पु॰ स्थण्डिले शयिता ऽण्। व्रतार्थं स्थण्डिले शयि

स्थान न॰ स्था-ल्युट्। स्थितौ, सादृश्ये, अवकाशे, सन्निवेशे,
वसतौ, पन्यसन्धौ, भाजने, निकटे, व्याकरणोक्ते प्रसङ्गे,
(आदिश्यमानस्य यणादेः कारणभूते इगादौ)। नीतिवेदि-
नामुपचयापचयहीने साम्यावस्थाने च।

स्थानचञ्चला स्त्री॰ स्थाने स्थितावपि चञ्चला। वर्वरीवृक्षे
अल्पवातेन चञ्चलत्वात्तस्यास्तथात्वम्।

स्थानाध्यक्ष त्रि॰ स्थाने अध्यक्षः। स्थानरक्षके।

स्थानिक त्रि॰ स्थानेऽधिकृतः ठक्। स्थानाध्यक्षे।

स्थानिन् त्रि॰ स्थानमस्यास्ति रक्ष्यत्वेन। स्थानरक्षके। स्थानं
प्रसङ्गः अस्त्यर्थे इनि। व्याकरणोक्ते आदिश्यमानयणादेः
कारणे इगादौ "स्थानिवदादेशोऽनल्विधाविति" पाणिनिः

स्थानीय न॰ स्थीयतेऽस्मिन् स्था-आधारे अनीयर्। नगरे,
स्थानं वासमर्हति स्थानस्येदम् वा छ। वासयोग्ये, देशे
स्थानसम्बन्धिनि च त्रि॰।

स्थाने अव्य॰ स्था-ने। योग्यत्वे,औचित्ये च "स्थानेभवानेकनरा-
धिपः सन्निति" रघुः। सत्ये, सादृश्ये, करणार्थे च॥

स्थापत्य पु॰ स्थपतिरेव स्वार्थे ष्यञ्। अन्तःपुररक्षके कञ्चुकि-
प्रभृतौ। तस्य भावः ष्यञ्। स्थपतिधर्मे न॰।

स्थापन न॰ स्था-णिच्-ल्युट्। आरोपणे, समाधौ, पुंसवनाख्ये
गर्भसंस्कारे च युच्। स्थापनाप्यत्र स्त्री॰ सा च निवे-
शने च। [पाठायाम्।

स्थापनी स्त्री॰ स्थाप्यतेऽनया स्था-णिच्-करणे ल्युट्।

स्थापित त्रि॰ स्था-णिच्-क्त। निश्चिते,निवेशिते,न्यस्ते च।

स्थामन् न॰ स्था-मनिन्। सामर्थ्ये, बले च।

स्थायिन् त्रि॰ स्था-णिनि। स्थितिशीले,अलङ्कारोक्ते रसानु-
कूले रत्यादिभावे पु॰। "विभावेनानुभावेन व्यक्तः सञ्चा-
रिणा तथा। रत्यादी रसतामेति स्थायी भावः सचेतसा
मिति" साहित्य॰। [पु॰।

स्थायुक त्रि॰ स्था-उकञ्। स्थितिशीले। एकग्रामाधिकृते

स्थाल न॰ स्थलति तिष्ठत्यन्नाद्यत्र आधारे घञ्। (थाल) अन्न-
पात्रे। पाकपात्रे (हाड़ि) स्त्री॰ गौ॰ ङीष्।

स्थालीपाक पु॰ स्थाल्यां पाकः। गव्यदुग्धेन स्थाल्यां कृते
पाकभेदे तद्विधानं वृहदभिधाने।

स्थालीपुलाक पु॰ स्थालीस्थाः पुलाकास्तण्डुलाः सन्त्यत्र एक
धर्मतोज्ञायकत्वेन अच्। मीमांसकोक्ते "स्थलीस्थास्तण्डु-
लाएते सर्वे विक्लृत्तिभागिनः। समकालाग्निसंयोगभागि-
त्वात् प्रतिपन्नव" दित्यनुमानकल्पके न्यायभेदे यथा एकस्य-
पाकदर्शनेन अन्येषां पाकज्ञानम् एवं एकरूपाणां सर्वेषा
मेकधर्म्माक्रान्तत्वमित्येवंरूपोद्भावनम्। [साधने वृक्षभेदे।

स्थालीवृक्ष पु॰ स्थाल्यै-वृक्षः। अश्वत्थाकारे स्थालीनिर्म्माण

स्थावर त्रि॰ स्था-वरच्। अचञ्चले स्थिरे, वृक्षादौ, भूम्यादौ च
"स्थावरं जङ्गमञ्चैव यद्यपि स्वयमर्ज्जितमिति" स्मृतिः।
पर्वते पु॰। धनुर्गुणे न॰। [पगमे भवतीति वृहदभिधाने।

स्थाविर न॰ स्थविरस्य भावः अण्। वृद्धत्वे तच्च सप्ततिवर्षा-

स्थासक पु॰ स्था-स-स्वार्थादौ कन्। अलङ्कारे, चा र्चिक्ये
जलवुद्बुदे च। [भट्टिः।

स्थास्नु त्रि॰ स्था-स्नु। स्थितिशीले, "स्थास्नुरिवाचिरप्रभेति

स्थित त्रि॰ स्था-क्त। स्थिते, ऊर्द्ध्वस्थतया दण्डायमाने,
"स्थितायां स्थानमाचरे दिति" रघुः निश्चले 'प्रतिज्ञायुक्ते
स्थितिशालिनि च। [स्थाने च।

स्थिति स्त्री॰ स्था-क्तिन्। मर्य्यादायां, न्याय्यपथावस्थाने,

स्थिर पु॰ स्था-किरच्। पर्व्वते, देवे, वृक्षे, कार्त्तिकेये, शनौ,
मोक्षे, वृषे, धववृक्षे, ज्योतिषोक्तेषु वृषसिंहवृश्चिककुम्भ-
राशिषु च। कठिने,निश्चले च त्रि॰। शाल्मलौ, काकोल्यां,
पृथिव्यां, शालपर्ण्याञ्च स्त्री॰।

स्थिरगन्ध पु॰ स्थिरोगन्धो यस्य। चम्पकवृक्षे। पाटलायां,
केतक्याञ्च स्त्री॰। स्थिरगन्धयुक्ते द्रव्यमात्रे त्रि॰।

स्थिरच्छद पु॰ स्थिरश्छदोयस्य। भूर्ज्जपत्रवृक्षे। [दौ च।

स्थिरच्छाय पु॰ स्थिराच्छाया यस्य। वृक्षमात्रे छायाप्रधाने वटा-

स्थिरजिह्व पु॰ स्थिरा अचञ्चला जिह्वा यस्य। मत्स्ये। [लीवृक्षे

स्थिरजीविता स्त्री॰ स्थिरं जीवित मायुष्यं यस्याः। शाल्म

स्थिरतर त्रि॰ अतिशयेन स्थिरः तरप्। अत्यन्तस्थिरे। ईश्वरे पु॰।

स्थिरपत्त्र पु॰ स्थिराणि पत्त्राण्यस्य। हिन्ताले,।

स्थिरपुष्प पु॰ स्थिरं पुष्पमस्य। चम्पकवृक्षे, बकुलवृक्षे च।

स्थिरपुष्पिन् पु॰ स्थिरं पुष्पमस्त्यस्य इनि। तिलकवृक्षे।

स्थिरफला स्त्री॰ स्थिरं फलं यस्याः। कुष्माण्डग्राम्।

स्थिरमति स्त्री॰ स्थिरा-मतिः। स्थिरचित्ते, स्थिरा मति-
र्यस्य। स्थिरबुद्धियुक्ते त्रि॰ "अनिकेतः स्थिरमति
रिति" गीता। [भेदे, चिरस्थायियौवनयुक्ते त्रि॰।

स्थिरयौवन न॰ पु॰ स्थिरंयौवनमस्य। विद्याधरादौ देवयोनि

स्थिररङ्गा स्त्री० स्थिरोरङ्गो रागोयस्याः। नील्याम्।

स्थिररागा स्त्री० स्थिरोरागोरञ्जनं यस्याः। दारुहरिद्रायाम्

स्थिरसाधनक पु० स्थिरं साधयति ल्यु ततः कन्। सिन्दुवारवृक्षे।

स्थिरसार पु० स्थिरः सारोयस्य। (सेगुण) शाकवृक्षे।

स्थिराङ्घ्रिप पु० कर्म्म०। हिन्तालवृक्षे।

स्थिरायुस् पु० स्थिरमायुर्यस्य दीर्घकालस्थायित्वात्। शाल्मलिवृक्षे। चिरजीविनि त्रि०।

स्थुड वरणे तुदा० कुटा० पर० सक० सेट्। स्थुडति अस्थुडीत् तुस्थोड। अषोपदेशत्वान्न षः।

स्थूणा स्त्री० स्था-नक् ऊदन्तादेशः पृ०। (खुटी) गृहस्तम्भे "स्थूणावशेषं गृहमिति" साहि० लौहप्रतिमायाञ्च।

स्थूरिन् पु० स्था-करन् किच्च स्थूरो वृषादिर्भारवाहकः स्थूरोऽस्त्यस्य साहाय्येन इनि। वृषादिवत्पृष्ठेन भारवाहकेऽश्वे। स्थूरस्य भावः अण् स्थौरं तदस्यास्ति इनि। स्थौरीत्यप्यत्र। [स्थूलत्-त।

स्थूल बृंहणे अद० चु० उभ० अक० सेट्। स्थूलयति-ते अतु-

स्थूल त्रि० स्थूल-अच्। पीवरे, (मोटा) कूटे, समूहे च न० मनसि पु०। गजपिप्पल्याम्, एर्वारौ, बृहदेलायाञ्च स्त्री०। स्वार्थे कन्। पीवरे त्रि०। संज्ञायां कन् (उलुखड़) तृणभेदे पु०

स्थूलकङ्गु पु० कर्म०। वरकधान्ये (वोरधान)।

स्थूलकणा स्त्री० कर्म०। स्थूलजीरके द्वि०। पीनकणवति त्रि०।

स्थूलकण्टक पु० स्थूलः कण्टकोऽस्य। जालवर्ब्बुरे। संज्ञायां कन् अत इत्त्वम्। शाल्मलीवृक्षे स्त्री०।

स्थूलकण्टा स्त्री० स्थूलः कण्टः कण्टकोऽस्याः। बृहत्याम्।

स्थूलकन्द पु० स्थूलः कन्दोऽस्य। रक्तलशुने, शूरणे, हस्तिकन्दे, मानके च। [वहुजङ्घौ त्रि०।

स्थूलचञ्चु पु० स्थूला चञ्चुरिव शिखाऽस्य। महाचञ्चुशाके।

स्थूलजीरक पु० कर्म०। जीरकभेदे (कालजिरा)।

स्थूलताल पु० कर्म०। हिन्ताले।

स्थूलदण्ड पु० स्थूलोदण्डोऽस्य। देवनले। स्थूलनालोऽप्यत्र।

स्थूलदर्भ पु० स्थूलं दर्भं दभ्यतेऽनेन दभ-घञ्। मुञ्जे (मुज)।

स्थूलदला स्त्री० स्थूलानि दलानि यस्याः। घृतकुमार्य्याम्।

स्थूलनास पु० स्थूला नासाऽस्य। शूकरे, स्थूलनासिकोऽप्यत्र। वृहन्नासावति त्रि०। [स्थूलत्वात्तथात्वम्।

स्थूलपट्ट पु० स्थूलं पट्टं यस्मात्। कार्पासे तत्सूत्रजपट्टस्य

स्थूलपाद पु० स्थूलाः पीनाः पादा अस्य न पाद्भावः। गजे श्लीपदरोगे च। [स्त्री०। यवतिक्तायां स्त्री० ङीप्।

स्थूलपुष्प पु० स्थूलं पुष्पं यस्य। वकवृक्षे। पर्व्वतजातापराजितायां

स्थूलफल पु० स्थूलं फलमस्य। शाल्मलीवृक्षे। बृहत्फलान्विते त्रि०। शणपुष्प्यां स्त्री० ङीप्। [पृथिव्यादौ भूते।

स्थूलभूत न० कर्म०। वेदान्तोक्ते प्रत्येकमेकात्मकतामापन्ने

स्थूलमरिच न० कर्म०। कक्कोले।

स्थूललक्ष(क्ष्य) त्रि० स्थूलं लक्षयति दानाय संकल्पते, स्थूलं लक्ष्यं वाऽस्य। बहुदातरि। [कायाम्।

स्थूलवर्त्मकृत् पु० स्थूलं वर्त्म करोति कृ-क्विप्। शाल्मपर्ण्यां

स्थूलवल्कल पु० स्थूलं वल्कलमस्य। रक्तलोध्रे। स्थूलत्वचान्विते त्रि०

स्थूलवृक्षफल पु० स्थूलस्य वृक्षस्येव फलमस्य। स्निग्धपिण्डीतकवृक्षभेदे (मयना)।

स्थूलवैदेही स्त्री० विदेहे भवा अण् कर्म०। गजपिप्पल्याम्।

स्थूलशाटक पु० कर्म०। स्थूलवस्त्रे स्थूलशाटिकाद्योऽप्यत्र स्त्री०।

स्थूलशालि पु० कर्म०। महाशालौ।

स्थूलशीर्षिका स्त्री० स्थूलं शीर्षं यस्याः कप् अत इत्त्वम्। क्षुद्रपिपीलिकायाम्। [लूता)।

स्थूलषट्पद पु० षट्पद इव स्थूलः राज०। वरेलायाम् (वो-

स्थूलस्कन्ध पु० स्थूलः स्कन्धोऽस्य। लकुचे।

स्थूलांशा स्त्री० स्थूलः अंशोऽवयवोऽस्याः। गन्धपत्रायाम्।

स्थूलाम्र पु० कर्म०। आम्रभेदे।

स्थूलैला स्त्री० कर्म्म०। बृहदेलायाम्।

स्थूलोच्चय पु० स्थूलानामुपलानामुच्चयोऽत्र। गण्डशैले। स्थूलस्य गजस्य उच्चयः। गजमध्यगतौ। वरण्डे, गजदन्तच्छिद्रे च।

स्थेय पु० स्थीयते विवादनिर्णायकतयाऽसौ स्था-यत्। विवादेसंशयनिर्णायके, (जुरी पुरोहिते च। स्थिरे त्रि०।

स्थेयस् त्रि० अतिशयेन स्थिरः ईयसु स्थादेशः। स्थिरतरे त्रि० स्त्रियां ङीप्। इष्ठन् स्थेष्ठो ऽप्यत्र त्रि०। सान्त्वने न०।

स्थैर्य्य न० स्थिरस्य भावः ष्यञ्। स्थिरतायाम्।

स्थौणेय(क) पु० स्थूणायां तत्समीपे भवः ढक्। ग्रन्थिपर्णनामगन्धद्रव्ये।

स्थौल्य न० स्थूलस्य भावः ष्यञ्। पीवरत्वे।

स्नपन पु० स्ना-णिच्-पुक् ल्युट्। जलादिनाऽभिषेककरणे

स्नव पु० स्नु-अप्। स्रवणे, क्षरणे च।

स्नसा स्त्री० स्नस-अच्। स्नायौ।

स्नातक पु० स्ना-भावे क्त स्नानं वेदाध्ययनानन्तरं समावर्त्तनाङ्ग

स्नानं तदस्यास्ति कन् । वेदाध्ययनानन्तरं गार्हस्थ्याय कृत-
समावर्त्तनाङ्गस्नाने ।
स्नातकव्रत न० ६त० । स्नातककर्त्तव्ये स्मृत्युक्ते व्रतभेदे, "अ-
लाभे चैव कन्यायाः स्नातकव्रतमाचरेदिति" स्मृतिः ।
स्नान न० स्ना-ल्युट् । शोधने, अवगाहने मज्जने, च तच्च ।
मन्त्रादि कारणभेदादष्टविधं विस्तरो वृहदभिधाने ।
स्नानतृण न० स्नानार्थं तृणम् । कुशे ।
स्नानीय त्रि० स्नानाय हितम् छ । स्नानसाधने तैलो-
द्वर्त्तनादौ । [वायुवाहिनाडीभेदे ।
स्नायु स्त्री० स्नाति-शुध्यति दोषोऽनया स्ना उण् । शरीरस्थे
स्निग्ध त्रि० स्निह-क्त । स्नेहयुक्ते, वयस्ये, मसृणे, चिक्कणे
च । रक्तैरण्डे, सरलवृक्षे च पु० । भक्तमण्डे न० ।
मेदायां स्त्री० ।
स्निग्धतण्डुल पु० कर्म्म० । षष्टिधान्ये ।
स्निग्धता स्त्री० स्निग्धस्य भावः । स्नेहे,प्रियत्वे च । [वृक्षे च ।
स्निग्धदारु पु० स्निग्धं दारु काष्ठमस्य । सरलवृक्षे, देवदारु
स्निग्धपत्रक पु० स्निग्धं पत्त्रमस्य कप् । घृतकरञ्जे, गुच्छक-
रञ्जे, गर्जरतृणे च । वदर्य्यां, पालक्यां, काश्मीर्य्यांञ्च स्त्री० ।
स्निग्धपिण्डीतक पु० कर्म्म० । मदनवृक्षभेदे, पिण्डीतकभेदे
स्निग्धफला स्त्री० स्निग्धं फलमस्याः । नाकुल्याम् ।
स्निट स्नेहे चु० उ० सक० सेट् । स्नेटयति- असिस्निटत्-त ।
अषोपदेशत्वान्न षः । [भार्ग्येऽस्नायौ स्त्री० ।
स्नु पु० सानु+स्नु आदेशः स्ना-कु वा । पर्व्वतस्य समभू-
स्नुक्छद पु० स्नुह्यति क्विन् कुत्वम् स्नुक्,छदोऽस्य । क्षीरक-
ञ्चुकीवृक्षे ।
स्नुत पु० स्नु-क्त । क्षरिते जलादौ ।
स्नुषा स्त्री० स्नु-सक् । पुत्त्रवध्वाम्, स्नुहीवृक्षे च ।
स्नुह्(हा) स्त्री० स्नुह-क्विन् वा टाप् । स्नुहीवृक्षे ।
स्नुहि(ही) स्त्री० स्नुह-इन् वा ङीप् । (मनसासिजु) वृक्षे ।
"स्नुहीविटपसंश्रिता मिति" पुराणम् ।
स्नेह पु० स्निह-घञ् । प्रेमणि, तैलादिरसभेदे,न्यायोक्ते गुण
भेदे च यद्वशात् दाहानुकूल्यम् ।
स्नेहन न० स्निह-णिच्-ल्युट् । तैलादिमर्द्दने अभ्यङ्गे ।
स्नेहप्रिय पु० स्नेहः तैलादिः प्रियोऽस्य । प्रदीपे ।
स्नेहभू स्त्री० ६त० । श्लेष्माख्ये देहस्थे धातुभेदे, स्नेहपात्रे च
स्नेहरङ्ग पु० स्नेहेन रज्यते रन्ज-कर्म्मणि घञ् । तिले ।
स्नेहवत् त्रि० स्नेहोऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः । स्नेहयुक्ते स्त्रियां
ङीप् । सा च मेदायां पु० स्त्री० ।

स्नेहविद्ध न० स्नेहेन विद्धम् । देवदारुणि । [स्नेहकारणे न० ।
स्नेहवीज पु० स्नेहाढ्यं वीजमस्य । प्रियालवृक्षे । ६त० ।
स्नेहाश पु० स्नेहमश्नाति अश-अण् । प्रदीपे ।
स्नेहिन् पु० स्निह-णिनि । वयस्ये बन्धौ, स्नेहयुक्ते त्रि० ।
स्त्रियां ङीप् । [स्पन्दिष्ट ।
स्पद ईषत्कम्पे भ्वा० आ० अक० सेट् इदित् । स्पन्दते अ-
स्पन्द पु० स्पदि-घञ् । ईषच्चलने, ईषत्कम्पे,क्रियाभेदे च । नेत्र-
स्पन्दादौ शुभाशुभविवेचनं वृहदभिधाने ।
स्पर्द्ध संहर्षे (पराभिभवेच्छायाम्) भ्वा० आत्म० अक० सेट् ।
स्पर्द्धते अस्पर्द्धिष्ट । [क्षतौ च ।
स्पर्द्धा स्त्री० स्पर्द्ध-अ । संहर्षे पराभिभवेच्छायां, साम्ये, क्रमो-
स्पर्श ग्रहणे, स्तेये च चु० उ० सक० सेट् । स्पर्शयति ते अप-
स्पर्शत् त ।
स्पर्श पु०-स्पर्श-स्पृश-वा अच् घञ् वा । न्यायोक्ते त्वगिन्द्रिय-
ग्राह्ये गुणभेदे, ग्रहणे, रोगे, युद्धे, गुप्तचरे, उपतापके च ।
वायौ पु० स्पर्शके त्रि० । स्पृश-णिच्-अच् । दाने स्पृश्यन्ते । वा-
युना जिह्वाग्रादयोऽत्र,घञ् । कादिषु मावसानेषु वर्ण्यवर्णेषु पु०
स्पर्शन न० स्पर्श-स्पृश-वा ल्युट् । ग्रहणे, स्पर्शे च । णिच् ल्युट् ।
स्पर्शने, दाने च । स्पृश-कर्त्तरि ल्यु । वायौ पु० ।
स्पर्शलज्जा स्त्री० स्पर्शमात्रेण लज्जते लज्ज-अच् । लज्जालुवृक्षे
स्पर्शशुद्धा स्त्री० स्पर्शे शुद्धा । शतमूल्याम् । [छायत ।
स्पर्ष्टृ त्रि० स्पृश-तृच् । उपतापयितरि । रोगे पु० । अस्तु । स्प-
स्पश ग्रन्थे बाधने च भ्वा० उभ० सक० सेट् । स्पशति-ते अस्प-
शीत्-अस्पाशीत् । अस्पशिष्ट । [रपस्पशेति" भाषः ।
स्पश पु० स्पश-अच् । चरभाते, युद्धे,गूढचरे,च । "राजनीति-
स्पष्ट त्रि० स्पश-क्त नि० इडभावः । व्यक्ते, स्फुटे च ।
स्पृ प्रीतौ अक० प्रीणने रक्षणे पालने च सक० स्वा० पर०
अनिट् । स्पृणोति अस्पार्षीत् ।
स्पृक्का स्त्री० स्पृश-क्वन् पृ० शस्य कः । पृक्कायाम् ।
स्पृश स्पर्शे तु० पर० सक० अनिट् । स्पृशति अस्पाक्षीत् अ-
स्प्राक्षीत् अस्पृक्षत् । [ङीप् ।
स्पृशा स्त्री० स्पृश-क । सर्पघातिनीवृक्षे । कण्टकार्य्यां स्त्री०
स्पृष्ट त्रि० स्पृश-क्त । कृतस्पर्शे । भावे क्त । स्पर्शे न० ।
स्पृष्टास्पृष्ट न० स्पृष्टेन आ सम्यक् स्पृष्टम् । परस्परस्पर्शने ।
स्पृष्टास्पृष्टि न० स्पृश-भावे-क्त नञ्+स्पृश-क्तिन्, स्पृष्टञ्च
अस्पृष्टिश्च द्वयोः समाहारः । स्पर्शास्पर्शयोः । "नगरे
ग्रामदाहे च स्पृष्टास्पृष्टि न दुष्यतीति" स्मृतिः । [पस्पृहत् त
स्पृह इच्छायां अद० चुरा० उभ० सक० सेट् । स्पृहयति-ते अ-

स्पृहणीय त्रि० स्पृह-अनीयर्। वाञ्छनीये, श्लाघ्ये च "अहो वतासि स्पृहणीयवीर्य्य" इति कुमारः।

स्पृहयालु त्रि० स्पृह-आलुच्। स्पृहाशीले। [कुमारः।

स्पृहा स्त्री० स्पृह-अङ्। इच्छायाम् "मिथुने स्पृहावतीति"

स्पृह्य पु० स्पृह-यत्। मातुलुङ्गवृक्षे। वाञ्छनीये त्रि०।

स्फट विशीर्णतायाम् अक० भ्वा० पर० सेट्। स्फटति अस्फटीत्-अस्फाटीत्। इदिदयमप्ययमुक्तार्थे स्फण्टति अस्फण्टीत्।

स्फट पु० स्त्री० स्फट-अच्। सर्पफणायाम्। [भेदे।

स्फटि(टी) स्त्री० स्फट-इन् वा ङीप्। (फट्का। रि)वणिग्द्रव्य

स्फटि(टी)क पु० स्फटिरि(टी)व इवार्थे कन्। स्वनामख्याते मणौ स्वार्थेऽण्। स्फाटिकमप्यत्र न०। [स्फाटिकमयपर्व्वते च।

स्फटिकाचल पु० स्फटिक इव शुभ्रः अचलः। कैलासपर्व्वते,

स्फटिकाद्रिभिद्(द) पु० स्फटिकाद्रिं स्फाटिकपर्व्वतं भिनत्ति सादृश्यात् भिद-क्विप् क वा। कर्पूरे।

स्फटिकाभ्र पु० स्फाटिकवर्णः अभ्र इव। कर्पूरे।

स्फटिकारि पु० ६त०। (फट्किरि) वणिग्द्रव्यभेदे तस्य स्फटिकतुल्यदीप्तिमत्त्वात्तथात्वम्। [अति-ते अपस्फण्डत्-त।

स्फड परिहासे चु० उभ० अक० सेट् इदित्। स्फण्ड-

स्फर चले स्फूर्त्तौ च तुदा० प० अक० सेट्। स्फरति अस्फारीत्।

स्फरण न० स्फर-ल्युट्। स्फुरणे। [लीत्

स्फल चले स्फूर्त्तौ च तुदा० पर० अक० सेट्। स्फलति अस्फा-

स्फाटिकोपल पु० स्फटिकमेव अण् कर्म्म०। स्फटिके।

स्फाति स्त्री० स्फाय-क्तिन्। वृद्धौ।

स्फाय वृद्धौ भ्वा० आ० अक० सेट्। स्फायति अस्फायि-अस्फायिष्ट। निष्ठायामनिट् स्फीतः। [त्रि०।

स्फार पु० स्फाय-रक्। स्वर्णबुद्बुदे। विपुले, विकटे, प्रचुरे च

स्फारण न० स्फुर-णिच्-स्फारादेशः ल्युट्। विकाशने।

स्फाल पु० स्फल-घञ्। स्फूर्त्तौ। [कट्फले।

स्फिग्घातन पु० स्फिचं घातयति हन-स्वार्थे णिच्-ल्यु।

स्फिच् स्त्री० स्फाय-डिच्। कटिप्रोथे, तत्स्थे वातजे रोगभेदे च

स्फिट वृतौ हिंसे अनादरे च चु० उभ० सक० सेट्। स्फेटयति ते अपिस्फिटत् त।

स्फिर त्रि० स्फाय-किरच्। प्रचुरे, वृद्धे च।

स्फीत त्रि० स्फाय-क्त स्फीभावः। वृद्धे-समृद्धे च।

स्फुट भेदे चु० उभ० सक० सेट्। स्फोटयति ते अपुस्फुटत् त।

स्फुट विकाशे भ्वा० प० अक० सेट्। स्फोटति अस्फुटत् अस्फोटीत्। [पुस्फोट।

स्फुट विकाशे तु० कुटा० प० अक० सेट्। स्फुटति अस्फुटीत्

स्फुट विदलने भ्वा० आत्म० अक० सेट्। स्फोटते अस्फोटिष्ट

स्फुट हावे चुरा० उभ० अक० सेट्। इदित् स्फुण्टयति ते अपुस्फुण्टत् त।

स्फुट हिंसे चु० उभ० सक० सेट् प्रायेणाङ् पूर्व्वः। आस्फोटयति ते आपुस्फुटत् त। [अपुस्फुटत् त।

स्फुट विकाशे अद० चु० उभ० सक० सेट्। स्फुटयति ते

स्फुट त्रि० स्फुट-क। विकशिते, व्यक्ते, भिन्ने, शुक्ले च। ज्योतिषोक्तेषु मेषादिराशिषु अंशविशेषस्थितेषु सूर्य्यादिग्रहेषु पु० तेषां तत्तदंशकलादिषु गतौ स्त्री०। उत्प्रेक्षाया द्योतने न०। सर्पफणायां स्त्री०।

स्फुटन न० स्फुट-ल्युट्। विकशने, विदलीभावे च।

स्फुटबन्धनी स्त्री० स्फुटं बन्धनं यस्याः गौ० ङीष्। कपोतपद्याम्

स्फुटित त्रि० स्फुट-क्त। विकशिते, भिन्ने "दग्धे वा स्फुटितेऽथ वेति" पुराणम् व्यक्तीकृते, परिहासिते च।

स्फुटि(टी) स्त्री० स्फुट-इन् वा ङीप्। पादस्फोटरोगे (फोड़ा) कर्कटीफले च। (फुटि)। [ट्टत् त।

स्फुट्ट अनादरे चु० उ० सक० सेट्। स्फुट्टयति ते अपुस्फु-

स्फुड़ वरणे तु० कु० पर० सक० सेट्। स्फुडति अस्फुडीत् पुस्फोड़। [अस्फुण्डिष्ट।

स्फुड विकाशे भ्वा० आत्म० अक० सेट् इदित्। स्फुण्डते

स्फुड परिहासे चु० उ० सक० सेट् इदित्। स्फुण्डयति ते अपुस्फुण्डत् त।

स्फुर स्फूर्त्तौ तु० कुटा० प० अक० सेट्। स्फुरति अस्फुरीत् पुस्फोर। "चारु पुस्फोर वाङ्करिति" भट्टिः।

स्फुरण न० स्फुर-ल्युट्। ईषत्स्पन्दने। युच्। तत्रैव स्त्री०।

स्फुर्च्छ विस्मरणे भ्वा० प० सक० सेट्। स्फूर्च्छति अस्फूर्च्छीत्

स्फुर्ज वज्रशब्दे भ्वा० प० अक० सेट्। स्फूर्जति अस्फूर्जीत्।

स्फुल स्फूर्त्तौ-चले च अक० सञ्चये सक० तुदा० कुटा० प० सेट् स्फुलति अस्फुलीत्। पुस्फोल।

स्फुल न० स्फुल-क। वस्त्रागारे (ताँबु)।

स्फुलन न० स्फुल-ल्युट्। स्फुरणे।

स्फुलिङ्ग पु० स्त्री० स्फुल-इङ्गच्, स्फुत् इतव्यक्तः शब्दो लिङ्गति गच्छति यस्मात् लिगि-वञ् पृ० वा। अग्निकणे।

स्फुलिङ्गिनी स्त्री० स्फुलिङ्ग+अस्त्यर्थे इनि। अग्निज्वालायाम्। स्फुलिङ्गयुक्ते त्रि०।

स्फूर्जथु पु० स्फुर्ज-अथु। वज्रपातशब्दे। [प्रतिभायाञ्च।

स्फूर्त्ति स्त्री० स्फुर्च्छ-स्फुर-वा क्तिन्। स्फुरणे विकशने

स्फूर्त्तिमत् पु० स्फूर्त्तिरस्त्यस्य मतुप्। पाशुपताख्ये शैवभेदे

प्रतिभायुक्ते विकाशयुक्ते च त्रि०।

स्फेयस् त्रि० अतिशयेन स्फिरः, ईयसु स्फः देशः। अति-प्रचुरे, स्त्रियां ङीप्। इष्ठन्। स्फेष्ठोऽप्यत्र त्रि०।

स्फोट पु० स्फुटत्यर्थो यस्मात् स्फुट-घञ्। व्याकरणोक्ते वर्णातिरिक्ते पूर्व्वपूर्व्ववर्णानुभवसहितचरमवर्णव्यङ्ग्ये अर्थप्रत्यायके अखण्डे शब्दभेदे "शृणोति य इमं स्फोटमिति" भागवतम्। "न स्फोटः प्रतीत्यप्रतीतिभ्यामिति' शारीरकसूत्रम् यथा च वर्णसमुदयानां नार्थबोधकत्वं तथा प्रपञ्चितमस्माभिः, शब्दार्थरत्ने। व्रणभेदे च (फोड़ा)।

स्फोटक पु० स्फुट-ण्वुल्। (फोड़ा) व्रणभेदे विदारके च।

स्फोटन न० स्फुट-ल्युट्। विदारणे, विकाशने च।

स्फोटनी स्त्री० स्फुट्यतेऽनया स्फुट-ल्युट् ङीप्। मणिवेधनकरणे यन्त्रभेदे (भोमरी)। [कन्। भल्लातके।

स्फोटवीजक पु० स्फोटस्य व्रणभेदस्य वीजम् ततः स्वार्थे

स्फोटायन पु० स्फोटएवायनं अर्थबोधकतयाश्रयणं यस्य। अर्थबोधकत्वेन स्फोटाभ्युपगन्तरि वैयाकरणे मुनिभेदे "अवङ् स्फोटायनस्येति" पाणिनिः।

स्फ्य न० स्फा-य यत् नि०। खड्गाकारे यज्ञार्थं काष्ठभेदे।

स्म अव्य० स्मि-ड। अतीते,पादपूरणे च।

स्मय पु० स्मि-अच्। गर्वे, अद्भुते च।

स्मर पु० स्मरति प्रियमनेन स्मृ-अप्। कामदेवे। भावे अप्। स्मरणे। [योप्यत्र।

स्मरगृह न० स्मरस्य गृहमिव। स्त्रीचिह्नभेदे स्मरमन्दिराद-

स्मरण न० स्मृ-ल्युट्। ज्ञातवस्तुनोऽनुभवाधीनसंस्कारजन्ये उद्बोधकसहकारेण जायमाने ज्ञानभेदे आध्याने चिन्तने च।

स्मरदशा स्त्री० स्मरकृता दशा। कामिनां स्मरकृतासु नयनप्रीत्यादिषु दशसु दशासु। विस्तरोवृहदभिधाने।

स्मरप्रिया स्त्री० ६त०। स्मरभार्य्यायां रतौ।

स्मरवीथिका स्त्री० स्मरस्य वीथिकेव प्राप्तिहेतुत्वात्। वेश्यायाम्

स्मरहर पु० स्मरं हरति नाशयति हृ-अच्। महादेवे स्मरमर्द्दनादयोऽप्यत्र। [न हि स्त्रीणां स्मरोद्दीपनम्।

स्मराङ्कुश पु० स्मरस्याङ्कुशइवउत्तेजकत्वात्। नखे, नखाघाते-

स्मराम्र पु० स्मरप्रिय आम्रः। राजाम्रे।

स्मरासव पु० स्मरोद्दीपक आसवः। लालायाम् कामिनां तत्पाने हि स्मरोद्दीपनात्तस्यास्तथात्वम्।

स्मार्त्त त्रि० स्मृतौ विहितः, स्मृतिं वेत्त्यधीते वा अण्। स्मृतिविहिते स्नानादौ "अन्योऽपि स्मार्त्तमाचरेदिति""स्मार्त्तं वैदिकवत् चरेदिति" च स्मृतिः स्मृतिशास्त्राभिज्ञे च।

स्मि अनादरे विस्मये च चु० आ० सक० सेट्। स्मापयते असिस्मपत। अषोपदेशत्वात् न षः। अन्यतोविस्मये स्माययतेत्येव। अयं भ्वादिरपि अनिट्। स्मयते अस्मेष्ट।

स्मिट अनादरे सक० स्नेहे अक० चु० उभ० सेट्। स्मेटयति ते असिस्मिटत् त।

स्मित न० स्मि-क्त। ईषद्धास्ये "मुखं विकशितस्मितमिति" मालतीमाधवम्। विकशिते, विस्मिते च त्रि०।

स्मील निमेषणे भ्वा० पर० अक० सेट्। स्मीलति अस्मीलीत्

स्मृ स्मरणे भ्वा० प० सक० अनिट्। स्मरति अस्मार्षीत्।

स्मृ औत्सुक्ये भ्वा० प० सक० अनिट् घटा०। स्मरति अस्मार्षीत्

स्मृत त्रि० स्मृ-क्त। कृतस्मरणे स्मृतिविषये।

स्मृति स्त्री० स्मृ-क्तिन्। अनुभूतवस्तुनउद्बोधकसहकारेण संस्काराधीने ज्ञानभेदे। स्मर्य्यते वेदधर्मोऽनेन करणे क्तिन्। धर्मशासनशास्त्रे वेदार्थानुभवजन्ये वेदार्थानुवादके मुनिप्रणीते वाक्यरूपे शास्त्रे। "वेदोऽखिलो धर्ममूलं स्मृतिशीले च तद्विदा मिति" मनुः।

स्मृतिहेतु पु० ६त०। संस्कारे वासनारूपे गुणभेदे।

स्मेर त्रि० स्मि-रन्। विकशिते ईषद्धास्यान्विते च"महाजनः स्मेरमुखोभविष्यतीति" कुमारः। [अस्यन्त।

स्यद पु० स्यन्द-घञर्थे क। वेगे। [स्यन्दते अस्यदत् अस्यन्दिष्ट

स्यन्द स्रवणे भ्वा० आ० लुङि,लृटि, लृङि च उभ० अक० वेट्।

स्यन्द पु० स्यन्द-घञ्। क्षरणे, प्रस्रवे।

स्यन्दन न० स्यन्द-भावे ल्युट्। क्षरणे। कर्त्तरि ल्यु। जले न०। रथे, तिनिशवृक्षे च पु०। [रथारोहेण योद्धरि।

स्यन्दनारोह पु० स्यन्दनमारोहति युद्धार्थम्,आ+रुह अण्।

स्यन्दनि पु० स्यन्द-अनि। तिनिशवृक्षे। ङीप्। लालायां स्त्री०

स्यन्दिन् त्रि० स्यन्द+णिनि। प्रस्रविणि। लालायां स्त्री० ङीप्।

स्यन्न त्रि० स्यन्द-क्त। स्रुते जलादौ। [अस्यमीत्।

स्यम ध्वनने भ्वा० पर० अक० सेट् क्त्वावेट् फणादि०। स्यमति

स्यम वितर्के चु० उ० सक-सेट्। स्यामयति ते असिस्यमत् त।

स्यम ध्याने अद० चु० उभ० सक० सेट्। स्यमयति असिस्यमत् त

स्यमन्तक पु० स्यम-झच् संज्ञायां कन्। श्रीकृष्णस्य हस्तस्थे मणिभेदे। तस्य गुणादिकं वृहदभिधाने वक्ष्यते।

स्यमीका स्त्री० स्यम-ईकक्। वल्मीके। काले, मेघे च पु०।

स्यूत त्रि० सिव-क्त। सूच्यादिना ग्रथिते वस्त्रादौ। सूत्ररचित पात्रे पु०। ष्ठ ऊत्। स्योतोऽप्यत्र।

स्यूति स्त्री० सिव-क्तिन्। सूच्यादिना वस्त्रादिसीवने।

स्यून पु० सिव-नक्। सूर्य्ये, किरणे, सूच्यादिस्यूतखण्डव-स्त्रनिर्म्मिते पदार्थे (थुकड़ी) च।

स्रंसन न० स्रन्स-णिच्-ल्युट्। जठरगतस्याधोनयने पातने। युच्। स्रंसनाप्यत्र स्त्री०।

स्रंसिन् त्रि० स्रन्स-णिनि। अधःपतनशीले। पीलुवृक्षे पु०।

स्रक गतौ भ्वा० आत्म० सक० सेट् इदित्। स्रङ्कते अस्रङ्किष्ट।

स्रग्वत् त्रि० स्रक् माल्यमस्त्यस्य मतुप् मस्य वः कुत्वम्। माल्यवति। विनि। स्रग्वीत्यप्यत्र। उभयत्र स्त्रियां ङीप्।

स्रज् स्त्री० सृज्यते सृज-क्विन् नि०। माल्ये।

स्रन्स पतने भ्वा० आत्म० लुङि उ० अक० सेट् क्त्वावेट्। स्रंसते अस्रसत् अस्रंसिष्ट। ["नास्रसत् करिणां ग्रैवमिति" रघुः।

स्रन्स प्रमादे भ्वा० आ० अक० सेट् क्त्वावेट्। स्रंसते अस्रंसिष्ट।

स्रम्भ अनवधाने भ्वा० आ० अक० सेट् क्त्वावेट्। स्रम्भते अस्रम्भिष्ट। [म्भते अस्रभत् अस्रम्भिष्ट।

स्रम्भ विश्वासे भ्वा० आत्म० लुङि उ० सक० सेट् क्त्वावेट्। स्र-

स्र(स्रा)व पु० स्रु-अप् घञ् वा। क्षरणे। कर्त्तरि अच्। निर्भरे

स्रवण न० स्रु-ल्यु। मूत्रजले, घर्म्मे च। भावे ल्युट्। क्षरणे

स्रवन्ती स्त्री० स्रु-झिच् ङीप्। नद्याम् ओषधिभेदे, गुह्यस्थाने च। शत। स्रवविशिष्टे त्रि०। स्त्रियां ङीप्।

स्रवा स्त्री० स्रु-अच्। मूर्वायाम्।

स्रष्टृ पु० सृज-तृच्। जगत्कर्त्तरि, चतुर्मुखे, शिवे च। सृष्टि-कर्त्तरि त्रि० स्त्रियां ङीप्।

स्रस्त त्रि० स्रन्स-क्त। च्युते पतिते।

स्रस्तर पु० स्रन्स-तरन् किच्च्। आसने।

स्राक् अव्य० स्रु-डाक्। त्वरिते द्रागित्यर्थे। [त्रि०

स्रावक न० स्रावयति स्रु-णिच्-ण्वुल्। मरिचे। निःस्रावके-

स्रिन्भ हिंसे भ्वा० प० सक० सेट् क्त्वावेट्। स्रिम्भति अस्रिम्भीत्

स्रिभ हिंसे भ्वा० प० सक० सेट् क्त्वावेट्। स्रेभति अस्रेभीत्।

स्रिव शोषे अक० दिवा० प० गतौ सक० सेट् क्त्वावेट्। स्रिव्यति अस्रेवीत्। [स्रुवत्।

स्रु गतौ सक० क्षरणे अक० भ्वा० प० अनिट्। स्रवति अस्रु।

स्रुग्दारु पु० स्रुचे यज्ञपात्राय दारु यस्य। विकङ्कतवृक्षे।

स्रुघ्न पु० देशभेदे। सोऽस्यनिवासः अच् गौ० ङीप्। सर्जिकाक्षारे स्त्री० [वाङ्माले यज्ञपात्रभेदे।

स्रुच् स्त्री० स्रु-क्विप् चिट् च। वटपत्त्राकृतौ विकङ्कतकाष्ठजे

स्रुत त्रि० स्रु-क्त। क्षरिते जलादौ, गते च। हिङ्गुपत्र्यां स्त्री०

स्रुव पु० स्त्री० स्रु-क। खदिरकाष्ठभवे हस्तमिते यज्ञपात्रभेदे। सल्लक्याम् मूर्वायाञ्च स्त्री०।

स्रू स्त्री० स्रु-क्विप् नि०। यज्ञपात्रभेदे। निर्झरे च।

स्रै विकृतौ-भ्वा० पर० अक० अनिट्। स्रायति अस्रासीत्

स्रोत न० स्रु-तन्। स्रोतसि वेगेन स्रुतोजलनिःसरणे।

स्रोतस् न० स्रु-तसि। वेगेन स्रुतोजलनिःसरणे रेतसि च।

स्रोतस्वत् त्रि० स्रोतोऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः। स्रोतोयुक्ते। नद्यां स्त्री० ङीप्। [तोयुक्ते त्रि०।

स्रोतस्विनी स्रोतस्+अस्त्यर्थे विनि ङीप्। नद्याम्। स्रो-

स्रोतोञ्जन न० स्रोतसि यमुनास्रोतोजलसन्निकृष्टसौवीर-देशे भवम् अञ्जनम्। सौवीरदेशजेऽञ्जने।

स्रोतोवहा स्त्री० स्रोतसा वहति सरन्ति वह-अच्। नद्याम्।

स्व न० स्वन-ड। धने, आत्मनि ज्ञातौ च पु०। आत्मीये त्रि०। आत्मनि आत्मीये, चार्थेऽस्य सर्व्वनामता।

स्वकम्पन पु० स्वेनैव पराप्रयुज्यमान एव कम्पते कपि-युच्। वायौ। [स्वदेति" गीता।

स्वकर्म्मन् न० स्वस्य कर्म्म। स्ववर्णोचिते कर्म्मणि "स्वकर्म्मनिरतः

स्वकीय त्रि० स्वस्येदम् छ कुक् च। आत्मीये। अत्र नित्यमेव कुक्, अकुक्युक्तप्रयोगस्तु अपाणिनीयः।

स्वग सर्पणे भ्वा० प० सक० सेट् इदित्। स्वङ्गति अस्वङ्गीत्।

स्वगत त्रि० स्वस्मिन् मनसि आत्मनि वा गतम् गम-क्त। मनोगते, आत्मगते च। नाटकाभिनये प्रतिपाद्यपुरुषं वर्ज्जयित्वा रङ्गभूमिस्थसामाजिकजनश्रवणयोग्ये वाक्ये न०। उच्चैः उच्चदभिधाने।

स्वगुप्ता स्त्री० स्वेनैव गुप्ता। शूकशिम्ब्याम्, लज्जालुलतायाञ्च

स्वच्छ त्रि० सुष्ठु अच्छः प्रा०। अतिनिर्म्मले कालुष्यरहिते। शुक्लायां, स्फटिके च पु०। श्वेतदूर्व्वायाम् स्त्री०।

स्वच्छन्द त्रि० स्वस्य छन्दोऽभिप्रायः स्वतन्त्रे यस्य। स्वाधीने

स्वच्छपत्त्र न० स्वच्छं पत्त्रं यस्य। अभ्रके।

स्वच्छमणि पु० कर्म०। स्फाटिके।

स्वज न० स्वस्मात् देहात् आत्मनो वा जायते। रुधिरे। पुत्त्रे पु० कन्यायां स्त्री० आत्मजाते त्रि०। [आत्मसम्बन्धिलोके।

स्वजन पु० स्वस्येव जनोजननमेककुले यस्य। ज्ञातौ। ६त०।

स्वठ गतौ संस्कारेऽसंस्कारे च चु० उभ० सक० सेट्। स्वठयति-ते असिस्वठत्-त।

स्वतन्त्र त्रि० स्वस्य तन्त्रं वशीकारो यस्य। स्वाधीने अपराधीने

स्वतस् अव्य० स्व+तसिल्। आत्मन इत्यर्थे।

स्वता स्त्री० स्वस्य स्वकीयस्य भावः तल्। स्वकीयत्वे। "कामः स्वतां पश्यतीति" शकुन्तला।

स्वत्व न० स्वस्य भावः त्व। द्रव्यादिषु यथेष्टक्रयविक्रयादिक्रि-

यास्तु नियोजको धर्मभेदे,स्वामित्वे च तत्र द्रव्यगत मात्मगतश्च

स्वदन न० स्वद-ल्युट्। आस्वादे, वेष्टने च। सुष्ठु अदनम्। सुभक्षणे। [आचारादिधर्मे।

स्वधर्म्म स्वस्य वेदादिविहितोधर्म्मः। स्वानुरूपे वेदाद्युक्ते

स्वधा अव्य० स्वद-आ पृ०दस्य धः। पितृदेवोद्देशेन हविस्त्यागे। स्वेन धयति धे-क आप्। मातृकाभेदे स्त्री० "नमःस्वधायै स्वाहायै" इति पितृगाथा।

स्वधप्रिय पु० स्वधाशिनां प्रियः शाक०। कृष्णतिले, स्वधोपलक्षितश्राद्धादिप्रिये पित्रादौ च। [गणे, देवे च।

स्वधाभुज् स्वधेत्यनेन त्यक्तद्रव्यं भुङ्क्ते भुज-क्विप्। पितृ-

स्वधि(ती) स्त्री० स्वेन धीयते धा-क्तिन् वा ङीप्। कुठारे परश्वधे। पृ०। स्वधितिरप्यत्र।

स्वन शब्दे भ्वा०पर० अक० सेट्-कथा०। स्वनति। अस्वनीत्-अस्वानीत्। अयं भूषणे वा घटा०। [नत्-स

स्वन ध्वाने अद० चु० उभ० अक० सेट्। स्वनयति-ते अससस्वन पु० स्वन-अप्। शब्दे। [मेघगर्जिते च न०

स्वनित त्रि० स्वन-कर्त्तरि-क्त। शब्दिते। भावे क्त। शब्दे,

स्वपन न० स्वप-ल्युट्। शयने,निद्रायाञ्च।

स्वपिण्डा स्त्री० स्वेनैव पिण्डः पिण्डाकारोऽस्यस्याः अच्। पिण्डखर्जूर्य्याम्। [भेदे च।

स्वप्न पु० स्वप-नन्। निद्रायां, शयने, सुप्तस्य मानसिकज्ञान-

स्वप्नकृत् न० स्वप्नं निद्रां करोति कृ-क्विप्। (सुषनि) शाके।

स्वप्नज् त्रि० स्वप- नजिङ्। शयनशीले।

स्वभाव पु० स्वस्य भावः। निसर्गे, नैसर्गिके-स्वकीये-धर्मे च।

स्वभावोक्ति स्त्री० स्वभावस्योक्तिरत्र। अलङ्कारोक्ते अर्थालङ्कारभेदे ६त०। स्वभावस्य कथने। [ईश्वरे, कामे च।

स्वभू पु० स्वेनैव भवति भू-क्विप्। ब्रह्मणि, विष्णौ, शिवे,

स्वयंवर पु० स्वयमात्मना वरो वरणम्। "कन्ययात्मनैव स्वपतेर्वरणे,, सदसि स्वयंवरः" इति नैषधम्। स्वयं वृणुते पतिम् वृ-अच्। आत्मनैव पतिवरणकर्त्र्यां कन्यकायां स्त्री०।

स्वयङ्कृत पु० स्वयमात्मना कृतः। कृत्रिमे पुत्रे, आत्मकृते त्रि०। "पूर्वजुष्टः स्वयंकृत" इति स्मृतिः।

स्वयङ्गुप्ता स्त्री० स्वयमात्मनैव गुप्ता। शूकशिम्ब्याम्।

स्वयन्दत्त पु० स्वयमात्मनैव नतु पितृमातृभ्यां दत्तः। दत्तात्मके पुत्रभेदे "दत्तात्मा तु स्वयन्दत्त" इति स्मृतिः।

स्वयम् अव्य० सु+अय-अमु। आत्मनेत्यर्थे।

स्वयम्भु पु० स्वयम्+ भू-डु। ब्रह्मणि।

स्वयम्भुवा पु० स्वयम्भवति भू-क। धूम्रपत्त्रायाम्।

स्वयम्भू पु० स्वयं भवति भू-क्विप्। चतुर्मुखे ब्रह्मणि,बुद्धे च।

स्वर आक्षेपे अद० चुरा० उभ० सक० सेट्। स्वरयति-ते असस्वरत्-त।

स्वर् अव्य० स्वृ-विच्। स्वर्गे,"यन्न दुःखेन संभिन्नं न च ग्रस्तमनन्तरम् अभिलाषोपनीतञ्च तत्सुखं स्वःपदास्पद" मित्युक्ते दुःखासंभिन्ने सुखसन्ताने, परलोके, देवावासे, शोभने च।

स्वर पु० स्वर-अच्, स्वृ-अप् वा। उदात्तानुदात्तस्वरितरूपे वर्णोच्चारणयत्नभेदे,तादृशस्वरवत्त्वा च अकारादिषु व्यञ्जनभिन्नवर्णेषु शिक्षायामुक्ता। तन्त्रोक्ते प्राणादिवायोर्व्यापारभेदे, काकादिकृते वर्णाद्युच्चारणध्वनिविशेषे, निषादादिषु गानजध्वनिषु च। विस्तरो वृहदभिधाने।

स्वरपत्तन न० स्वराणां निषादादीनां गानध्वनिविशेषाणां पत्तनमाश्रयः। सामवेदे।

स्वरभङ्ग पु० स्वरस्य कण्ठध्वनिभेदस्य भङ्गो यस्मात्। रोगभेदे।

स्वरमण्डलिका स्वराणां मण्डलमस्त्यस्य ठन्। वीणायाम् ६त०। स्वरसमूहे। [सृ-ण्वुल्। वीणायां, वंश्याञ्च।

स्वरलासिका स्त्री० स्वरैः निषादादिभिः लसति नृत्यतीव स-

स्वरस पु० स्वेन स्वभावेन रसः आस्वाद्यः। शिलापिष्टकल्कभेदे, क्वाथभेदे च। स्वस्य रसः रागः। स्वाभिप्राये'स्वतात्पर्ये, वा क्यादौ-रचनाभङ्ग्यां च।

स्वराज् पु० स्वेनैव राजते राज-क्विप्। ईश्वरे "अर्थेष्वभिज्ञः स्वराड़िति,, भागवतम्। वैदिकच्छन्दोभेदे च। [त्मन।

स्वरापगा स्त्री० स्वः स्वर्गस्यापगा। गङ्गायाम् स्वर्गापगादयो-

स्वरित पु० स्वरोजातोऽस्य इतच्। उदात्तानुदात्तसमाहाररूपे स्वरभेदे स्वर-क्त। स्वरयुक्ते त्रि०। [वृश्चिकभेदे च।

स्वरु पु० स्वृ-उ। वज्रे, यूपखण्डे, वाणे, यज्ञे, सूर्य्यकिरणे,

स्वरुचि त्रि० स्वस्यैव रुचिः प्रवर्त्तिका स्वकृत्ये यस्य। स्वतन्त्रे, ६त०। स्वस्याभिलाषे स्त्री०।

स्वरूप न० स्वस्य रूपम्। स्वभावे। स्वमेव रूपम्। स्वात्मके पदार्थे स्वं यथास्वं रूपयति रूप-अण्। यथास्वरूपाभिज्ञे-पण्डिते पु०। स्वेन स्वभावेनैवरूपमस्य। मनोज्ञे, त्रि०।

स्वरूपसंबन्ध पु० स्वरूपं सम्बन्धः, स्वरूपयोर्वा सम्बन्धः। न्यायोक्ते,स्वात्मके सम्बन्धे, षट्पदार्थातिरिक्ते पदार्थभेदे, यथा प्रतियोगित्वम् विषयत्वमित्यादि।

स्वरोदय स्वरस्योदयोयत्र। स्वरस्य श्वासविशेषस्य शुभाशुभलक्षणसाधने तन्त्रशास्त्रभेदे।

स्वर्ग पु० स्वरिति गीयते गै-क सु+ऋज-घञ् वा। दुःखासम्भिन्ने सुखसन्ताने, देवानामावासस्थाने च।

स्वर्गनाथ पु० ६त०। इन्द्रे। स्वर्गपत्यादयोऽप्यत्र।

स्वर्गवधू स्त्री० ६त०। अप्सरसु।

स्वर्गाचल पु० स्वर्गलोकस्थोऽचलः। सुमेरुपर्व्वते। [त्रि०।

स्वर्गिन् पु० स्वर्गोऽस्त्यस्य भोग्यत्वेन इनि। देवे। स्वर्गवासिनि

स्वर्गौकस् पु० स्वर्गओको यस्य। देवे।

स्वर्जिक पु० सु+अर्ज्ज–वञ् अस्त्यर्थे ठन्। सर्ज्जिकाक्षारे। कर्म०। स्वर्जिकाक्षारादयोऽप्यत्र।

स्वर्ण न० सुष्ठु अर्णो वर्णोऽस्य। काञ्चने, धुस्तूरे, नागकेशरे, गौरवर्णशाके च। [सुवर्णस्य लेशे पु०।

स्वर्णकण न० स्वर्णमिव पीतः कणोऽस्य। कणगुग्गुलौ ६त०।

स्वर्णकाय पु० स्वर्णमिव पीतः कायोऽस्य। गरुड़े।

स्वर्णकार पु० स्वर्णं स्वर्णमयमलङ्कारादि करोति कृ-अण्। (सेकरा) जातिभेदे।

स्वर्णकेतकी स्त्री० स्वर्णमिव पीता केतकी। पीतकेतक्याम्।

स्वर्णक्षीरी स्त्री० स्वर्णमिव पीतं क्षीरं निर्यासोऽस्त्यस्य अच् गौ० ङीष्। ओषधिभेदे सा च मालवदेशे जायते। [भेदे।

स्वर्णगैरिक न० स्वर्णमिव पीतं गैरिकम्। (वर्णकमाटि) पदार्थ

स्वर्णग्रीवा स्त्री० नदीभेदेन।

स्वर्णचूड़ पु० स्वर्णमिव पीता चूड़ा यस्य। चाषपक्षिणि।

स्वर्णज न० स्वर्णात् जायते जन-ड। वङ्गे। स्वर्णजातमात्रे त्रि०।

स्वर्णजीवन्ती स्त्री० स्वर्णमिव पीता जीवन्ती। पीतपुष्पजीवन्त्याम्

स्वर्णदी स्त्री० स्वर्णं द्यति अपसारयति तुल्यवर्णत्वात् दो-क गौ० ङीष्। वृश्चिकाल्याम्। ६त०। गङ्गायाम्। [विकङ्कतवृक्षे च।

स्वर्णदीधिति पु० स्वर्णमिव भास्वरा दीधितिरस्य। अग्नौ, चि-

स्वर्णद्रु पु० स्वर्णमिव पुष्पादौ पीतो द्रुः। आरग्वधे।

स्वर्णपक्ष पु० स्वर्णमिव पीतः पक्षोऽस्य। गरुड़े।

स्वर्णपाटक पु० स्वर्णं पाटयति पट-णिच्-ण्वुल्। टङ्कणे।

स्वर्णपुष्प पु० स्वर्णमिव पीतं पुष्पमस्य। चम्पके, आरग्वधे, पु० स्त्री० स्त्रीत्वे ङीप्। सा च स्वर्णकेतक्याञ्च। सातलायाम् कलिकारी स्त्री० टाप्। [कदल्याम्।

स्वर्णफला स्त्री० स्वर्णमिव पीतं फलमस्याः। (चांपाकला) स्वर्ण

स्वर्णभृङ्गार पु० स्वर्णमिव स्वर्णमयो वा भृङ्गारः। पीतभृङ्गराजे स्वर्णमयकलसे च। [उपधातुभेदे।

स्वर्णमाक्षिक न० स्वर्णमिव पीतं माक्षिकम्। स्वनामख्याते

स्वर्णयूथी स्त्री० स्वर्णमिव पीता यूथी। पीतयूथिकायाम्।

स्वर्णलता स्त्री० स्वर्णमिव पीता लता। ज्योतिष्मत्याम्।

स्वर्णवर्णा स्त्री० स्वर्णमिव वर्णोरूपमस्याः। हरिद्रायाम्।

स्वर्णवल्कल पु० स्वर्णमिव पीतं वल्कलमस्य। स्योनाकवृक्षे।

स्वर्णशेफालिका स्त्री० स्वर्णमिव पीता शेफालिका। पीतशेफालिकायाम्। [वर्णदेहे त्रि०।

स्वर्णाङ्ग पु० स्वर्णमिवाङ्गं पत्रपुष्पादि-यस्य। आरग्वधे। पीत-

स्वर्णारि पु० ६ त०। गन्धके तस्य स्वर्णमारकत्वात्तथात्वम्।

स्वर्त्त गतौ सक० दुःखेनजीवने अक० चु० उ० सेट्। स्वर्त्तयति ते असस्वर्त्तत् त। [अस्वर्हिष्ट।

स्वर्द प्रीतौ अक० प्रीणने लेहनेच सक० भ्वा० आत्म०सेट्। स्वर्दते

स्वर्भानव पु० स्वरिव भूमौ भानुर्दीप्तिरस्त्यस्य अच्। गोमेदमणौ

स्वर्भानु पु० स्वः स्वर्गे भानुर्दीप्तिरस्य। राहौ।

स्वर्लोक पु० स्वरेव लोकः भुवनम्। स्वर्गे, ६त०। स्वर्गस्थलोके।

स्वर्वापी स्त्री० स्वः स्वर्गस्य वापीव। गङ्गायाम्।

स्वर्वेश्या स्त्री० स्वः स्वर्गस्य वेश्या। मेनकाद्यप्सरस्सु।

स्वल्प त्रि० सुष्ठु अल्पम् प्रा०। अत्यल्पे क्षुद्रे।

स्वल्पकेशरिन् पु० स्वल्पः केशरोऽस्त्यस्य इनि। कोविदारवृक्षे।

स्वल्पपत्त्रक पु० स्वल्पं पत्त्रमस्य कप्। गौरशाके

स्ववासिनी स्त्री० स्वस्मिन् पित्रालये वसति वस-णिनि। चिरं पितृगृहादिवासिन्यामूढायामनूढायां वा स्त्रियाम्।

स्वसृ स्त्री० सु+अस-ऋन्। भगिन्याम्।

स्वस्क गतौ चु० उ० सक० सेट्। स्वस्कति ते असस्वस्कत्त।

स्वस्ति अव्य० सु-अस-क्तिच्, अस्तीति विभक्तिरूपकम् अव्ययं प्रादि० वा। क्षेमे, आशिषि, पुण्यादौ, स्वीकारसूचने च।

स्वस्तिक पु० न०। स्वस्ति शुभाय हितम् ठन्। "स्वस्तिकं प्राङ्मुखं यत् स्यादलिन्दानुगतं भवेत्। तत्पार्श्वानुगतौ चान्यौ तत्पर्य्यन्तगतोऽपर„ इत्युक्तलक्षणे गृहभेदे, सितावरशाके, आसनबन्धभेदे, तण्डुलचूर्णनिर्म्मिते-त्रिकोणाकारे-द्रव्य-भेदे च "घृतं स्वस्तिकसिन्दूर" मित्यधिवासनद्रव्यज्ञापक-वाक्यम्" चतुष्पदे पु०। [पु०। स्वस्तिवादिनि त्रि०।

स्वस्तिमुख पु० स्वस्ति सुखे आदौ यस्य। लेख्ये पत्त्रादौ। विप्रे

स्वस्तिवाचन न० स्वस्ति शुभस्य विप्रद्वारा वाचनम्। कर्मारम्भे विघ्नोपशान्तये ब्राह्मणद्वारा कर्त्तव्यकर्मणां शुभता वाचने।

स्वस्तिवाचनिक त्रि० स्वस्तिवाचनाय हितं, ततआगतम्„तत्र-भवं वा ठन्। स्वस्तिवाचनसाधने, तदुक्तिलब्धे, तत्सम्बन्धिनि च

स्वस्त्ययन न० स्वस्ति शुभस्यायनं लाभोयस्मात्। शुभार्थं क्रियमाणे वेदादिविहिते यज्ञयागादौ।

स्वस्थ त्रि० स्वः परलोके तिष्ठति स्वेन स्वभावेन सुखेन, वा तिष्ठति स्था-क विसर्गलोपः। स्वभावस्थे, स्वर्गस्थिते, विना यासेन सुखेनावस्थिते च। "स्वस्था भवन्तु मयि जीवति

धार्त्तराष्ट्रा" इति वेणीसंहारनाटकम् ।

स्वस्रीय पु० स्वसुरपत्यम् छ । भागिनेये भागिनेय्यां स्त्री० ।

स्वागत न० सुखेनागतम् सु + आ + गम्–क्त । सुखेनागमने "स्वागतं स्वानधीकारानिति, कुमारः तदस्यास्ति अच् । कुशले ।

स्वाच्छन्द्य न० स्वच्छन्दस्य भावः ष्यञ् । स्वाधीनत्वे स्वास्थ्ये च ।

स्वातन्त्र्य न० स्वतन्त्रस्य भावः ष्यञ् । स्वाधीनत्वे परानधीनत्वे ।

स्वाति(ती) पु० स्त्री० स्वेनैव अतति अत इन् स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप् । अश्विन्यादिषु पञ्चदशे नक्षत्रे, सूर्य्यपत्नीभेदे च ।

स्वाद प्रीतौ अक० प्रीणने लेहने च सक० भ्वा० आ० सेट् । स्वादते आस्वादिष्ट ।

स्वाद पु० स्वद-स्वाद-वा घञ् । रसानुभवे, प्रीतौ, प्रीणने, लेहने च ।

स्वादु पु० स्वद–उण् । मधुररसे, गुडे, जीवकौषधौ च । च इष्टे, मधुरे, मनोज्ञे च त्रि० स्त्रियां वा ङीप् ।

स्वादुकण्टक पु० स्वादुः कण्टकोऽस्य । विकङ्कतवृक्षे ।

स्वादुकन्दा स्त्री० स्वादुः कन्दोऽस्याः । विदार्य्याम् ।

स्वादुका स्त्री० स्वादुना मधुररसेन कायति कै-क । नागदन्त्याम् ।

स्वादुखण्ड पु० स्वादुः मिष्टः खण्डोऽस्य । गुडे कर्म० मधुरे भागे ।

स्वादुगन्धा स्त्री० स्वादुरिष्टः गन्धोऽस्याः । रक्तशोभाञ्जने, भूमिकुष्माण्ड्याञ्च ।

स्वादुपर्णी स्त्री० स्वादूनि पर्णान्यस्याः ङीप् । दुग्धिकायाम् ।

स्वादुपाका स्त्री० स्वादुः पाकोऽस्याः । काकमाच्याम् ।

स्वादुपिण्डी स्त्री० स्वादुः पिण्डः पिण्डाकारं फलमस्याः । पिण्डखर्जूर्य्याम् ।

स्वदुफल स्त्री० स्वादु फलमस्य । कोविदार्य्याम् कर्म० । मिष्टे फले न० ।

स्वादुमज्जन् पु० स्वादुः मज्जा यस्य । पर्व्वतजे पीलौ ।

स्वादुमांसी स्त्री० स्वादु मांसमिव फलमस्याः । काकोल्याम् ।

स्वादुमूल न० स्वादु मूलमस्य । गर्जरे (गाजर) ।

स्वादुरसा स्त्री० स्वादुः रसो यस्याः । काकोल्याम्, मदिरायाम्, शतावर्य्यां, द्राक्षायाम्, आम्रातके च ।

स्वादुलता स्त्री० स्वाद्वी लता । विदार्य्याम् ।

स्वाद्वम्ल पु० स्वादुः अम्लः । दाडिमे । [नभर्तृकादयोप्यत्र ।

स्वाधीन त्रि० स्वस्याधीनः । स्वायत्ते स्वतन्त्रे । [भेदे स्वाधी-

स्वाधीनपतिका स्त्री० स्वाधीनः पतिर्यस्याः कप् । नायिका–

स्वाध्याय पु० स्वः स्वकीयत्वेन विहितः अध्यायः द्विजानाम्, अधि + इङ्–कर्म्मणि घञ् । द्विजैः पाठ्ये वेदभागभेदे "स्वाध्यायोऽध्येतव्य" इति श्रुतिः । भावे घञ् । अवश्या पाठ्यवेदाध्ययने "स्वाध्यायो जप इत्युक्तो वेदाध्ययनकर्म्मणीति" स्मृतिः ।

स्वान्त न० स्वन–क्त । मनसि सहाये च, ।

स्वाप पु० स्वप–घञ् । निद्रायाम् शयने, अज्ञाने च ।

स्वापतेय । न० स्वस्य धनस्य पतिः तस्येदम् ढञ् । धने ।

स्वाभाविक त्रि० स्वभावादागतः ठञ् । स्वभावसिद्धे, स्त्रियां ङीप् ("स्वाभाविकी" स्वच्छतेत्युद्भटः)

स्वामिन् त्रि० स्व + अस्त्यर्थे मिनि दीर्घश्च । अधिपतौ, ईश्वरे च । स्त्रियां ङीप् । हरे, विभौ, नृपे कार्त्तिकेये, भर्त्तरि, वात्स्यायनमुनौ, गरुडे, परमहंसे च पु० ।

स्वायम्भुव पु० स्वयंभुवोऽपत्यं, तस्येदम् वा अण् ओरोदिति वक्तव्ये ओर्गुण इति संज्ञापूर्व्वकविधानादनित्यत्वान्न गुणः उवङ् । स्वयम्भूपुत्रे प्रथमे मनौ, स्वयम्भूसम्बन्धिनि त्रि० "धाम स्वायम्भुवं ययुरिति" कुमारः । स्त्रियां ङीप् । सा च ब्राह्मयाञ्च ।

स्वार्थिक त्रि० स्वार्थे विहतः ठण् । स्वार्थविहिते व्याकरणोक्ते प्रत्यये ।

स्वाराज् पु० स्वः स्वर्गे राजते राज–क्विप् । इन्द्रे ।

स्वाराज्य न० स्वराजः स्वाराजो वा भावः ष्यञ् । ब्रह्मत्वे, इन्द्रत्वे च ।

स्वारोचिष पु० द्वितीये मनौ । "स्वारोचिषेऽन्तरे प्राप्ते" इति चण्डी ।

स्वार्थ पु० स्वस्य अर्थः प्रयोजनम् अभिधेयो वा । स्वप्रयोजने स्वाभिधेये च "सार्थकः स्वार्थबोधकृदिति" शब्दशक्ति० ।

स्वास्थ्य न० स्वस्थस्य भावः ष्यञ् । आरोग्ये, सन्तोषे, सुखे च ।

स्वाहा अव्य० सु + आ + ह्वे–डा नि० देवोद्देशेन हविस्त्यागे । अग्निभार्य्यायां "स्वाहयेव हविर्भुजमिति" रघुः मातृकाभेदे च स्त्री० "नमः स्वधायै स्वाहायै" इति पितृगाथा ।

स्वाहाप्रिय पु० ६त० । अग्नौ । स्वाहापत्यादयोप्यत्र ।

स्वाहाभुज् पु० स्वाहेतिमन्त्रेण त्यक्तद्रव्यं भुङ्क्ते भुज-क्विप् । देवे ।

स्विद् अव्य० स्विद–क्विप् । प्रश्ने, वितर्के, पादपूरणे च ।

स्विन्न त्रि० स्विद–क्त । घर्मयुक्ते, प्रस्वेदान्विते च । [अङ्गीकारे ।

स्वीकार पु० अस्वस्य स्वस्य कारः करणं स्व + च्वि + कृ–घञ् ।

स्वीय त्रि० स्वस्येदम् छ अपाणिनीयैरत्र न कुगिति मन्यते । स्वसम्बन्धिनि । नायिकाभेदे स्त्री० ।

स्वुर्च्छ विस्मृतौ भ्वा० प० सक० सेट् । स्वूर्च्छति अस्वूर्च्छीत् ।

स्वृ शब्दे अक० उपतापे सक० भ्वा० प० वेट् । स्वरति अस्वारीत् अस्वार्षीत् ।

स्वॄ हिंसने क्रया० प्वा० प० सक० सेट् स्वृणाति अस्वारीत् ।

स्वेक गतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः । स्वेकते अस्वेकिष्ट ।

स्वेच्छा स्त्री० स्वस्येच्छा । स्वाभिलाषे ।

स्वेच्छामृत्यु पु० स्वेच्छया मृत्युर्यस्य । भीष्मे स्वेच्छाधीन मृत्युयुक्ते त्रि० ।

स्वेद पु० स्वेद–स्विद–वा, घञ् । पाकभेदे (सेका) घर्म्मे गात्रादितो जलादेः निष्यन्दने । [स्वेदजातमात्रे त्रि० ।

स्वेदज पु० स्वेदाज्जायते जन–ड । स्वेदजाते दंशादिजन्तौ ।

स्वेदन न० स्विद–णिच्–ल्युट् । गात्रादितो घर्म्मादेर्निस्सारणव्यापारे । (भापरा) ।

स्वेदनी स्त्री० स्विद्यते पच्यतेऽनया स्विद-ल्युट् । लौहपात्रभेदे (ताओया) संज्ञायां कन् टापि ह्रस्वः । स्वेदनिका । कन्दुरूपे पात्रे भर्ज्जनपात्रे स्त्री० । [च त्रि० ।

स्वैर न० स्वस्य ईरम् ईर-अच् वृद्धिः । स्वेच्छायाम् । तद्वति मन्दे,

स्वैरिन् त्रि० स्वेनैव ईरयितुं शीलमस्य ईर-णिनि वृद्धिः । स्वेच्छाचारिणि स्वतन्त्रे । व्यभिचारिस्त्रियां स्त्री० ङीप् ।

स्वोपार्ज्जित त्रि० स्वेन उपार्जितम् । स्वयमर्ज्जिते धनादौ ।

ह

ह अव्य० हा-ड । पादपूरणे, सम्बोधने, नियोगे, क्षेपे, निग्रहे, प्रसिद्धौ च, । शिवे, जले, शून्ये, मङ्गले, आकाशे, रक्ते, स्वर्गे, पापहरणे, चन्द्रे, सकोपवारणे, शुष्के च पु० ।

हंस पु० हस-अच्-पृ० । स्वनामख्याते पक्षिभेदे, निर्लोभनृपे, विष्णौ, सूर्य्ये, परमात्मनि, "हंसं तनौ सन्निहितं चरन्तमिति" नैषधम् । मत्सरे, यतिभेदे, मन्त्रभेदे, देहस्थवायुचेष्टाभेदे, अश्वभेदे, सुमेरुपर्व्वते, शिवे, अग्रस्थिते, श्रेष्ठे, विशुद्धे, अजपामन्त्ररूपे वर्णे च "हंकारेण बहिर्याति सकारेण विशेत्पुनः । हंसेति सततं मन्त्रं जीवो जपति सर्व्वदेति" तन्त्रम् ।

हंसक पु० हंस इव कायति शब्दायते कै-क । पादकटके नूपूरादौ ।

हंसगामिनी स्त्री० हंस इव मृदु गच्छति गम—णिनि । मृदुगामिन्यां स्त्रियाम् । हंसेन गच्छति णिनि ङीप् । ब्रह्माण्याम् ।

हंसनादिनी स्त्री० "गजेन्द्रगमना तन्वी कोकिलालापसंयुता । नितम्बे गुर्व्विणी या स्यात् सा स्मृता हंसनादिनी"त्युक्तलक्षणायां नार्य्याम् ।

हंसपदी स्त्री० हंसस्येव पादाः मूलान्यस्याः पाद्भावे स्त्रियां ङीपि पद्भावः । गोधातकोलतायाम् । छन्दोभेदे तु हंसपदा ।

हंसपाद न० हंसस्य पादः तद्वर्णोऽस्त्यस्य अच् । हिङ्गुले ।

हंसमाला स्त्री० ६त० । पङ्क्त्याकारेण स्थिते हंससंमूहे, कादम्बे च ।

हंसरथ पु० हंसः रथो वाहनं यस्य । चतुर्मुखे ब्रह्मणि हंसवाहनादयोप्यत्र ।

हंसलोमश न० हंस इव लोमशं युक्तम् । कासीसे उपधातौ ।

हंसवती स्त्री० हंसस्तत्पादाकारः अस्त्यस्याः मतुप् मस्य वः । हंसपद्याम् ।

हंसबीज न० हंसस्य बीजमत्र । हंसडिम्बे ।

हंसाङ्घ्रि पु० हंसस्याङ्घ्रिरिव लोहितत्वात् । हिङ्गुले ।

हंसारूढ़ पु० हंसमारूढ़ः आ + रुह-क्त । ब्रह्मणि तच्छक्त्यां ब्रह्माण्यां स्त्री० । [छन्दोभेदे च ।

हंसी स्त्री० हंसस्य भार्य्या ङीप् । हंसयोषिति द्वाविंशत्यक्षरपादके

हंहो अव्य० हमित्यव्यक्तं जहाति हा-डो । सम्बोधने "हंहो चिन्मयचित्तचन्द्रमणयं चन्द्रा इति दर्पे, दम्भे, प्रश्ने च ।

हञ्जे(ञ्जा) अव्य० हमित्यव्यक्तं जप्यतेऽत्र जप-ड्रे डा वा । नाट्यक्रियायां नटाभिनेयकृते चेटीसम्बोधने ।

हट दीप्तौ भ्वा० प० अक० सेट् । हटति अहटीत्-अहाटीत् ।

हट्ट पु० हट-ट टस्य नेत्वम् । क्रयविक्रयस्थाने "प्रतिहट्टपथे घरट्टजादिति" नैषधम् । [(हाटचोर) चौरभेदे ।

हट्टचौरक पु० हट्टे प्रकाशिते स्थाने एव चौरः स्वार्थे कन् ।

हट्टविलासिनी स्त्री० हट्टं विलासयति वि + लस-णिच्-णिनि ङीप् । गन्धद्रव्यभेदे, हरिद्रायाञ्च ।

हठ कीलबन्धे बलात्कारे प्लुतौ च स्वा० पर० अक० सेट् । हठति । अहाठीत्-अहठीत् ।

हठ पु० हठ-अच् । बलात्कारे, प्रश्न्याञ्च ।

हठपर्णी स्त्री० हठते प्लवते हठ-अच् हठं प्लवमानं पर्णं यस्याः ङीप् । शैवाले, कुम्भिकायाञ्च ।

हठयोग पु० हठात्कारेण योगः । प्राणायामादिक्रियाभ्यासजे राजयोगं विनैव परमात्मसाक्षात्काररूपे चित्तवृत्तिरोधात्मके योगे ।

हठालु पु० हठः प्लवमान, आलुरिव । कुम्भिकायाम् । (पाना) ।

हठी स्त्री० हठ-अच् गौ० ङीष् । वारिपर्ण्याम् (पाना) ।

हडि पु० हठ-इन् पृ० । पशुमारणसाधने काष्ठयन्त्रे (हाड़िकाठ) ।

हडिक पु० हठ-इकक् पृ० । नीचजातिभेदे (हाड़ि) ।

हड्ड न० हड-ड डस्य नेत्वम् पृ० । अस्थि-(हाड) । संज्ञायां कन् । नीचजातिभेदे (हाड़ि) ।

हण्डा स्त्री० हन-डा डस्य नेत्वम् । बृहति-मृत्पात्रभेदे (हांड़ा) नाट्योक्तौ नीचसम्बोधने अव्य० ।

हण्डिका स्त्री० क्षुद्रा हण्डा कन् । क्षुद्रे मृत्पात्रे (हांड़ि) ।

हण्डे अव्य० हन-डे डस्य नेत्वम् । नाट्योक्तौ नीचसम्बोधने ।

हत त्रि० हन-क्त । नाशिते, प्रतिहते, प्रतिबद्धे, आशारहिते, गुणिते च । भावे क्त, हनने, गुणने च न० ।

हतक त्रि० हत इव नष्टप्रायत्वात् कन् । नष्टप्राये (मड़ा) ।

हताश त्रि० हता आशा यस्य । आशाशून्ये, बन्ध्ये, निर्दये, पिशुने च ।

हति स्त्री० हन-क्तिन् । हनने, मारणे, व्याघाते, अपकर्षे, गुणने च ।

हत्या स्त्री० हन-क्यप् । मारणे, वधे, प्राणवियोगानुकूलव्यापारे "ब्रह्महत्या सुरापानमिति" स्मृतिः ।

हद विष्ठोत्सर्गे भ्वा० आ० अक० सेट् । हदते अहदिष्ट ।

हन वधे-गतौ च भ्वा० प० सक० अनिट् । हन्ति अवधीत् । "कुञ्जं हन्ति कृशोदरी"त्यादावालङ्कारिकास्तु गतौ निहतार्थतामाहुः ।

हनन न० हन-ल्युट् । "स्यात् प्राणविच्छेदफलव्यापारो हननं स्मृत" मित्युक्ते, व्यापारे गुणने च ।

हनील पु० हन-इन् ङीप् हन्यां लीयते ली-ड । केतकीवृक्षे ।

हनु(नू) पु० स्त्री० हन–उन् वा ऊङ्। कपोलद्वयोपरिस्थे मुखभागे, हट्टविलासिन्यां, रोगे, अस्त्रभेदे, मृतौ च स्त्री०।

हनु(नू)मत् पु० हनु(नू)+अस्त्यर्थे मतुप्। रामस्य अनुचरे, अञ्जनागर्भजाते पवनतनये वानरभेदे।

हन्त अव्य० हन–त। हर्षे, अनुकम्पायां, विषादे, आर्त्तौ, वादे, सम्भ्रमे, वाक्यारम्भे, खेदे, परिच्छेदे, कल्पने च।

हन्तकार पु० हन्त हर्षस्य कारः करणं, हन्तेत्यस्य कारः उच्चारणम् वा कृ-घञ्। अतिथये देये-अन्ने, हन्तशब्दप्रयोगे च।

हन्तृ त्रि० हन–तृच्। हननकर्तरि सततहननानुशीलयितरि च स्त्रियां ङीप्। "महिषासुरहन्त्र्याश्चेति" पुराणम्।

हन्न त्रि० हद–क्त। कृतपुरीषोत्सर्गे।

हम् अव्य० हा–डम्। रुषोक्तौ, अनुनये च। [पृ०। हम्वाप्यत्र।

हम्भा(म्मा) स्त्री० हम्+भा–हम्म–अङ् वा। गवां ध्वनौ।

हम्म गतौ भ्वा० प० सक० सेट्। हम्मति। अहम्मीत्।

हय गतौ सक० क्रान्तौ अक० भ्वा० प० सेट्। हयति अहयीत्।

हय पु० हय–हि–वा अच्। घोटके।

हयगन्ध पु० हयस्येव गन्धोऽस्य। काचलवले। अश्वगन्धायाम्, अजमोदायाञ्च स्त्री०।

हयग्रीव पु० हयस्येव दीर्घा ग्रीवाऽस्य। विष्णोरवतारभेदे, दैत्यभेदे च, "हयग्रीवसधोपेतं तद्वै भागवतं विदुरिति" पुराणम् दुर्गायां स्त्री०।

हयग्रीवहन् पु० हयग्रीवाख्यं दैत्यं हतवान् हन–क्विप्। विष्णौ।

हयन न० हि–ल्युट्। कर्णीरथे। [माषपर्ण्याम्।

हयपुच्छी स्त्री० हयस्य पुच्छाकारोऽस्त्यस्याः अच् गौ० ङीष्।

हयप्रिय पु० ६त०। यवे, अश्वगन्धायां, खर्जूर्य्याञ्च स्त्री० अश्ववल्लभे त्रि०। हयेष्टादयोऽप्यत्र। [ण्वुल्। तत्रै व।

हयमार पु० हयं मारयति निषेवणात् मृ–णिच्–अण्। करवीरे,

हयमारण पु० हयं मारयति मृ–णिच्–ल्यु। अश्वत्थवृक्षे।

हयवाहनसङ्कर पु० हयस्य वाहनं चालनं सङ्किरति सम्×कॄ–अच्। रक्तकाञ्चने।

हया स्त्री० हयः हयगन्धोऽस्त्यस्याः अच्। अश्वगन्धायाम्।

हयाध्यक्ष पु० हयेषु तद्रक्षणेषु अध्यक्षः। अश्वरक्षणाधिकृते।

हयानन्द पु० हयमानन्दयति आ+नन्द–णिच्–अण्। मुद्गे।

हयारि पु० ६त०। करवीरे।

हयाशना स्त्री० हयैरश्यते अश–ल्युट्। सल्लकीवृक्षे।

हयोत्तम पु० हयेषु उत्तमः। अश्वरत्ने आजानेयेऽश्वे।

हर पु० हृ–अच्। रुद्रे, अग्नौ गर्द्दभे, विभाजके च "अन्योन्यहाराभिहतौ हरांशा" विति लीलावती। हृ-भावे अप्। हरणे, विभाजने च।

हरगौरी स्त्री० हरदेहार्द्धहरा गौरी। अर्द्धनारीश्वररूपे शिवपार्व्वत्योर्मूर्त्तिभेदे द्वन्द्व०। शिवपार्व्वत्योः द्वि० व०।

हरण न० हृ–भावे ल्युट्। स्थानान्तरकरणे, विभाजने च कर्मणि ल्युट्। योतुकादौ देये धने।

हरतेजस् न० ६ त०। पारदे शिववीर्य्ये च। हरबीजादयोऽप्यत्र।

हरशेखरा स्त्री० हरस्य शेखरमावासत्वेनास्त्यस्याः अच्। गङ्गायाम्।

हरि पु० हृ–इन्। विष्णौ, सिंहे, सर्पे, वानरे, भेके, चन्द्रे, सूर्य्ये, वायौ, अश्वे, यमे, हरे, ब्रह्मणि, किरणे, नववर्षमध्ये वर्षभेदे, मयूरे, कोकिले, हंसे, शुकपक्षिणि, भर्तृहरिनामके वाक्यपदीयग्रन्थकारके-पण्डिते, इन्द्रे, पीते, पिङ्गलवर्णे, हरिद्वर्णे च। तद्वति त्रि० "हरिं विदित्वा हरिभिश्च वाजिभिरि'ति रघुः।

हरिकेश पु० हरिः पिङ्गलः केशोऽस्य। शिवे, शिवभक्तयक्षभेदे च। स एव तत्प्रसादात् काश्यां दण्डपाणित्वमाप्तवान् इति काशीखण्डे स्थितम्। [पुरीभेदे च।

हरिगृह न० ६त०। हरेर्विष्णुमूर्त्तेर्गृहम् हरिर्मूर्त्तिगृहे एकचक्र

हरिचन्दन न० हरेरिन्द्रस्य प्रियं चन्दनम्, चन्दयति चदि ल्यु ६त० वा। देवतरुभेदे। हरेर्विष्णोः प्रियं चन्दनम्। श्वेतचन्दने गोशीर्षनामके-मलयैकदेशे-जाते चन्दनभेदे, ज्योत्स्नायां, कुङ्कुमे, सुन्दराङ्गे च न०।

हरिण पु० हृ–इनन्। स्वनामख्याते पशौ, शिवे, विष्णौ, हंसे, शुक्लवर्णे पाण्डुवर्णे च। तद्वति त्रि०।

हरिणहृदय पु० हरिणस्येव भीतं हृदयमस्य। भीरौ।

हरिणाक्षी स्त्री० हरिणस्येवाक्षि यस्याः ५त० पच् समा० ङीष्। हट्टविलासिनीनामगन्धद्रव्ये हरिणतुल्यनेत्रवति त्रि० स्त्रियां ङीप्। 'हरिणाक्षि! कटाक्षेणे'त्युद्भटः।

हरिणाङ्क पु० हरिणः शशनामको मृगोऽङ्कश्चिह्नं, अङ्के क्रोडे वा अस्य। चन्द्रे।

हरिणी स्त्री० हरितवर्णा स्त्री ङीप् तस्य नः। हरिद्वर्णायां स्त्रियां, स्वर्णप्रतिमायां, स्वर्णयूथ्यां, मञ्जिष्ठायां, वरुण्यां, वराहस्त्रियां, सप्तदशाक्षरपादके छन्दोभेदे च। हरिणस्य स्त्री० ङीप्। मृग्याम्।

हरित् पु० हृ–इति। नीलपीतमिश्रितवर्णे (पातारङ्ग) पलाशवर्णे च तद्वति त्रि०। सूर्य्याश्वे, मुद्गे, सिंहे, सूर्य्ये विष्णौ च पु०।

हरित पु० हृ-इतच्। सिंहे, मन्थानतृणे, हरिद्वर्णे च। तद्वति त्रि०। स्त्रियां ङीप् तस्य नश्च। दूर्वायां, जयन्त्यां, हरिद्रायां, कपिलद्राक्षायां नीलदूर्वायाञ्च स्त्री० टाप्।

हरितक न० हरितेन वर्णेन कायति प्रकाशते कै-क। शाके।

हरितशाक पु० हरितं शाकमस्य। शोभाञ्जने।

हरिताल न० हरिवर्णस्य पीतवर्णस्य तालः प्रतिष्ठा यत्र। पीतवर्णे उपधातुभेदे 'स हरितालसमाननवांशुकमिति' माघः। पीतवर्णपक्षिभेदे पु० स्वार्थे कन्। हरिताले।

हरितालिका स्त्री० हरेस्तालो हस्ततालो यस्यां कप् अत इत्वम् । सौरभाद्रशुक्लचतुर्थ्याम् । हरितवर्णाय अलति पर्य्याप्नोति अल-ण्वुल् । दूर्वायाम् । अण् ङीप् । हरिताली । दूर्वायाम्, सा च आकाशरेखायां, खड्गलतायाञ्च ।

हरिताश्म न० हरितवर्णमश्म अच् समा० (पेरीजा) मणिभेदे, तुत्थे, (तुंते) उपधातुभेदे च ।

हरित्पर्ण न० हरिद्वर्णं पर्णमस्य । मूलके (मूला) हरिपर्णादयोप्यत्र ।

हरिदर्भ पु० हरिः हरिद्वर्णो दर्भः । हरिद्वर्णे कुशे ।

हरिदश्व पु० हरिन्नामकोऽश्वो यस्य । सूर्य्ये ।

हरिदेव पु० हरिर्देवोऽधिष्ठात्री देवता अस्य । श्रवणानक्षत्रे ।

हरिद्गर्भ पु० हरिद्वर्णो गर्भो यस्य । हरिद्वर्णे कुशे ।

हरिद्रव पु० हरिवर्णः पिङ्गलवर्णो द्रवद्रव्ये । नागकेशररजसि ।

हरिद्रा स्त्री० हरिं पीतवर्णं द्रवति द्रु-ड । स्वनामख्याते ओषधिभेदे ।

हरिद्रागणेश पु० हरिद्रावर्णयुक्तो गणेशः । पीतवर्णे गणेशभेदे ।

हरिद्राभ पु० हरिद्रेव आभाति आ+भा-क । पीतसाले (पियासाल) कर्बुरके, पीतवर्णे च । तद्वति त्रि० ।

हरिद्राराग त्रि० हरिद्राया इव रागः रञ्जनमनुरागोऽस्य । अस्थिरानुरागे सौहृदे ।

हरिद्रु पु० हरिःहरिद्वर्णो दलारिद्रारा, द्रुः । वृक्षमात्रे, दारुहरिद्रायाञ्च ।

हरिद्वार न० हरेस्तत्प्राप्तेः द्वारं सेवनात् । स्वनामख्याते तीर्थभेदे ।

हरिनामन् न० हरेर्नाम तदाख्यानं वा । हरिनामनि तदाख्याने च हरेरिव नामास्य । मुद्गे पु० ।

हरिनेत्र न० हरेर्नेत्रमिव श्वेतपद्मे ६त० । विष्णोर्लोचने । हरेः सिंहस्येव नेत्रमस्य दीर्घत्वात् । पेचके पु० ।

हरिन्मणि पु० हरिद्वर्णो मणिः । मरकते मणौ ।

हरिन्मुद्ग पु० हरिद्वर्णो मुद्गः । शरदि पक्वमुद्गे ।

हरिप्रिय न० हरेर्विष्णोः प्रियम् । कालीयके चन्दने, उशीरे च । कदम्बे, पीतभृङ्गराजे, विष्णुकन्दे, करवीरे, शङ्खे, बन्धूके, शिवे, वातुले च पु० । लक्ष्म्यां, तुलस्यां, पृथिव्यां, द्वादश्यां तिथौ च स्त्री० । हरिवल्लभे त्रि० ।

हरिवालुक न० हरेर्विष्णोः प्रियम् वालुकम् । एलवालुके ।

हरिभक्त त्रि० हरौ विष्णौ भक्तः । विष्णुभक्तिमति 'सर्व्वजीवेषु यो विष्णुं भावयेत् समभावतः । हरौ करोति भक्तिञ्च हरिभक्तः स च स्मृतः' इति पुराणोक्ते सर्व्वत्र समदृष्टिपूर्व्वकहरिसेवके पु० ।

हरिभद्र न० हरिं भद्रयति सन्तर्पयति अच् । हरिवालुके ।

हरिभुज् पु० हरिं भेकं भुङ्क्ते भुज-क्विप् । सर्पे ।

हरिमन्थ पु० मथ्यते मन्थः एकदेशः हरिः पीतो मन्थो यस्य । चणके, तस्य बहुमन्थनेऽपि पीतत्वानपायात्तथात्वम् । हरिं सर्पं मथ्नाति मन्थ-अण् । गणिकारिकायाम् देशभेदे च ।

हरिमन्थक पु० हरिः पीतो मन्थ एकखण्डो यस्य कप् । चणके ।

हरिमन्थज पु० हरिमन्थे देशे जायते जन-ड । चणके, कृष्णमुद्गे च ।

हरिवंश पु० ६त० । विष्णुवंशे, हरेर्वंशः आख्येयत्वेनास्त्यत्र अच् महाभारतान्तर्गते खिलरूपे ग्रन्थभेदे ।

हरिवर्ष न० हरिनामकं वर्षम् । जम्बुद्वीपस्य नववर्षमध्ये वर्षभेदे ।

हरिवासर न० हरिप्रियं वासरम् । एकादशीदिवसे, द्वादशीप्रथमपादे च । 'अन्नमाश्रित्य पापानि तिष्ठन्ति हरिवासरे' इति, 'द्वादश्याः प्रथमः पादो हरिवासरसंज्ञक'इति च पुरा० ।

हरिवाहन पु० हरिं वाहयति स्थानान्तरं नयति वह+णिच् ल्यु । गरुडे ६त० वारिवाहनमप्यत्र न० ।

हरिवीज न० हरेर्वीजमुत्पत्तिकारणत्वेनास्त्यस्य अच् । हरिताले 'हरितालं हरेर्वीजं लक्ष्म्या वीजं मनःशिले'ति वैद्यकम् ।

हरिशयन न० हरेः शयनं निद्रा । विष्णुनिद्रायाम् । हरेः शयनं यत्र । तदुपलक्षिते काले स च 'मैत्राद्यपादे स्वपितीह विष्णु'रित्युपक्रम्य 'प्रबुध्यते मासचतुष्टयेने'त्यन्तेन दर्शितः आषाढस्य शुक्लद्वादश्यवधिकार्त्तिकशुक्लद्वादशीपर्य्यन्तरूपो मासचतुष्टयात्मकः । विस्तरो वृहदभिधाने ।

हरिश्चन्द्र पु० हरिः चन्द्र इव ऋषौ सुट् । सूर्य्यवंश्ये त्रिशङ्कुपुत्रे नृपभेदे । ऋषिभिन्ने तु न सुट् । हरिचन्द्र एव ।

हरिश्चन्द्रपुर न० ६त० । सौभनगरे ।

हरिसङ्कीर्त्तन न० हरेर्हरिनाम्नः संकीर्त्तनं कथनम् । श्रीविष्णोर्नामोच्चारणे 'सकलं निष्फलं राजन्! हरिसङ्कीर्त्तनं विने'ति पुराणम् ।

हरिहय पु० हरिवर्णो हयो यस्य । इन्द्रे 'हरिं विदित्वा हरिभिश्च वाजिभि'रिति रघौ तस्य हरिवर्णतुरगत्वमुक्तम् ।

हरिहर पु० हरियुक्तो हरः । हरिहरयोः संश्लिष्टार्द्धदेहतया स्थिते मूर्त्तिभेदे । द्व० । शिवनारायणयोः द्वि० व० ।

हरिहरक्षेत्र न० हरिहरयोः प्रियं क्षेत्रम् । गङ्गागण्डकीसङ्गमान्तिकदेशस्थे पाटलिपुत्रादुत्तरस्यां दिशि स्थिते तीर्थभेदे ।

हरीतकी स्त्री० हरिं पीतवर्णं फलद्वारा इता प्राप्ता इण-क्त । संज्ञायां कन् गौ० ङीप् । स्वनामख्याते वृक्षे तस्याः फलम् अण् तस्य लुप् । हरीतकीफले स्त्री० । 'कदाचित् कुपिता माता नोदरस्था हरीतकी'ति वैद्यकम् ।

हरेणु स्त्री० हृ-एनु । रेणुकानामगन्धद्रव्ये, कुलस्त्रियाञ्च । (मटर) सतीले पु० । स्वार्थे कन् तत्रैव ।

हर्त्तृ त्रि० हृ-तृच् । हरणकारिणि । चौरे, सूर्य्ये च पु० ।

हर्म्य न० हृ-यत् सुट् च । धनिनां गृहभेदे 'रम्यं हर्म्यतल'मिति प्रबोधचन्द्रोदयः ।

हर्य क्रमे अक० गतौ सक० भ्वा० पर० सेट् । हर्यति अहर्यीत् ।

हर्य्यक्ष पु० हरि पिङ्गलमक्षि यस्य षच् समा० । सिंहे, कुवेरे च ।

हर्य्यश्व पु० हरिवर्णोऽश्वोऽस्य । इन्द्रे

हर्ष पु० हृष-घञ्। सुखे, इष्टाधिगमजन्यानन्दे।

हर्षण पु० हर्षयति अभीष्टदानात् हृष-णिच्-ल्यु। विष्कम्भादिमध्ये चतुर्दशे योगे। हर्षकारके त्रि०। हृष-ल्युट्। हर्षे न०।

हर्षमाण पु० हृष ताच्छील्ये चानश्। श्राद्धदेवभेदे हृष्टचित्ते। त्रि०

हर्षिणी स्त्री० हृष-णिच्-णिनि ङीप्। विजयायाम्। हर्षकारके त्रि०।

हर्षित त्रि० हर्षो जातोऽस्य इतच्। जातानन्दे।

हल विलेखे भ्वा० पर० सक० सेट् ज्वलादि०। हलति अहालीत्।

हल न० हल्यते कृष्यतेऽनेन हल-घञर्थे क। लाङ्गले।

हलदी स्त्री० हल-शतृ हलन्तं कृषकमपि दायति शोधयति दै-क गौ० ङीप्। हरिद्रायाम्।

हलधर पु० हलं धरति आयुधत्वेन धृ-अच्। बलरामे। कृषके त्रि० 'उन्मूलिता हलधरेण पदावघातैरि'त्युद्भटः।

हलभूति स्त्री० हलेन हलसाध्या भूतिः। कृषिवृत्तौ।

हला व्य० हेति लीयते ला-का। नाट्योक्तौ सखीसम्बोधने, सख्यां, पृथिव्यां, जले च।

हलायुध पु० हलेन आयुध्यति आ + युध क। बलदेवे।

हलाहल पु० हलेनेव आहलति विलिखति आ + हल-अच्। विषभेदे।

हलि पु० हल-इन्। बृहद्धले।

हलिन् पु० हलोऽस्त्यस्यायुधत्वेन इनि। बलरामे। कृषके त्रि०

हलीन पु० हलाय हितः ख। शाकवृक्षे (शेगुन)।

हलीशा स्त्री० हलस्य ईशा शक०। लाङ्गलदण्डे।

हल्य त्रि० हलं हलकर्षणमर्हति तस्येदं वा यत्। हलकृष्टे चेत्रादौ, हलसम्बन्धिनि च। हलानां समूहः यत्। हलसमूहे स्त्री०।

हल्ल विकाशे भ्वा० पर० अक० सेट्। हल्लति अहल्लीत्।

हल्लक न० हल्ल-ण्वुल्। रक्तकह्लारे (हेला)।

हल्लीष न० हल्ल-क्विप् लष-अच् पृ० कर्म०। स्त्रीणां मण्डलिकाकारनृत्ये। ततः कन्। तत्रैव।

हव पु० हु-अप् ह्वे-अप् पृ० वा। यज्ञे, आज्ञायां, होमे, आह्वाने च।

हवन न० हु-ल्युट्। होमे देवाद्युद्देशेन मन्त्रपूर्व्वकं वह्नौ हविःप्रक्षेपे।

हवनी स्त्री० हूयतेऽस्यां हु-ल्युट्। यज्ञकुण्डे।

हवनीय त्रि० हु-कर्म्मणि अनीयर्। होमद्रव्ये।

हवा अव्य० हच वाच द्वन्द्व०। प्रसिद्धार्थे।

हविरशन पु० हविरश्नाति अश-युच्। वह्नौ।

हविर्गन्धा स्त्री० हविषो गन्धो यस्याम्। शम्याम् (शांइ)।

हविर्गृह न० हविषो गृहम्। यज्ञमण्डपसन्निकृष्टस्थे हवनीयद्रव्यस्थापनार्थे गेहे।

हविर्मन्थ पु० हविषे मथ्यतेऽसौ मन्थ-घञ्। गणिकारीवृक्षे।

हविष्य न० हविषे हितम् यत्। घृते, स्मृत्युक्ते हैमन्तिकादावन्ने च 'चेरुर्हविष्यं भुञ्जाना' इति भागवतम्।

हविष्यान्न न० कर्म०। 'हैमन्तिकं सिताऽस्विन्नं धान्यं मुद्गास्तिला यवाः। कलायकङ्गुनीवारा वास्तूकं हिलमोचिका। षष्टिका कालशाकञ्च मूलकं केमुकेतरत्। लवणे सिन्धुसामुद्रे गव्ये च दधिसर्पिषी। पयोऽनुद्धृतसारञ्च पनसाम्रहरीतकी। तिन्तिडी जीरकञ्चैव नागरङ्गञ्च पिप्पली। कदली लवली धात्री फलान्यगुडमैक्षवम्। अतैलपक्कं मुनयो हविष्यान्नं प्रचक्षते' इत्युक्ते व्रतादौ भक्ष्यद्रव्यभेदे।

हविस् न० हूयते हु कर्म्मणि, असुन्। घृते, हवनीयद्रव्यमात्रे च 'वपाया मेदसो हविषोऽनुब्रूहीति' श्रुतिः। भावे असुन्। होमे।

हव्य न० हु-कर्मणि यत्। देवयोग्यान्ने हवनीयद्रव्ये त्रि०। भावे यत् होमे न०। [स्विन्ने अन्ने चरौ।

हव्यपाक पु० हव्याय होमाय पाको यस्य। होमार्थं घृतादिमिश्रिते

हव्यवाह पु० हव्यं वहति देवान् वह-अण्। अग्नौ।

हव्यवाहन पु० हव्यं वाहयति वह-णिच्-ल्यु। वह्नौ।

हव्याश पु० हव्यमश्नाति अश-अण्। वह्नौ। ल्यु। हव्याशनोऽप्यत्र पु०।

हस हासे भ्वा० प० अक० सेट् सिचि न वृद्धिः। हसति अहसीत् दोषदर्शनपूर्व्वकहासे तु सकर्म्मकः 'स्थितावहस्येव पुरं मघोनः' इति भट्टिः।

ह (हा)स पु० हस-अप् घञ् वा। हासे मुखविकासनभेदे।

हसन न० हस-ल्युट्। प्रीत्या मुखकपोलादेर्विकाशने हास्ये।

हसन्ती स्त्री० हस-झ ङीप्। अङ्गारधानिकायां मल्लिकाभेदे, शाकिनीभेदे च। हस-शतृ ङीप्। हासिनि त्रि०। स्त्रियाम् ङीप्।

हसित न० हस-भावे क्त। हास्ये, कर्त्तरि क्तः। कृतहास्ये विकशिते च।

हस्त पु० हस-तन् न इट्। देहावयवभेदे (हात) चतुर्विंशत्यङ्गुलपरिमाणे 'यवोदरैरङ्गुलमष्टसंख्यैर्हस्तोऽङ्गुलैः षड्गुणितैश्चतुर्भिरिति' लीलावती। हस्तिशुण्डे च। अश्विन्यादिषु त्रयोदशे नक्षत्रे पु० स्त्री०। 'जाह्नवी हस्तयोगे' इति पुराणम् 'पुष्या हस्ता तथा स्वातिरि'ति ज्योतिषम्।

हस्तामलक न० हस्तस्थितमामलकम् आमलक्याः फलं तदिव वा। करावस्थितामलकफले, तद्वत् अनायासदृश्ये पदार्थे वेदान्तप्रसिद्धग्रन्थभेदे च। करामलकादयोऽप्यत्र।

हस्तिक न० हस्तिनां समूहः कन्। हस्तिसमूहे।

हस्तिकर्ण पु० हस्तिनः कर्ण इव पर्णमस्य अच्। एरण्डवृक्षे, पलाशभेदे, गणदेवताभेदे, हस्तिकन्दे, रक्तैरण्डे च। कन्। किंशुकभेदे।

हस्तिकन्द पु० हस्तिनः पदमिव कन्दोऽस्य। स्वनामख्याते कन्दभेदे।

हस्तिकरञ्ज पु० हस्तीव महान् करञ्जः। महाकरञ्जे।

हस्तिकर्णदल पु० हस्तिनः कर्ण इव दलमस्य। पलाशभेदे।

हस्तिकोलि पु० हस्तीव कोलिः । वदरीभेदे ।
हस्तिघोषा स्त्री० हस्तीव बृहती घोषा । बृहद्घोषायाम् ।
हस्तिघोषातकी स्त्री० हस्तीव बृहती घोषातकी । हस्तिघोषायाम् ।
हस्तिचारिणी स्त्री० हस्तीव चरति चर-णिनि । महाकरञ्जे ।
हस्तिदन्त पु० ६त० । करिदन्ते । तदाकारोऽस्त्यस्य अच् । मूलके न० । गृहभित्तिनिखातार्द्धं काष्ठनिर्मितकलिकाकारे पदार्थे नागदन्तादयोऽप्यत्र ।
हस्तिदन्तफला स्त्री० हस्तिदन्त इव फलमस्याः । एर्वारौ कर्कटीभेदे ।
हस्तिन् पु० हस्तः शुण्डादण्डोऽस्त्यस्य । गजे, चन्द्रवंश्ये नृपभेदे ।
हस्तिनख पु० हस्तिनो नख इव हस्तिना न खन्यते नञ् + खन-ड वा । पुरद्वारस्थे, मृत्कूटे, दुर्गद्वारावरोधनार्थे निम्नोन्नते खातोद्धृते मृद्राशौ च ।
हस्तिनापुर न० हस्तिना तदाख्यनृपेण चिह्नितं तत्कृतत्वात् पुरम् अलुक्स० । (दिल्ली) पुरभेदे ।
हस्तिनी स्त्री० हस्तिनः योषा ङीप् । करिण्याम् गजयोषिति स्त्रीभेदे च ।
हस्तिप पु० हस्तिनं पाति पा-क । हस्त्यारोहे । स्वार्थे कन् तत्रैव ।
हस्तिपत्र पु० हस्तिकर्ण इव पत्रमस्य । हस्तिकन्दवृक्षे ।
हस्तिपर्णिका स्त्री० हस्तिकर्ण इव पर्णमस्याः कप् अत इत्वम् । राजकोषातक्याम् ।
हस्तिपर्णी स्त्री० हस्तिकर्ण इव पर्णमस्या ङीप् । मोरटालतायां, कर्कव्याञ्च । [भेदे च ।
हस्तिमद पु० ६त० । करिकरनिःसृतमदजले । स इव । गन्धद्रव्य-
हस्तिरोहणक पु० हस्तीव रोहते ल्यु कन् । महाकरञ्जे ।
हस्तिलोध्रक पु० हस्तीव लोध्रः स्वार्थे कन् । लोध्रभेदे ।
हस्तिविषाणी स्त्री० हस्तिविषाणं गजदन्तस्तदाकारः मध्यभागी (थोड़) यस्याः गौ० ङीष् । कदल्याम् ।
हस्तिशुण्डा (ण्डी) स्त्री० हस्तिशुण्डस्तदाकारोऽस्त्यस्याः अच् वा गौ० ङीष् । (हातिशुड़ा) वृक्षे ।
हस्तिश्यामाक पु० हस्तीव स्थूलः श्यामाकः । स्थूलश्यामाके ।
हस्ते अव्य० हस्त + ए । पाणौ इत्यर्थे स्वीकारे च ।
हस्त्यध्यक्ष पु० ७त० । गजाध्यक्षे गजरक्षणादौ नियुक्ते च ।
हस्त्यारोह पु० हस्तिनमारोहति आ + रुह अण् । हस्तिपके ।
हहा पु० हेति शब्दं जहाति हा-क्विप् । गन्धर्व्वभेदे ।
हा त्यागे जु० प० स० अनिट् । जहाति अहासीत् निष्ठातस्य नः ।
हा गतौ जु० आ० स० अनिट् निष्ठातस्य नः । जिहीते अहासिष्ट ।
हा अव्य० हा-का । विषादे, शोके, पीडायां, कुत्सायाञ्च ।
हाङ्गर पु० हा विषादाय पीडायै वा अङ्गं राति रा-क । स्वनामख्याते जलजन्तुभेदे । [निर्मिते त्रि० ।
हाटक न० हट-ण्वुल् । देशभेदे । तत्रजे-स्वर्णे, धुस्तूरे च स्वर्ण-

हान न० हा भावे क्त । परित्यागे 'हिमहानकृता न कृते'ति भट्टिः ।
हानि स्त्री० हा-क्तिन् नि० निः । क्षतौ अपचये ।
हायन पु० स्त्री० अम्बु जहाति हा-ल्यु-नि० । व्रीहौ । भावं जहाति हा-ल्यु नि० । वत्सरे अग्निशिखायां स्त्री० ।
हार पु० हृ-कर्म्मणि घञ् । मुक्तामालाभेदे 'हारो नारोपितः कण्ठे" इति सीतावाक्यम् । हरतीति कर्त्तरि घञ् ण वा । भाजके, "अन्योन्यहाराभिहतौ हरांशौ" इति लीलावती ।
हारक पु० हृ-ण्वुल् । चौरे, कितवे, शाखोटकभेदे, भाजकाङ्के च । हरणकर्त्तरि त्रि० । [लद्राक्षायाम् ।
हारहारा स्त्री० हार इव हरति आस्वादनात् हृ-अण् । कपि-
हारहूरा स्त्री० ह्वे-क्विप् हूः हार इव हुवं राति रा-क । द्राक्षायाम् । मद्ये पु० ।
हारावली स्त्री० हार इवावली । मुक्तावल्यां "शृङ्गारहारावली" इति गङ्गास्तवः । पुरुषोत्तमकृते कोषभेदे च ।
हारि(री) स्त्री० हृ-णिच्-इन् वा ङीप् । द्यूतादिभङ्गे तत्पराजये, पथिकसमूहे च ।
हारिद्र पु० हरिद्रया रक्तः अण् । कदम्बवृक्षे तत्पुष्पस्य पीतप्रायत्वात् तथात्वम् । हरिद्रारक्ते त्रि० ।
हारिन् त्रि० हारोऽस्त्यस्य इनि हृ-णिनि वा । हारके, हारविशिष्टे, मनोहारिणि च । "हारीण्यबलानां हारीण्यबलानाम्" इति भट्टिः ।
हारीत पु० हृ णिच्-ईतच् । स्मृतिकर्त्तरि मुनिभेदे । पक्षिभेदे, कितवे च ।
हार्द न० हृदयस्य कर्म युवा० अण् हृदादेशः । स्नेहे, प्रेमणि । हृदि भवः विदितो वा अण् । हृदयस्थे, हृदयवेद्ये च त्रि० ।
हार्य्य पु० ह्रियतेऽसौ हृ-ण्यत् । विभीतकवृक्षे । हरणीये त्रि० ।
हाल पु० हलोऽस्त्यस्य अण् हल एव वा अण् । बलरामे, हले च ।
हाला स्त्री० हल-घञ् । मद्ये, तालरसजे मद्ये च ।
हालाहल पु० न० हालेव हलति हल + अच् । स्थावरविषभेदे, कीटभेदे च । मद्ये स्त्री० तत्र ङीष् ।
हालिक त्रि० हलेन खनति हलः प्रहरणमस्य तस्येदं वा ठक् ठञ् वा । हलकर्षके, हलेन योद्धरि, हलसम्बन्धिनि च ।
हाव पु० ह्वे-भावे घञ् नि० । आह्वाने, स्त्रीणां शृङ्गारभावजे चेष्टाभेदे च ।
हास्तिक न० हस्तिनां समूहः ठण् । हस्तिसमूहे ।
हास्तिन न० हस्तिना नृपेण निर्वृत्तं नगरम् अण् संयोगपरत्वादिनो न टिलोपः । हस्तिनापुरे ।
हास्य न० हस-ण्यत् । हासे, हसने, अलङ्कारोक्ते रसभेदे च ।
हाहाकार पु० हाहा इत्यस्य कारः कृ-भावे घञ् युद्धशब्दे, शोकध्वनौ च ।
हि वर्द्धने गतौ च स्वादि० पर० सक० अनिट् । हिनोति अहैषीत् ।

हि अव्य० हा-हि वा डि । हेतौ, अवधारणे, विशेषे, प्रश्ने, सम्भ्रमे, हेतूपदेशे, शोके, असूयायां, श्लोकपूरणे च ।

हिंसक पु० हिन्स-ण्वुल् । व्याघ्रादौ हिंस्रे पशौ, शत्रौ च । हिंसाकारके त्रि० ।

हिंसा स्त्री० हिन्स-अ । बधे, घातने, चौर्य्यादिकर्मणि च ।

हिंस्र त्रि० हिंन्स-र । हिंसाशीले, घोरे च । भये, मांस्यां, काकादन्यां, जटामांस्यां, गवेधुकायां, शिवायाञ्च स्त्री० ।

हिक्क कूजने भ्वादि० उभ० अक० सेट् । हिक्कति ते अहिक्कीत् अहिक्किष्ट ।

हिक्क हिंसायां चुरा० आ० सक० सेट् । हिक्कयते अजिहिक्कत ।

हिक्का स्त्री० हिक्क-अ । रोगभेदे (हेचकी) ।

हिङ्गु न० हिमं गच्छति गम-डु नि० । (हिङ्) रामठदेशोद्भवे वृक्षे यस्य निर्यासो हिङ्गुद्रव्यम् ।

हिङ्गुनाडिका स्त्री० हिङ्गुनो नाडीव इवार्थे कन् ह्रस्वः । नाडीहिङ्गौ ।

हिङ्गुनिर्यास पु० हिङ्गुन इव निर्यासोऽस्य । निम्बवृक्षे । ६त० । हिङ्गुवृक्षनिर्यासे (हिङ्) । [स्त्री० ङीप् ।

हिङ्गुपत्र पु० हिङ्गुन इव पत्रमस्य । इङ्गुदीवृक्षे । (हिङ्पत्र) वृक्षभेदे

हिङ्गुपर्णी स्त्री० हिङ्गुन इव पर्णमस्या ङीप् । वंशपत्र्याम् ।

हिङ्गुल पु० न० हिङ्गु तद्वर्णं लाति + क । रक्तवर्णे वर्णकद्रव्यभेदे, वार्त्ताक्यां, बृहत्याञ्च स्त्री० ङीप् ।

हिङ्गुलु पु० न० हिङ्गु, तद्वर्णं लाति ला-डु । (हिङ्गुल) वर्णकद्रव्ये

हिङ्गुशिराटिका स्त्री० हिङ्गुन इव शिरां पत्रशिरामटति अट ण्वुल् अत इत्वम् । वंशपत्र्याम् ।

हिङ्गूल न० हिङ्गुल + पृ० । मधुरमूले (आलु) ।

हिज्ज पु० हिनोति हि-क्विप् तथा सन् जायते जन-ड कर्म० । हिज्जलवृक्षे ।

हिज्जल पु० हि-क्विप् हित् हितकारि जलं यस्य । वृक्षभेदे (हिजल) ।

हिड गतौ भ्रमणे भ्वादि० आत्म० सक० सेट् इदित् । हिण्डते अहिण्डिष्ट ।

हिडिम्ब पु० राक्षसभेदे स हि भीमेन हतः । तद्भगिन्यां स्त्री० ।

हिडिम्बजित् पु० हिडिम्बं राक्षसभेदं जितवान् जि-क्विप् । भीमसेने हिडिम्बशत्रुप्रभृतयोऽप्यत्र ।

हिडिम्बापति पु० ६त० । भीमसेने ।

हिण्डन न० हिडि-ल्युट् । भ्रमणे, रमणे, लेखने, च ।

हिण्डि(ण्डी) पु० हिडि-इरन् ईरन् वा । समुद्रफेने, वार्त्ताकौ, पुरुषे, रुचके च ।

हित त्रि० धा-क्त हि-क्त वा । गते, पथ्ये, इष्टसाधने, मङ्गले च ।

हितकारिन् त्रि० हितं करोति कृ-णिनि । शुभकारके ।

हितैषिन् त्रि० हितमिच्छति इष-णिनि । हितेच्छाकारिणि ।

हितोपदेश पु० हितस्य इष्टसाधनस्य उपदेशः । हितार्थे उपदेशे, विष्णुशर्मकृते नीतिग्रन्थभेदे च ।

हिन्ताल पु० हीनस्तालो यस्मात् पृ० (हेंताल) वृक्षे ।

हिन्दोल पु० हिन्दोल + घञ् पृ० । दोलने, श्रावणशुक्लपक्षविहित-दोलनयन्त्रेण भगवतो दोलनरूपे उत्सवभेदे, रागभेदे च ।

हिम न० हि-मक् । आकाशच्युतजलकणे, शीतलस्पर्शे । तद्वति त्रि० । सूक्ष्मैलायां, रेणुकायां, भद्रमुस्तायाम्, नागरमुस्तायां, पृक्कायाञ्च स्त्री० । अग्रहायणपौषमासात्मके ऋतुभेदे, चन्दनवृक्षे, चन्द्रे, कर्पूरे च पु० ।

हिमक पु० हिममिव कायति कै-क । विकङ्कतवृक्षे ।

हिमकर पु० हिमः करः किरणो यस्य हिमं करोति निषेवणात् कृ-अच् । चन्द्रे, कर्पूरे च । हिमकिरणादयोऽप्यत्र ।

हिमगिरि पु० हिममयो गिरिः हिमप्रधानो वा गिरिः । हिमालयपर्वते । हिमपर्वतादयोऽप्यत्र ।

हिमतैल पु० हिमवीर्य्यं तैलम् । कर्पूरजाते तैले ।

हिमदुग्धा स्त्री० हिमवीर्य्यकरं दुग्धमस्याः । क्षीरिण्याम् ।

हिमदुर्दिन न० हिमहेतुकं दुर्दिनम् । हिमपातेन दुःखकरे दिने कुज्झटिकायुक्तदिने ।

हिमद्रुम पु० हिमप्रधाने जायमानः द्रुमः । निम्बवृक्षे ।

हिमप्रस्थ पु० हिमः शीतलः प्रस्थो यस्य । हिमालयपर्वते ।

हिमवत् पु० हिमानि प्राचुर्य्येण सन्ति अत्र मतुप् मस्य वः । हिमालयपर्वते ।

हिमवालुक पु० हिममयो बालुकेव अंशो यस्य । कर्पूरे ।

हिमसंहति स्त्री० ६त० । हिमसमूहे, हिमेन कृतसङ्घाते (वरफ) पदार्थे च । [वृक्षे ।

हिमहासक पु० हिमं हसति शीतवीर्य्यत्वात् ण्वुल् । हिन्ताल-

हिमांशु पु० हिमा अंशवोऽस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च ।

हिमांश्वभिख्य न० हिमांशोरिवाभिख्या शोभा यस्य । रौप्ये तस्य अतिशुभ्रत्वात्तथात्वम् ।

हिमागम पु० हिमस्यागमो यत्र । हेमन्ते अग्रहायणपौषमासात्मके ऋतौ । [गङ्गायाञ्च ।

हिमाद्रिजा स्त्री० हिमाद्रौ जायते जन-ड । क्षीरिण्यां, पार्वत्यां

हिमाद्रितनया स्त्री० ६त० । दुर्गायाम् । हिमाद्रिसुतादयोऽप्यत्र ।

हिमानी स्त्री० हिमानां संहतिः हिम-ङीप् आनुक् च । हिमसमूहे "आगता बत जरेव हिमानी" इत्युद्भटः ।

हिमाराति पु० ६त० । सूर्य्ये, अर्कवृक्षे, वह्नौ, चित्रकवृक्षे च ।

हिमालय पु० हिमानामालयः । हिमवत्पर्वते । हिमप्रधाने आलयो यस्य । शुक्लखदिरे, भूम्यामलक्याञ्च ।

हिमाब्ज न० हिमकाले जायते जन-ड । उत्पले ।

हिमावती स्त्री० हिमं सेवने हिमवीर्य्यं विद्यतेऽस्य मतुप् मस्य वः संज्ञायां दीर्घः । स्वर्णक्षीर्य्याम् ।

हिमाश्रया स्त्री० हिमं हिमवीर्य्यमाश्रयति आ + श्रि-अच् । स्वर्णजीवन्त्याम् । [कपिलद्राक्षायाम् ।

हिमोत्तरा स्त्री० हिममुत्तरं यस्याः सेवने शीतवीर्य्यकरत्वात् ।

हिमोद्भवा स्त्री० हिमप्रधानस्थाने उद्भवति उद्-भू-अच् । शट्याम् ।

ह्रिरण न० हृ-ल्युट् नि० । रेतसि, स्वर्णे, वराटके च ।

हिरण्मय त्रि० हिरण्यात्मकम् मयट् नि० । हिरण्यात्मके स्त्रियां ङीप् । "हिरण्मयी शाललतेव" इति भट्टिः । नववर्षमध्ये वर्षभेदे न० । आदित्यमण्डलस्थे परमब्रह्मणि "य एष हिरण्मयः पुरुषो दृश्यते हिरण्याक्षः" इति छान्दोग्यम् ।

हिरण्य न० हिरणमेव स्वार्थे यत् । सुवर्णे, धुस्तूरे, रेतसि, द्रव्ये, वराटके, अक्षये, मानभेदे, अकुप्ये, रजते, धने च ।

हिरण्यकशिपु पु० दैत्यविशेषे । स तु कश्यपात् दित्यां जातः ।

हिरण्यकशिपुहन् पु० हन्-क्विप् ६त० । विष्णौ ।

हिरण्यकामधेनु स्त्री० विधानेन हिरण्यरचिता कामधेनुः । तुलादिषोडशमहादानमध्ये दानार्थं हिरण्येन कल्पितायां धेनौ, उपचारात् तद्दाने च ।

हिरण्यगर्भ पु० हिरण्यं स्वर्णमयाण्डं गर्भ उत्पत्तिस्थानमस्य । चतुर्मुखे ब्रह्मणि तस्य हेमाण्डप्रभवत्वात्तथात्वम् "तदण्डमभवद्धैमं सहस्रांशुसमप्रभम् । तस्मिन् जज्ञे स्वयं ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः" इति मनुः । तुलादिषोडशमहादानमध्ये दानार्थं स्वर्णादिना कल्पिते हिरण्यगर्भे, उपचारात्तद्दाने, शालग्राममूर्त्तिभेदे च ।

हिरण्यबाहु(हु) पु० हिरण्यं वाहयति प्रापयति भक्तान् हिरण्यवर्णो बाहुरिव तरङ्गो वा यस्य । महादेवे, शोणे नदभेदे च ।

हिरण्यरेतस् पु० हिरण्यं रेतो यस्य । वह्नौ, चित्रकवृक्षे च । स्वर्णस्य वह्निरेतोभवत्वं भारतादावुक्तम् ।

हिरण्याक्ष पु० कश्यपस्य पुत्रे दैत्यभेदे ।

हिरण्याश्व पु० हिरण्यनिर्मितोऽश्वः । तुलादिषोडशमहादानमध्ये दानार्थं स्वर्णादिकल्पितेऽश्वे, तद्दाने च ।

हिरण्याश्वरथ पु० हिरण्येन निर्मितः अश्वः तद्युक्तरथश्च । तुलादिषोडशमहादानमध्ये दानार्थं स्वर्णादिना कल्पिते सुवर्णमयाश्वयुक्तरथे, तद्दाने च ।

हिरुक् अव्य० हि-उकिक् रुट् च । वर्जने त्यागे ।

हिल हावकरणे तुदा० पर० अक० सेट् । हेलति अहेलीत् ।

हिलमोचि(ची) स्त्री० हिल-क मुच-इनि कर्म० वा ङीप् । (हेलेञ्चा) शाके । स्वार्थे कन् तत्रैव । [अजिहिल्लोलत् त ।

हिल्लोल दोलने अद० चुरा० उभ० सक० सेट् । हिल्लोलयति ते

हिल्लोल पु० हिल्लोल-अच् । तरङ्गे । घञ् । दोलने ।

हिव प्रीणने स्वादि० पर० सक० सेट् इदित् । हिन्वति अहिन्वीत् ।

हिवक न० हिवि+उकक् नि० । ज्योतिषोक्ते लग्नाच्चतुर्थे स्थाने ।

हिंस बधे वा चुरा० उभ० पक्षे रुधा० पर० सक० सेट् इदित् । हिनस्ति हिंसयति ते अहिंसीत् अजिहिंसत् त ।

ही अव्य० डि-डी० । विस्मये, दुःखे, विषादे, शोके च । वीप्सायां द्वित्वम् । विषादातिशये । [व्यवहारे प्रतिवादिभेदे पु० ।

हीन त्रि० पु० हा+क्त तस्य नः ईत्वम् । ऊने, निन्द्ये, अधमे च ।

हीनवादिन् पु० कर्म० । "पूर्ववादं परित्यज्य योऽन्यमालम्बते पुनः । वादसंक्रमणाज्ज्ञेयो हीनवादी स वै नरः" इति स्मृत्युक्ते व्यवहारे वादिभेदे ।

हीनाङ्ग त्रि० हीनमङ्गं यस्य । स्वभावतो न्यूनाङ्गवति "हीनाङ्गं विकलाङ्गं च" इति स्मृतिः । स्त्रियां वा ङीप् ङीबन्तः । क्षुद्रपिप्पल्याञ्च ।

हीन्ताल पु० हीनस्तालो यस्मात् ५० । हिन्तालवृक्षे (हेताल) ।

हीर न० हृ-क नि० । वज्रे, हीरके च । शिवे, सर्पे, हारे, सिंहे च पु० । लक्ष्म्याम्, पिपीलिकायां, काश्मीर्य्याञ्च स्त्री० । स्वार्थे कन् । (हीरा) मणिभेदे ।

हीराङ्ग पु० हीरमिव दृढमङ्गमस्य । इन्द्रस्य वज्रे ।

हील न० ही-विस्मयं लाति ला-क । रेतसि ।

हु होमे, अदने च चुरा० पर० सक० अनिट् । जुहोति अहौषीत् ।

हुङ्कार पु० हुमित्यव्यक्तस्य कारः कृ-घञ् उप० । हुमित्यव्यक्तस्य प्रतिषेधसूचकशब्दस्योच्चारणे । "मौनव्रतं महाकष्टं हुङ्कारेणापि नश्यति" इति पुराणम् ।

हुड राशीकरणे सक० मज्जने संघाते च अक० तुदा० कुटा० पर० सेट् । हुडति अहुडीत् जुहोड ।

हुड राशीकरणे भ्वादि० आत्म० सक० सेट् इदित् । हुण्डते अहुण्डिष्ट । [अहोडिष्ट ।

हुड गतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः । होडति ।

हुड पु० हुड-क । मेषे, चौरनिवारणार्थं भूमौ निखाते लौहकीलके च ।

हुत त्रि० हु-क्त । देवोद्देशेन मन्त्रद्वाराऽग्नौ प्रक्षिप्ते घृतादौ । भावे क्त । होमे न० । [चित्रकवृक्षे च ।

हुतभुज् पु० हुतं मन्त्रेण प्रक्षिप्तं घृतादि भुङ्क्ते भुज-क्विप् । अग्नौ,

हुतवह पु० हुतं घृतादिकं वहति प्रापयति देवान् प्रीत्यर्थम् । वह-अच् । अग्नौ, चित्रकवृक्षे च ।

हुताश पु० हुतमश्नाति अश-अण् । वह्नौ, चित्रकवृक्षे च । ल्यु । हुताशनोऽप्यत्र । स च कर्मविशेषविहितवह्नौ च ।

हुति स्त्री० हु-क्तिन् । होमे । [हुङ्कृत्य तुङ्कृत्य" इति स्मृतिः ।

हुम् अव्य० हु-डुमि । स्मरणे, प्रश्ने, अनुज्ञायां च । निवारणे, "गुरुं

हुर्च्छ कौटिल्ये भ्वादि० पर० सक० सेट् । हूर्च्छति अहूर्च्छीत् । ह्रस्वपाठवशात् हुर्च्छतीत्येवेत्यन्ये । [अहोलीत् ।

हुल हतौ संवरणे च भ्वादि० पर० सक० सेट् ज्वला० । होलति

हुलहुली स्त्री० हुल-क आभीक्ष्ण्ये द्वित्वं ङीप् । स्त्रीणां मङ्गलध्वनिभेदे (उलुडलु) ।

हुहु(हू) ह्वे-डु नि० । गन्धर्वभेदे । पृषो० हूहूरित्यप्यत्र ।

हूङ्कार पु० हूम्+कृ-घञ् । अवज्ञाहेतुके शब्दभेदे "हूङ्कारेणैव तं भस्म सा चकाराम्बिका ततः" इति चण्डी । [अहूडिष्ट ।

हूड गतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः । हूडते

हूत त्रि० ह्वे-क्त सम्प्रसारणम् । आहूते कृताह्वाने ।

हूति स्त्री० ह्वे–क्तिन् सम्प्रसारणम् । आह्वाने ।

हून पु० ह्वे–नक् सम्प्रसारणं च । म्लेच्छजातिभेदे, तद्वासस्थानदेशभेदे च "हूनवङ्गखसेष्वेव नान्यदेशे कदाचन" इति ज्योतिषम् । तत्र प्रचलिते स्वर्णमुद्राभेदे इत्यन्ये ।

हूम अव्य० हु–हूम् । प्रश्ने, वितर्के, सम्मतौ, क्रोधे, भये, निन्दायाम्, अवज्ञायाञ्च ।

हूर्च्छन न० हुर्च्छ्-ल्युट् । कौटिल्ये ।

हृ हरणे भ्वादि० उभ० द्विक० अनिट् । हरति ते अहार्षीत् अहृत ।

हृ बलात्कारहरणे जु० पर सक० अनिट् वैदिकः । जहर्त्ति अहार्षीत् ।

हृच्छय पु० हृदि शेते शी-अच् । कामदेवे । हृदयशायिनि त्रि० ।

हृच्छूल न० ६त० । शूलरोगभेदे । [वीरवती" इति भट्टिः ।

हृणी कण्ड्वा० आत्म० अक० सेट् । हृणीयते अहृणीयत "हृणीयते

हृणीया स्त्री० हृणीय-अ । निन्दायाम् ।

हृत्कम्प पु० ६त० । भयादिहेतुके हृदयकम्पे ।

हृत त्रि० हृ-क्त । अपहृते, स्थानान्तरं गमिते च ।

हृत् त्रि० हृ-क्विप् तुक् च । हारिणि । पृषो० तस्य दः, हृदयस्य हृदादेशो वा । हृदये, मानसे च न० ।

हृदय न० हृ + कयन् दुक् च । मनसि, वक्षसि च । हृत् एति इण् अच् । परब्रह्मणि "हृद्ययं तस्माद्धृदयम्" इति श्रुतिः ।

हृदयग्रन्थि पु० हृदयस्य ग्रन्थिः । अविद्यासम्बन्धरूपे संसारबन्धे "भिद्यते हृदयग्रन्थिः" इति भागवतम् ।

हृदयङ्गम न० हृदयं गच्छति गम-ख मुम् च । युक्तियुक्ते वाक्ये । मनोहरे त्रि० "हृदयङ्गमसूर्त्तिस्त्वम्" इति भट्टिः ।

हृदयस्थान न० हृदयस्य मनसः स्थानं हृदयरूपं वा स्थानम् । वक्षःस्थले । [तत्रैव ।

हृदयिक त्रि० हृदयं प्रशस्तमनोऽस्त्यस्य ठन् । प्रशस्तचित्ते । इनि

हृदयेश पु० ६त० । भर्त्तरि । [रोमसंवे ।

हृदावर्त्त पु० हृदिस्थ आवर्त्तः । अश्वस्य हृदयस्थे आवर्त्ताकारे

हृदिका स्त्री० द्रोणश्यालकस्य कृपाचार्य्यस्य मातरि ।

हृदिकासुत पु० ६त० । द्रोणश्यालके कृपाचार्य्ये ।

हृदिस्पृश् त्रि० हृदि हृदये स्पृश्यतेऽसौ कर्म्मणि क्विन् अलुक् स० । हृद्ये मनोज्ञे । कर्त्तरि क्विन् । मर्मस्पृशि, दुःखदे च ।

हृद्गोल पु० पर्वतभेदे ।

हृद्य न० हृदि स्पृश्यते मनोज्ञत्वात् हृद् + यत् । गुडत्वचि (दारचिनि) । मनोज्ञे त्रि० । वृद्धिनामौषधौ स्त्री० ।

हृद्यगन्ध न० हृद्यो गन्धोऽस्य । क्षुद्रजीरके । विल्ववृक्षे पु० । जात्यां स्त्री० । इत् समा० । हृद्यगन्धील्यपि । क्षुद्रजीरके न० ।

हृद्रोग पु० ६त० । हृदयस्य रोगभेदे, कामे च ।

हृद्रोगवैरिन् पु० ६त० । अर्जुनवृक्षे ।

हृद्रण्टक पु० ६त० । हृदयस्य विभाजके, जठरे ।

हृल्लास पु० हृदयस्य लासो यत्र हृदादेशः । हिक्कारोगे तेन हि हृदयस्य स्फूर्त्तिरिव भवति ।

हृल्लेख पु० हृदयं लिखति स्पृशति लिख-अ हृदादेशः । ज्ञाने, तर्के, तन्त्रोक्ते मन्त्रभेदे च । औत्सुक्ये स्त्री० ।

हृष चित्तोत्साहे भ्वादि० पर० अक० सेट् । हर्षति अहर्षीत् ।

हृष हर्षे चित्तोत्साहे, दिवा० पर० अक० सेट् । हृष्यति अहृषत् अहर्षीत् ।

हृष मिथ्याकरणे भ्वादि० पर० सक० सेट् क्त्वा वेट् । हर्षति अहर्षीत् ।

हृषित त्रि० हृष-क्त वा इट् । प्रीते, विस्मिते, प्रहते, प्रणते, वर्मिते, जातरोमाञ्चे च ।

हृषीक न० हृष-ईकक् । विषयग्राहके चक्षुरादौ इन्द्रिये ।

हृषीकेश पु० ६त० । विष्णौ "अन्तर्यामिब्राह्मणे तस्य सर्वनियन्तृत्वोक्तेः सर्वेन्द्रियप्रवर्त्तकत्वादीशत्वम् । [हृते च ।

हृष्ट त्रि० हृष-क्त । प्रीते, जातहर्षे, जातरोमाञ्चे, विस्मिते, प्रति-

हृष्टमानस त्रि० हृष्टं प्रीतं मानसमस्य । हृष्टचित्ते ।

हृष्टरोमन् त्रि० हृष्टमिव जाताङ्कुरं रोम यस्य । जातरोमाञ्चे, पुलकिते ।

हृष्टि स्त्री० हृष-क्तिन् । आनन्दे, हर्षे, ज्ञाने च ।

हे अव्य० हा-डे । सम्बोधने, आह्वाने, असूयादौ च ।

हेठ विघाते भ्वादि० पर० सक० सेट् । हेठति अहेठीत् ।

हेठ भूतौ उत्पत्तौ च अक० पवित्रीकरणे सक० तुदा० पर० सेट् । हेठति अहेठीत् । [अहेठिष्ट ।

हेठ बाधने भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः । हेठते

हेठ पु० हेठ-घञ् । बाधायाम्, विघाते च । [अहेडिष्ट ।

हेड अनादरे भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः । हेडते

हेड वेष्टने भ्वादि० पर० सक० घटा० । हेडति अहेडीत् ।

हेति स्त्री० हन-करणे क्तिन् नि० । अस्त्रे, अग्निशिखायां, सूर्य्यकिरणे, तेजोमात्रे, साधने च ।

हेतु पु० हि-तुन् । कारणे, अनुमितिसाधने व्याप्ये फले च ।

हेतुता स्त्री० हेतोर्भावः तल् । हेतुत्वे, कार्य्यान्यवहितपूर्वक्षणे नियतकार्य्याधिकरणवृत्तित्वरूपे कारणत्वे, सङ्गतिविशेषे च "हेतुतावसरस्तथा" इति प्राञ्चः ।

हेतुमत् त्रि० हेतुरस्त्यस्य मतुप् । कार्य्ये । स्त्रियां ङीप् ।

हेत्वाभास पु० हेतुरिव आभासते आ + भास-अच् हेतोर्वा आभासः आ + भास-घञ् । दुष्टे हेतौ, हेतुदोषे च । स च दोषः पञ्चविधः–व्यभिचारः, विरुद्धता, असिद्धिः, सत्प्रतिपक्षता, बाधश्च । तादृशदोषेषु सत्सु अनुमितिर्नोदेति एतल्लक्षणोदाहरणादिकं वाचस्पत्ये । [वर्णाश्वे, बुधे च पु० ।

हेम न० हि + मन् । स्वर्णे, धुस्तूरे, माषकपरिमाणे च । कृष्ण-

हेमकन्दल पु० हेमवर्णं कन्दं लाति ला + क । प्रवाले ।

हेमकान्ति स्त्री० हेम्न इव कान्तिरस्याः । दारुहरिद्रायाम् । स्वर्णतुल्यद्युतियुक्ते त्रि० । ६त० । स्वर्णस्य दीप्तौ स्त्री० ।

हेमकार पु० हेम तन्मयं भूषणं करोति कृ-अण् । स्वर्णकारे । वर्णसङ्करभेदे (सेकरा) ।

हेमकिञ्जल्क न० हेमेव पीतं किञ्जल्कं यस्य । नागकेशरे ।
हेमकूट पु० हेममयः कूटो यस्य । किंपुरुषवर्षस्थे पर्वतभेदे ।
हेमकेतकी स्त्री० हेमवर्णा केतकी । स्वर्णकेतक्याम् ।
हेमक्षीरी स्त्री० हेम इव पीतं क्षीरं यस्याः । स्वर्णक्षीर्य्याम् ।
हेमगन्धिनी । स्त्री० हेम्नः नागकेशरस्येव गन्धोऽस्त्यस्याः इनि ङीप् । रेणुकाख्ये गन्धद्रव्ये ।

हेमगौर पु० हेमेव गौरः पीतः । अशोकवृक्षे । स्वर्णतुल्यपीते त्रि० ।
हेमतार न० हेमं तारयति उत्कृष्टं करोति तॄ + णिच्-अण् । तुत्थे ।
हेमदुग्धक पु० हेमवर्णं दुग्धं निर्यासोऽस्य कप् । उडुम्बरे । स्वर्णक्षीर्य्यां स्त्री० वा ङीपि अत इत्वम् ।

हेमदुग्धिन् पु० हेमवर्णं दुग्धं निर्यासोऽस्त्यस्य इनि । उडुम्बरे ।
हेमन् न० हि-मनिन् । स्वर्ण-धातौ, धुस्तूरे, नागकेशरे, हिमे च ।
हेमन्त पु० न० । हि-झ सुट् च । अग्रहायणपौषमासात्मके ऋतौ ।
हेमन्तनाथ पु० हेमन्ते नाथ्यते याच्यते नाथ-कर्मणि घञ् । कपित्थे । [स्वार्थे-कन् । तत्र, लोध्रे च ।

हेमपुष्प न० हेमवर्णं पुष्पमस्य । अशोकवृक्षे । चम्पकवृक्षे पु० ।
हेमपुष्पी स्त्री० हेमवर्णं पुष्पमस्याः ङीप् । मञ्जिष्ठायाम्, स्वर्णजीवन्त्याम्, इन्द्रवारुण्याम्, मुषल्याम्, कण्टकार्य्याञ्च । संज्ञायां कन् ह्रस्वः । स्वर्णयूथिकायाम् स्त्री० ।

हेमफला स्त्री० हेमवर्णं फलमस्याः । स्वर्णकदल्याम् (चांपाकला) ।
हेममालिन् पु० हेमेव किरणानां मालास्त्यस्य इनि । सूर्य्ये ।
हेमयूथिका स्त्री० हेमवर्णा यूथिका । स्वर्णयूथिकायाम् ।
हेमरागिणी स्त्री० हेम्न इव रागोऽस्त्यस्या इनि ङीप् । हरिद्रायाम् ।

हेमलता स्त्री० हेमवर्णा लता । स्वर्णजीवन्त्याम् ।
हेमशिखा स्त्री० हेमवर्णा शिखा यस्याः । स्वर्णक्षीर्य्याम् ।
हेमसार न० हेम सारयति निर्मलीकरोति सृ-अण् । तुत्थे ।
हेमहस्तिरथ पु० हेमनिर्मितहस्तियुक्तो रथः । तुलापुरुषादिषोडशमहादानमध्ये दानार्थं कल्पिते स्वर्णमयहस्तियुक्ते रथे, तद्दाने च ।

हेमाङ्ग पु० हेमेव पीतमङ्गं यस्य । गरुडे, सिंहे, सुमेरौ, ब्रह्मणि, चम्पकवृक्षे, विष्णौ च । स्वर्णवर्णाङ्गयुक्ते त्रि० । हेमतुल्येऽङ्गे न० ।
हेमाद्रि पु० हेममयोऽद्रिः । सुमेरौ पर्वते । [मर्दनयोग्ये त्रि० ।
हेमाद्रिजरण पु० हेमाद्रौ जीर्य्यति जॄ-ल्यु । स्वर्णक्षीर्य्याम् । हेम-
हेय त्रि० हा-यत् । त्याज्ये ।
हेर न० हि-रन् । हरिद्रायाम्, मुकुटभेदे च ।
हेरम्ब पु० हे शिवे रम्बति रबि-अच् अलुक् समा० । गणेशे ।
हेरम्बजननी स्त्री० ६त० । दुर्गायाम् । [चिकायाम् ।
हेलञ्चा स्त्री० हिल-घञ् हेलं चिनोति चि-ड टाप् पृ० । हिलमो-
हेलन न० हिल-ल्युट् । अवज्ञायाम् ।
हेला स्त्री० हेड-अनादरे भावे अ डस्य लः । स्त्रीणां शृङ्गारभावजे "प्रौढेच्छा याऽतिरूढानां नारीणां सुरतोत्सवे । शृङ्गारशास्त्रतत्त्वज्ञैः हेला सा परिकीर्त्तिता" इत्युक्तचेष्टाविशेषे ।
हेलि पु० हिल-इन् । सूर्य्ये, अर्कवृक्षे च । णिनि । हेलीत्यप्यत्र ।

हेष अश्वशब्दे भ्वादि० आत्म० अक० सेट् चङि न ह्रस्वः । हेषते अहेषिष्ट ।

हेषा स्त्री० हेष-अ । घोटकानां शब्दे ।
हेहै अव्य० हे च है च द्व० । सम्बोधने ।
है अव्य० हा-कै । सम्बोधने, आह्वाने च ।
हैतुक त्रि० हेतौ प्रसृतः ठण् । हेतुवादरते, सयुक्तिकवाक्यवादिनि "त्रैविद्यो हैतुकस्तर्की निरुक्तो धर्मपाठकः" इति स्मृतिः ।
हैम त्रि० हिमे भवं अण् । हिमजातमात्रे । भूनिम्बे पु० । हेम्नो विकारः अण् टिलोपः । स्वर्णविकारे स्वर्णमयपदार्थे ।

हैमन पु० हेमन्त एव हेमन्ते भवो वा अण् तलोपः । हेमन्ते काले । तत्र जाते त्रि० ।

हैमवत न० हिमवतोऽदूरभवो देशः तस्येदं वा अण् । भारतवर्षभेदे । हिमालयसम्बन्धिनि त्रि० । विषभेदे पु० । तस्यापत्यं तत्र भवो वा अण् । पार्वत्यां, हरीतक्यां, स्वर्णक्षीर्य्याम्, श्वेतवचायाञ्च स्त्री० ङीप् । [कायाम् ।
हैमा(मी) स्त्री० हैमं तद्वर्णोऽस्त्यस्य अण् वा ङीप् स्वर्णयूथि-
हैयङ्गवीन न० ह्योगोदोहाद्भवम् ह्यस् + गो + ख नि० । नवनीते, पूर्वदिनदुग्धोद्भवे सद्योजाते घृते च ।

हैहय पु० देशविशेषे । तेषां राजा अण् । हैहयेश्वरे कार्त्तवीर्य्ये ।
हो अव्य० हे-डो नि० । सम्बोधने । [होडते अहोडिष्ट ।
होड गतौ अनादरे च भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः ।
होड पु० होड-अच् । हुड-अच् वा । समुद्रगामिनौकाभेदे (हडि), चौरचिह्ने च ।

होतृ पु० हु + तृच् । ऋग्वेदाभिज्ञे । होमकर्त्तरि त्रि० । स्त्रियां ङीप् "या हविर्या च होत्री" इति शकुन्तला ।

होत्र न० हु-ष्ट्रन् । होमे, हविषि, घृतादौ च । स्तुतौ स्त्री० टाप् ।
होत्रिन् पु० होत्रं होमोऽस्त्यस्य इनि । होमकर्त्तरि ।
होत्रीय न० होत्राय हितं होतुरिदं वा छ । हविर्गृहे । होतृसम्बन्धिनि त्रि० ।

होम पु० हु-मन् । देवतोद्देशेन वह्नौ घृतादित्यागरूपे हवने नित्यं गृहस्थकर्त्तव्येषु पञ्चसु यज्ञेषु मध्ये देवयज्ञे, श्राद्धीयविप्रपाणौ श्राद्धीयाग्रभागस्य मन्त्रेण दाने च ।

होमकुण्ड न० होमार्थं कुण्डम् । होमार्थे कुण्डे ।
होमधान्य न० होमोपयुक्तं धान्यम् । तिले, यवे च ।
होमधूम पु० होमजः धूमः । होमार्थाग्निजाते धूमे ।
होमभस्मन् न० होमजं भस्म । हुतद्रव्यजाते भस्मनि ।
होमिन् पु० होमोऽस्त्यस्य इनि । होमकर्त्तरि ।
होम्य त्रि० होमाय हितं यत् । होमोपयुक्ते घृतादौ ।
होरा स्त्री० हु-रन् । ज्योतिषोक्ते लग्ने, राश्यर्द्धभागे, होराज्ञापकशास्त्रभेदे, रेखायाञ्च ।

होलका स्त्री० हु-विच् लकति लक-अच् कर्म० । "अर्द्धपक्वै शमीधान्यैस्तृणभ्रष्टैश्च होलका" इत्युक्ते तृणादिना अर्द्धपक्वे शमीधान्ये ।

होलाका स्त्री० हु-विच् लक-घञ्। वसन्तोत्सवभेदे, "होलाका कर्त्तव्येति, कल्पश्रुतिः" इति दायभागः।

हौ अव्य० ह्वे+डौ नि०। सम्बोधने, आह्वाने च।

हौड अनादरे गतौ च भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। हौडते अहौडिष्ट।

ह्नु चौर्य्ये अदा० आत्म० सक० अनिट्। ह्नुते अह्नोष्ट।

ह्मल चलने भ्वादि० पर० अक० सेट् घटा०। ह्मलति अह्मालीत्। प्रह्मलयति अनुपसर्गस्य वा ह्रस्वः।

ह्यस् अव्य० गतेऽहनि नि०। गतदिवसे।

ह्यस्तन त्रि० ह्यस्+भवार्थे ट्युल्तुट् च। गतदिवसभवे। त्यप्। ह्यस्त्योऽप्यत्र त्रि०।

ह्रग संवरणे भ्वादि० पर० सक० सेट् घटा० सिचि न वृद्धिः। [ह्रगति अह्रगीत्।

ह्रद पु० ह्राद-अच् नि०। अगाधजलाशये।

ह्रदिनी स्त्री० ह्रदोऽस्त्यस्याम् इनि। नद्याम्।

ह्रप भाषणे चुरा० उभ० सक० सेट्। ह्रापयति ते अजिह्रपत् त।

ह्रस रवे भ्वादि० पर० सक० सेट्। ह्रसति अह्रसीत् अह्रासीत्।

ह्रसिष्ठ त्रि० अतिशयेन ह्रस्वः इष्ठन् ह्रसादेशः। अतिह्रस्वे।

ह्रसिमन् पु० ह्रस्वस्य भावः इमनिच् ह्रसादेशः। ह्रस्वतायाम्।

ह्रसीयस् त्रि० अतिशयेन ह्रस्वः ईयसु ह्रसादेशः। अतिह्रस्वे। स्त्रियां ङीप्। [मात्राकालोच्चार्य्ये लघुवर्णे पु०।

ह्रस्व न० ह्रस-वन्। परिमाणभेदे। तद्वति, खर्व्वे च त्रि०। एक-

ह्रस्वकुश पु० कर्म०। श्वेतकुशे। ह्रस्वदर्भादयोऽप्यत्र।

ह्रस्वगर्भ पु० ह्रस्वो गर्भो यस्य। कुशे।

ह्रस्वगवेधुका स्त्री० कर्म०। नागवलायाम्।

ह्रस्वजम्बू स्त्री० कर्म०। क्षुद्रजम्बूवृक्षे।

ह्रस्वदा स्त्री० ह्रस्वैरपि दीयते छिद्यते दो-क। शल्लक्याम्।

ह्रस्वपत्रक पु० ह्रस्वं पत्रमस्य कप्। नगजमधूके (मौल)। अश्व-त्थ्याम् स्त्री० टाप् अत इत्वम्।

ह्रस्वफला स्त्री० ह्रस्वं फलमस्याः। भूमिजम्बूवृक्षे।

ह्रस्वमूल पु० ह्रस्वं मूलमस्य। रक्तेक्षौ।

ह्रस्वाग्नि पु० ह्रस्वः अग्निरस्मात् ५त०। अर्कवृक्षे।

ह्रस्वाङ्ग पु० ह्रस्वमङ्गमस्मात् ५ब०। जीवकौषधे। ६ब०। वामने, खर्व्वे त्रि०। कर्म०। ह्रस्वे अङ्गे न०।

ह्राद स्वने भ्वादि० आत्म० अक० सेट्। ह्रादते अह्रादिष्ट।

ह्राद पु० ह्राद-घञ्। शब्दे। अच्। हिरण्यकशिपुपुत्रभेदे पु०। शब्दकारके त्रि०।

ह्रादिनी स्त्री० ह्राद+णिनि-ङीप्। विद्युति, वज्रे, नद्याम्, शल्लक्याञ्च। ह्रादविशिष्टे त्रि०।

ह्रास पु० ह्रस-घञ्। शब्दे, अपचये च। [षिष्ट।

ह्रिणी लज्जायां कण्ड्वा० आत्म० अक० सेट्। ह्रिणीयते अह्रिणी-

ह्रिणीया स्त्री० ह्रिणी-यक्-अ। लज्जायाम्।

ह्री लज्जायां जु० पर० अक० अनिट्। जिह्रेति अह्रैषीत्।

ह्री स्त्री० ह्री-क्विप्। लज्जायाम्।

ह्रीच्छ लज्जायां भ्वादि० पर० अक० सेट्। ह्रीच्छति अह्रीच्छीत्।

ह्रीजित त्रि० ३त०। लज्जाशीले।

ह्री(त)ण त्रि० ह्री-क्त वा तस्य नः। लज्जिते।

ह्रीवेर(ल) न० ह्रिये लज्जायै वेरमङ्गमस्य क्षुद्रत्वात् पृ० वा रस्य लः। (वाला) क्षुपभेदे। [अह्रोडिष्ट।

ह्रुड गतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। ह्रोडते

ह्रूड गतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। ह्रूडति अह्रूडिष्ट। [अह्रेपिष्ट।

ह्रेप गतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। ह्रेपते

ह्रेष सर्पणे भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। ह्रेषते अह्रेषिष्ट। [अह्रेषिष्ट।

ह्लेष सर्पणे भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। ह्लेषते

ह्रेषा स्त्री० ह्रेष-अ। अश्वशब्दभेदे।

ह्रौड गतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः। ह्रौडते अह्रौडिष्ट। [ह्लगति अह्लगीत्।

ह्लग संवरणे भ्वादि० पर० सक० सेट् घटा० सिचि न वृद्धिः।

ह्लप भाषणे चुरा० उभ० द्विक० सेट्। ह्लापयति ते अजिह्लपत् त।

ह्लस रवे भ्वादि० पर० अक० सेट्। ह्लसति अह्लसीत् अह्लासीत्।

ह्लाद शब्दे भ्वादि० आत्म० अक० मोदने सक० सेट् निष्ठायाम-निट्। ह्लादते अह्लादिष्ट।

ह्लाद पु० ह्लद+घञ्। आह्लादे, आनन्दे, सन्तोषे च।

ह्लादिनी स्त्री० ह्लाद-णिनि-ङीप्। विद्युति, वज्रे, ईश्वरशक्तिभेदे च। ह्लादविशिष्टे त्रि०।

ह्लल चलने भ्वादि० पर० अक० सेट् घटा०। ह्ललति अह्लालीत्। प्रह्ललयति अनुपसर्गस्य वा ह्रस्वः ह्ललयति ह्लालयति।

ह्वान ह्वे-ल्युट्। आह्वाने।

ह्वृ कुटिलीकरणे भ्वादि० पर० सक० अनिट्। ह्वरति अह्वार्षीत्।

ह्वे स्पर्द्धायां शब्दे च अक० आह्वानार्थे सक० भ्वादि० उभ० यजा० अनिट्। ह्वायति अह्वत्-अह्वत अह्वास्त।

ये शब्दाम्बुधिपारमापुरमलप्रज्ञातरीवैभवात् तानुद्दिश्य नमस्क्रियैव सततं तेभ्यो न चैषा क्रिया।
ये शास्त्रेऽकृतबुद्धयो निजधिया व्युत्पित्सवो मानवा नानाकोषनिरीक्षणे श्रमभियस्तेभ्यो ममैषा क्रिया॥
शब्दरत्नमयः कोषो मोषदोषमयोज्झितः। नानार्थोऽव्ययरूपाद्यो बहुधातुर्जयत्ययम्॥
पदानुशासने रतं मुनित्रयं हृदानतम्। अमुष्य भूमिमण्डले करोतु सुप्रचारणम्॥

इति श्रीतारानाथतर्कवाचस्पतिभट्टाचार्य्यसङ्कलितः शब्दस्तोममहानिधिः समाप्तः।